

2003/04:KU20 Del 3 Utfrågningar

Innehållsförteckning

Bilaga B1 Utfrågning med riksbankschef Lars Heikensten.....	2
Bilaga B2 Utfrågning med f.d. statsrådet Jan O. Karlsson	16
Bilaga B3 Utfrågning med miljöminister Lena Sommestad.....	41
Bilaga B4 Utfrågning med arbetslivsminister Hans Karlsson	59
Bilaga B5 Utfrågning med försvarsminister Leni Björklund	67
Bilaga B6 Utfrågning med migrationsminister Barbro Holmberg.....	77
Bilaga B7 Utfrågning med finansminister Bosse Ringholm.....	89
Bilaga B8 Utfrågning med näringsminister Leif Pagrotsky	111
Bilaga B9 Utfrågning med Jan Scherman, verkställande direktör TV4.....	134
Bilaga B10 Utfrågning med statsminister Göran Persson	148

BILAGA B1

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar den 23 mars 2004

Utfrågning med riksbankschef Lars Heikensten

Statsråds uttalanden om den svenska räntenivån

Ordföranden: Då återupptar vi konstitutionsutskottets förhandlingar. Vi har nu en offentlig utfrågning med riksbankschefen Lars Heikensten. Vi ber att få hälsa dig hjärtligt välkommen hit.

Vi håller på med granskningsärende 11, Statsråds uttalanden angående den svenska räntenivån. Vi brukar göra så att vi ber den som vi utfrågar att inleda med sin syn på den fråga som är uppkommen, och därefter lämnar vi ordet till en företrädare för det parti som granskningsanmälan från början kommer ifrån. Så vi ger dig ordet. Varsågod!

Riksbankschef Lars Heikensten: Tack så mycket, herr ordförande! Jag hade tänkt att jag inledningsvis skulle ta det här tillfället i akt att säga några ord, eftersom den möjligheten finns. Innan jag går in på själva huvudfrågeställningen är det två saker som jag tänkte att jag skulle understryka.

Generellt sett får penningpolitiken väldigt mycket utrymme både i den politiska och i den mediala diskussionen. Jag tycker att det är ett utrymme som den här verksamheten normalt sett egentligen inte förtjänar. Det är utomordentligt viktigt att bedriva stabiliseringspolitiken i ett land – och det inkluderar då penningpolitiken – på ett sådant sätt att inflationen hålls i schack. Det visar våra erfarenheter i Sverige från 70-talet och 80-talet tydligt. Det visar också erfarenheterna från andra länder. Men när det här väl är gjort och vi har en väl fungerande regim för låg inflation tror inte jag att vi skall göra oss några överdrivna förhoppningar om att vi klarar av att finkalibrera konjunkturutvecklingen i ett land.

När vi sätter räntan gör vi det visserligen i allmänhet på ett sådant sätt att vi bidrar till att stabilisera också den realekonomiska utvecklingen. Men jag tror inte att våra kunskaper, vårt vetande, egentligen räcker till för att därutöver detaljstyra utvecklingen på det sätt som många debattörer ger sken av. För den som vill påverka välståndsutvecklingen och sysselsättningen i landet finns det betydligt viktigare frågor att fokusera diskussionen på än penningpolitik. Det handlar i första hand om hur vi får ekonomisk tillväxt i Sverige och om hur vi får en väl fungerande arbetsmarknad. Frågor som då blir viktiga har att göra med transfereringssystemen, skattesystemet, regelverket för arbetsmarknaden, utbildningssystemet och så vidare. Det är svåra frågor, men det är frågor som vi inte får backa för att ta tag i.

Jag hoppas att debatten om penningpolitiken – och då tänker jag inte specifikt på den här debatten, som ni skall ha i konstitutionsutskottet – inte skall få

överskugga de viktiga andra frågorna. Självfallet ställer jag gärna upp när utskottet nu har bett mig att komma hit och kommentera den här frågan, men det är viktigt för mig att understryka att jag själv inte har sökt en diskussion i frågan. Om något hoppas jag kunna avdramatisera den när jag talar här i dag.

Låt mig också understryka – det är den andra inledande punkten – att det naturligtvis är viktigt med en öppen debatt om penningpolitiken. Vi har på olika sätt i Riksbanken under de senaste tio åren ansträngt oss för att det skall kunna vara så goda förutsättningar som möjligt för den här öppna diskussionen.

För er som inte löpande, så att säga, jobbar med penningpolitiska frågor och som inte löpande följer Riksbankens arbete skall jag ge några exempel på vad vi i praktisk handling har gjort för att skapa förutsättningar för en mer precis och ifrågasättande diskussion om penningpolitik. Vi har gjort det bland annat genom att vi själva har lagt fast ett tydligt siffersatt mål för penningpolitiken, som gör det möjligt att löpande utvärdera oss och att ställa oss till svars. Det var ett initiativ från Riksbanken själv. Vi gör det också genom att löpande publicera detaljerade prognoser för inflationsutvecklingen. Vi var bland de första länderna i världen som gjorde det.

Till skillnad från vad som är fallet inom de allra flesta andra politiska områden, och då också naturligtvis områden inom den ekonomiska politiken, publicerar vi detaljerade diskussionsprotokoll där det framgår hur diskussionen har förts. Vi redogör också där för hur enskilda ledamöter har valt att rösta. Det var för övrigt också på Riksbankens initiativ som de öppna utskottsförhören i finansutskottet om penningpolitiken tillkom.

Så här skulle jag kunna fortsätta med att redovisa ett antal exempel på saker som vi har gjort för att öka öppenheten, och inom flera områden har vi varit mycket tidigt ute internationellt.

Kritik och debatt är alltså någonting som vi i grunden gärna vill underlätta. Det hjälper oss att utvecklas och förhoppningsvis bli duktigare i vårt arbete. Särskilt viktigt tror jag att det här förhållningssättet är när vi nu har fått en lagstadgad självständighet.

Därmed skulle jag vara färdig att ta mig an det som egentligen är dagens ämne.

Den här frågeställningen med politikens inbrott i diskussionen om penningpolitiken är inte på något vis ny. För egen del har jag konfronterats med frågor av den här arten under alla de nu åtta år som jag har jobbat i Riksbanken. Det är mycket vanligt när man reser i landet att man får frågor om i vilken utsträckning man är utsatt för politiska påtryckningar. Jag tror att det beror på att det system som vi har inom det här området avviker mycket från det system som vi har inom de flesta andra områden och de traditioner vi har i Sverige. Det gör att de här frågorna ständigt ligger på lut.

Min utgångspunkt har alltid varit att vi enligt lagen har ett arbete som vi skall göra. Vi skall göra det självständigt. Vi skall göra det så gott vi kan. Lagstiftningen är på så sätt, som jag uppfattar det, helt glasklar. Vi får inte ta

emot några politiska instruktioner. Det är en av grunderna, och vi riskerar att mista vårt jobb om vi skulle göra det.

Vi hade dessutom redan innan den nya lagstiftning som valt att utforma ett tydligt ramverk för vårt arbete. Det gjorde man – jag säger ”man” för jag var inte inblandad alls i det skedet – bland annat genom att definiera målet på ett tydligt sätt. Och vi har gjort det genom att, som jag nämnde tidigare, publicera prognoser och genom att kommunicera en tydlig handlingsregel för vårt agerande. På det viset har vi bundit upp vårt agerande. Det bidrar till att de som vill kan följa vårt agerande och våra motiv, och de bör därmed också lättare kunna känna sig trygga i att vi inte tar några otillbörliga hänsyn.

Mot den här bakgrunden har jag genomgående under de här åren haft ett ganska avspänt förhållande till politikerns inbrott i diskussionen. Men samtidigt är frågan lite mer komplicerad än så. Den handlar inte främst om huruvida jag eller andra ledamöter i direktionen känner att vi måste agera på ett visst sätt till följd av politiska påtryckningar. Här kan ni och alla andra i Sverige som är beroende av att vi har en väl fungerande penningpolitik känna er helt trygga. Den typen av hänsyn tar vi inte. Vad det handlar om är i första hand någonting annat, hur villkoren för vårt agerande påverkas.

Vi arbetar med ett inflationsmål. Vi gör prognoser, och vi följer de här prognoserna. Men om det smyger sig in en oro i det här systemet för att Riksbanken kan komma att ta otillbörliga hänsyn kan den förväntade inflationen krypa upp. Det här kan få effekter på inflationsbedömningen, och därmed blir vi tvungna att beakta det i vårt agerande.

Jag kan ta ett konkret exempel från senare tid, men med motsatta förtecknen, kan man säga. När inflationen för ett drygt år sedan var över 3 % behövde vi i Riksbanken inte höja räntan. Jag är ganska övertygad om att vi hade varit tvungna att göra det i motsvarande situation för fem, sex år sedan, innan den här regimen så att säga hade satt sig och blivit accepterad.

De som följer vårt agerande litade på vår bedömning i den situationen, att inflationen skulle krypa ned. Vad hade hänt om de hade känt en oro, om de hade känt att de inte kunde lita på oss? Hur hade det begränsat vår möjlighet att i det läget inte agera med penningpolitiken?

Ett annat exempel är när en aggressiv diskussion bryter ut i ett land mellan företrädare för olika ekonomiskpolitiska områden och detta påverkar växelkursen – sådant händer med jämna mellanrum. Det skulle kunna få effekter på vår inflationsbedömning, om det var i vårt land. Det skulle också kunna påverka inflationsbilden och därmed centralbankens möjligheter att agera till slut.

Jag har diskuterat den här frågan vid ett tillfälle tidigare. Det var på nationalekonomiska föreningen för någon månad sedan. Där refererade jag till en bok som jag läste under julen av USA:s finansminister under Bill Clinton, Robert Rubin. Han tar just upp den här frågan, och han motiverar varför han starkt avrådde president Clinton från att ha publika synpunkter på penningpolitiken. Det var ett råd som för övrigt Bill Clinton, enligt boken, följde. Rubin säger att det alltid finns en risk för att obligationsmarknaden påverkas om det

uppstår minsta misstanke om att centralbankens agerande styrs av politiska påtryckningar.

Jag tycker att det är särskilt tänkvärt att han lyfter fram det här argumentet därför att han har 30 års erfarenhet bakom sig av arbete på de finansiella marknaderna. Han var verkställande direktör för ett av de största företagen på Wall Street när han gick över till arbete i finansdepartementet. Det är också intressant att han gör det i ett land där centralbankschefen åtnjuter ett så brett och så starkt förtroende som Alan Greenspan har gjort under mycket lång tid. Det tycker jag tyder på att man inte helt kan vifta bort den här typen av argument.

Man kan visserligen hävda att Riksbankens legala självständighet är större än Federal Reserves, och så är det också. Men å andra sidan är låginflationsregimen relativt ny i Sverige. Våra finansiella marknader är små, och de påverkas i mycket hög utsträckning av utländska aktörer och deras agerande och deras tro. Och de har ofta inte en så djup kunskap om den svenska ekonomin som man kanske skulle önska sig, eller det svenska politiska systemet för den delen.

För närvarande är den ekonomiska och politiska utvecklingen i Sverige så stabil att utspel av den typ som ni skall diskutera i dag knappast påverkar de finansiella marknaderna. Viss oro har visserligen avspeglats i en del marknadskommentarer, och jag har också mött en del frågor utomlands, men det syns inga tecken i de bedömningar som vi har kunnat göra på att inflationsförväntningar och annat har påverkats av den diskussion vi har haft.

Därmed har inte heller den diskussion som har förts haft någon påtaglig inverkan på vårt agerande den här gången. Men politiker som ger sig in i diskussionen med starka uppfattningar i lägen som ändå i grunden är så pass stabila och så goda som dem som vi har haft på senare tid bör fundera över vad konsekvenserna av ett sådant agerande kan bli i mer problematiska framtida lägen och hur de avser att hantera dessa.

Rubin betonar också att presidenten, genom att på ett så tydligt sätt som möjligt respektera Federal Reserves oberoende, har kunnat bidra till att stärka sin egen trovärdighet och också underbygga förtroendet för den ekonomiska politiken i stort i Förenta staterna. Det är ett synsätt som jag i grunden har sympati för. Frågan är då hur vi i Sverige bör agera för att öka tilltron till vår samlade ekonomiska politik, så att den blir så stor som möjligt.

I grunden är det klart att det handlar om att göra rätt saker. Vad man säger spelar ofta inte så stor roll. I vårt fall handlar det om att vi skall se till att vi lever upp till lagens uppfattning att vi skall ha ett stabilt penningvärde på det sätt som vi har definierat. Men jag tror att umgängesformerna mellan de finans- och penningpolitiska myndigheterna också kan spela en viss roll i det här sammanhanget, och jag tycker att det finns tydliga fördelar med den typ av samspel som finns mellan regeringen och centralbanken till exempel i Förenta staterna och i Storbritannien. Med respekt för vars och ens uppdrag samarbetar man nära för att driva en politik som gynnar landet så mycket som

möjligt. Jag tror att det, inte minst i små länder, är den umgängesform som man bör eftersträva.

Jag tycker också, skall jag säga, att vi i Sverige har kommit en bra bit på den vägen sedan mitten av 1990-talet. Det vore inte bra om vi riskerade att bryta det mönstret och gled in i ett samspel på det här området som mer påminner om det som man har haft i Kontinentaleuropa på senare tid. Där har nationella finansministrar valt att skylla sina problem på den europeiska centralbanken, och man uttalar nu regelmässigt hårda ord i motsatt riktning.

Slutsatsen är alltså att alla självfallet är välkomna att delta i en diskussion om penningpolitiken, och vi skall försöka göra vad vi kan framöver för att underlätta en sådan diskussion på alla sätt. Men jag ser en del risker när ledande politiska företrädare uttrycker starka uppfattningar om penningpolitiken. Det kan uppstå – det kan vi inte helt bortse från – ett visst tvivel i fråga om Riksbankens agerande, och det kan påverka de finansiella marknaderna. Det vore olyckligt, för det skulle kunna påverka vårt handlingsutrymme också.

Ordföranden: Tack så mycket för det! Vi ger då ordet till Kerstin Lundgren, Centerpartiet.

Kerstin Lundgren (c): Tack ordförande och tack Lars Heikensten för en mycket intressant inledning till vår utfrågning!

Jag noterade att du sade inledningsvis att det för den som vill påverka utvecklingen finns andra områden än penningpolitiken. Skall jag uppfatta det som att Lars Heikenstens bedömning är att uttalanden kring penningpolitiken syftar till att påverka utvecklingen och också påverka Riksbankens agerande? Det är en fråga.

Det andra som jag vill beröra är lagstiftningen. Glasklar lagstiftning, nämndes inledningsvis. Jag vill fråga: Finns det någon skillnad i den lagstiftning som vi har i relation till vad EG-fördraget, ECB-stadgan, anger för ECB-länderna? Vilken är den skillnaden i så fall?

Sedan kommer min tredje fråga. I slutet av inledningen nämnde Lars Heikensten att det finns risker om ledande politiska företrädare ger sig in i diskussionen. Då skulle jag vilja höra om de riskerna ökar eller minskar beroende på vilka de ledande politiska företrädarna är eller hur många de är.

Jag stannar där.

Riksbankschef Lars Heikensten: Jag tror att jag ogärna vill ge mig in på att spekulera om vad drivkrafterna bakom de här uttalandena är, utan det tror jag att ni får tala med dem som har gjort dem om. Det är mitt svar på första frågan.

När det gäller skillnader gentemot ECB har vi legalt, som jag uppfattar det, en ställning som är väl så stark på *ett* sätt. Vi har nämligen ett tydligare ansvar för valutapolitiken än vad man har på ECB. Finansministrarna inom euroområdet har möjlighet att på ett annat sätt ha synpunkter på interventioner och liknande än vad man har i Sverige. Å andra sidan kan naturligtvis vårt regelverk i Sverige ändras förhållandevis enkelt, därför att riksdagen kan ändra Riksbankens lag. Det är väldigt svårt att tänka sig förändringar inom euroom-

rådet, eftersom det kräver, såvitt jag förstår, att man river upp eller gör förändringar i Maastrichtavtalet, som kräver godkännande av alla länder. I den meningen kan man säga att det legala skyddet för regimen, som jag uppfattar det, är starkare i euroområdet. Och det är i och för sig en fråga av viss betydelse när man funderar på den här saken, som ni nu då skall fundera kring.

Sedan var det den sista frågan. Det var bra att du reste den. Jag hade funderat på att säga några ord om detta inledningsvis. Frågan är inte så enkel att man på ett självklart sätt kan säga att den person som har precis det där jobbet bör akta sig för att kommentera det här men att de och de kan göra det utan vidare. Det beror ju ytterst på vilket inflytande personerna i fråga kan tänkas ha på den allmänna ekonomiska politiken framöver och, kanske ännu viktigare, på regelverket framöver.

Vi pratade lite om detta i bilen på vägen hit. Då påminde jag mig om situationen under sommaren 1994. Då var det en betydligt större fokusering på vad socialdemokratiska företrädare sade om framtiden än vad det var på vad regeringsföreträdare sade därför att det var allmänt förväntat att det skulle ske ett regimskifte till hösten. Det fanns då också en diskussion om den regering som tillträdde skulle komma att välja att hantera inflationspolitiken på ett annat sätt. Detta föranledde, gissar jag, en del överväganden från den tillträdande regeringens sida om vilka personer man skulle sätta som ordförande i Riksbanken och liknande. Men det anger också att situationen spelar stor roll. Det kan finnas situationer när en sådan här diskussion över huvud taget är helt oproblematiskt. Jag bedömer att det här har varit en situation där det inte har varit särskilt problematiskt, men man kan också lätt se situationer där det kan vara väldigt problematiskt.

Billy Gustafsson (s): Herr ordförande! Från Lars Heikenstens inledning uppfattade jag att grundsynen är att det är viktigt och positivt med en öppen debatt, och i princip är det viktigt att alla kan delta i den debatten, men man kan ha lite funderingar kring ledande politikernas deltagande i den diskussionen.

Jag uppfattade det som att du förde den diskussionen lite grann i två perspektiv. Du använde uttrycket "kan uppstå", det vill säga att det i en framtid kan bli en situation där det vore olämpligt. Men vad vi har nu att titta på är det som faktiskt har hänt. Den anmälan som ligger till grund för den här granskningen handlar ju om statsministerns uttalande i Dagens Industri, tror jag det var, någon gång i mitten på förra sommaren.

I det underlag som utskottet har fått har vi fått lite refererat vad som sades i samband med att Göran Persson delgav sin syn på kommande ränteförändringar. Riksbankschefen har då, i det underlag som vi har fått, citerats. Citatet är så här: Vi lyssnar på alla som kommer med synpunkter och värderar de argument de har. Sedan gör vi vårt jobb.

Om det här är korrekt återgivnet, vilket av kroppsspråket att döma verkar vara fallet, tolkar jag det som att Riksbanken lyssnar på och värderar det som framförs oberoende av vem som framför det. Därefter fattar Riksbanken ett självständigt beslut, det vill säga att man i det här fallet inte har uppfattat

Perssons uttalande såsom en order eller som en instruktion, om vi nu använder lagstiftningens begreppsvärld.

Är min beskrivning riktig? Är mitt sätt att uppfatta det här riktigt?

Riksbankschef Lars Heikensten: Ja, så uppfattar jag det.

Jag kan göra en liten kommentar mot bakgrund av vad jag sade i mitt förra inlägg. Jag fäste mig vid att statsministern, i de kommentarer som han gjorde i en lördagsintervju före jul, i några formuleringar underströk att han tyckte att den här regimen, som vi hade, hade fungerat bra. Jag tror att det är viktigt att den typen av synpunkter också framförs, så att det finns en balanserad bild. Det säger sig självt att om politiker som har ett inflytande, potentiellt, över de här frågorna envist agerar enbart i lägen när de anser att räntan bör sänkas finns det en risk att det får en annan effekt än om man upplever att det är en mer allsidig bedömning som ligger till grund för deras synpunkter.

Nils Fredrik Aurelius (m): Du talade här om att det naturligtvis är bra med en allmän debatt men att det naturligtvis kan finnas vissa risker om statsråd uttalar sig. Frågan är då var gränsen går mellan å ena sidan vad som är en rimlig debatt i ett ämne som intresserar många och å andra sidan ett läge där vi börjar närma oss det som instruktionsförbudet just skall skydda mot. Som bekant är ni direkt förbjudna att ta emot instruktioner, och ni kan själva, så att säga, få stå till svars om ni skulle göra det.

Låt oss säga att flera statsråd, däribland statsministern, flera gånger uttalar sådant som formuleras som krav. Jag skall läsa några rubriker från TT-meddelanden, framför allt: Persson upprepar krav på sänkt ränta. Pagrotsky: Sänk räntan med en halv procent! Pagrotsky pressar Riksbanken lite till. Då är frågan: Var går gränsen där ni ändå måste tycka att ert oberoende kan komma att ifrågasättas? Går man för långt, enligt din bedömning, när man formulerar direkta krav på hur Riksbanken bör agera?

Riksbankschef Lars Heikensten: Jag tror att jag faller tillbaka på min ursprungliga argumentationslinje och det jag också gav uttryck för när det gäller din fråga. Vi låter oss inte påverkas av uttalanden, vare sig av den ene eller den andre, i den här frågan, utan vi försöker värdera de argument som vederbörande framför. Däremot finns det en problematik som har att göra med hur andra uppfattar den här typen av påtryckningar. Man skall inte utesluta att uttalanden via den kanalen eller via den mekanismen kan få effekter på penningpolitiken. Jag har aldrig själv varit i den situationen, men i allmänhet skulle jag tro att uttalanden av ledande politiker riskerar att vara kontraproduktiva i förhållande till den ambition som den som har gjort uttalandena har haft.

Nils Fredrik Aurelius (m): Menar du, när du talar om påverkan på den reala ekonomin på olika sätt, exempelvis sådant som att utländska investerare kan dra sig undan på grund av att de känner osäkerhet över valutans utveckling eller räntans utveckling?

Riksbankschef Lars Heikensten: Ja, de långa räntorna i ett land speglar ju bland annat hur mycket tilltro det finns till att vi kommer att ha en låg och

stabil inflation framöver. Börjar man tro att Riksbanken – eller en centralbank skall jag kanske säga för att tala i lite mer allmänna termer – är satt under ett sådant tryck att det skulle kunna påverka beteendet och att det faktiskt finns en risk att det här målet inte kommer att uppfyllas som man har väntat sig får det vissa effekter på de långa räntorna. Det var det som till exempel Robert Rubin, som jag refererade här, uttryckte en viss oro för, att detta skulle kunna hända i Förenta staterna om man hade en diskussion.

Men det kan också, som du säger, gälla växelkursen. Och det är kanske en väsentligare frågeställning i Sverige. Vi har ju en dålig tradition, kan man väl säga, inom växelkursens område. Vi har haft problem. Vi har haft en växelkurs som har fallit historiskt sett under mycket långa tider. Jag tror att man kan tänka sig situationer där statsråd skulle kunna prata ned växelkursen genom sitt agerande. Det är nog svårare att prata upp den, givet vår historia.

Även om lagen är tydlig om att det är vi som i grunden har ett ansvar för växelkursen är det andra som också kan påverka den på olika vis, både genom att tala och genom att agera på andra sätt.

Nils Fredrik Aurelius (m): Är den slutsats som vi skall dra av det amerikanska exemplet att du menar att det ändå vore bra med något slags respektavstånd mellan statsrådsuttalanden och Riksbanken?

Riksbankschef Lars Heikensten: Jag vet inte om jag har så mycket att tillföra utöver det jag sade tidigare. Ytterst är detta, som jag uppfattar det, en fråga för berörda politiker att själva fundera över. Det är egentligen inte min frågeställning i första hand. Men jag kan notera, när jag tittar mig omkring, att man har formen i vissa länder och agerar på ett annat sätt i andra länder. Jag gav några exempel på detta. Jag tror att det skulle gagna Sverige, som jag sade, att försöka ha en form av samarbete och diskussion där vi inte i onödan polariserar diskussionen.

Liselott Hagberg (fp): Herr ordförande! Lars Heikensten! Riksbanken är till skillnad från de flesta andra statliga myndigheter faktiskt en myndighet som sorterar under riksdagen och därmed inte under regeringen. Kan man säga att det förhållandet gör att Riksbanken inte alls påverkas av vad regeringen och enskilda statsråd gör för uttalanden angående räntenivån?

Riksbankschef Lars Heikensten: Det korta svaret är nej.

Liselott Hagberg (fp): Herr ordförande och Lars Heikensten! Då undrar jag: Har statsrådets olika uttalanden i den här frågan angående Riksbankens räntenivå ändå varit föremål för diskussioner i Riksbankens direktion?

Riksbankschef Lars Heikensten: Ja. Det är det korta svaret på den frågan.

Tuve Skånberg (kd): Herr ordförande! Vi har fått veta att statsråd i vissa lägen kan prata ned växelkursen, och ytterst är det fråga om vilket inflytande olika uttalanden kan ha. Då handlar det inte om inflytande på Riksbanken utan på omvärlden. Kan man då rent generellt göra en reflexion om effekten av statsråds uttalanden om det är enstaka gånger man ger sig in i debatten eller om det kan upplevas som ett mönster, att det är upprepade nålstick – skall vi kalla

det så? Kan man rent generellt göra en bedömning av att det ena är mer effektivt eller rentav kontraproduktivt än det andra?

Riksbankschef Lars Heikensten: Jag vill återkomma till att när det gäller möjligheten att påverka oss spelar det ingen roll hur många gånger man återkommer. Men när det gäller den bild man skapar av stabiliteten i den svenska inflationsmålspolitiken, eller stabiliteten i vilket land som helst i den här typen av frågor, tror jag i och för sig att antal och frekvens men naturligtvis också, som jag har varit inne på tidigare, situationernas karaktär spelar rätt så stor roll.

Jag *touchade* vid det tidigare. Om det vore så att det fördes en diskussion med motsatta förtecken – att det var lika vanligt att ledande politiker krävde höjningar av räntan i lägen då inflationen var på vägg upp som när den var på väg ned – skulle det också vara mindre problematiskt.

Tuve Skånberg (kd): Men om man fortfarande på det rent generella planet diskuterar vad som är välvärdigt kan man ha synpunkter på när det finns ett mönster av ensidighet åt ett håll. Är det så vi skall uppfatta Lars Heikensten?

Riksbankschef Lars Heikensten: Ja, men det handlar inte bara om frekvensen, utan det handlar om vad som sägs och i vilka situationer det sägs. Frekvensen är en bland många pusselbitar – gissar jag – i den bedömning som marknaden gör. Det är ytterst marknadens bedömning och inte min som är intressant här.

Mats Einarsson (v): Jag har inte så väldigt mycket att tillföra. Men eftersom riksbankschefen har tagit sig friheten att ha en del – i och för sig väldigt välvärdiga, men i alla fall – synpunkter på statsrådsinlägg i debatter om räntepolitiken vågar jag mig på att ställa följande oortodoxa fråga: Har du någon synpunkt på vilken verkan KU-anmälningar av denna typ kan ha för förtroendet för Riksbankens ställning?

Alltså: Om ledande politiker kritiserar statsråd för trots allt tämligen harmlösa uttalanden med argumentet att sådana uttalanden kan skada förtroendet för Riksbankens självständighet bidrar man ju till att skada just detta förtroende.

Riksbankschef Lars Heikensten: Det där är en svår fråga som jag får överväga ytterligare innan jag besvarar den.

Gustav Fridolin (mp): Låt mig börja med att göra den korta reflexionen att det givetvis gläder mig att riksbankschefen tar upp kopplingen mellan den amerikanska regeringen och Federal Reserve i sitt inledningsanförande, eftersom det var den juridiska ställning som råder mellan båda dessa parter som Miljöpartiet eftersökte också i Sverige när den frågan behandlades.

Det finns en intressant fråga i sammanhanget. I Sverige finns det tyvärr en historia där det har skett investeringar i förtroende från personer i ledande positioner inom regering och riksbank för att värna en särskild kronkurs – jag tänker då på den ofta avhandlade frågan om situationen 1992. Vi har också varit inne på den omvärldspåverkan som kan ske, alltså att statsrådets uttalanden påverkar de penningpolitiska aktörerna, vilket i sin tur tvingar er att göra vissa bedömningar när ni fattar era beslut.

Jag vill därför fråga Heikensten om du kan precisera en situation där ständiga politiska uttalanden åt ett visst håll tvingar er – för att värna ert oberoende, då det är viktigt för de penningpolitiska aktörerna – att agera i motsatt riktning när det gäller de instruktioner eller goda råd som man lämnar till er.

Riksbankschef Lars Heikensten: Det som först slår mig – och det är möjligt att du inte är nöjd med det svaret – är den situation som vi befann oss i 1993–1995. Den var på många vis en komplicerad situation med framför allt väldigt stora statsfinansiella problem. Då var det mycket av öppna och uppenbara konfrontationer mellan å ena sidan Riksbanken och Riksbankens ledning och å andra sidan ledande regeringsföreträdare. Jag är alldeles övertygad om att detta beskar Riksbankens handlingsutrymme.

Som chefsekonom på Handelsbanken följde jag den situationen, och jag såg ju allt detta. Jag var i både London och New York. Det var inte bara statsministern som träffade finansvalpar under den perioden för att förklara det som hände i Sverige, utan det skulle även jag göra. Man återkom ständigt till den här konfrontationen och huruvida man kunde lita på att den penningpolitiska regimen som hade etablerats skulle hålla eller inte.

Jag har också sagt att för att det skulle få påtagliga effekter på vårt agerande skulle det krävas en betydligt mer problematisk situation än vad vi har i dag eller en kanonad av en helt annan omfattning än vad vi hittills har sett, och framför allt skulle det krävas att man började ifrågasätta regelverket.

Gustav Fridolin (mp): Det var just en precisering som jag efterlyste. Sedan har jag en andra och sista fråga, om den inte föranleder en följdfråga.

Det korta svaret till Liselott Hagberg tidigare var ja på frågan om dessa ständiga uttalanden varit uppe till diskussion. Vill och kan Heikensten på något sätt utveckla det korta svaret på ett sådant sätt att det hjälper konstitutionsutskottet i sin bedömning av det ärende som ligger på bordet?

Riksbankschef Lars Heikensten: Det har inte varit någon diskussion, och det har ni kunnat se som har följt våra protokoll som förts när vi har diskuterat hur vi skulle sätta räntan, utan den diskussionen har dykt upp med jämna mellanrum mera av karaktären i hissen eller vid lunchbordet. Det har delvis haft sin grund i att när vi har varit ute och rest i landet har vi mött många frågor om detta. I den meningen är det uppenbart att den här regimen inte är hundra procentigt etablerad.

Jag var själv i Västernorrland för ett tag sedan, och detta var den fråga som ständigt återkom. Det avspeglar att människor känner oro för att vi skulle ta hänsyn till de uttalanden som hade gjorts.

Vad jag gjorde här, jämfört med i nationalekonomiska föreningen, var att jag en aning mer utvecklade den länk som finns via diskussioner och via de finansiella marknaderna. Det gjorde jag därför att jag bedömer att dagens frågeställning har fått ett större genomslag även i diskussionen på marknaden än vad jag från början trodde att den skulle få.

Kerstin Lundgren (c): Jag skulle vilja höra något mera kring de legala skillnader som finns. Du nämnde att det var svårare att ändra de legala förutsättningar

arna för ECB än vad det är för Riksbanken och att detta hade en påverkan. Men vårt uttryckliga instruktionsförbud är ju inte – som jag uppfattar det – identiskt med den skrivning som finns om att regeringarna skall respektera principen och inte söka påverka medlemmarna. Ser inte Lars Heikensten att det finns en skillnad mellan dessa två regelverk, och har det, om det finns en skillnad, i så fall någon betydelse för verksamheten?

Riksbankschef Lars Heikensten: Jag kommer nu inte i detalj ihåg hur Maastrichtavtalet är skrivet i dessa delar jämfört med hur vår lagstiftning är skriven. Det jag sade förut var ett uttryck för hur jag uppfattat den övergripande problematiken. Jag uppfattar det som att den europeiska centralbanken känner sig precis lika oberoende i sin löpande hantering som vi gör. Jag tror inte att den väsentliga skillnaden ligger där, utan den ligger nog i att det är lättare att ändra regelverket här, om någon så skulle önska, än vad det är där. Jag tror att det är den viktigaste skillnaden.

Kerstin Lundgren (c): Lars Heikensten skall naturligtvis ge sina svar utifrån Riksbankens horisont, men det har också funnits med i kommentarerna hur andra uppfattar situationen. Då kan man ju fundera på hur andra uppfattar signalen att regeringarna skall respektera principen att inte söka påverka centralbanker eller riksbanker. Uppfattar man någon skillnad mellan en sådan signal och att säga att det råder ett direkt instruktionsförbud?

Riksbankschef Lars Heikensten: Jag vet inte om jag kan svara på den frågan, om jag vet hur det uppfattas. Om jag går tillbaka till de kommentarer jag har läst i nyhetsbrev eller de som jag har hört från marknaden gör man inte denna distinktion. Man har klart för sig att vi för närvarande har ett mycket starkt lagstadgat skydd. Man har också klart för sig att den europeiska centralbanken har ett mycket starkt skydd. Men de flesta har också klart för sig att vårt regelverk är beroende enbart av vår lagstiftning medan det är betydligt mer komplicerat att förändra reglerna för ECB. Jag tror att det är detta som man vet. Mer tror jag inte att det är.

Jag nämnde för er att vi har en starkare ställning i växelkurspolitiken. Det tror jag att det är förhållandevis få som är medvetna om, och det var det ändå en ganska levande diskussion om både här och på andra håll för fem sex år sedan.

Ordföranden: Jag har två frågor som bygger på de frågor som vi har haft uppe här tidigare. De baseras också delvis på det faktum att vi självfallet granskar regeringen, men regeringen liksom Riksbanken är en myndighet som är underställd riksdagen. Det finns ett alldeles särskilt intresse för oss att vara rätt skarpa när det gäller hur regeringen och statsråden fungerar på olika områden.

Det är en fråga som har varit uppe och där jag skulle vilja ha ett klargörande. Vi har anledning att slå vakt om Riksbankens oberoende beslutsfattande. Då har jag pekat på hur olika typer av uttalanden, utan att precisera från vem och i vilken situation, kan påverka förutsättningarna för Riksbankens beslutsfattande. Bedömer du då att det i vissa situationer i praktiken kan vara så att den faktiska utvecklingen på marknaden på grund av uttalanden av

olika slag påverkar ett oberoende beslutsfattande, det vill säga ställer er inför situationer som ni annars inte hade stått inför? Det var den ena frågan.

Den andra frågan gäller detta med påverkan som är lite svår att komma runt. Institutionellt sett är det ju så att Riksbanken och dess företrädare skall hävda att den inte låter sig påverkas eftersom den inte får påverkas.

Jag funderar på de stålmän och stålkvinnor som inte låter sig påverkas av någonting. Det framstår som att det politiska ansvaret för utfallet i den ekonomiska politiken när det gäller ledande politiker – till exempel statsministern och andra statsråd – läggs på Riksbanken. Finns det inte någon situation och någon riksbank i världen som faktiskt påverkas av att den mediemässiga dramatiken eller den politiska ledningen i landet lägger ansvaret på Riksbanken?

Du sade tidigare att ni har diskuterat den här typen av uttalanden i lunchrum och i hissar. Men skapar inte det här en agenda som man på ett eller annat sätt måste ta ställning till och som också direkt eller indirekt kan påverka beslutsfattandet?

Utan att gå in på frågan om ni de facto har låtit er påverkas eller inte alls, kan det inte uppstå situationer där ni har ett tryck på er som det hade varit enklare att vara utan?

Riksbankschef Lars Heikensten: Det påverkar inte oberoendet, men det påverkar den verklighet inom vilken vi skall agera och som vi har att hantera. I din andra fråga kom du in på vad det är för verklighet som man hamnar i. Det finns många aspekter på detta; debattmässiga, politiska och så marknadens reaktionssätt när det gäller detta.

Detta är oerhört subtila frågor. Inom andra delar av livet vet vi ju att vi inte alltid fullt ut förstår våra egna bevekelsegrunder. Man kan inte utesluta att det då och då kan gälla också inom detta område.

Vad man kan säga är att det är självklart att vi försöker att göra så gott vi kan för att göra den bästa möjliga bedömningen av den inflationsbild som vi ser framöver. Det är det som vägleder vårt agerande.

Ordföranden: Det respekterar vi. Så är det självfallet. Det finns inte heller någon som ifrågasätter det. Min reflexion hade mer att göra med hur trycket kan växa fram på olika sätt, så att man direkt eller indirekt kan påverkas. Spelar det då någon roll om trycket på Riksbanken i medierna och i den politiska debatten kommer från olika typer av befattningshavare? Man kan tänka sig att en chefsekonom på Handelsbanken och en statsminister eller en finansminister har uppfattningar, allting annat lika. Pondera att vi har – som du i något uttalande kallade det – mer problematiska ekonomiska tider.

Spelar det i det perspektivet någon roll vilken befattningshavare det rör sig om? Lägg det ett större tryck på Riksbanken – oavsett om man låter sig påverkas eller ej – om det är en statsminister, en finansminister eller en chefsekonom som uttalar sig?

Riksbankschef Lars Heikensten: Jag var inne på det tidigare. Jag tror att det är rätt så svårt att entydigt säga att det handlar om positionen. Man får ju utgå ifrån – och där är svaret självklart – att statsministern har ett större inflytande

än de allra flesta andra på politiken framöver. Det är också uppenbart att finansministern har inflytande över andra delar i den ekonomiska politiken, och det ger finansministern någon typ av särställning. Samtidigt kan man tänka sig situationer när uttalanden av oberoende bedömare – vilket vi självfallet måste ha, jag ifrågasätter inte det – kan ha en betydande effekt.

Skillnaden är ju att de ledande politiska företrädarna har ett ansvar för hur den nationella ekonomiska politiken utvecklas. Det är där distinktionen ligger. Jag säger inte att jag har någon önskan att förbjuda en viss diskussion. Det måste vara alla medborgares uppgift att själva göra den bedömningen. Ni kan ha anledning att fundera över detta, men jag har egentligen ingen anledning att göra det. Det är mera en frågeställning för dessa personer själva att överväga om inlägg av en mycket precis art om penningpolitiken gagnar de ambitioner som de har när det gäller landets ekonomiska utveckling.

Göran Magnusson (s): Jag vill börja med att konstatera att jag tycker att det är glädjande att den svenska riksbanken är världsledande i öppenhet kring de frågor som riksbanken har att hantera. Det ger anledning till ränterapporter och annat som gör att det blir en livligare debatt om dessa frågor än vad det kanske blir i andra länder där man har ett betydligt mera slutet system.

Vår granskning sker ju utifrån ett konstitutionellt perspektiv. Man skulle möjligen uttrycka det så här: Vad får en regeringsledamot säga och göra i det här sammanhanget? Det är alldeles uppenbart att det inte är någon som hävdar att man inte får uttala sig i dessa frågor. Riksbankschefen har mest uppehållit sig vid vad som kan ha varit lämpligt att göra i olika sammanhang. Detta leder till en fråga som mera verifierar det som du tidigare har sagt.

Till exempel en ledare för ett vågmästarparti som agerar i en viss given ekonomisk situation kan ju i högre grad än en statsminister påverka den miljö som Riksbanken har att hantera. Finanspolitiken i sin helhet som regeringen och riksdagen ställer sig bakom skapar också en miljö. Det finns ett ganska stort gränsland där man egentligen inte kan säga vad man får och inte får göra.

Riksbankschef Lars Heikensten: Det håller jag med om. Det är min uppfattning.

Helena Bargholtz (fp): Om jag förstod Lars Heikensten rätt är han själv inte särskilt oroad över uttalanden från olika politiska håll när det gäller Riksbankens verksamhet. Men Lars Heikensten har träffat andra finansiella aktörer eller personer som är intresserade av de här frågorna som har uttryckt oro för de uttalanden som kommer från politiskt håll på det här området.

Hur agerar Lars Heikensten då? Kan Lars Heikensten lugna dessa personer genom att framhålla att Riksbankens oberoende ställning kommer att fortsätta? Är det så att de människor som Lars Heikensten träffar i olika debatter och sådant inte har uppfattat att Riksbanken nu har en friare ställning än tidigare?

Riksbankschef Lars Heikensten: Om jag lyckas lugna dem eller inte, det vet jag inte, men jag brukar försöka. Jag var inne på tidigare att det har varit mera

reaktioner på denna diskussion än vad jag hade förväntat mig. Jag har fått internationella brev, det finns kolleger som har tagit upp det med mig och även människor ute i landet. Jag har haft anledning att göra ett par resor ute i landet under den senaste tiden, och frågan återkommer ständigt. Det senare blir jag lite förvånad över. Jag trodde att den här tanken hade satt sig, att folk hade klart för sig ungefär hur vårt regelverk ser ut och att vi inte låter oss påverkas.

Kenth Högström (s): Vem som säger vad är ju intressant från tid till annan. När du var chefsekonom på Handelsbanken fanns det en verkställande direktör i Skandia, Björn Wollrath, som sommaren 1994 hotade med att sluta att köpa statsobligationer. Kan enskilda aktörer på marknaden måhända ha större betydelse än politiker?

Riksbankschef Lars Heikensten: Ja, vid vissa tillfällen, det tror jag, och då kommer man återigen tillbaka till frågan vem som uppfattas ha störst inflytande över utvecklingen.

Ordföranden: Därmed tackar jag riksbankschefen Lars Heikensten och förklarar denna del av sammanträdet för avslutad.

BILAGA B2

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar den 25 mars 2004

Utfrågning med f.d. statsrådet Jan O. Karlsson

Statsrådet Jan O. Karlssons agerande angående information till EU-nämnden, Regeringens agerande rörande riksdagens beslut om Utlänningsnämnden samt Fråga om ministerstyre i asylärendet Nadina Imamovic

Ordföranden: Härmed ber jag att få öppna detta sammanträde med konstitutionsutskottet och vår offentliga utfrågning med före detta statsrådet Jan O. Karlsson.

Vi har tre olika granskningsärenden: ärende 6 om Jan O. Karlssons agerande angående information till EU-nämnden, ärendena 13 och 14 om regeringens agerande avseende riksdagens beslut om Utlänningsnämnden samt ärende 24 gällande fråga om ministerstyre i asylärendet Nadina Imamovic.

Du är välkommen hit, Jan O. Karlsson. Som vi sade strax innan ber vi dig ge en introduktion till de olika frågorna i ett sammanhang. Sedan är det min tanke att ta utfrågningen ärende för ärende. Annars blir det för många omstarter. Av tidsskäl kom vi överens om att det är bättre att göra på det här viset.

Alla är välkomna. Jan O. Karlsson är inte bara välkommen utan får även ordet. Varsågod!

Jan O. Karlsson: Tack! Det är inte första gången jag är i konstitutionsutskottet, men det är första gången jag är i denna mycket vackra sal.

Det är tre väldigt olika ärenden som det här är fråga om. Av tidsskäl och effektivitetsskäl är det kanske lika bra att jag gör en kommentar kring alla tre på en gång. Jag understryker att det gäller tre helt olika situationer, moment och saker.

Den första och, vågar jag säga, största frågan gäller om regeringen skulle ha förhalat riksdagens beslut om att avskaffa Utlänningsnämnden. Utskottet har fått en mycket grundlig samling material kring arbetet med den här frågan, som jag övertog i en situation när den politiska frågan så att säga var löst. Alla riksdagens partier hade i ett uttalande i socialförsäkringsutskottet, därefter bekräftat av riksdagen *in pleno*, uttalat sig för ett avskaffande av Utlänningsnämnden och ett ersättande av denna myndighet med ett handhavande av andrainstansärenden i utlänningsärenden i förvaltningsdomstolar och med tvåpartsförfarande.

Som också framgår av materialet kom arbetet med det här att kännetecknas av ett mycket nära samråd mellan mig som föredragande statsråd och socialförsäkringsutskottet. Jag var tre gånger på stora genomgångar i socialförsäk-

ringsutskottet, framför allt för att gemensamt med utskottet utarbeta det förslaget som remitterades till Lagrådet i början av juni.

Jag vill understryka att när jag blev migrationsminister framfördes det en önskan om att vi skulle göra en proposition inom loppet av några månader om det här. Då var jag väldigt tydlig, och det tror jag framgår av socialförsäkringsutskottets protokoll, med att säga att det avråder jag på det allra bestämdaste därför att inrättandet av Utlänningsnämnden skedde just på ett ganska brådstörtat sätt. Jag tror att alla var överens om att den ärendebalans som Utlänningsnämnden hade att bära på när den inledde sitt arbete hade kommit att avsevärt försvåra Utlänningsnämndens arbete och möjligen därför bidra till de svårigheter som man försöker lösa genom att avskaffa den.

Att nu störta sig in i ett nytt sådant förfarande avrådde jag från och ansåg att man först gemensamt skulle genomföra ett förslag som remitterades till Lagrådet. När Lagrådet sedan uttalade sig om detta förslag var det väldigt tydligt. Lagrådets utslag var att inte genomföra de förändringar som hade föreslagits i remissen, framför allt av rättssäkerhetsskäl. Lagrådet underströk att den lagstiftning som vi har på det här området inte ägnade sig för att tillämpas i förvaltningsdomstolarna. Därför, efter en ny överläggningsomgång, enades vi om att vi måste se till att vi ser över lagstiftningen så att den blir möjlig att tillämpa i förvaltningsdomstolar. Det är ett arbete som pågår nu.

Sedan har i det här sammanhanget också frågan om kostnaderna för reformen tagits upp. Jag tror inte att de i och för sig har att göra med tidpunkten för dess genomförande. Jag tror att de omständigheter som jag nu har berört är det avgörande i den frågan. Men jag står naturligtvis till konstitutionsutskottets förfogande för att kommentera de kostnadsberäkningar och räkneexempel som har skett i Domstolsverket, Migrationsverket och Utrikesdepartementet och som också har delgivits utskottet för att visa att de beräkningar som från början låg till grund för utredningsförslaget visar på ett helt annat resultat än vad som senare har framkommit.

När det gäller den andra frågan, nämligen den om ministerstyre i asylärendet Nadina Imamovic, så hänför sig det till ett anförande som jag höll inför Utlänningsnämnden våren 2003. I det anförandet kommenterade jag det förhållandet att riksdagens partiledare i ett uttalande uppmanat Utlänningsnämnden att överlämna ärendet till regeringen. Som detta utskott är synnerligen medvetet om är det Utlänningsnämnden som avgör; det framgår väldigt tydligt också av beslutet om att inrätta Utlänningsnämnden att det är Utlänningsnämnden själv som självständigt bedömer om man behöver överlämna ett ärende till regeringen. Mitt anförande underströk uteslutande den omständigheten att det är Utlänningsnämnden som avgör, inte någon annan – vare sig regeringen eller för den delen riksdagen. Om riksdagen skulle göra det skulle det vara i form av en ändrad lagstiftning.

Närvarande vid det här tillfället var – jag vet inte exakt hur många men, skulle jag tro – mellan 50 och 100 personer, höga domare och ämbetsmän samt ett stort antal ledamöter av Utlänningsnämnden, samtliga med långvarig erfarenhet av samhällsarbete inte minst i den här typen av ärenden. Det här

gjordes till föremål för en anklagelse från före detta chefredaktören Bo Strömstedt, och det var en väldig massmedial uppmärksamhet kring det. Som utskottet väl förstår – hade det kommit fram ett enda ytterligare uttalande till stöd för den här tolkningen att jag skulle ha gjort mig skyldig till missbruk, skulle det inte ha undanhållits eller besparats offentligheten. Icke något enda sådant uttalande gjordes.

För det tredje gäller det frågan om hur jag höll EU-nämnden underrättad om arbetet i det så kallade RIF-rådet med ett förslag som den brittiska regeringen framkastade och som sedermera lades fram inför RIF-rådet i en annan form än som ett brittiskt förslag, och som bland annat innehöll den tanken att de asylsökande till Storbritannien inte skulle få sin sak prövad i Storbritannien utan föras från Storbritannien till någon form av center, eller läger eller mottagningsanläggning, utanför Storbritannien och utanför Europeiska unionen.

Här gäller ju anmälan att jag på något sätt skulle ha vilselett EU-nämnden om detta. Det har jag inte alls gjort. När väl frågan gjordes till föremål för ett förslag – vilket var, skulle jag tro, den 4 juni i form av en anmälan av kommissionen, för övrigt med stöd av FN:s flyktingkommissarie – tog jag tydligt och klart på den svenska regeringens vägnar avstånd från förslaget. Det var därmed, redan innan det kom till Europeiska rådet, dömt att inte kunna genomföras. Vid det tillfälle varom anmälan i fråga gällde den informella överläggning som varje ordförandeskap inleds med när det gäller de här frågorna, i det sammanhanget, gjorde jag en allmän sammanfattning av de problem som alla länder möter när det gäller prövningen av asylsökande – eller, rättare sagt, det stora antal asylsökande som visar sig sakna asylskäl – och det problem som etableras i och med att inte de beslut som asylprövningen leder till verkställs. Där är Sverige för övrigt det land som har så att säga det bästa resultatet i fråga om att verkställa fattade beslut.

Däremot kom jag i mitt anförande inte in på en bedömning av det så kallade brittiska förslaget, som ännu inte var något förslag – vi visste ju att engelsmännen hade i tankarna att lägga fram det. Jag var angelägen om att inte rubba ett gott samarbetsförhållande. Vi hade tre fyra andra direktiv att diskutera i RIF-rådet, och jag var angelägen om att kunna samverka med engelsmännen, som ju ofta varit en samarbetspartner i andra ärenden till exempel när det gäller asylsökandes fria rörlighet och många andra för oss viktiga frågor. Jag valde därför att i ett enskilt samtal med lord Filkin, biträdande inrikesminister i England, göra alldeles tydligt för honom att vi inte skulle stödja det här förslaget men att vi inte skulle utsätta honom för det vid bordet, i all synnerhet som det inte var nödvändigt att göra det.

Det här har helt enkelt att göra med den taktiska uppläggningsen i en internationell förhandling som pågår i RIF-rådet hela tiden och där det i varje ögonblick gäller att undvika att bli isolerad. Det var det som var grunden för att jag valde denna mera diskreta form för att klarlägga – men utan något som helst tvivel, och det har jag också i riksdagens debatt beskrivit mycket tydligt; det framgår av riksdagens protokoll – vilken form jag valde för det. Inför EU-

nämnden talade jag om att jag hade tagit avstånd från förslaget, vilket jag hade. Tack!

Ordföranden: Tack så mycket! Vi börjar med granskningsärendet 6 om statsrådet Jan O. Karlssons agerande angående information till EU-nämnden. Där är anmälan härstammande från Folkpartiet. Jag ger därför ordet allra först till Liselott Hagberg. Varsågod!

Liselott Hagberg (fp): Tack, herr ordförande! Jan O. Karlsson är ju väl förtrogen med innehållet i den anmälan som vi nu skall diskutera och ställa frågor kring. Det handlar, precis som refererats här tidigare, om det brittiska förslaget om inrättande av så kallade skydds-zoner för asylsökande i länder som Albanien och Turkiet.

I protokoll från EU-nämnden har vi kunnat ta del av de diskussioner som har ägt rum inför det så kallade Veriamötet i mars förra året, den 28–29. Där säger Jan O. Karlsson – jag tänker citera det: ”Vi säger nej till tanken att man inte skall få söka asyl i det land man kommer till utan hänvisas någon annanstans. I de uppteckningar som senare finns ifrån mötet i Veria framkommer en annan bild, nämligen att Sverige höll med Storbritannien om att åtgärder måste vidtas med anledning av att en så stor andel asylsökande egentligen saknar asylskäl.”

Då är min inledande fråga till Jan O. Karlsson: Stämmer de uppteckningar som är gjorda?

Jan O. Karlsson: Ja.

Liselott Hagberg (fp): Då är min nästa fråga hur Jan O. Karlsson ser på samrådet med EU-nämnden. Enligt grundlagen skall ju statsråd före möten i EU-sammanhang samråda med och informera EU-nämnden. Därför undrar jag hur Jan O. Karlsson ser på den situation som nu har uppkommit. Den linje som Jan O. Karlsson företrädde inför EU-nämnden stämmer ju inte riktigt med uppteckningarna från RIF-mötet. Ser Jan O. Karlsson det som något problem?

Jan O. Karlsson: Jag har blivit uppmärksamgjord vid flera tillfällen från EU-nämnden, både dess ledning och flera av dess ledamöter, på att mina redogörelser för nämnden möjligen har varit för grundliga. Jag har dessutom vid några tillfällen tagit direkt kontakt med EU-nämndens presidium under pågående förhandlingar i RIF-rådet för att varje steg i den här utvecklingen skulle vara väl prövat. Jag har, tvärt emot vad anmälan antyder, varit utomordentligt grundlig i att i varje steg i mitt arbete i de här svåra frågorna ha EU-nämnden fullständigt informerad.

Liselott Hagberg (fp): Den bild som har kommit fram både nationellt och internationellt stämmer ju inte med det Jan O. Karlsson sade i samband med EU-nämndens sammanträden. Den bild som kablats ut via Independent till exempel i slutet av mars ger bilden: *David Blunkett received support from Spain, the Netherlands, Sweden, Finland and Italy.* Ser Jan O. Karlsson det som något problem?

Jan O. Karlsson: Att uppgiften i denna tidning är felaktig. Det har vid något enstaka tillfälle tidigare visat sig att uppgifter i massmedier inte alltid har varit med sanningen överensstämmande.

Ordföranden: Tack för det! Nu går ordet till Billy Gustafsson, Socialdemokraterna.

Billy Gustafsson (s): Tack, ordförande! Utfrågningen måste ju rimligen syfta till att klargöra vad som hänt och möjligen också ge förklaringar till det som har hänt. I det avseendet, ordförande och utskott, är det enligt min mening inga oklarheter i det här ärendet, varför jag inte har några frågor just nu.

Ordföranden: Tack för det! Vi går vidare till Moderaterna och Henrik S Järrel.

Henrik S Järrel (m): Som faktiskt inte kan begåva före detta statsrådet med någon fråga i denna del.

Ordföranden: Vi går vidare till Kristdemokraterna – ingen fråga, till Vänsterpartiet och Mats Einarsson – ingen fråga, till Centern och Kerstin Lundgren – ingen fråga och till Miljöpartiet och Gustav Fridolin.

Gustav Fridolin (mp): Det var en något ny utskottskultur som växte fram här. Men jag har faktiskt förberett någon fråga som jag skulle vilja ställa till före detta statsrådet här. Rättare sagt är det tre frågor, men jag tar dem i ett sammanhang för tids vinnande.

I den promemoria som skickades till utskottet daterad den 12 februari i år förklarar man anledningen till att migrationsministern inte tydliggjorde för EU-nämnden att avståndstagandet framfördes till britten i en paus och inte vid själva mötet.

Mot bakgrund av den anledning man framför: Var ministern, eller statsrådet ... Misstänkte man att det skulle kunna uppstå några oklarheter? I det protokoll där man redovisade mötet redovisade man vad man har sagt i tre punkter: *för det första* och därefter en av de punkter som också finns med i de samtalsuppteckningar som finns med i anmälan, *för det andra* och därmed den punkt om avståndstagande från förslaget om så kallade skyddszoner som inte finns med i uppteckningarna som senare också redogjorts i andra ärenden samt *för det tredje* och en tredje punkt som finns med.

Man har alltså tagit alla tre punkterna i ett sammanhang där den punkt som man är oklar över om man har redovisat eller inte, eller anmälan insinuerar inte har redovisats, har blandats ihop med de andra. Man har inte klargjort vilken skillnad det var i själva framförandet gentemot britten. Den fråga som kanske är av intresse är – när man väljer att göra på det sätt som statsrådet gjorde vid mötet i Veria där man klargör för britten sin inställning vid en paus och sedan i stora rummet inte begåvar övriga deltagare med den svenska inställningen utan i stället uttrycker ett stöd i stort för att man måste göra någonting i dessa frågor: Kunde den svenska positionen missförstås av övriga länder vid mötet?

Jan O. Karlsson: Nej, det tror jag inte. Situationen i RIF-rådet var alldeles tydlig, så här måste jag vädja om utskottets förståelse för att jag måste ut-

trycka mig i lite allmänna termer. Annars måste vi stänga dörrarna här. Det vore, tycker jag, skada.

Det här är ett slags internationell förhandling. Inte minst i Europeiska unionen och inte minst i de ärenden varom här är fråga handlar det om att man i praktiken har ett slags vetorätt med krav på enhällighet för att genomföra de förslagen. Det här var alltså en informell diskussion om någonting som skulle kunna komma att bli ett förslag i framtiden. Då hade vi på dagordningen en rad andra ärenden där jag bedömde att vi hade all anledning att försöka utverka stöd från engelsmännen gentemot andra länder som hade en uppfattning i de frågorna som ligger, om jag får använda det uttrycket, ljusår från vad hela det svenska politiska systemet anser. Här har utvecklingen i Europa på senare tid varit att vi har kommit att få en alltmer utsatt situation i de här frågorna. Vi blir alltmer ensamma.

Det var angeläget för mig vid detta informella möte att inte i onödan äventyra andra och för EU-nämnden, riksdagen och regeringen viktiga saker, till exempel det så kallade skyddsgrundsdirektivet om fri rörlighet för asylsökande och sådant – där engelsmännen var en naturlig bundsförvant. Jag ville därför inte generera lord Filkin som förde engelsmännens talan vid det här tillfället utan valde att till honom på ett sätt som inte lämnade möjlighet för något missförstånd klarlägga vår inställning. Men jag ville inte göra det i den allmänna diskussionen. Det är inte första gången som det inträffar att man inte på det sättet i onödan går till angrepp mot en blivande bundsförvant, någonting som det kan finnas anledning att möjligen fundera på i helt andra sammanhang, utan ta upp den här frågan i ett annat sammanhang.

Sedan finns det ytterligare en sak i det här som jag också hade klarlagt för EU-nämnden, låt vara inte i det här sammanhanget, nämligen att jag var mycket missnöjd med det sätt på vilket de stora länderna i EU inte stöder flyktingkommissarien. Det hade jag på ett utomordentligt tydligt sätt klagat vid ett annat tillfälle, vid det föregående informella ministermötet i Köpenhamn den 13 september 2002.

Jag såg en möjlighet att, om jag får använda det uttrycket, lirka den här frågan så att man kunde försätta Tyskland, Frankrike och England i den situationen att de fann sig föranlåtna att öka stödet till flyktingkommissarien i stället för att genomföra det som kom att bli känt som det engelska förslaget. Jag var då fortfarande naiv nog att tro att jag genom en samverkan med engelsmännen skulle kunna åstadkomma en sådan utveckling. Nu blev det precis tvärtom på det sättet att flyktingkommissarien kom att koppla på de brittiska tankegångarna. Sverige gjorde en utomordentligt tydlig markering, inte bara mot England utan också mot flyktingkommissarien, för att i det läget när beslutsögonblicket kom bortom varje tvivel klarlägga vår inställning. Jag vill understryka att jag därefter varit mycket tydlig till Ruud Lubbers, flyktingkommissarien, om vad Sverige anser om tilltaget att stödja det här förslaget.

Ordföranden: Tack för det! Jag har en fråga som berör detta med medierna. Det är självfallet så som Jan O. Karlsson påpekade, att det ibland kan hända att man som politiker anser att medierna har missuppfattat något. Jag tror att

det finns många här inne som någon gång, någon enstaka natt, i alla fall känt någon som råkat ut för den situationen.

Jan O. Karlsson: Även jag har sådana bekanta.

Ordföranden: Utan att gräva upp ”gamla pudlar” tänkte jag komma till det. Kan det nämligen vara så att den missuppfattning som kommit till medierna och som har orsakat denna anmälan också beror på Jan O. Karlssons agerande? Jag tänker på frågan om det som Liselott Hagberg tidigare pekade på. Har Jan O. Karlsson haft någon fundering på vari orsaken till detta missförstånd finns? Är det bara medierna som har missuppfattat, eller kan det vara så att det har funnits någon oklarhet gentemot mottagarsidan när det gäller den engelska sidan eller i övrigt gentemot medierna?

Jan O. Karlsson: Någon oklarhet om den svenska inställningen har aldrig förelegat i det här fallet – vare sig statsministerns, utrikesministerns eller min. Det missförstånd som ...

Ordföranden: Nej, men i hur det har framförts.

Jan O. Karlsson: Ja, som jag sade ... Ja, det har framförts på flera olika sätt. Statsministern valde att använda uttrycket ”ett dumt förslag”, så vad den svenska regeringen ansåg om det här har det aldrig varit något missförstånd om. Men om jag får fullfölja, så är det så att vad jag påpekade var att i brittiska Independent hade man missförstått det här. Däremot var det inget allmänt missförstånd i medierna om vad Sverige ansåg om det här, eller om vad jag ansåg om det här, så något sådant allmänt missförstånd var det inte. Det var ju *en* felaktig tidningsuppgift vi talade om.

Liselott Hagberg (fp): Huvudtanken i det förslag som presenterades av mr Blunkett var ju ändå inrättandet av så kallade skyddszoner. När det då står nedtecknat från RIF-rådets möte att Sverige höll med Storbritannien om att åtgärder måste vidtas med anledning av att en så stor andel asylsökande egentligen saknar asylskäl finns det anledning att tro, menar jag, att det är den linjen Sverige företrädde offentligt. Bilden av EU-nämndens nedteckningar är en annan. Det stämmer inte.

Jan O. Karlsson: Ja, men nu var det så att Blunkett inte hade lagt fram något förslag, utan referatet av vad jag sade hänför sig till ett inlägg där en allmän beskrivning av de problem som förelåg diskuterades. Där var Sverige överens om att ett av de problem som då diskuterades var att många av de asylsökande visade sig sakna asylskäl. Att jag instämde i detta sakförhållande, som jag själv många gånger ju har företrätt och med en klarhet som inte alls har lett till några missförstånd i medierna för övrigt, har ju ingenting att göra med det engelska förslaget i sig eftersom det ännu inte var framlagt. Så det var inte en kommentar till ett brittiskt förslag, utan det var en kommentar till den iakttagelsen att detta problem fanns i de flesta av EU:s medlemsländer.

Ordföranden: Tack för det! Eftersom ingen ytterligare önskar yttra sig i detta ärende går vi vidare till granskningsärendena 13 och 14 om regeringens agerande avseende riksdagens beslut om Utlänningsnämnden. Där låter jag de två

anmälarpartierna, om jag får uttrycka det så, inleda. Först gäller det Miljöpartiet och Gustav Fridolin och sedan Centerpartiet och Kerstin Lundgren. Varsågod, Gustav Fridolin!

Gustav Fridolin (mp): Tack, herr ordförande! Vad som ligger för granskning är själva frågeställningen – om det är så att regeringen inte har agerat tillräckligt snabbt utifrån det beslut som fattades av riksdagen, om man skulle kunna se till att den här processen hade kommit i gång på ett fortare sätt.

En inledande fråga handlar om de papper som vi har fått ta del av i utskottet. Det redovisas ganska många gånger i dessa papper problematiken med att man när man skall avskaffa Utlänningsnämnden behöver utbilda fler jurister och domare. Man ser också att man generellt inom rättsväsendet står inför stora pensionsavgångar. Min fråga, när det varit känt under en längre tid att man skall avskaffa Utlänningsnämnden och vi skall finna ett nytt system, är: Har statsrådet under sin tid som statsråd gjort några ansträngningar för att få i gång utbildningen av olika jurister, så att när lagförslaget väl ligger på bordet det går att se till att det blir verkställt så snabbt som möjligt?

Jan O. Karlsson: De reala resurser som erfordras för att genomföra den här reformen har framför allt berörts i samband med de uppskattningar av kostnaderna för reformen som ingår i förberedelserna. Man måste ju veta vad en åtgärd kostar i ett läge där vi har utgiftstak. Kostnaderna måste ju finansieras med att vi låter bli att göra någonting annat eftersom utgifterna är begränsade av just utgiftstaket.

Det har däremot inte varit aktuellt att bedöma den frågan i anslutning till frågan om tidpunkten för reformens genomförande.

Den beror ju av en helt annan omständighet, nämligen att för att kunna genomföra reformen måste lagstiftningen ändras. Det förhållandet att reformen kommer att visa sig vara oerhört mycket mer kostsam än vad den ursprungliga utredningen påstod har alltså egentligen ingenting att göra med den fråga som jag uppfattat att anmälan gäller, nämligen att regeringen skulle ha fördröjt genomförandet av ett beslut som riksdagen har fattat – att uppmana till en skyndsamt nedläggning av Utlänningsnämnden.

Jag kanske kan få göra en kommentar till det här, och det är att utredningsförslaget utarbetades i slutet av 90-talet och lades fram 1999. Då trodde man alltså att det skulle kosta 25 miljoner att föra över de här ärendena till förvaltningsdomstolar. Det var först genom att Domstolsverket klarade ut att vi på grund av att reformen skulle genomföras med en helt annan tillströmning av asylsökande än den som förutsattes i utredningsförslaget som ledde till att frågan kom upp.

Det visade sig alltså att ett stort antal domartjänster måste inrättas i syfte att klara ut det här, såvida inte ett genomförande av reformen skulle medföra att förvaltningsdomstolarnas övriga ärendebalanser ökade, vilket jag inte tror att någon hade för avsikt. Så att problemet med att utbilda eller rättare sagt att utnämna domare och nyttja inte bara resurser utan också den tid det tar, vilket i och för sig är ett påpekande där jag instämmer i Gustav Fridolins iakttagelse,

tydliggjordes först när de här ursprungliga bedömningarna kom att helt kullkastas av vad Domstolsverket presenterade för oss.

Gustav Fridolin (mp): Det är ett ganska omfattande ärende. Statsrådet sade i sin inledning att det var det största som han hade blivit hitkallad för. Man har givetvis en mängd frågor. Jag skall försöka ställa tre kortare i ett sammanhang och hoppas på konststycket att kunna få svar på alla tre också.

När anmälningarna gjordes var det i ett sammanhang och i en kontext där ledande företrädare för dessa frågor för det socialdemokratiska partiet hade uttalat att man tvekade inför det beslut som man hade varit med om att fatta i riksdagen. Tomas Eneroth, ordförande i socialförsäkringsutskottet, som – det vill jag understryka – inte alls ligger under vår granskning, säger i ett TT-meddelande till exempel att det efter att ha fått de siffror som kom ut fanns skäl att ställa sig frågan om man inte skall ompröva det tidigare beslut som har gjorts. Nu har grunden förändrats hastigt.

Då vill jag givetvis fråga om de här uttalandena föregicks av någon form av kontakt och dialog mellan å ena sidan statsrådet, å andra sidan de ledande företrädarna för statsrådets parti i riksdagen.

En andra fråga är att på s. 10 och 11 i den promemoria vi fått från Rege-ringskansliet, daterad den 3 februari i år och där man redovisar händelseutvecklingen, skriver man följande, vilket enbart är en redovisning av en faktisk händelse:

Den 2 oktober 2003 ställde sig samtliga riksdagspartier i den nu sittande utredningen utom Socialdemokraterna bakom ett uttalande som kritiserade regeringens hantering av den nya instansordningen för asylärenden och anklagade regeringen för att förhålla den nya ordningen.

Ledde det här uttalandet av sex partier i en utredning till någon form av åtgärd från regeringens sida? Det redovisas inget sådant i papperen.

En tredje fråga i detta sammanhang: Om den kostnadsberäkning som då kom ut skriver man i de papper vi fått att den bara är någon form av räkneexempel. Den påverkas givetvis av en väldig massa andra omständigheter, inte minst vad den här utredningen skall komma fram till och också riksdagens behandling av en del propositioner som först nu ligger på riksdagens bord och som är väl kända för alla riksdagsledamöter. Avsåg man på något sätt genom att ta fram den här kostnadsberäkningen att påverka den politiska processen vad gäller dessa förslag?

Jan O. Karlsson: Vad beträffar kontakter med såväl mina partivänner som andra ledamöter av socialförsäkringsutskottet när det gäller kostnader för den här reformen var de oerhört ymniga. Ja, det var den första fråga som jag tog upp som nybliven migrationsminister. Vid min första föredragning inför socialförsäkringsutskottet, som jag vill minnas ägde rum i slutet av februari eller i början av mars 2002, varnade jag utskottet för att det här skulle komma att kosta helt andra pengar än de som stod i NIPU-utredningen.

Jag har hela tiden vinnlagt mig om att utskottets ledamöter, självfallet inbegripet de socialdemokratiska ledamöterna, inte skulle sväva i någon villfarelse om att NIPU-utredningens kostnadsberäkningar helt enkelt var orealist-

iska. Låt mig för övrigt, herr ordförande, få tillägga att det förvånat mig att detta aldrig någonsin tidigare har uppenbarats och att man utgår ifrån 25 miljoner som något slags norm för den här diskussionen, när man vet att de till exempel utgår från 12 000 asylsökande, ett antagande som är så mycket mera förbryllande som man ett år något år tidigare hade 82 000 asylsökande. Var och en som har satt sig in i de här frågorna vet att den här siffran för hur många som kommer varje år är oerhört instabil och manar till synnerligen stor försiktighet.

Detta, förlåt lite mångordighet, för att visa att jag naturligtvis hela tiden haft kontakt med beslutsfattarna i riksdagen och i utskottet om vilka kostnadsmissiga konsekvenser rent allmänt som den här reformen skulle ha.

De synpunkter som framfördes om att regeringen avsiktligt skulle ha förhalat det framfördes den 2 oktober. Min avgång offentliggjordes som jag vill minnas den 4 och verkställdes den 10 oktober, så ur den synpunkten kan man – om jag för ett ögonblick får skämta en smula – säga att reaktionen var tämligen snabb och omgående i varje fall i den frågan.

Vad det här gäller är ju att just den utredning som det här gäller så snabbt som möjligt skall bli klar, så att de lagstiftningsmässiga förutsättningarna för reformens genomförande kan ske. Man måste ha en ny utlänningslag för att vi skall kunna föra över de här ärendena till förvaltningsdomstolarna. Det är det som saken gäller. Har man inte det så kan man inte genomföra reformen. Det var vad Lagrådet sade.

Den sista frågan, om räkneexempel, har samband med mitt svar på fråga 2, nämligen att det är först när man vet de exakta bestämmelserna som man kan göra de exakta kostnadsberäkningarna. Som jag antydde med mitt svar på fråga 1 är det fråga om känslighetsanalyser – vad kostar reformen vid 5 000, 10 000, 15 000 asylsökande, och så vidare? Det visar sig komma fram helt andra siffror på det. Det kan inte vara ointressant för vare sig regering eller riksdag. Eftersom vi inte vet de exakta förutsättningarna när det gäller de bestämmelser som skall gälla och tillämpas kan vi heller inte göra exakta kostnadsberäkningar.

Men det viktiga är att signalen har sänts hela tiden att det här skulle kosta helt andra pengar än de som NIPU-utredningen trodde.

Gustav Fridolin (mp): Jag vill be om två förtydliganden, så att vi förstår varandra rätt i detta sammanhang. Det första gäller den sista frågan. Det är självklart så att riksdagens beslut och också vad utredningen kommer fram till påverkar utfallet även ekonomiskt och givetvis rättssäkerhetsmässigt och på alla andra grunder också. Men syftet med att ta fram räkneexemplen var att påverka utredningen om den politiska processen i riksdagen.

Det andra rör den första fråga som jag ställde om kontakter. Givetvis har det förekommit kontakter också med socialförsäkringsutskottets ordförande, och det redovisas också i papperen, men förekommer det kontakter inför det uttalande som jag läste upp och den typ av uttalanden där man på något sätt tyckte att det här skulle bli en socialdemokratisk ståndpunkt?

Jan O. Karlsson: Några sådana förslag från min sida eller kontakter i det syftet har jag inte tagit. Jag har vinnlagt mig om att så fort som möjligt genomföra den här reformen hela tiden.

När det gäller påverkan av den politiska processen skall jag erkänna att jag inte riktigt förstår frågan. För mig är det väldigt viktigt att i den politiska processen se till att riksdagen är underrättad om vilka konsekvenser jag tror att ett beslut av riksdagen kommer att ha.

Kerstin Lundgren (c): Herr ordförande! Jag skulle vilja höra ministerns uppfattning om tidsutdräkten. Inledningsvis relaterade Jan O. Karlsson till när han tillträdde som minister, att resonemanget då handlade om några månader, och det bedömdes som kort, och varnade för att det nog skulle ta lite längre tid. Upplever Jan O. Karlsson att tiden har varit kort eller svarat mot riksdagens beställning att skyndsamt återkomma? Är det inte så att de några månaderna har utsträckts till ett otal år? Är inte detta en förhållning? Är inte detta en långdragen process enligt Jan O. Karlssons bedömning?

Det är det ena. Det andra är: Är det rättssäkerhetsskäl som vägleder regeringen, eller är det kravet på att hålla sig inom givna ramar som har föllt avgörandet för denna i mitt tycke utdragna process?

Jan O. Karlsson: Jag inledde min första föredragning i socialförsäkringsutskottet med att varna för att ett brådstörtat genomförande av en reform skulle komma att förse den nya ordningen med samma svagheter som hade lett till att Utlänningsnämndens upphovsmän nu ville avskaffa densamma. Det var ju så att när Utlänningsnämnden – om jag får erinra om det – inrättades skedde det på ett sätt som jag tror att vi i efterhand skulle vilja kalla för brådstörtat. Det ledde till en mycket stor ärendebalans och till att en rad frågor som kanske borde ha lösts i lugn och ro i stället kom att bli problem under resans gång, till men för rättstrygghet och rättssäkerhet.

Därför sade jag till utskottet att vi den här gången inte skall göra om det misstaget. Så jag vill till att börja med säga att ingendera av de två utgångspunkter som Kerstin Lundgren har för sin fråga föresvävade mig då eller senare, utan vad jag sade var att det är bättre att vi får en bra reform än ett hastverk. På den punkten har jag varit väldigt tydlig. Det kan jag inte anse vara förhållning. Förhållningen uppstår ju i så fall därigenom att olämpliga åtgärder skulle skapa till exempel längre väntetider i systemet än vi redan har, vilket anses vara ett jätteproblem, en synpunkt som jag delar, än att vi skulle vi åsamka förvaltningsdomstolarna andra svårigheter, vars politiska konsekvenser var och en förstår. Om vi för in utlänningsärenden i förvaltningsdomstolarna så att folk skulle få vänta på utslag av andra slag, skulle även det kunna äventyra att den här reformen verkligen på allvar genomfördes.

Från början och hela tiden har jag alltså talat för omsorg med reformens genomförande. När det gäller hur lång tid det tar kom det att på ett avgörande sätt påverkas av Lagrådets underkännande av ett förslag som utarbetats i full öppenhet, samförstånd och öppna diskussioner i socialförsäkringsutskottet. Icke en rad av kritik uttalades mot detta förslag innan Lagrådet underkände

det, trots att hela det politiska samhället, så att säga, hade varit företrätt vid dess utarbetande.

Så att det som har varit helt avgörande för vilken tid det har tagit har alltså varit det förhållandet att Lagrådet inte anser att man med gällande lagstiftning kan behandla den här typen av ärenden i förvaltningsdomstolar.

Barbro Hietala Nordlund (s): Underliggande och bakomliggande i den här frågeställningen i frågestunder, i interpellationer och i mediedebatter liksom också i de två anmälningar som finns i det här ärendet till utskottet nu är just frågan om misstanken och anklagelsen om att regeringen inte skulle gilla den här beställningen från riksdagen, helt enkelt, och att regeringen på olika sätt har försenat och obstruerat. Det är ju i sammanfattning det som det handlar om varför vi sitter här just nu.

Jag tycker att Jan O. Karlsson har svarat på detta i samband med de frågor som har ställts tidigare, och jag tycker också att de frågor som vi ställde till Regeringskansliet är besvarade i ordentlig ordning, alltså frågan varför skilde sig beräkningarna åt och anser regeringen att riksdagen har hållits informerad? Alla de frågorna och flera till finns i det rätt gedigna dokument som vi har fått. Därför, herr ordförande, kan jag avstå så länge.

Jan O. Karlsson: Jag vill gärna understryka att det kan vara en skäligen misstänke i en politisk fråga som långt före min ämbets tid var föremål för mycket skilda bedömningar. Det är bara det att i mitt fall var det så att saken var politiskt alldeles klar när jag tillträdde. Jag såg inte som min uppgift någonting annat än att på bästa möjliga sätt fullfölja riksdagens intentioner med de uttalanden som hade gjorts, och det anser jag att vi har gjort. Därför att, herr ordförande, det ligger inte i och för sig kanske inom den exakta grundlagsenlighetsprövningen här, men jag vädjar ändå till utskottet att ta i beaktande det förhållandet att vi har tio års erfarenhet av missförhållanden i arbetet som just – och där har ingen protesterat mot min bedömning – uppstod på grund av att man måhända alltför brådstörtat genomförde en åtgärd. Och att vi då inte skulle upprepa det är icke, herr ordförande, att förhålla utan det är att på ett klokt sätt utnyttja de erfarenheter som det förflutna har gett oss.

Henrik S Järrel (m): Herr ordförande! Jag har möjligen en liten fråga eller en undran och vill ha en kommentar från Jan O. Karlsson. Det talas ju här om två räknealternativ. I det ena alternativet antar man 8 500 asylärenden och i det andra 6 100 asylärenden, och det skulle då huvudsakligen förklara den kostnadsdifferens som uppstår i de här räkneexemplen.

I det andra exemplet, med 6 100 asylärenden, har man också i det sammanhanget räknat in det faktum att det finns uppenbart ogrundade asylansökningar, som det är relativt enkelt att handlägga och alltså skyndsamt bli av med genom en mindre arbetsinsats?

Skillnaden mellan de här två räkneexemplen är cirka 30 %. Min undran är då: Även i räkneexemplet 1 måste man ändå ha utgått från att det finns ett antal enkla ärenden att handlägga och skyndsamt bli av med, så att säga. Därför undrar jag: Den här kostnadsdifferensen som ändå finns, hur skulle den kunna förklaras?

Jan O. Karlsson: Det åtar jag mig inte på stående fot att kommentera så att jag är säker på att det blir alldeles korrekt. I så fall måste jag få stöd för att gå igenom det på nytt igen. Det var ett halvår sedan det här gjordes, och jag får nog bli Henrik Järrel svaret skyldig på den punkten.

Om jag får tillägga en sak är det här å andra sidan ett exempel på det som Gustav Fridolin och jag för en stund sedan talade om, nämligen att innan man kan göra en mera exakt uppskattning av kostnaderna här måste vi också veta hur den lagstiftning skall se ut som det skall dömas efter, därför att den ger vid handen vilken typ av snabbprocess som man kan ha när det gäller uppenbart ogrundade ansökningar. Jag kan föreställa mig att det först behövs en politisk process innan man kommer fram till det. Jag tror att det viktiga meddelandet i den här kostnadsdelen är just att visa detta att det beror väldigt mycket på hur bestämmelserna utformas hur kostnaderna kommer att gestalta sig.

Jag har medfört några sakkunniga för att visa att ärendena fortfarande ryktas med all ackuratess i Regeringskansliet.

[Överläggning mellan Jan O. Karlsson och hans sakkunniga.]

Jag får bli svaret skyldig på den här frågan. Det här visar att det är ganska komplicerade ting. Jag skulle nog behöva en liten föredragning innan jag åtar mig att exakt kunna besvara Henrik Järrels fråga.

Ordföranden: Göran Magnusson vill komma in för en ordningsfråga.

Göran Magnusson (s): Det är mera en handläggningsfråga. Vi kan väl be att få ett papper på detta från handläggande departement, så är frågan avklarad för stunden.

Jan O. Karlsson: Jag vågar inte göra några som helst åtaganden när det gäller vad förvaltningen kan åstadkomma, men jag kan uttrycka en förhoppning om det. Jag tecknar inte firman längre.

Ordföranden: Det är sant. Vi kan också via vårt kansli tillse att denna förhoppning uttrycks skriftligen om det behövs.

Henrik S Järrel (m): En delförklaring kan möjligen vara att man i det första alternativet – om jag nu skall hjälpa det före detta statsrådet på traven något – kanske har inkluderat delar av de ärenden man skulle ärva från Utlänningsnämnden av lite mera komplicerad natur, som möjligen kan plussa på statistiken något. Men i båda fallen måste den här enklare typen av ärenden finnas, och det har man uppenbarligen inte räknat med, som det framgår i det första alternativet. Eller också har man gjort det men inte nämnt det.

Jan O. Karlsson: Jag kanske kan få följa upp Henrik Järrels iakttagelse med att om det är så att man sätter in mera resurser på att arbeta av de ärendebalanser som faktiskt kommer att ärvas i systemet, så får det också kostnads- mässiga konsekvenser. Men det är i så fall en del av dem, det är en fullt realistisk uppskattning. Sätter man in mera resurser för att bearbeta de balanser som vi vet kommer att ligga den dag Utlänningsnämnden läggs ned så, i varje fall om det sker inom den närmaste framtiden, kommer det naturligtvis

att få konsekvenser för kostnaderna som, därest man inte gör det, ger ett annat utfall.

Ingvar Svensson (kd): Ordförande! Jag ställer alla frågorna på en gång, för enkelhetens skull. Först en mera generell fråga. Den här processen, åtminstone på utredningsstadiet, påbörjades 1997, och när man ser igenom handlingarna så kan man ana att det kommer att gå nästan tio år innan en sådan här processordning är i hamn, så att säga. Jan O. Karlsson har ju inte bara varit statsråd utan också ledamot och ordförande i Europeiska revisionsrätten och känner till begreppet effektivitetsrevision. Skall man säga att om man ser på den här processen i tidsutdräkt, kan man tala om att det har funnits handlingskraft och effektivitet i sammanhanget? Det är en mer generell fråga, en iakttagelse utifrån.

Sedan har jag en mera specificerad fråga. Det kom en lagrådsremiss juni 2002, men sedan dröjer det alltså ända till den 20 mars 2003 innan man följer upp detta genom en ny utredning, där man tittar på Lagrådets synpunkter och vill belysa dem i en utredning. Det är ganska lång tid, faktiskt, att agera utifrån Lagrådets synpunkter. Finns det någon förklaring till detta? Är det bristande kompetens, eller vad är det som ligger bakom att man inte tar tag i frågan? För hela departementet var väl inte ute i valrörelsen 2002?

Sedan har jag en annan, som även den berör den frågeställning som Henrik S Järrel var inne på, detta med om det nu är en så våldsamt rättsosäkerhet med det nuvarande systemet, varför försöker man inte skynda sig då, oberoende av kostnadsbilden, att snabbt rätta till rättssäkerheten? Alltså min fråga är, för att travestera en gammal författare: Skall asylrätt heta pengar?

Jan O. Karlsson: För det första när det gäller iakttagelser om effektivitetsrevision när det gäller tempot i att ta fram förslag i den politiska processen så tror jag inte att vi har några normer där som något revisionsorgan har anledning att uttala sig om. Vilken tid och vilka resurser det tar att genomföra en reform är ju en fråga om omständigheter som inte låter låna sig till någon normal förvaltningsrevision.

När det gällde förklaringen till varför utredningen tillsattes i mars 2003 när den utlöstes av ett underkännande av Lagrådet flera månader tidigare, så berodde det på att jag omedelbart efter att vi hade studerat lagrådsremissen, ett par veckor efter det att den hade kommit, inledde överläggningar med riksdagspartiernas företrädare om vad slutsatserna skulle bli av det här. För det var ju inte självklart hur man skulle göra.

Också jag tyckte vid första påseendet att det verkade vara oerhört omfattande, att vi skulle vara tvungna att gå igenom hela utlänningslagstiftningen för att klara av att genomföra detta. Och att göra det utan att samråda med riksdagspartierna i det politiska läge där vi var, där hela handläggningen hade utlösts av ett enhälligt riksdagsuttalande, ansåg jag vara övermaga. Dessutom så förekom faktiskt på fullt allvar, om jag får erinra utskottet om det, den tankegången att man skulle, om jag får använda uttrycket, köra över Lagrådet.

Det fanns också den mellanformen att man först skulle avskaffa Utlänningsnämnden och därefter genomföra Lagrådets intentioner. Detta framför-

des på fullt allvar av en av de dåvarande partiledarna. Så det var alltså en relativt omfattande politisk diskussion som måste föras innan vi kom fram till de slutsatser som ledde till att nya direktiv utarbetades och en utredning sattes i gång.

Jag håller med Ingvar Svensson om att den här typen av saker tar tid. Även sådana triviala ting som att hitta gemensamma sammanträdesdagar för företrädare för Regeringskansliet, regeringen och alla riksdagspartier kan ibland dra ut en smula på tiden. Det är alldeles riktigt, men jag kan försäkra att det är ingen som helst fråga om att avsiktligt förhålla det utan tvärtom arbetade vi mycket intensivt på detta.

Vad beträffar rättsosäkerheten är det så att tiden ju inte stått still på grund av det här, utan en rad åtgärder har lagts fram för riksdagen till prövning om att förstärka rättssäkerheten i hela utredningsväsendet, och de åtgärderna har ju förberetts parallellt med arbetet på Utlänningsnämndens nedläggning, och de ligger såvitt jag förstår nu på riksdagens bord till prövning. Det här handlar ju om hela processen, ifrån det att ärendena kommer in i Migrationsverket, och jag tror inom parentes att väldigt mycket av rättssäkerhetsarbetet också har att göra med att förbättra handläggningen i Migrationsverket, och det vet ju alla att det pågår.

Mats Einarsson (v): Jag har två frågor. Den första är mer av faktakarakter, så att säga, vad gäller ytterligare en detalj i jämförelserna mellan de här olika beräkningarna, å ena sidan utredningens, NIPU:s, beräkningar, å andra sidan de varianter som finns på departementet. Jag vet inte, men det har sagts mig att en av källorna till diskrepansen är ett skäl som inte finns redovisat här, nämligen detta att NIPU har inte beräknat kostnadsökningen jämfört med gällande situation utan jämfört kostnadsökningen, merkostnaden, med det som vi ändå måste genomföra. Alltså man har utgått från att vi ändå måste ha en muntlig förhandling, vi måste ändå göra ditten och datten. Vad innebär just den modell som vi föreslår, överförande till förvaltningsdomstol? Vilken ökning innebär det?

Jag vet inte om det är korrekt, men om det är på det sättet är det väldigt olika storheter som vi jämför med varandra, och därmed är det inte heller så konstigt att man har 25 miljoner i ena fallet och uppåt en miljard i det andra, så att säga. Men jag vill ha en kommentar till om det där är rätt uppfattat av mig eller inte.

Den andra frågan: Jag tror inte att Jan O. Karlsson snuddade vid det men i alla fall sade han någonting i stil med att den här reformen har varit omdiskuterad under lång tid och att det också har – det är i alla fall min tolkning – funnits ett betydande motstånd mot den inom delar av statsförvaltning, inom juridiken och så vidare.

Frågan är då: Har detta motstånd eller dessa skilda uppfattningar om lämpligheten av den här reformen inneburit någon svårighet vad gäller genomförandet av den? Har det funnits så att säga ett motstånd att övervinna inom rättsväsendet eller inom statsförvaltningen som på något sätt har påverkat detta så att det har tagit längre tid?

Jan O. Karlsson: Det här sade jag inte. Jag har över huvud taget inte varit inne på det. Och det har jag väldigt svårt att bedöma, därför att – vad jag däremot sade och underströk – när jag trädde till, så var saken redan klar.

Det är alltid vanskligt att göra kostnadsberäkningar, och det är ju alltid fråga om vilka antaganden man gör som blir avgörande för resultatet, eftersom inte alla komponenter i en beräkning är kända när man gör den, till exempel i det här fallet antalet asylsökande. Men det är alldeles uppenbart att de föreställningar om kostnaderna som finns med i NIPU:s betänkande inte har någon som helst anknytning till dem som vi håller på med i dag, därför att man till exempel tycks ha föreställt sig att detta överförande till förvaltningsdomstolar kunde ske utan att man behövde tillsätta några nya tjänster, skaffa några nya lokaler, bygga några nya hus och så vidare. Har man den föreställningen, och man kan säga att det inte då utlöstes av just NIPU-utredningens förslag men hade samband med genomförandet av en ny process- och instansordning som måste genomföras enligt allas uppfattning, så spelar det så att säga en underordnad roll.

Det helt avgörande i det här sammanhanget är ju – och det är det som alla de här räkneexemplen och kostnadsuppskattningarna visar – att det är ett helt annat kostnadsläge i vilket det hela skall genomföras.

När jag har sagt det understryker jag att jag i och för sig inte tror att det har något att göra med tempot i reformens genomförande. Däremot är det naturligtvis viktigt för riksdagens prövning av hur det här sedermera exakt skall genomföras. Då är det naturligtvis synnerligen betydelsefullt vad det kostar. Det hoppas jag. Men det har inget att göra med det som det är fråga om här, nämligen att riksdagens intentioner på något sätt skulle ha fördröjts av regeringen, för så har inte skett.

Ordföranden: Tack för det. Är Mats Einarsson nöjd med det? Då går vi vidare till Göran Magnusson, Socialdemokraterna.

Göran Magnusson (s): Tack för det. Jag har ett par preciserande frågor. Lagrådets avstyrkande kom alltså den 9 oktober 2002. Kring årsskiftet 2002/03 bedrevs det enligt regeringsskrivelsen överläggningar. Jag vill få verifierat att det var mellan samtliga riksdagspartier och Regeringskansliet. Det gällde hur man skulle hantera situationen.

Det man sedan kom överens om var inriktningen på den parlamentariska utredningen, det så kallade direktivet för den. Var man också överens om tidsplanen, som innebar att utredningen skulle presentera lagstiftningskomplexet i den här frågan till den 15 december 2003? Sedan har utredningen fått förlängd tid till den 1 juni 2004. Var man överens om den första tidsaxeln? Förlängningsfrågan vet jag inget riktigt om. Det står ingenting om den. Men var man överens om den första tidsaxeln?

Jan O. Karlsson: Beträffande den första frågan, om dateringen av utredningen, är jag osäker på om den förekom i diskussionen. Anledningen till att den möjligen inte förekom i våra överläggningar var att utredningen hade en sådan sammansättning att ställningstagandet till tidsplanen ändå skulle tas av, undantagandes mig, i stort sett samma personer och samma partier som hade

berett frågan om huruvida vi skulle tillsätta en utredning eller inte. Men jag kan inte erinra mig om vi hade en exakt diskussion om när utredningen skulle lägga fram sitt förslag. Jag frågar rättschefen, som var närvarande vid alla de här överläggningarna om jag inte minns fel. Hur var det? Han minns inte heller. Utredningens tidsplan gjordes upp av samma personer som hade överläggningarna, mig undantagandes, men jag vågar inte vara exakt i mitt svar på Göran Magnussons fråga i det avseendet.

Göran Magnusson (s): Får jag då också ställa en annan fråga? När utredningstiden var känd, alltså till den 15 december 2003, har det då varit någon interpellation för att trycka på när det gäller tiden? Det gäller även förlängningsfrågan. Har det förekommit några interpellationer i den frågan?

Jan O. Karlsson: I fråga om utredningens arbete och tiden för den har jag över huvud taget inte fått några frågor. Det har varit allmänpolitiska diskussioner kring detta, men utredningsarbetet, utredningstempot och att man skulle ge utredningen direktiv om att påskynda arbetet har jag inte fått några frågor om.

Ordföranden: Om det kan uppstå en klarhet i den fråga som vi berör nu är det ju bra om vi även där kan få ta del av skriftlig dokumentation. Då är det Kerstin Lundgren.

Kerstin Lundgren (c): Det har tagit rätt lång tid, och ännu har vi inte sett slutet på frågan. Då kan man fundera över detta. På vilket sätt har departementet under ministerns tid verkat i fråga om oklarheter när det gäller praktiska frågor, tillgång till olika personer, utbildning och den typen av frågor som tidigare har angivits som skäl för att det var svårt att iscensätta hela reformen? Har de praktiska hindren och liknande saker undanröjts under den tid som har gått? Eller har man även här avvaktat resultaten innan man har kommit fram så att vi i nästa skede kan förvänta oss att det dröjer ytterligare en tid innan det praktiskt går att iscensätta en reform av instans- och processordningen? Det är min ena fråga.

Den andra frågan är: Vilken betydelse fäster Jan O. Karlsson vid de här ekonomiska bedömningarna? När man läser handlingarna verkar det som om det finns någon sorts allmän bild av att det säkert kommer att kosta något mer. Det ser ut som om det först är i oktober 2003 som man lyfter på locket och visar att det skulle bli betydligt dyrare. Det var i så fall efter Jan O. Karlssons tid. Har inte de ekonomiska frågorna varit centrala på dagordningen under Jan O. Karlssons ministerperiod?

Jan O. Karlsson: Jag måste ta den sista frågan först, för jag har redan till utskottets protokoll i dag anfört, och jag hoppas att det kommer att framgå tydligt och klart av utskottets protokoll, att en av de första saker jag tog upp i min presentation av den här frågan inför socialförsäkringsutskottet var just att det hela skulle kosta något helt annat än vad NIPU-utredningen trodde. Under hela min ministertid har det varit väldigt tydligt. Jag har också orienterat om detta i den allmänna debatten – att det kanske skulle kosta hundra gånger så

mycket, som jag en gång mycket överdrivet sade. Det var den här siffran 12 miljoner och 1 200 miljoner.

Från allra första början har det varit en huvudfråga för mig att hålla riksdagen underrättad om vad det pekade mot. Vad jag också hoppas att det kommer att framgå av protokollet att jag i dag inför utskottet har sagt är att de exakta beräkningarna först kan fastställas när reformens utformning är klar, det vill säga när lagstiftning föreligger. Det var den andra frågan.

Om den första frågan kan jag säga att under min tid som minister satte vi i gång, i enlighet med den uppgörelse som vi hade träffat med partierna, att parallellt med lagstiftningsarbetet undanröja varje hinder för reformens genomförande när de legala förutsättningarna genomförts. Det ingick i uppgörelsen, och det vara alldeles klart. Det första steget i detta var att klarlägga om vi skulle ha verksamhetsövergång från Utlänningsnämnden till det nya systemet eller hur handläggningen av ärendena över huvud taget skulle komma att ske i framtiden. Den frågan, som är mycket komplicerad som Kerstin Lundgren förstår, fick vi klarlagd redan i samband med att utredningen tillsattes.

Det förhållandet att vi i dag kan lägga fram sådana här underlag för konstitutionsutskottet, och visa på de här beräkningarna, liksom för samarbetspartiernas tjänstemän i Regeringskansliet, beror just på att vi tillsammans med Domstolsverket och Migrationsverket har haft högsta fart i förberedelsearbetet. Hela tanken med det här är ju att inte de administrativa och ekonomiska förberedelserna av reformen skulle fördröjas den dag då de legala förutsättningarna föreligger. Jag förutsätter att det arbetet med mycket stor energi har fortsatt under min efterträdare.

Ordföranden: Tack för det. Jag vill bara understryka en sak. Allt som sägs här blir protokollfört. Ingen behöver vara rädd för att svar inte kommer att framgå i både protokollet och det underlag som vi sedan kommer att göra vår granskning utifrån. Gustav Fridolin, varsågod!

Gustav Fridolin (mp): När vi ändå pratar om protokollen uttryckte Jan O. Karlsson i ett tidigare svar en mening om detta med att protestera mot bedömningen att införandet av Utlänningsnämnden skedde brådstörtat. Det är inte vår roll att i det här sammanhanget protestera mot några bedömningar som statsrådet, eller före detta statsrådet, gör. Vi ställer enbart frågor. Jag har tre sådana frågor.

Den första frågan rör att det finns två olika bedömningar, två motstående uppgifter. Den ena kommer från ett svar som lämnades här och nu. Göran Magnusson frågade om den förlängda tiden för utredningen, om jag förstod det hela rätt, hade stött på patrull eller om Jan O. Karlsson hade varit kritisk till det och fick ett nekande svar. I de papper som vi har fått står det så här: På grund av bland annat utredningsuppdragets omfattning diskuterades vid kommittémötet den 1 oktober 2003 huruvida kommittén skulle begära förlängd tid för sitt uppdrag eller inte. Den 2 oktober 2003 ställde sig samtliga riksdagspartier utom Socialdemokraterna bakom ett uttalande som kritiserade regeringens hantering av den nya instansordningen för asylärenden och anklagade regeringen för att förhåla nyordningen.

Det finns något motstående uppgifter här, som man skulle vilja ha klargjorda.

Så har jag två avslutande frågor. Den första rör de räkneexempel som har plockats fram. Före detta statsrådet har flera gånger understrukit hur viktigt han ansåg det vara att informera socialförsäkringsutskottet på ett lämpligt sätt om varje del av processen. Ändå dröjde det ganska lång tid efter att räkneexemplen plockats fram innan socialförsäkringsutskottet fick dem presenterade för sig. Varför?

Jag tar det igen: Det gäller de räkneexempel som finns med i diskussionen hela tiden. Det dröjde någon tid innan socialförsäkringsutskottet fick ta del av dessa, vilket vi också ställt en skriftlig fråga om. Eftersom statsrådet har varit så noga med att understryka just vikten av kontakter med socialförsäkringsutskottet är det intressant att fråga varför detta dröjde.

Och så den sista frågan: Under före detta statsrådets tid som statsråd, såg man detta som ett stort problem när den här frågan hanterades? Bedömde man det som ett väldigt omfattande problem att vi hade en rättsbedömning av Utlänningsnämnden i pågående fall samtidigt som riksdagen för flera år sedan uttalat att man inte hade förtroende för Utlänningsnämndens arbete utan menade att det var en rättsosäker process? Det är en konstig ordning att landets högsta folkvalda organ inte hyser förtroende för ett av de organ som gör rättsliga bedömningar.

Jan O. Karlsson: Den fråga jag fick av Göran Magnusson gällde huruvida tiden för utredningen var föremål för överläggningar med riksdagspartierna. Jag har svarat att jag inte kan erinra mig om den frågan explicit var uppe. Jag försvarade mig med att samma personer som deltog i överläggningarna i stor utsträckning var företrädare, eller själva fanns, i utredningen. De hade alltså möjligheter att i utredningen planlägga detta. Någon framställan om utsträckt tid för utredningen fick jag över huvud taget inte ta del av som statsråd. Jag har däremot förstått att utredningen sedermera kom att begära utsträckt tid, och det har de fått.

När det gäller kostnadsberäkningarna är det riktigt att de uppskattningar som överlämnades inte överlämnades förrän Domstolsverket och Migrationsverket hade framställt materialet. Men redan inledningsvis, som jag flera gånger påpekat här i dag, såg jag till att socialförsäkringsutskottet fick ta del av min bedömning att det hela skulle bli mycket dyrare än man från början hade trott. Däremot är jag angelägen om att understryka att några exakta sådana beräkningar inte kunde göras eftersom man inte visste om reformens exakta utformning.

Den sista frågan kan jag tyvärr inte besvara. Jag kan inte bedöma hur den politiska debatten före min tid kom att inverka på den här frågans handläggning. Det vet jag inte.

Ordföranden: Tack för det. När det gäller informationen till socialförsäkringsutskottet, som ju är en del av det som vi nu diskuterar, överlämnades de här beräkningarna till tjänstemän i Vänsterpartiet och Miljöpartiet vid Finansdepartementet den 6 oktober 2003. I det sammanhanget fick också socialför-

säkringsutskottets ordförande del av det här. Detta räknar vi inte som information till utskottet eller till riksdagen. Det måste ses som en information inom partier. Därför skulle jag vilja fråga: Varför informerades inte socialförsäkringsutskottet och riksdagen i dess helhet vid detta tillfälle?

Jan O. Karlsson: Till att börja med är anledningen till att beräkningarna överlämnades till tjänstemännen att de hade begärt det. Det var på begäran av dem som det skedde. Avsikten bakom att hålla socialförsäkringsutskottets ordförande underrättad om detta var intresset för öppenheten. Om vi lämnar över sådant material i ett ärende som i så hög grad gäller socialförsäkringsutskottet är det viktigt att hålla utskottet underrättat om det. Om det i formell mening anses att utskottet därmed har blivit underrättat vill jag inte nu göra en bedömning av. Men avsikten var inte på något sätt att dölja beräkningarna. Tvärtom kom budskapen i de beräkningarna att mycket väl understryka det som jag vid många tillfällen hade informerat socialförsäkringsutskottet om.

Ordföranden: Jag ställde frågan eftersom man i det här sammanhanget måste hålla ordning på vad som är vad. Att informera ordföranden i utskottet är inte att informera utskottet, utan sådan information skall kommuniceras till utskottet eller till riksdagen i dess helhet. Det var den frågan jag ställde. Varför inte informera utskottet i dess helhet utan bara en partivän? Det måste ses som en intern partimässig information.

Jan O. Karlsson: Så ser inte jag det. Jag ser det som en lämplig åtgärd för att se till att socialförsäkringsutskottet inte förblir ovetande om att våra två samarbetspartier begärt att få ta del av kostnadsuppskattningar, kostnadsberäkningar. Avsikten med överlämnandet skall snarast ses som en fortlöpande orientering om ett material som ännu inte var färdigställt och därför inte i någon officiell mening kunde överlämnas till socialförsäkringsutskottet. Materialet var ju den 6 oktober helt enkelt bara uppskattningar. Men det var viktigt för oss att tillmötesgå de önskemål som de här tjänstemännen hade.

Ordföranden: Jag vill bara för tydlighets skull klargöra till protokollet att konstitutionsutskottet tidigare har understrukit att detta inte räknas som information till ett utskott eller till riksdagen, alltså att man delger en ordförande. Vi var mycket tydliga om detta förra våren, när motsvarande ärenden granskades. Det här är inte tillfyllest. Det skall informeras så att alla på samma grund kan få tillgång till informationen. Någon ytterligare fråga? Ingvar Svensson, varsågod!

Ingvar Svensson (kd): Det här är närmast en kommentar. Det gäller Göran Magnussons frågeställning om direktivskrivandet och tidpunkten för när utredningen skulle vara klar, den som tillsattes i mars 2003. Vi har ju ganska mycket erfarenhet av utredande. När man har fått direktiv från regeringen anger det ramarna, även tidsramarna. Det kan inte de enskilda ledamöterna påverka. Möjligtvis kan man så småningom begära förlängning, men det är väl sällan det förekommer förkortning, så att säga.

Jan O. Karlsson: Nej, just det. Och i det här fallet fann samtliga ledamöter att man behövde förlänga utredningstiden.

Ordföranden: Bra. Då är det Göran Magnusson, och det är möjligtvis sista frågan innan vi går in på nästa ärende. Detta sagt i all vänlighet eftersom vi har ytterligare ett ärende som vi skall hinna med.

Göran Magnusson (s): Herr ordförande! Det här är mer en diskussion om tidsramarna och vad man kom överens om och annat. Jag kan naturligtvis gå i viss polemik mot Ingvar Svensson om min fråga till Jan O. Karlsson och säga att sätter man sig i en utredning med de direktiv som man då känner till och den tidsram som gäller har man väl också accepterat utredningen.

Ordföranden: Okej, detta får räknas som en reflexion mellan Göran Magnusson och Ingvar Svensson. Jag vet inte om Jan O. Karlsson har anledning att kommentera detta. Jag föreslår att vi går vidare och övergår till granskningsärendet 24, Fråga om ett ministerstyre i asylärendet Nadina Imamovic. Där är det så att ordet först går till Miljöpartiet och Gustav Fridolin. Varsågod!

Gustav Fridolin (mp): Tack, herr ordförande! Det antyddes i före detta statsrådets föredragning att det enbart funnits en person som tolkat uttalandet på det sätt som gjordes, nämligen före detta chefredaktören Bo Strömstedt. Det är, åtminstone enligt de uppgifter vi har, inte riktigt. Den som det hänvisas till är en som var närvarande vid mötet och också ledamot av Utlänningsnämnden. Dessutom har en, om jag får uttrycka mig lite slarvigt, partiledare i Sveriges riksdag gjort en anmälan till utskottet. Så möjligen finns det mer misstankar.

Min första fråga handlar om att före detta statsrådet rimligtvis måste ha varit mycket väl medveten om att när man uttalar sig om saker och ting som ligger på bordet och skall diskuteras, speciellt i uppmärksammade frågor, uppstår väldigt ofta misstanken om att det används ministerstyre. Konstitutionsutskottet har tidigare också varit väldigt tydligt i de här frågorna. Man har uttalat: "Ett statsråd torde således i allmänhet få räkna med att ett auktoritativt framfört ställningstagande i en fråga som rör myndighetsutövning mot enskild eller tillämpning av lag från vederbörande myndighets sida skulle kunna uppfattas som direktiv." Därför måste jag ställa frågan vad syftet var med det uttalande som gjordes inför Utlänningsnämndens beslutsfattare. Vad var meningen, vad var regeringens intention med att dåvarande statsrådet gjorde det här uttalandet?

Så har jag en följdfråga, eller åtminstone en fråga som har en koppling till detta. I det svar vi har fått skriftligen, daterat till den 9 mars i år, skriver man att före detta statsrådets uttalanden inte heller är sådana att de av de berörda myndigheterna ens skulle kunna uppfattas som direktiv till dem att förfara på ett visst sätt. När gjordes den bedömningen? Gjordes den innan uttalandet gjordes, så att det alltså var förberett, eller efter att uttalandet gjordes?

Jan O. Karlsson: Till att börja med var mitt yttrande i inledningsföredragningen i dag att av de närvarande var det bara en enda person som uppfattade det på det här sättet. Jag nämnde också vilka andra som var närvarande. Vilka frånvarande före detta chefredaktörer, partiledare och så vidare som ansåg

detta vill jag låta vara osagt. Men av dem som hörde det jag sade var det en enda som uppfattade det på det sättet som framgår av anmälan.

Syftet med uttalandet vara att understryka att det är Utlänningsnämnden som avgör om ett ärende skall överlämnas till regeringen och ingen annan. Detta var en bedömning som jag gjorde innan jag sade det, medan jag sade det och efter att jag sade det.

Ordföranden: Det var ett så kallat *hat trick*. Gustav Fridolin!

Gustaf Fridolin (mp): Det är spännande att före detta statsrådet är väl medveten om vad alla närvarande vid sammanträdet tyckte om uttalandet. Jag förutsätter att ett sådant klargörande har föregåtts av djupintervjuer med alla närvarande vid sammanträdet. Om så inte är fallet kanske man enbart skall bedöma dem som har uttalat sig i frågan om inte dem som har varit tysta.

Det görs en del uttalanden som gör att man misstänks för ministerstyre. Det skall i ärlighetens namn sägas att det varje år, vad jag har läst igenom och också att döma av vad jag var med om under förra årets granskning, kommer ett antal anmälningar som handlar om att man är rädd för att det förekommer ministerstyre. Men det är möjligen också lite olika karaktär i uttalandena beroende på vilken miljö de görs i. Anser statsrådet att det i bedömningen bör vägas in två i det här sammanhanget väldigt intressanta faktorer?

Dels är det när yttrandet görs, alltså om det görs just samtidigt som en process är på gång. I detta fall skulle man fatta beslut om ett asylärende och därmed också om det som skrivelsen innehöll, nämligen en önskan om att det skulle överlämnas till regeringen. Dels gäller det vilken plats man gör det på. Är det någon skillnad mellan ett uttalande som görs gentemot pressen, och som därmed via en omväg går ut till allmänheten, och ett uttalande som görs inför just den krets som skall komma att fatta beslut i ett särskilt ärende?

Jan O. Karlsson: Den iakttagelse jag gjorde angående hur många människor som tolkade mitt uttalande gällde bara att det hela ledde till en viss massmedial uppmärksamhet. Och ingen av de närvarande framträdde och understödde den tolkning som ligger till grund för anmälan. Det var det enda. Jag har inte frågat var och en av de närvarande. Men eftersom frågan är så allvarlig utgår jag från att de närvarande nämndemännen och domarna i så fall omedelbart skulle ha påtalat det.

Syftet med det här var, som jag sade, att tydliggöra att det är Utlänningsnämnden som ensam avgör om ett sådant ärende skall överlämnas till regeringen eller inte. Det framgår också, som sagt, tydligt av förarbetena till beslutet om dess inrättande. Det var något som var angeläget att göra med anledning av det uttalande som partiledarna har gjort, nämligen att uppmana Utlänningsnämnden, eller uttala önskemålet kanske det var, att Utlänningsnämnden skulle överlämna detta. Detta skulle Utlänningsnämnden bedöma helt självständigt. Det har ingen betydelse, tycker jag, om det sker i närvaro av press, allmänhet och så vidare. Det var väldigt viktigt att klarlägga att på den här punkten är lagstiftningen entydig. Det vara så att säga motsatsen till ministerstyre eller inblandning i Utlänningsnämndens rättigheter. Det gällde

att skydda Utlänningsnämnden mot påverkan och inte att försöka påverka den.

Gustav Fridolin (mp): Då vill jag följa upp på två sätt. Dels har jag en följdfråga till det svar som nyss lämnades. Befarade dåvarande statsrådet på något sätt att Utlänningsnämnden skulle kunna bli utsatt för någon form av styrning utifrån eftersom han gjorde det här uttalandet? Det bör möjligen också understrykas vilka av riksdagen och regeringen som styr myndigheterna.

Så har jag en annan fråga, som blir min sista i detta varv. I anmälan och i vår bakgrundsinformation framkommer det att dåvarande statsrådet, som är här nu, inte är den ende som har uttalat sig i ärendet. Det har förekommit att en annan i regeringskretsen gjort uttalanden, nämligen statsministern. Har dessa uttalanden korresponderats inom regeringskretsen och föregåtts av att man tillsammans har diskuterat dem? Kopplat till det är givetvis frågan om tidigare uttalanden som kanske har gjort det här ärendet extra inflammerat. Det gäller till exempel när statsministern i slutet av valrörelsen mötte den asylsökande i fråga och pratade direkt med henne. Därmed gav han möjligen en falsk förhoppning om vad som skulle komma att ske.

Jan O. Karlsson: Statsministern och jag hade självfallet samma bedömning: att Utlänningsnämnden självständigt avgör om ärenden av det här slaget skall överlämnas till regeringen eller inte. Det behöver inte föregås av någon beredning. Det är självklart. Det hade inte heller gjort det. De yttranden som statsministern och jag har fällt är lika till sin innebörd.

Ordföranden: Tack så mycket. Då går vi vidare till Socialdemokraterna. Anders Bengtsson, varsågod!

Anders Bengtsson (s): Herr ordförande! Jag tycker att vi har fått en ganska bra redogörelse skriftligen. Jan O. Karlsson har understrukt det som finns att tillföra och det som också finns i det PM som vi har fått.

Ordföranden: Tack för det. Då går vi vidare till Moderaterna och Nils Fredrik Aurelius.

Nils Fredrik Aurelius (m): Jag avstår också tills vidare utan vidare utläggning.

Ordföranden: Folkpartiet, Liselott Hagberg!

Liselott Hagberg (fp): Jan O. Karlsson har vid upprepade tillfällen försökt klarlägga för oss att syftet med det uttalande som gjordes var att understryka för Utlänningsnämndens ledamöter att det finns en grundlagsskyddad självständighet vad gäller både förhållandet till regeringen och förhållandet till riksdagen. Inledningsvis berättade Jan O. Karlsson för oss att närvarande vid det här mötet var det ungefär 100 domare. Det var också ledamöter i nämnden. Samtliga dessa människor var väl förtrogna med de uppgifter de har. Då är min fråga: Fanns det verkligen anledning att tro att de som var närvarande vid det här mötet inte var väl medvetna om den självständighet som de faktiskt har?

Jan O. Karlsson: Nej, tvärtom. Jag upplevde ett mycket stort samförstånd mellan mig och samtliga åhörare om att vi gjorde samma iakttagelse. Tvärtom

upplevde jag alltså ett mycket stort samförstånd med Utlänningsnämndens ledamöter i just den fråga som vi har berört i dag.

Liselott Hagberg (fp): Ändå bedömde Jan O. Karlsson att det var nödvändigt med den här typen av klargörande?

Jan O. Karlsson: Jag bara konstaterar att detta samförstånd bekräftades vid mötet.

Ordföranden: Liselott Hagberg är nöjd. Då går vi vidare till Kristdemokraterna, Ingvar Svensson, som är nöjd redan från början. Då har vid Vänsterpartiet, Mats Einarsson.

Mats Einarsson (v): Jag har egentligen inte så mycket mer att fråga om, men när jag nu har möjligheten kan jag vara lite nyfiken. Ann-Margret Mossberg, som ju var den ledamot av Utlänningsnämnden som uppfattade ministerns uttalanden som otillbörliga, skriver inte bara om just det här påpekandet att det är nämnden som beslutar om ärenden skall överlämnas till regeringen eller inte utan hon skriver också så här: "I sitt anförande fortsatte ministern, ibland nästan hämmingslöst, att rikta uppmaningar till nämnden. Generaldirektören Göran Håkansson ombads till och med att använda ett visst språkbruk. 'Jag är tacksam, Göran, om vi stryker ordet generositet', sa ministern till exempel." Är detta en korrekt beskrivning av vilka anvisningar ministern har givit?

Jan O. Karlsson: Nej, det är det inte.

Ordföranden: Har Mats Einarsson någon ytterligare fråga eller kommentar? Tack för det, då går vi vidare till Centern och Kerstin Lundgren, som också avstår. Är det någon annan som önskar ställa en fråga i detta ärende? Varsågod, Gustav Fridolin!

Gustav Fridolin (mp): Det var en fråga som jag ställde tidigare som jag inte fick svar på. Det har jag full förståelse för eftersom jag har försökt ställa flera frågor i samma sammanhang. Det handlade om korrespondensen inom regeringskretsen inför uttalandena i det här ärendet. Ministern klargjorde att inför de senare uttalandena behövdes det ingen korrespondens. Men, som jag också nämnde i min fråga, har uttalanden tidigare riktats. I valrörelsen träffade statsministern Nadina Imamovic och hennes syster. Föregicks dessa uttalanden och detta möte av någon form av korrespondens och lämplighetsbedömning utifrån frågan om ministerstyre?

Jan O. Karlsson: Det var känt för mig att Nadina Imamovic skulle finnas med på ett valmöte som Göran Persson hade, men några överläggningar av den här typen, som skulle innefatta någon farhåga för ministerstyre eller liknande, förekom ingalunda i det sammanhanget.

Ordföranden: Tack för det. Gustav Fridolin får en sista fråga.

Gustav Fridolin (mp): Jag lovar, herr ordförande. Finner dåvarande statsrådet det lämpligt att statsministern träffar asylsökande på det här sättet och diskuterar deras fall?

Jan O. Karlsson: Statsministern fick meddelande om att den asylsökande skulle finnas på ett möte som hade arrangerats, och självfallet kan ingen förhindra att människor finns på valmöten. Det hoppas jag verkligen inte.

Ordföranden: Tack för det. Någon annan som önskar yttra sig i detta ärende? Inte det. Då ber jag att få tacka Jan O. Karlsson och föreslår att vi tar en ajournering cirka två minuter, vilket är mycket generöst tilltaget.

BILAGA B3

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar den 25 mars 2004

Utfrågning med miljöminister Lena Sommestad

Frågan om Östersjöns status som särskilt känsligt havsområde

Ordföranden: Vi återupptar sammanträdet och den offentliga utfrågningen. Vi hälsar miljöminister Lena Sommestad välkommen hit.

Det handlar nu om granskningsärende 9, Frågan om Östersjöns status som särskilt känsligt havsområde. Vi gör som vi brukar och ber den inbjudna att ge en kort inledning. Därefter går ordet till de partier som står bakom den granskningsanmälan som ligger till grund för detta ärende.

Miljöminister Lena Sommestad: Låt mig först säga att arbetet med havsmiljöfrågor har mycket hög prioritet inom regeringen. Vi känner stor oro för den omfattande och ökande trafiken med oljetankfartyg över Östersjön och arbetar aktivt både inom EU och internationellt för att åtgärder skall vidtas som ökar skyddet för Östersjön. En sådan åtgärd bland andra är att få Östersjön klassad som ett särskilt känsligt havsområde, PSSA.

Redan hösten 2001 enades samtliga HELCOM-länder om att till år 2003 utreda möjligheten att klassa Östersjön som känsligt skyddat havsområde, PSSA. Sverige drev på arbetet ytterligare efter den tragiska olyckan med Prestige hösten 2002.

Den 29 januari 2003 tillkännagav riksdagen sin mening att regeringen så snart som möjligt skulle ansöka hos IMO om att svenska vatten i Östersjön skall få status som PSSA och att regeringen borde påskynda arbetet inom HELCOM för att även övriga länder i Östersjöregionen skulle kunna få sina vatten klassade. Riksdagens önskemål är detsamma som regeringens övergripande målsättning – att öka skyddet för Östersjöns miljö.

Regeringens utgångspunkt har hela tiden varit att tillgodose riksdagens önskemål på bästa sätt. Vi utredde noga förutsättningarna för att gå före med en ansökan att klassa svenska vatten som PSSA.

Ett nödvändigt underlag för en ansökan var det uppdrag som Sjöfartsverket hade att tillsammans med berörda myndigheter utreda förutsättningarna för en PSSA-klassning. Berörda generaldirektörer sammankallades därför och uppmanades att påskynda analysarbetet efter riksdagens tillkännagivande. De uppmanades också att göra bedömningar av vilket underlag som det var realistiskt att få fram till den 11 april 2003. Den dagen gick tidsfristen ut för att lämna in en ansökan till IMO. Det var därför under en period öppet om vi skulle kunna gå fram med en egen ansökan eller inte.

Myndigheternas bedömning var att det inte var praktiskt möjligt att hinna utarbeta en ansökan till den 11 april. En ansökan behövde hålla en tillräckligt

god kvalitet för att nå framgång i IMO, och berörda grannländer måste konsulteras. Regeringen fann inga skäl att göra någon annan bedömning.

Vid bedömningen av möjligheten att lämna in en svensk ansökan tillkom ytterligare aspekter. Regeringen hade under lång tid ägnat stor kraft åt att förmå övriga länder att sluta upp bakom en gemensam ansökan. Att gå före med en svensk ansökan i ett läge då det fanns en stark uppslutning från samtliga Östersjöländer att arbeta med en gemensam ansökan hade riskerat att motverka möjligheterna att nå riksdagens övergripande mål om att hela Östersjön skulle klassas som PSSA.

Regeringen har även ett ansvar att göra strategiska och utrikespolitiska överväganden av hur man åstadkommer bästa möjliga skydd för Östersjön. Samtidigt som regeringen konstaterade att det inte var möjligt att hinna utarbeta en nationell ansökan uppnåddes enighet inom HELCOM om att man vid HELCOM:s ministermöte i juni skulle fatta ett principbeslut om en gemensam ansökan. Vid denna tidpunkt var faktiskt även Ryssland med. Till stöd för en gemensam ansökan låg dessutom uppmaningen i IMO:s riktlinjer att länder som har gemensamma intressen i känsliga havsområden skall samarbeta och inkomma med en gemensam ansökan.

Regeringen gjorde sammantaget bedömningen att det inte var möjligt och inte heller lämpligt eller meningsfullt att i det läge som rådde gå före med en egen ansökan. Regeringens uppfattning är att en ansökan dock har lämnats inom en rimlig tid eftersom riksdagen inte har angivit någon annan tidsram än så snart som möjligt.

Min uppfattning är att regeringen har gjort allt för att tillgodose riksdagens önskemål. Valet att agera som vi gjorde byggde på noggranna överväganden av vad som var möjligt och vad som var framgångsrikt med den övergripande målsättningen att skydda Östersjöns miljö på bästa sätt.

Olika statsråd har också vid flera interpellationsdebatter och frågestunder under våren återkommit till riksdagen och redovisat regeringens bedömning.

Där vi står i dag är det svårt att se att vi hade kunnat befinna oss i en mer gynnsam situation för att uppnå riksdagens önskemål. Vi har nått stor framgång med vårt agerande. Vi har förmått samtliga Östersjöländer utom Ryssland att inte bara acceptera utan starkt stödja en skyndsamt ansökan om att klassa hela Östersjön som PSSA. Sverige har drivit processen, och Sjöfartsverket har på ett förtjänstfullt sätt lett arbetet med att utarbeta en gemensam ansökan. Vi har haft motgångar på vägen, men flera av dem har övervunnits. Arbetet har skett i god anda och har lett till ett förstärkt samarbete inom flera departement med våra grannländer.

Vi har lämnat in en väl underbyggd ansökan av hög kvalitet. Nästa vecka behandlar IMO vår ansökan, och jag är optimistisk om ett positivt utfall.

Ordföranden: Tack för det. Anmälan kommer från ett antal olika partier. Vi börjar med Folkpartiet och Liselott Hagberg.

Liselott Hagberg (fp): Enligt det föredrag som Lena Sommestad har hållit här fanns det och finns det en gemensam syn mellan regeringen och riksdagen.

Man har alltså samma mål när det gäller att klassa Östersjön som ett särskilt känsligt vattenområde.

Riksdagen gjorde i sitt uttalande en tydlig prioritering, nämligen att man först skulle utarbeta en svensk egen ansökan och så snart som möjligt därefter intensifiera ett gemensamt arbete i HELCOM. Här har regeringen gjort ett annat val. Om man skall tala i bildspråk kan man säga att det först kördes dubbla spår och att det sedan blev enkelspår. Det enkelspåret var inte i den riktning som riksdagen hade uttalat, utan det var ett annat val. Det var att gå fram med en ansökan tillsammans med fler länder.

Min fråga till Lena Sommestad är: Hur pass tungt väger egentligen det beslut som riksdagen har tagit när regeringen väljer ett annat spår?

Miljöminister Lena Sommestad: När jag uttrycker att det finns ett gemensamt mål för riksdagen och regeringen gäller det sakfrågan, nämligen att både riksdagen och regeringen så snart som möjligt vill få såväl svenska vatten klassade som hela Östersjön klassad. Jag är väl medveten om att riksdagen tydligt sade att den gärna såg att man gick före med det svenska spåret om man inte ansåg att det gemensamma spåret skulle försinka arbetet och att man skulle avstå från en svensk ansökan till förmån för en gemensam.

Det är dock inte möjligt att, som uttrycktes här i frågan, först göra den svenska ansökan och därefter intensifiera arbetet i HELCOM. Arbetet i HELCOM hade sin egen tidsplan. Jag kan säga att det var ett ganska unikt tillfälle i juni 2003 då ministermötet skulle hållas i HELCOM och frågan om PSSA skulle komma upp. Det var planerat sedan två år tillbaka. Det kan gå flera år mellan HELCOM:s ministermöten. Här pågick alltså en process där jag som ansvarig miljöminister för förhandlingarna i HELCOM inte gärna kunde välja bort att intensifiera arbetet med en gemensam ansökan under våren 2003 i syfte att i stället prioritera den svenska ansökan. Då hade jag underminerat mycket betydelsefullt arbete under en mycket viktig period i denna process. Alltså måste jag ta ansvar för att driva linjerna parallellt, att i HELCOM under februari och mars och vidare arbeta med mina kolleger för att få dem att ställa upp på att vi skall ha Östersjön som ett PSSA. Det är också det bästa stödet för att vi skall kunna få svenska vatten klassade. För att få möjligheter att vidta åtgärder att få PSSA att bli ett kraftfullt verktyg måste man komma överens med sina grannländer. Det var därför som vi gjorde den bedömningen. Och jag anser fortfarande att vårt gemensamma mål och det väsentliga för mig när det gäller att tillfredsställa riksdagen var att tillfredsställa önskemålet om att få Östersjön klassat som PSSA. Det var det helt övergripande målet för mig.

Liselott Hagberg (fp): I dag är den ansökan som riksdagen fattade beslut om skulle lämnas in så snart som möjligt inlämnad och skall snart behandlas.

Jag skulle vilja kommentera det som har med information till riksdagen att göra. Det är klart att man kan göra olika tolkningar av vad som är så snart som möjligt. Men miljö- och jordbruksutskottets tankar bakom beslutet var förstås att så snart som möjligt också var så snart som möjligt, och det var i samband med förra årets inlämnande av ansökan. Då följde regeringen inte

den linjen eftersom det av tidsskäl inte var möjligt. Och informationen, som jag uppfattade det, gavs väldigt sent. Den gavs alltså dagen före ansökningsdatums utgång.

Jag skulle vilja ha en kommentar om just den delen eftersom det fanns ett önskemål om att det skulle ske så snart som möjligt.

Miljöminister Lena Sommestad: Låt mig säga att det fördes en mycket intensiv diskussion i slutet av mars. Och beslutet togs mycket sent i vad mån det skulle vara möjligt eller inte. Det hade att göra med att vi på politisk nivå inväntade två processer, bland annat Sjöfartsverkets utredning där man uttryckligen hade uppdraget att se mycket noga över om det verkligen inte fanns möjlighet och verkligen inte var meningsfullt att gå fram med en egen svensk ansökan. Jag var mycket väl medveten om önskemålet från riksdagen och var angelägen om att i möjligaste mån tillgodose det önskemålet. Alltså var vi väldigt tydliga mot våra myndigheter att ge oss klart besked. Vi fick beskedet att det inte var möjligt. Det var en mycket tydlig bedömning, en bestämd avrådan där man talade om att vi inte kunde få en ansökan med kvalitet.

Dessa diskussioner fördes sent i mars, vilket jag också har meddelat konstitutionsutskottet, inför mötet med transportrådet. Parallellt hölls ett andra möte inom HELCOM sent i mars. Det var då som det stod klart att vi faktiskt hade alla länder bakom en ansökan. Det var alltså i det läget som vi skulle göra en gemensam värdering av detta. Min värdering var att vi inte hade skäl att göra någon annan bedömning av Sjöfartsverkets bedömning. Det var det tyngst vägande skälet till att vi inte ansåg att vi kunde gå fram.

När det gäller information hade vi en ambition att naturligtvis informera så bra som möjligt. Det var också på eget initiativ som jag kom till miljö- och jordbruksutskottet och lämnade denna information. Man kan diskutera exakta dagar, men jag vill göra klart att det var i ett väldigt sent skede och i ett väldigt intensivt skede som den här diskussionen pågick.

Liselott Hagberg (fp): Jag har en kort fråga. Hade det inte varit möjligt att hålla samma kvalitet på en ansökan som hade lämnats in för ett år sedan som den ansökan som nu är inlämnad har?

Miljöminister Lena Sommestad: Det hade varit uteslutet att lämna in en ansökan av den kvaliteten till den 11 april med de ramar som vi arbetade med. Det har tagit tolv veckor att färdigställa denna ansökan.

Vi skall ha klart för oss att Östersjöns ekologi är mycket komplicerad, och det har krävts ett omfattande arbete. Och det pågick en process gemensamt runt Östersjön för att ta fram ett underlag med sikte på juni. Den gick att skynda på, och vi gjorde allt för att skynda på den. Vi gick själva in i processen och stöttade. Men det hade inte varit möjligt att få fram en ansökan med kvalitet till den 11 april. Min absoluta bedömning var att det hade varit mycket olyckligt att lämna in en illa beredd ansökan till IMO och dessutom utan ordentlig tid att konsultera våra grannländer.

Jag har varit mycket förvånad över att det från riksdagens sida har varit ett sådant starkt önskemål om att vi under alla villkor skulle gå fram på egen

hand, trots att vi hela tiden har betonat att i stort sett ingen meningsfull åtgärd kan genomföras i Östersjön om vi inte har enighet med våra grannländer därför att detta sedan skall genomföras praktiskt. Det handlar alltså om att ha en förankring. Det hade vi inte heller kunnat uppnå till den 11 april. Däremot har vi uppnått det i dag, och det är jag väldigt stolt över att vi har.

Ordföranden: Den förvåning som du har känt inför detta, är det den som har påverkat valet av strategin?

Miljöminister Lena Sommestad: Nej, det har det inte. Valet av strategi har varit mycket sakligt underbyggt. Och det framgår av de handlingar som ni har fått att Sjöfartsverket gör en mycket entydig bedömning när det gäller möjligheterna att gå fram. Det var det som var det absolut tyngst vägande skälet.

Jag är mycket väl medveten om riksdagens starka önskemål och att vi i alla lägen bör försöka tillgodose riksdagens önskemål. Därför hade vi också en mycket tydlig diskussion kring detta och mycket tydliga riktlinjer. Och vi prövade varje möjlighet för att se: Kan vi göra det här på ett bra sätt? Är det meningsfullt? Kan vi komma fortare fram? Min samlade bedömning byggde helt på en saklig grund. Men jag vill ändå påpeka att det har förvånat mig, och det förvånade mig under de frågestunder som vi hade under våren, under februari och mars, att man på ett sådant tidigt stadium helst ville utesluta den gemensamma möjligheten. Detta har naturligtvis att göra med att jag också var ansvarig för förhandlingarna i HELCOM när denna fråga var uppe.

Jag blev angripen i riksdagen av Centerpartiet för att jag hade fört frågan om ett gemensamt agerande till diskussion i Nordiska rådet i stället för att föra fram att vi från svensk sida ville gå ensamma fram. Jag uppfattade det som förvånande eftersom vi i alla andra sammanhang gärna vill samarbeta med våra grannländer.

Kerstin Lundgren (c): Man kan börja med att fundera över vad som hände. Ministern säger att hon var mycket väl medveten om riksdagens starka önskemål att Sverige skulle kunna lämna in en ansökan till den 11 april.

Det regeringsuppdrag som gavs då skulle utreda förutsättningarna för att klassa Östersjön. Anser ministern att detta uppdrag var tillfyllest för att kunna få fram ett underlag om att gå in med ansökan? Det är min ena fråga. Fanns det så att säga ett tydligt uppdrag till Sjöfartsverket att ta fram underlaget för att kunna gå in med en ansökan till den 11 april? Det var ju det ena uppdraget som borde ha givits.

När det gäller de bedömningar som har gjorts vid några olika tillfällen vill jag fråga: När prövades första gången, i Regeringskansliet eller på departementet, frågan om man skulle tidigarelägga Sjöfartsverkets tidsgräns för arbetet för att man skulle säkerställa att regeringen hade tid på sig att kunna gå in? När gjordes den prövningen i ett första skede?

När ni gjorde den slutliga bedömningen den 27 mars, fanns det då enligt ministerns uppfattning ett underlag så att ni verkligen hade valet att bestämma er för om ni skulle gå fram ensamma eller om ni skulle avvakta? Fanns det ett reellt val för regeringen att göra? Hade ni säkerställt att dessa förutsättningar

förelåg för regeringen att göra ett reellt val mellan att lämna in en ansökan den 11 april och att avvakta?

Miljöminister Lena Sommestad: Sjöfartsverket fick redan i december uppdraget. Där framgick väldigt tydligt att man skulle förbereda både möjligheterna för ett gemensamt agerande och för ett enskilt agerande. Detta uppdrag fick Sjöfartsverket därför att vi redan då från regeringens sida hade uppfattat att det från riksdagens sida fanns ett önskemål om att pröva linjen att Sverige skulle gå fram enskilt.

Sjöfartsverket fick inget uppdrag att färdigställa en ansökan till den 11 april. Men när tillkännagivandet från riksdagen hade kommit hade vi vid två tillfällen samtal med generaldirektörerna som var ansvariga för detta uppdrag för att klargöra att det fanns ett tydligt önskemål från riksdagen om att ha en enskild svensk ansökan om möjligt.

Ungefär samtidigt hade Sjöfartsverket och andra kommit så långt i sin utredning av hur en PSSA-ansökan skulle se ut och gå till att det stod klart att det måste vara en omfattande ansökan och att det därmed var just aprilgränsen som gällde. Det hade också varit möjligt att ha en kortare tid beroende på ansökans storlek. Man fick då inte i uppdrag att göra en ansökan klar till den 11 april. Vi ansåg inte att det var möjligt, utan man fortsatte det uppdrag som man hade med att förbereda en gemensam eller en enskild ansökan. Däremot bidrog man med en bedömning om hur omfattande ansökan skulle vara.

Jag tror att det är viktigt att ha klart för sig att när tillkännagivandet från riksdagen kom den 29 januari fanns det i det läget knappast några förutsättningar att hinna med en ansökan så snabbt som till den 11 april. Därmed satt vi inte med det stora material som sedan tog tolv veckor att framställa i slutet av mars.

Fanns det då ett reellt val i slut av mars? Min bedömning är att om jag skulle ta ansvar för det önskemål som riksdagen hade och som jag hela tiden uppfattade som det grundläggande önskemålet, nämligen att få Östersjön klassad som PSSA – jag uppfattade det önskemålet som det överordnade och att det var överordnat ordningen, även om jag visste att man ville gå fram tidigt – hade vi inga möjligheter att gå fram i april därför att vi inte hade ett tillräckligt gott underlag. Då hade vi riskerat att spolia våra chanser. Jag kunde möjligtvis ha övervägt om vi skulle ha gjort det enbart i syfte att formellt tillgodose den ena delen av riksdagens uppdrag. Det fanns nämligen också en del i riksdagens uppdrag där det sades att vi skulle intensifiera arbetet inom HELCOM för att nå fram till en klassning av hela Östersjön. Det fanns alltså två uppdrag som skulle vägas samman.

Min bedömning var att önskemålet från riksdagen var att vi skulle nå framgång i detta arbete. Jag var väl medveten om att man från riksdagens sida hade hoppats att en enskild ansökan skulle kunna skynda på detta och att vi skulle kunna nå snabbare fram. Allt sakligt underlag som vi hade visade att det inte var möjligt att nå snabbare fram med en enskild svensk ansökan. I det läge som vi hade kommit i framåt slutet av mars skulle vi snarare ha kunnat

undergräva vårt arbete genom att vi hade agerat på ett mycket märkligt sätt inom HELCOM.

Det var alltså detta som var grunden för mitt agerande. Jag anser också att vi i detta läge har kommit fram till en god situation när vi har lyckats svara på båda de punkter som riksdagens tillkännagivande innehöll, nämligen att vi nu har en ansökan om de svenska vattnen men också för övriga vatten inom Östersjön förutom de ryska.

Kerstin Lundgren (c): Jag hör att ministern än en gång säger att hon är medveten om att det fanns ett tydligt önskemål från riksdagen och att man i samtal med Sjöfartsverket berättade om detta tydliga önskemål. Tydliggjorde ministern också att detta var regeringens önskemål, att regeringen ville efterkomma riksdagens önskemål? Det är min ena fråga.

Min andra fråga är: Vilka bedömningar eller vilken analys låg bakom ministrernas och regeringens signal att inte ge ett tydligt uppdrag att slutföra ett underlag för ansökan, så att det skulle finnas reella förutsättningar att pröva frågan inför den 11 april? Vilken analys och vilka bedömningar förelåg för detta?

Miljöminister Lena Sommestad: Regeringen gjorde tydligt klart under våren vid flera tillfällen till riksdagen direkt att vi arbetade med både en gemensam linje och en enskild linje. Vår uppfattning var nämligen att för att bäst tillgodose riksdagens önskemål måste vi hålla detta öppet och se på vilka sakliga grunder som vi skulle kunna nå bäst framgång. Det är mitt första svar.

Vi gjorde alltså klart för våra myndigheter att det mot bakgrund av riksdagens tillkännagivande var ett starkt önskemål från oss att se på möjligheten att göra en svensk ansökan så tidigt som möjligt. Däremot hade vi inte beslutat att det var det som vi skulle göra. Jag måste nämligen framför allt ta hänsyn till det önskemål som riksdagen har uttryckt i sak och vad vi vill uppnå. Det var det allra viktigaste. Vi måste ta väldigt seriöst på de krav som ställs i ett sådant arbete och hur snabbt man kan nå framåt.

Jag fick frågan om varför vi inte gav ett uppdrag att slutföra underlaget. Sjöfartsverket hade redan ett uppdrag som var relativt omfattande som handlade om hur uppdraget skulle genomföras. Vi såg inte möjligheter. Jag har redan sagt att det tog tolv veckor att slutföra uppdraget, att göra det inom den tiden. Det var bedömningen. Den fick jag skarpt på bordet i slutet av mars när Sjöfartsverket var färdigt med sin analys och vi tog den slutliga diskussionen: Hur gör vi nu i detta läge?

Ingvar Svensson (kd): I er egen analys av läget som ni har lämnat till utskottet säger ni att det var oklart för regeringen att tidsfristen löpte ut den 11 april 2003. Tydligen finns det ett antal länder – som Frankrike, Storbritannien, Irland, Spanien och Portugal – som tydligen var medvetna om tidsfristen i varje fall i hyfsad tid. Hur kan det komma sig att det var oklart för den svenska regeringen med tidsfristen? Det är en intressant fråga.

Sedan funderar jag också lite på argumentationslinjen i regeringens synpunkter på processen. Först säger man att man inte har tillräcklig tid för att lämna in en egen ansökan. Sedan säger man att det skulle ha förlorat i trovär-

dighet om man hade gjort det. Vilket är egentligen viktigast? Det här med trovärdigheten är i och för sig ett tillräckligt skäl att avstå från att lämna in egen ansökan. Varför försöker man då hävda att man hade brist på tid i det läget, eller vice versa? Det är ett slags dubbel bortförklaring här som jag tycker är något märklig.

Miljöminister Lena Sommestad: När det gäller tidsgränsen den 11 april ingick det i Sjöfartsverkets uppdrag att just se över hela ansökningsproceduren. De riktlinjer som kom om PSSA är mycket omfattande. Därför var det inte någonting som vi satt inne med. Det handlade också om ansökans omfattning. Det måste också noga gås igenom. Vilken omfattning skulle ansökan ha, och vilken tidsfrist var det då som blev aktuell? Det som Sjöfartsverket kunde visa efter en tid var att vi måste ha en så omfattande ansökan att det rör sig om den här mycket långa tidsfristen som 11 april innebar.

Ett antal länder runt Nordsjön valde att väldigt snabbt gå in med en ansökan. Självklart tittade vi väldigt noga på vad de gjorde och till och med övervägde om det fanns möjligheter för Sverige att knyta an till den ansökan i Nordsjösammanhanget. Vi såg på hur de hade arbetat.

Det här är länder med stora resurser. Situationen var mycket annorlunda. Alla länderna var eniga om vad man ville göra. Det var ett havsområde som var relativt okomplicerat att presentera en kartläggning av. Man valde att gå fram väldigt snabbt.

Situationen runt Östersjön är en helt annan. Det är betydligt mer komplicerat att lämna in en redogörelse av den art som IMO kräver för Östersjön. Det är ett ekologiskt sett mycket mer komplicerat innanhav att beskriva och kartlägga. Därför var situationen en annan.

Vi hade också situationen att vi måste konsultera våra grannländer om vi skulle gå in med en egen ansökan. Det var inte alls samma situation att alla länder var klara i det ögonblicket som det var i Nordsjöfallet.

Jag kan också konstatera att den ansökan som lämnades in av de länderna innehöll en hel del allvarliga formella brister som tyvärr gav utrymme för bland annat Ryssland att så småningom kritisera hela PSSA-konceptet och det sätt som PSSA-ansökningar utförs på. Det menar jag var väldigt olyckligt, även om det gläder mig att man [ansökarländerna kring Nordsjön] hade framgång.

Vi hoppas att vi också på samma sätt skall ha framgång i vår ansökan nu när vi har en väldigt grundlig och bra genomarbetad ansökan för Östersjöns sida.

När det gäller argumentationslinjen tycker jag inte alls att den är egendomlig. Det är en självklarhet för regeringen att försöka tillmötesgå riksdagens önskemål. Vad som här hände var att riksdagen var mitt i en process som hade planerats under två års tid. Vi visste att vi var inne i en intensiv process av förhandling med våra grannländer för att i ett ministermöte i juni tillsammans bestämma om en gemensam ansökan.

Detta var, som jag tidigare sade, ett mycket viktigt tillfälle, eftersom ministermöten i HELCOM sker med väldigt glesa mellanrum. Det var ett väldigt bra tillfälle att driva processen framåt för hela Östersjön.

Vi fick ett uppdrag från riksdagen som var väldigt tydligt. Man ville se Sverige gå fram på egen hand med förhoppningen att vi därmed skulle kunna klassa våra vatten snabbare än i en gemensam process. Man bad oss också att vi skulle intensifiera processen.

Som jag tidigare sade gick det inte att avvakta med att intensifiera processen. Processen pågick och var som mest intensiv just under perioden februari/mars när det gällde att få länderna vid Östersjön att bli eniga.

Jag kunde inte ta ansvar för att inte vara aktiv på det sätt jag hade för avsikt i den processen därför att vi samtidigt också såg på möjligheterna med en enskild ansökan.

Det naturliga var för oss att se på båda möjligheterna. När vi såg att det skulle kunna finnas en möjlighet att lämna in den 11 april, och man alltså skulle kunna gå före från svensk sida, övervägde och diskuterade vi det väldigt noga, därför att det var riksdagens uttryckliga önskemål.

Jag såg också som min övergripande uppgift att tillgodose riksdagens önskemål i sak, att vi skulle lyckas med denna ansökan. Därför var jag så angelägen och så noga med att återkomma till riksdagen gång på gång med noggrann information om vilka problem som kunde vara förknippade med en enskild ansökan och vilka problem Sjöfartsverket såg.

Vi tog med oss alla experter för att riksdagen skulle få samma information som vi om varför det kunde vara svårt att nå snabbare fram med en enskild ansökan än med en gemensam. Därefter såg jag det som min uppgift att ta ansvar för att uppfylla riksdagens önskemål i sak.

Vår bedömning var i huvudsak grundad på Sjöfartsverkets uppfattning om att det inte var möjligt att få en kvalitativ ansökan i tid. Den var stärkt av att vi dessutom skulle gå in i ett läge då alla övriga länder stod färdiga och beredda att göra det gemensamt. Det fanns inte *någon* möjlighet och skulle knappast vara framgångsrikt att göra det. Jag informerade riksdagen om denna bedömning.

Ingvar Svensson (kd): Jag har fortfarande inte fått någon förklaring till varför datumet den 11 april var oklart. Varför var det oklart? Jag behöver inte någon lång förklaring på detta. Varför kände inte regeringen till detta datum?

Miljöminister Lena Sommestad: Jag svarade nyss på detta. Det låg i Sjöfartsverkets uppdrag som man fick i december att se över hela ansökningsproceduren. I det läget när vi gav Sjöfartsverket det uppdraget var vi inriktade på den process som hade pågått i två års tid. Den var inriktad på HELCOM-mötet i juni.

Genom beskedet från riksdagen i slutet av januari fick vi ett uppdrag att vi helst skulle gå fram enskilt. Då gick vi genast till våra myndigheter. Vi hade då fått analysen av svaret om den 11 april. Det är svaret.

Gustav Fridolin (mp): Först en förhoppningsvis ganska kort fråga. Begreppet ”så snart som möjligt” diskuteras lite fram och tillbaka i de papper som vi har

till bedömningen. Som jag uppfattar regeringens bedömning av begreppet utifrån riksdagsbeslutet är det att det inte är någon fast tidsgräns. Är det verkligen riksdagens bedömning att begreppet "så snart som möjligt" inte innebär någon fast tidsgräns samtidigt som det i betänkandet som ligger till grund för arbetet precis innan beslutet påpekas att underlaget för ansökan beräknas vara färdigställt till våren 2003 inför det planerade ministermötet i HELCOM?

Miljöminister Lena Sommestad: När vi nu diskuterar tidsgränsen "så snart som möjligt" är det viktigt att komma ihåg att hela diskussionen handlar om våren 2003. Hela regeringens arbete har varit inriktat på att säkerställa att en ansökan skulle ske. Arbetet var intensivt under våren 2003.

Som vi såg det är "så snart som möjligt" ingen bestämd tidsgräns. Det är precis vad det säger, "så snart som möjligt". Det var också därför vi hade en mycket intensiv diskussion i slutet av mars. Är det möjligt att lämna in en ansökan med den här tidsgränsen?

Det svar och det underlag vi fick från våra myndigheter var: Nej, det är inte möjligt att göra det med en kvalitet som gör det meningsfullt. Jag har tidigare sagt att det sedan tog tolv veckor att färdigställa denna ansökan.

Vi hade stor förståelse för riksdagens vilja att snabba på processen. Men vi måste också ta på allvar "så snart som möjligt", det vill säga att det måste vara möjligt att nå framgång i processen. Det var det vägledande för mig.

De steg vi tog måste leda fram till det som både regering och riksdag vill, nämligen att vi så snart som möjligt skall få både svenska vatten och övriga vatten klassade i Östersjön.

Gustav Fridolin (mp): Tack för det svaret. Jag har ett par frågor till. I PM:et från den 9 mars står det att Sverige den 27 mars 2003, och det har också ministern redovisat, gjorde bedömningen att det skulle riskera att skada relationerna till grannländerna om man plötsligt flaggade för en ensidig ansökan.

Jag fastnade lite för ordet plötsligt. Varför flaggade man inte för en sådan ansökan i december eller åtminstone i januari när riksdagsbeslutet var fattat, eller i februari parallellt med att Sverige och Finland skickade ett gemensamt brev till Östersjögrannarna?

Skall man se det brevet som ett bevis på att regeringen i första hand arbetade med HELCOM-spåret och inte arbetade parallellt med dem, utan att det var regeringens huvudlinje?

Jag har en annan fråga. I riksdagens beslut står också att arbetet med att analysera behovet av och utarbeta förslag till skyddsåtgärder som klassningen medger borde prioriteras. På vilket sätt har regeringen uppfyllt denna del av beslutet?

Miljöminister Lena Sommestad: Kan du upprepa den andra frågan? Jag hörde den inte.

Gustav Fridolin (mp): I riksdagsbeslutet står att arbetet med att analysera behovet av och utarbeta förslag till skyddsåtgärder som klassningen medger borde prioriteras. Det gäller innehållet i själva klassningen. Vad skall vi fylla PSSA med? På vilket sätt har man försökt uppfylla den delen av beslutet?

Miljöminister Lena Sommestad: När det gäller hur vi agerade inom ramen för HELCOM och även Nordiska rådet såg jag det inte som min huvudsakliga uppgift att sprida information om att Sverige hade för avsikt att gå på egen hand. Vi såg det som mycket angeläget att tvärtom samla Östersjöländerna och betona vikten av framsteg för hela Östersjön.

Det ligger i hela HELCOM-uppdraget att vi skall samarbeta runt Östersjön. Vi samarbetar alltid om det är möjligt. När vi går fram på egen hand – och det gäller i alla miljöpolitiska sammanhang – gör vi det efter en bedömning att det inte är möjligt att agera gemensamt.

Jag tycker att det är naturligt även i det här fallet att vi väldigt tydligt signalerade till våra grannländer vår önskan om samarbete i första hand. Det var naturligt i det sammanhanget.

När det gäller skyddsåtgärder som klassningen bör prioritera är jag helt enig med Gustav Fridolin om att det är det centrala. Det har stått i fokus hela tiden. Här har vi varit väldigt tydliga.

Det är också ett svårt och tungt arbete när det gäller de åtgärderna. Vi har som Gustav Fridolin säkert känner till utgått från det som kallas för Köpenhamnsdeklarationen. Vi har sedan diskuterat vidare undan för undan vilka åtgärder som är möjliga.

Jag tror att vi skall komma ihåg att det inte är så lätt att om vi ansöker hos IMO och pang på så får vi åtgärderna. Alla åtgärder kräver samarbete och en samsyn. Därför går vi fram steg för steg, och vi har arbetat mycket intensivt.

Vi skall ha klart för oss att när vi började den här processen i februari var flera länder fortfarande tveksamma. Det är flera departement inblandade i alla länder.

Efter ett mycket intensivt arbete, där Sverige deltog, har vi inte bara, som jag sade i min inledning, fått alla länder utom Ryssland att acceptera tanken på ett PSSA. Vi har också fått samtliga länder att entusiastiskt delta i arbetet.

Det har därmed också fördjupat hela vårt samarbete om den maritima säkerheten kring alla typer av åtgärder som vi kan genomföra inom ramen för PSSA men också utanför ramen för PSSA. Det har varit ett oerhört värdefullt samarbete som vi har kunnat utveckla under det här året. Det tycker jag är viktigt att understryka mot bakgrund av det som har sagts.

Gustav Fridolin (mp): Det finns ingen politisk skillnad såvitt jag bedömer. Det är inte heller utskottets roll att bedöma. Det vi sysslar med är en rent formell granskning.

Jag förstår givetvis att ministern i HELCOM och också i Nordiska rådet ser som sin huvuduppgift att betona samarbetet. Det är självklart när man möter representanter för andra länder. Men det motsäger väl ändå inte att man tidigare än att det var för sent flaggar för att vi i Sveriges riksdag ändå fattat beslut om man bör kunna gå fram enskilt så att man inte senare hamnar i en situation där vi tror att vi kan skada relationerna. Ministern får säga emot mig.

Vi hamnar i någon sorts moment 22-resonemang här. Å ena sidan säger man: Vi ser det inte som vår huvuduppgift att meddela de andra i sammanhang, för då satsar vi på det gemensamma. Sedan fastnar man i en situation

där, som det står i papperen: Vi kunde inte nu plötsligt meddela att vi också skulle gå fram enskilt, därför att det skulle kunna skada relationerna.

Miljöminister Lena Sommestad: Mitt val var att jag i flera av mina många bilaterala samtal med företrädare för grannländerna klargjorde att det är en mycket skarp fråga i Sverige. Vi har för avsikt från svensk sida att gå fram under alla omständigheter. Det visste man alltså om på politisk nivå. Men det var ingenting som vi drev som en öppen linje.

Jag tog upp den frågan för att också skapa förståelse i den mån vi valde att gå fram på egen hand. Hade vi valt att gå fram på egen hand hade det krävt ytterligare diplomatiska kontakter för att förklara valet att göra detta. Jag framförde det i flera sammanhang. Men vi gjorde det mer informellt och i samtalen när jag på politisk nivå försökte övertyga mina kolleger om värdet av initiativet och att vi nu skulle arbeta gemensamt.

Henrik S Järrel (m): Skall jag tolka miljöministern på det sättet, mot bakgrund av vad som har sagts här och vad som framgår av handlingarna, att miljöministern ändå gör bedömningen att förutsättningarna för Sverige att nu både tidsmässigt och kvalitetsmässigt uppnå PSSA-klassning av sina vatten har ökat i och med den gemensamma ansökan, som dock utesluter Ryssland, en av Östersjöstaterna, genom Kaliningradenklaven?

Miljöminister Lena Sommestad: Det är min bestämda bedömning att med den ansökan vi nu har inne – med åtta Östersjöländer, som gäller stora delar av Östersjön och med ett kvalitetsmässigt mycket gediget underlag – har vi mycket bättre förutsättningar att få igenom en klassning också av de svenska vattnen än vad vi hade haft om vi hade gått fram i april med en snabbansökan på egen hand, med dålig tid för konsultation och utan stöd från övriga länder runt Östersjön.

Jag vill också i det här sammanhanget understryka att riktlinjerna från IMO är mycket entydiga när det gäller hur man vill att denna typ av ansökningar skall gå till. Man säger att man vill att länder skall gå fram gemensamt om de har gemensamma intressen.

Hade vi gått fram på egen hand hade vi alltså inte bara agerat vid sidan av gemenskapen runt Östersjön i ett läge då alla var inställda på att samarbeta kring en gemensam ansökan och rusat ett möte före på egen hand vid ansökningstillfället. Vi hade dessutom gjort det i strid med de uttryckliga riktlinjer som IMO angivit om hur man vill att den här typen av ansökningar skall göras. Som jag sade i mitt inledningsanförande var det också en del av avvägningen när vi skulle se om vi genom en egen ansökan skulle kunna uppnå det som riksdag och regering vill, en snabbare klassning.

Henrik S Järrel (m): IMO understryker värdet av ett samarbete. Skulle det kunna tolkas som att det – när nu ändå inte alla är med i samarbetet, nämligen Ryssland – kan komma att påverka bedömningen och handläggningen?

Miljöminister Lena Sommestad: Det kan komma att påverka i hög grad eftersom Ryssland väldigt aktivt motarbetar en PSSA-klassning. Det är mycket olyckligt. Vi har därför ägnat mycket tid åt samtal med ryska representanter.

Jag har vid flera tillfällen samtalat med min ryska kollega. Vi hade kontakter med ryssarna före mötet i Bremen då beslutet skulle fattas om en gemensam ansökan.

Vi har också vinnlagt oss mycket om att ryssarna skulle vara närvarande vid de informella möten utanför HELCOM som vi har haft i ansökarkretsen för att säkerställa en god relation till våra ryska kolleger. Men ryssarnas inställning är mycket negativ till en klassning. Vi förväntar oss att man kommer att agera på det sättet i IMO.

Helene Petersson (s): Vi har fått ett bra underlag till den här delen av vår granskning. Miljöministern har klargjort en hel del här. Speciellt den sista saken som Moderaterna tog upp hade jag också kanske velat ha lite mer utförligt. Vi kan väl se om det finns något att tillägga här.

Enligt de handlingar som vi har fått har regeringen tolkat begreppet ”så snart som möjligt” som att tillräckligt med tid medges för att en ansökan skall hålla rimlig kvalitet och vara komplett i förhållande till de krav som IMO ställer på en ansökan.

Miljöministern nämnde just det sätt som de krav som IMO ställer är utformade. Om jag översätter det direkt står det om gemensamma förslag: När två eller flera regeringar har ett gemensamt ömsesidigt intresse i en sakfråga bör de formulera och utforma ett samordnat förslag. Förslaget bör innehålla integrerade åtgärder och förfaringsätt ämnade åt samarbete mellan regeringarnas ansvarsområden och befogenheter.

Miljöministern tog upp frågan. Finns det någon ytterligare kommentar just när det gäller att IMO mycket trycker på just samarbete och att man skall ha en gemensam ansökan?

Miljöminister Lena Sommestad: Vad jag vill tillägga kring detta är att det för mig som förhandlingsansvarig beträffande miljödelen – och det gäller naturligtvis även för dem som är ansvariga för förhandlingarna inom IMO, vilket ligger på Näringsdepartementets område – gäller att vi måste vara mycket noga med att också fundera över hur vårt agerande påverkar våra möjligheter att nå framgång och allianser med övriga parter.

Det är ett majoritetsbeslutsförfarande i IMO, vilket innebär att Ryssland kan röstas ned. Det betyder naturligtvis att vi måste agera på ett trovärdigt och bra sätt i de internationella sammanhangen. Det gäller inte minst när vi är så många små länder.

Vi är inga stormakter som går in här, utan det är små länder som är beroende av ett multilateralt väl fungerande förhandlingssystem. Vi kände en oro för vad en illa underbyggd ansökan skulle kunna innebära, vad det skulle kunna innebära att uttryckligen agera mot riktlinjerna.

En bedömning som vi ger här i konstitutionsutskottet är att en enskild ansökan troligtvis hade lagts åt sidan i den mån det hade fattats beslut om en gemensam ansökan i Bremen. Men det hade också kunnat skapa ytterligare konflikt kring PSSA-begreppet.

Det var det jag tidigare nämnde här. Valet som Frankrike, England och några andra länder gjorde att gå väldigt snabbt fram innebar också att det

fanns frågetecken som har resulterat i en ganska infekterad diskussion om PSSA där inte minst Ryssland har kunnat ta vissa poänger.

Det tycker vi är väldigt viktigt. Jag vill än en gång understryka att regeringens ambition är densamma som riksdagens. Det är vad jag har upplevt hela tiden. Vi vill politiskt samma sak. Det har varit en formellt fråga att vi skall efterfölja riksdagens önskemål att göra detta med den svenska ansökan först.

Mitt sätt att hantera det har varit att ta detta önskemål på mycket stort allvar, se till att det utreds ordentligt och undersöka alla möjligheter. Men till sist måste regeringen ta ansvaret för att vi skall nå framgång i sak. Det ansvaret har vi tagit.

Mats Einarsson (v): Jag tycker i och för sig att vi har fått en ganska bra redogörelse för vad som skett och också för regeringens skäl för att man har gjort som man har gjort eller inte gjort vissa saker.

Jag skulle vilja lyfta abstraktionsnivån lite grann. Riksdagen fattar beslut om olika mål och saker som man vill uppnå. Ibland fattar också riksdagen beslut om vilka medel och vilken taktik som skall användas för att nå målen. Vi har båda dessa beslut i det här fallet.

Från tid till annan uppkommer situationen att regeringen gör den bedömningen att de anvisade medlen inte är bra eller att de till och med motverkar målen.

När en sådan konflikt uppkommer genom nya omständigheter och man kan anta att även riksdagens majoritet skulle inse att de nya omständigheterna är värda att ta i beaktande är det väl inte så komplicerat. Men här har vi kanske att göra med ett läge att regering och riksdag gör olika bedömning om vad som är den effektiva taktiken.

Du har snuddat vid den principiella frågeställningen ett antal gånger. Jag skulle vilja ge dig möjligheten att något utveckla om ministern har någon mer principiell inställning till hur den typen av konflikter bör hanteras av regeringen. Det är en ena saken.

Den andra är en lite mer speciell fråga. Jag undrar om ministern vid något tillfälle övervägde möjligheten att ta frågan tillbaka till riksdagen för ett nytt beslut som så att säga skulle lösa den här konflikten. Information har givits till utskottet på andra sätt om vilken bedömning regeringen har gjort i taktikfrågan. Men funderade du på om det var möjligt att ta frågan i sak tillbaka till riksdagen för ett annat ställningstagande i taktik- eller medelfrågan för att på det sättet lösa den konflikt som uppenbarligen fanns?

Miljöminister Lena Sommestad: När det gäller frågan hur vi skall hantera den här typen av konflikter är min utgångspunkt att det ofta är så att när man väl har samma faktaunderlag, samma utgångspunkter, brukar man ofta komma till en samsyn.

Det som jag har sett som viktigast under hela den här processen har varit att tillse att riksdagen och i synnerhet riksdagens miljö- och jordbruksutskott skall få ta del av samma bedömningar som vi har tagit del av.

Det har vi gjort genom att besöka utskottet och genom att se till att utskottet kan ställa frågor direkt till ansvariga på till exempel Sjöfartsverket om vilka bedömningar man gör. På det sättet har jag försökt tillse att vi skulle ha samma verklighetsbild.

Jag kan konstatera att vi trots dessa ansträngningar inte har haft samma verklighetsbild. Riksdagen har ändå ansett att det hade varit en bättre strategi att gå fram med en svensk ansökan den 11 april, och man ifrågasätter att vi inte gjorde det.

Jag bedömer nog att regeringen i det här fallet har gjort allt vi har kunnat. Jag tycker att vår redogörelse här till utskottet visar detta. Vi har informerat om hela vår process. Vi har återkommit med vår bedömning. Vi har talat om varför vi anser att den bedömningen leder fram till det som riksdagen vill uppnå, nämligen klassning. Jag beklagar att vi inte har kunnat nå en samsyn i den här frågan.

När det gäller att ta tillbaka beslutet till riksdagen har vi tidigare talat om att det var ganska stor tidspress i den här situationen. Som jag sade stod det under en längre period ganska öppet när det gällde processen i HELCOM. Också Sjöfartsverket arbetade med sin analys, och vi väntade på resultaten från den.

Det fanns inte mycket tid att komma tillbaka till riksdagen för att fatta ett nytt beslut om 11 april. Det var ett väldigt skarpt läge. Jag kan konstatera att min bedömning i dag är att jag ser att vi har haft ett mycket framgångsrikt agerande.

Om jag ser på riksdagens tillkännagivande som helhet – nämligen att man så snart som möjligt vill att svenska vatten skall bli klassade, men att man också vill att vi skall intensifiera samarbetet för att få övriga vatten klassade – kan jag konstatera att huvuduppdraget från riksdagen är att få detta utfört. Det är två sidor av uppdraget.

Med vårt agerande har vi nu lyckats få in en ansökan med åtta länder. Vi har nu möjlighet att förhoppningsvis efter beslut i nästa vecka, där vi hoppas på framgång, kunna tillgodose båda dessa krav från riksdagen. Detta ser jag som det viktigaste.

Jag konstaterar att jag i dag sitter i KU för att försvara något som jag kanske tycker är en av de största framgångarna vi har haft i svensk Östersjöpolitik under min tid som miljöminister. Det är det fantastiska framsteget att få samtliga länder utom Ryssland att ställa upp på PSSA, arbeta för detta intensivt och förstå vad PSSA är, arbeta med åtgärderna och få en nära relation både när det gäller transportministerier och miljöministerier i alla dessa länder kring den här frågan. Jag står ändå till svars för att vi inte gick en annan väg. Jag tror inte att vi heller hade nått framgång i april med att gå tillbaka med frågan till riksdagen. Jag uppfattade nog att vi stod väldigt långt ifrån varandra och hade svårt att förstå varandra trots våra ansträngningar från regeringens sida att förklara varför vi agerade som vi gjorde.

Ordföranden: Jag vill gärna understryka att vi granskar hur regeringen uppfyller riksdagens olika beslut. Det är vad som är föremål för granskningen här och inte själva det politiska vägvalet som sådant.

Mats Einarsson (v): Jag vill bara ha ett klargörande. Ordföranden eller någon får väl rätta mig. I och för sig kan man hävda att regeringen inte till 100 % har följt ett tillkännagivande från riksdagen. Men däremot finns det väl inget som gör att vi kan säga något om riksdagens ställningstagande i dag till det agerande som regeringen har haft. Den frågan är inte prövad i kammaren. Rätta mig om jag har fel.

Göran Magnusson (s): Det är lite viktigt att klargöra att det bara finns ett riksdagens beslut. Det är tillkännagivandet. Några andra kontakter mellan departementen och riksdagsutskott och annat leder inte till ett riksdagens beslut, utan det är en information. Det är väl tveksamt om utskottsledamöterna in corpore står bakom informationen eller accepterar den. Det är oklart utrett.

Ordföranden: Jag tror att det är bra att vi har fått detta klart för oss. Nu har vi ytterligare några på talarlistan, nämligen Kerstin Lundgren och Gustav Fridolin. Jag skulle vilja föreslå en viss korthet i frågorna om detta är möjligt med tanke på kommande utfrågning.

Kerstin Lundgren (c): Jag vill fråga ministern om det hade varit möjligt att med ett regeringsuppdrag den 19 december få fram ett underlag av god kvalitet till den 11 april. Ministern har återkommande nämnt tolv veckor. Jag har försökt räkna. Vad är ministerns slutsats?

Miljöminister Lena Sommestad: Den 19 december lade regeringen sitt uppdrag till Sjöfartsverket. Vår vilja var inte då att en svensk ansökan skulle ges företräde. Det tillkännagivandet fick vi över riksdagen den 29 januari. Däremot var det min och regeringens önskan att vi skulle utreda även en möjlighet till svensk ansökan. Mot bakgrund av riksdagsdebatten och också mot bakgrund av vår egen bedömning var det viktigt att förbereda en svensk ansökan i den mån det fanns skäl för oss att gå fram på egen hand.

Gustav Fridolin (mp): Jag har en fråga som går tillbaka till svaret på min första fråga. Om jag förstod ministern rätt hade alla länder informerats om att det svenska riksdagsbeslutet var att man möjligen skulle gå fram med en enskild ansökan. Hur kommer det sig då att man menar att om man skulle göra det efter den 27 mars skulle det komma plötsligt och möjligen skada relationerna?

Ministern har vid flera tillfällen i utskottet understrukit vikten av att försöka få med Ryssland och kontakterna man har haft med Ryssland. Men tyvärr lyckades vi inte där. Det är bara att understryka problemet i det. Då vill jag få bekräftat den uppgift vi har i våra papper att det var ryssarna som först tog kontakt med oss genom en kontakt från ambassaden den 10 december 2002 i denna fråga. Det var alltså det som var den första kontakten i denna fråga med Ryssland.

Slutligen en fråga vad gäller Regeringskansliets arbete med Sjöfartsverket och uppdraget till Sjöfartsverket. Riksdagens beslut togs som bekant den 29 januari 2003. Uppdraget till Sjöfartsverket beslutades mer än en månad innan det. Det var också utformat på ett lite annat sätt. Man snarare ställde frågan: Är det meningsfullt att lämna en ansökan ensamt? Man ställde inte frågan: Hur ansöker man ensamt? Det skulle kanske ha varit brukligt om man sett på riksdagsbeslutet. Förespeglade det någon gång Regeringskansliet att man skulle ändra instruktionen till Sjöfartsverket efter det att riksdagsbeslutet hade kommit?

Miljöminister Lena Sommestad: De konsultationer vi hade och som jag refererade var informella konsultationer som jag hade med kolleger efter den uttryckliga frågan om det här inte alls fanns med i bilden. Det fanns med i bilden. För Sveriges del var det i de officiella förhandlingsammanslagen viktigare att arbeta för en gemensam ansökan.

Som jag tidigare gjort klart var det inte någon självklarhet att vi skulle få en uppställning för PSSA från våra grannländer. Det fanns ingen anledning att komma med dubbla signaler och säga att vi håller på med en egen ansökan i det här läget.

Det viktiga i de sammanslagen och i de förhandlingar som i huvudsak sköttes av tjänstemän var självklart att samla Östersjöländerna kring idén om PSSA som koncept och se till att vi fick stöd från regeringarna i alla övriga Östersjöländer. Det hade naturligtvis varit ett nytt inslag om vi i det läget, efter det att alla länder den 25 mars hade sagt: "Ja, vi står eniga", hade sagt: "Vi går på egen hand. Visserligen har vi precis bestämt att vi står eniga, men vi vill hellre göra det här på egen hand." Det hade varit en mycket olycklig signal och ganska obegripligt för omgivningen. Det hade krävt en hel del diskussioner att förklara varför vi agerade på det sättet när det fanns en enighet i hela Östersjökreten.

När det gäller kontakterna med Ryssland togs, såvitt jag känner till, den första kontakten från Ryssland efter diskussionen i riksdagen om PSSA-klassning. Med Ryssland har vi naturligtvis haft fortlöpande kontakter inom HELCOM-arbetet. Ryssland var väl medvetet om den gemensamma process som pågick inom HELCOM. Men nu undrade ryssarna vad det var för överväganden som kunde vara aktuella för svensk del. Därefter har vi vid flertalet tillfällen tagit egna initiativ.

Göran Magnusson (s): Understödde ryssarna i den här kontakten från den ryska ambassadens sida, efter det svenska riksdagsbeslutet om en ensidig ansökan, riksdagens position att Sverige skulle ansöka på egen hand?

Miljöminister Lena Sommestad: Jag är tvungen att klargöra här att den första kontakten från rysk sida togs inte efter tillkännagivandet, utan den togs efter debatten som var i december. Det var så som man från rysk sida uppmärksammade att frågan om PSSA diskuterades i Sverige. Man var intresserad av vilka överväganden som regeringen gjorde med anledning av detta.

Göran Magnusson (s): Men man hade inte den uppfattningen från rysk sida att det vore bra om Sverige ansökte på egen hand?

Miljöminister Lena Sommestad: Det framfördes inte i det sammanhanget, såvitt jag känner till, någonting om detta, utan det var mer att man ville informera sig från rysk sida. Därefter fortgick diskussionerna, och som vi har redovisat var ryssarna i princip positiva vid mötet i slutet av mars. Sedan ändrade man kurs och landade inför Bremenmötet på att motsätta sig en sådan klassning.

Kent Högström (s): I ditt inledningsanförande gav du ett intryck av att Nord-sjöansökan, som vi inlämnade på ena sidan, var snabbt inlämnad men innehöll brister av sådan art som vi själva inte önskade få och som uppenbarligen ryssarna, pekade du på, har utnyttjat. Kan du beskriva för oss med ringa maritim kunskap vari de här bristerna bestod som ryssarna utnyttjade?

Miljöminister Lena Sommestad: Det handlar om att vara mycket noga med havsrätten, som inte minst Ryssland lägger stor tyngd på, när det gäller reglerna om fri genomfart och annat. När åtgärder föreslås och en ansökan görs måste det göras med stor medvetenhet om de regelverk som havsrätten innebär. Det var här som ansökan sattes i fråga på vissa punkter. Eftersom det här är ett mycket känsligt område är det viktigt att en ansökan är korrekt i det här avseendet, inte minst för svensk del. Som ett litet land lägger vi stor vikt vid att respektera havsrätten och de regler som där finns om fri genomfart.

Ordföranden: Jag har en sista fråga: Ansåg statsrådet att riksdagens beslut, när det fattades, var realistiskt?

Miljöminister Lena Sommestad: Med den kunskap som vi ganska snart fick om den omfattning som en ansökan måste ha för att hålla kvaliteten var det inte realistiskt att få fram en ansökan på den tiden. I den meningen var det inte realistiskt. Jag har stor förståelse däremot för att riksdagen ville driva på den här processen, men som vi gjorde bedömningen var det inte möjligt att göra det så snabbt som riksdagen hade önskat med en god kvalitet. Det är det som jag har försökt redovisa här.

Ordföranden: Tack för det. Vi ber att få tacka Lena Sommestad.

BILAGA B4

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar den 25 mars 2004

Utfrågning med arbetslivsminister Hans Karlsson

*Statsrådet Hans Karlssons ansvar för försenad utredning om
arbetskraftsinvandring*

Ordföranden: Vi har den proceduren att vi ber den inkallade att göra en kort inledning, och därefter får företrädaren för det parti som gjort anmälan ställa den första frågan.

Hans Karlsson är välkommen hit.

Arbetslivsminister Hans Karlsson: Tack så mycket för inbjudan. Jag skall naturligtvis försöka att efter bästa förmåga besvara de frågor som finns. Jag tänkte inledningsvis bara säga några få ord. Jag tror att frågan tjänar på att man möjliggör för frågor och svar.

Det handlar om arbetskraftsinvandringsdirektivet. Det har i måndags fattats beslut om ordförande i utredningen, och det kommer att offentliggöras i dag. Därmed är också beslut fattat om sammansättningen av utredningen, något som jag inte tänker gå in på här. Ordförande i utredningen blir Lena Hjelm-Wallén.

Det här har varit ett framtagande av direktiv som inte har varit alldeles enkelt. Det är både komplexa och komplicerade frågor, väldigt sammansatta frågor som berör många departement. I och med att det är en stor, viktig och långsiktigt väldigt betydelsefull fråga har det varit min ambition att det skall bli hög kvalitet i direktiven och att också framtagandet av direktiven har en förankring i riksdagen. Beredningsproceduren har krävt en del omgångar.

Jag har i tidigare interpellationssvar beklagat att det har tagit lång tid. Jag tycker emellertid att det inte i något slags objektiv mening är en särskilt unikt lång tid eller uppseendeväckande på något annat sätt. Jag kan villigt erkänna att min ambition var att det skulle gå snabbare. Det är egentligen det som jag haft som måttstock att när beslutet om tillkännagivandet i riksdagen var ett faktum kände jag att det fanns extra skäl att detta skulle gå snabbt, av det enkla skälet att vi representerar en minoritetsregering. Då ville jag på alla sätt undvika att det skulle uppstå misstänksamhet om att det fanns någon politisk obstruktion i frågan. Det omvända rådde, och har rätt hela tiden: Jag ville att de skulle gå snabbare än det kanske brukar göra när man tar fram komplicerade direktiv.

Nu tog det längre tid än vad jag hade förväntat mig, och det har jag också beklagat. Beredningsproceduren tog helt enkelt lång tid därför att det var komplicerat. Jag har vid olika tillfällen uttryckt mig förhoppningsfullt om att

det snart skulle vara färdigberett. Så har det visat sig att det inte var det därför att det tillstött, som det alltid gör i sådana här sammanhang, frågor som behövde rätas ut. Det gjorde att det tog längre tid än vad jag hade tänkt. Men jag vill understryka att jag inte tycker att det är uppseendeväckande länge och något som förtjänar någon allvarigare kritik.

Därmed ställer jag mig till förfogande för frågor.

Liselott Hagberg (fp): Det är intressant att ministern gör sin egen bedömning redan innan utskottet har börjat ställa frågor, men jag tänker i alla fall passa på tillfället att ställa några frågor.

Riksdagen fattade beslut den 11 april förra året om att regeringen skall tillsätta en parlamentarisk utredning för att utreda frågan om vidgad arbetskraftsinvandring från länderna utanför EU och EES. I budgetpropositionen för 2004, som regeringen avlämnade i september 2003, stod det att det beslut som riksdagen hade fattat skulle verkställas av regeringen inom kort. Sedan har det, precis som ministern refererade, ställts en rad interpellationer vid flera olika tillfällen – jag räknade dem till sex. Vid varje sådant tillfälle har det hetat att frågan har haft en hög prioritet. När det vid varje sådant tillfälle ges samma svar kan det finnas anledning att fråga vad som ligger i begreppet hög prioritet. Jag skulle vilja ha ministerns syn på begreppet hög prioritet.

Arbetslivsminister Hans Karlsson: I det ligger naturligtvis att skyndsamt och så snabbt som möjligt jobba med just den frågan. Det har vi gjort. Men det är inte heller särskilt märkligt att en beredningsprocess blir komplicerad och kör fast och man måste ta nya tag. Det är precis det som har skett.

Liselott Hagberg (fp): Utredningsdirektiven var färdiga för ungefär en månad sedan. Då kunde vi summera den här tiden från riksdagens beslut till direktiven till tio månader, och nu har vi fått veta att i dag är ordföranden utsedd. Då kan man säga att det egentligen har gått en månad till. Alltså det har gått elva månader.

Ministern sade här tidigare att det var viktigt att förankra hos de samarbetspartier som minoritetsregeringen har. Men det finns en majoritet i riksdagen som står bakom det beslut som är fattat. Där ingår till exempel inte Västerpartiet, men det finns ändå en förankring i den meningen att det finns en majoritet i riksdagen. Jag skulle vilja ha en liten kommentar till det.

Arbetslivsminister Hans Karlsson: Det är riktigt, och den majoriteten finns bakom ramarna för den här utredningen, men de ramarna är inte till fyllest som direktiv till en utredning, utan direktiven måste bli mer innehållsrika och mer omfattande. Regeringens arbete att ta fram direktiv i en så stor fråga som denna tycker vi förtjänar att förankras i riksdagen hos en majoritet, även om det formellt inte är nödvändigt. Det var helt enkelt vår ambition att få en hyggligt bred uppslutning när vi väl skall presentera direktiven.

Inger Jarl Beck (s): Ministern har redogjort noggsamt kring den långa handläggningstiden och den tidsutdräkt som har varit. Jag tycker att vi har fått en klar överblick över det stora arbetet och det komplexa uppdraget. Det är väl-

digt omfattande, med flera departement och andra myndigheter som är inkopplade. För tillfället har jag ingen fråga utan avvaktar.

Nils Fredrik Aurelius (m): Statsrådet har vid nästan alla tillfällen när frågan varför det inte kommer några direktiv har varit uppe i riksdagen påpekat att det är juridiskt och politiskt komplicerade frågor. Det finns många frågor som skall utredas som är juridiskt och politiskt komplicerade. Det är ofta därför man väljer att utreda en fråga. Men bara för att den fråga som skall utredas är komplicerad, måste det vara så komplicerat att skriva direktiven? Direktiven skall ändå inte vara lösningen på problemen utan möjligen ange att frågorna är komplicerade och bör utredas. Själva direktiven brukar omfatta ett antal sidor, och sedan är det meningen att utredningen skall göra arbetet. Är det förhållandet att frågorna är komplicerade verkligen en tillräcklig förklaring till att det tar så långt tid att ta fram direktiven?

Arbetslivsminister Hans Karlsson: Det är klart att vi och jag ville ta ansvar för att den fråga som skall utredas får ett bra kvalitativt underlag i direktiven, att det känns genomtänkt och att det är tydligt vad som förväntas av utredningen. Något annat finns inte.

Den underliggande frågan här är om jag och regeringen medvetet har förhalat framtagandet av direktiven, av något annat skäl än det vi anger. Det finns inte något annat skäl. Min ambition var att detta skulle gå snabbare, det medger jag rätt upp och ned. Skälet till att det inte gjorde det var att vi tappade fart i höstas av en rad olika skäl. Det påverkade det hela.

Min bedömning var, det sade jag i ett svar till en interpellation, lite väl optimistiska. Det kan man säga så här i efterhand. Det kan alla se. Jag hade tänkt mig när jag sade ”snarast” och ”inom kort” att det skulle vara färdigt och inte dröja ytterligare en eller tre månader, som det ju blev. Min föreställning var att det skulle bli färdigt tidigare. Så hänger sig beredningsprocessen, och det tog längre tid än vad jag hade trott

Jag har möjligen lärt mig att vara mindre optimistisk och mera tillbakahållen i svaren i riksdagen för att inte riskera att vilseleda riksdagen. Det kan jag väl se. Samtidigt har jag ambitionen att vara någorlunda öppen och tillmötesgående i diskussioner och inte alltför tillknäppt, för då ger det ingenting. Det är någonting som jag själv får väga av. Men jag kan se att det finns fog för en undran, om man ett par tre gånger svarar att det snart skall bli färdigt och så gjorde det inte det. Men det finns inget annat skäl, och jag har inget annat försvar än att bli trodd på orden att ambitionen var att faktiskt vara snabbare än vad som kanske var förväntat. Så blev det lite långsammare i stället.

Nils Fredrik Aurelius (m): Det var en knapp men fullt demokratiskt tillräcklig majoritet i parlamentet som beställde den här utredningen genom ett tillkännagivande. Har det faktum att det var en så knapp majoritet ökat – är det riktigt uppfattat att statsrådet menar det? – behovet av parlamentarisk förankring och därmed fördröjt direktiven?

Arbetslivsminister Hans Karlsson: Nej, en så precis kalkyl ligger inte bakom det. När vi skall ta fram direktiv i en stor fråga med så stor betydelse i framti-

den känns det helt enkelt tryggt att det finns en riksdagsmajoritet också bakom direktiven. Eftersom vi nu är en minoritetsregering finns det skäl att förankra direktiven i varje fall hos den majoritet vi brukar söka stöd hos när vi vidtar olika åtgärder och tar olika beslut.

Nils Fredrik Aurelius (m): Den majoritet som fanns i riksdagen och som har beställt utredningen är den majoritet som föreligger här. Har statsrådet försökt förankra direktiven i hela den majoriteten?

Arbetslivsminister Hans Karlsson: Nej, det har jag inte gjort. Vi har förankrat direktiven hos de samarbetspartier som regeringen försöker få majoritet tillsammans med i en rad andra frågor.

Ingvar Svensson (kd): Den senaste frågan hade jag också funderingar omkring. Det är någonting som är väldigt konstigt. Vi har av och till i olika konstellationer haft synpunkter på direktiven, men att det skulle ha förhandlats fram en majoritet bakom ett direktiv verkar för mig som ett okänt begrepp. Det är regeringen ensam som ansvarar för direktivskrivandet. Därför tycker jag att detta är mycket märkligt. Ingår det här området i de 121 punkterna, eller vad är det som är orsaken till att man begränsar synpunkter på direktivskrivandet?

Sedan har jag bara en reflexion om formuleringarna här, som är ganska intressanta. Den 22 oktober var processen med direktiven i princip avslutad. Det var den också den 28 november och den 16 december, och ingenting hände. Men den 12 februari får vi uppgiften att de i stort sett är klara. Sedan går det en vecka, och så får man direktiven. Om man får veta att en sak i princip är avslutad vet man alltså att det dröjer, men är den i stort sett klar går det ganska fort.

Arbetslivsminister Hans Karlsson: Det senare kan väl möjligen vara ett uttryck för en viss försiktighet med anledning av tidigare uttalanden. I grunden är det dock ingen skillnad. När jag har sagt att jag tror att direktiven snart är färdiga har det berott på att jag faktiskt har trott att de snart skall vara färdiga. Jag har inte sagt det för att vilseleda eller låta mer optimistisk än vad det fanns grund för, utan jag har helt enkelt trott det. Jag har sagt som det har varit varje gång jag har svarat. Men det har hängt sig i alla fall och tagit längre tid, och då är det klart att det ligger nära till hands att bli försiktigare vartefter.

Jag vill inte överbetona betydelsen av en politisk majoritet i riksdagen omkring direktiven. Jag säger att det var *en* del. Den andra delen, som egentligen är större, är att en beredningsprocess omkring en sådan här fråga involverar praktiskt taget hela Regeringskansliet från en mängd olika utgångspunkter. Den beredningsprocessen – det känner de till som har varit nära Regeringskansliet – tar sin tid, och den skall ta tid därför att den är en del av den demokratiska processen. Alla experter och alla de intressen som skall företrädas när sådana här direktiv tas fram måste få tid att både diskutera och analysera det hela. Det är alltså både och: både ambitionen att ha ett hyggligt politiskt förankrat direktiv och att beredningsprocessen har tagit sin tid.

Jag börjar känna att jag inte kommer att kunna ge några annorlunda svar än dem jag har gett i riksdagen om tidsutdräkten. Min egen utgångspunkt var en högt ställd ambition, möjligen för högt ställd, att kanske på ett övertydligt sätt visa respekt för riksdagens tillkännagivande. Just för att inte få en diskussion om huruvida regeringen försökte obstruera detta var min ambition högt ställd.

Jag kan säga till er att den tidsplan jag hade i mitt huvud när jag ledde detta arbete var att direktiven skulle vara klara före årsskiftet. Det var min körplan under hösten. Händelser i höstas gjorde att detta blev svårt att klara, men ambitionen låg kvar där.

Jag känner inte behov av att försöka bli ursäktad utan mera att få en möjlighet att förklara hur vi har resonerat och hur vi har jobbat. Sedan får det naturligtvis värderas. Men ambitionen var direktiv färdiga före årsskiftet och sedan ordförande och kommittéledamöter klara på nyåret för att kunna börja arbeta direkt på nyåret 2004. Det var min tidsplan när jag ledde arbetet. Det blev ett par månader senare, vilket uppenbarligen syns.

Ingvar Svensson (kd): Utan att göra någon bedömning var det statistiskt sett ändå en relativt snabb hantering. Vi har ju andra exempel på att det har tagit ännu mycket längre tid.

Jag blir ändå lite konfunderad över detta med förhandlingarna med Vänsterpartiet och Miljöpartiet, eller diskussionerna som det står i papperen. Hade det inte varit naturligt – jag vet att regeringen inte behöver det, men det är en helt annan sak – att ta kontakt även med andra partier i riksdagsmajoriteten och inte bara med ett av de partierna?

Arbetslivsminister Hans Karlsson: Det var ett övervägande som regeringen gjorde. Jag skulle inte vilja säga att det är förhandlat utan det är diskuterat, och vi känner att det finns ett stöd bland riksdagens partier för den utformning som direktiven fick. Vi tycker att det känns hyggligt tryggt. Även om vi inte hade behövt göra det valde vi att göra just detta. Det var ett övervägande som regeringen gjorde.

Kerstin Lundgren (c): Mycket har framgått, men jag skulle vilja få klarhet i en sak. Den 22 oktober var arbetet i princip avslutat. Då återstod diskussioner med Vänstern och Miljöpartiet. Kan man tolka det som att det har tagit fem månader för samarbetspartierna att avsluta diskussionerna? Är det detta som är minoritetsregerandets kommentar från ministrarnas sida?

Arbetslivsminister Hans Karlsson: Nej. När jag vid den tidpunkten sade att det i princip var avslutat var det den bedömning jag gjorde vid den tidpunkten. Så visade det sig att det inte var i princip avslutat, utan det behövdes mer diskussioner i beredningsprocessen. Den återstående tiden är alltså inte tid för diskussioner med de andra två partierna. Det var, precis som jag sagt förut, en väl optimistisk angivelse att det i princip var klart vid den tidpunkten. Jag har medgett det, och det är det som är sant.

Kerstin Lundgren (c): På vilka grunder? Vad fanns det för skäl för ministern att i det här skedet, efter ett antal turer, den 22 oktober meddela att beredningen av kommittédirektiven i princip var avslutad om ministern inte hade grund

för detta i sakförhållandena? Ministern förfogar ju över beredningsprocessen. Vad var skälen till att ge den typen av signal? Det kan inte vara viljan att efterleva riksdagens tillkännagivanden, efter ett antal sådana diskussioner dessförinnan.

Arbetslivsminister Hans Karlsson: Skälet var att jag gjorde den bedömningen. Det kan i efterhand synas som en optimistisk bedömning, precis som det var, som det vid det tillfället inte fanns grund för. Naturligtvis var det så: Eftersom det inte blev så fanns det inte grund för den. Men det var likväl min bedömning. Jag hade på goda grunder skäl vid det tillfälle då jag sade så att bedöma det så. Sedan visade det sig dock att det behövdes mer diskussion, mer kontakter och mer analys innan det hela blev färdigt. Konstigare än så är det inte. Det finns ingen annan förklaring än att det var en optimistisk bedömning att göra då. Men jag hade naturligtvis grund för den i min egen bedömning.

Gustav Fridolin (mp): För att vi skall kunna göra en rimlig bedömning av tidsutdräkten i ett senare skede när vi granskar det formella kring detta kan det vara spännande att sätta frågan i relation till någon annan fråga inom ministrernas ansvarsområde. Skulle vi kunna få en bedömning av intensiteten i arbetet med att få fram dessa direktiv i förhållande till låt säga de så berömda övergångsreglerna gentemot medborgare i de inträdande länderna i Europeiska unionen?

Arbetslivsminister Hans Karlsson: Herr ordförande, jag är inte riktigt säker på att jag uppfattade frågan. Kan jag få den en gång till?

Gustav Fridolin (mp): För att vi skall kunna förstå tidsutdräkten i det här ärendet och göra en bedömning av om den var rimlig eller inte kan det vara intressant att sätta den i relation till ett annat ärende som man också kunnat följa. Ärendet kring övergångsregler har ju varit ganska enkelt att följa – när det uppstod och inom vilken tid en skrivelse kunde överlämnas till riksdagen. Hur ser ministern, som har haft bättre överblick över båda dessa processer än vad någon i utskottet kunnat ha, på intensiteten i arbetet med att få fram dessa direktiv kontra intensiteten i att få fram den skrivelse till riksdagen som vi nu sitter och behandlar som riksdagsledamöter?

Arbetslivsminister Hans Karlsson: Skrivelsen om övergångsregler ligger inte inom mitt ansvarsområde utan på statsrådet Barbro Holmbergs område. Det är dock riktigt att jag har varit väldigt nära det och dessutom samarbetat med Barbro Holmberg om det.

Vad jag förstår antyder frågeställaren att detta har gått snabbare än vad framtagandet av de här direktiven har gjort, som det synes utifrån. Jag kan höra att det är den frågan som finns där. Det tycker jag nog inte. Framtagandet av den skrivelsen har föregåtts av en utredning och beredning och sedan naturligtvis en politisk diskussion som har resulterat i skrivelsen.

När man leder regeringsarbete har begreppet deadline betydelse, alltså sista datum. I regeringsarbetet finns det varje dag en baklängesräkning för när saker och ting måste vara färdiga därför att det finns en absolut sluttid. Framtagandet av direktiv har inte det i sig att det finns ett absolut slutdatum av

något skäl, och därför får man göra en bedömning av hur lång tid en beredningsprocess kan ta.

Skrivelsen om övergångsreglerna hade naturligtvis datumet den 1 maj och överlämnandet till riksdagen i sig. Det arbetet går på det sättet mot ett datum, medan direktivjobbet är en del av vardagsarbetet som också kan komma att få stå tillbaka någon vecka eller två när det mer tidspressade arbetet skall göras. Så går det till i verkligheten.

Göran Magnusson (s): Jag tänkte ta upp begreppet ”samarbetspartierna”, eftersom förankringsarbetet just i den här frågan har berört de partier som är samarbetspartier. Det finns ur konstitutionell synpunkt en del aspekter på det här regeringsunderlaget, och min fråga till Hans Karlsson är om det här politikområdet ingår eller inte ingår i det samarbetsavtal som regeringen har med Vänsterpartiet och Miljöpartiet.

Arbetslivsminister Hans Karlsson: Jag skulle nog vilja säga att det inte ingår explicit såsom andra saker är formulerade i det så kallade 121-punktsprogrammet. Däremot är ju frågan så stor och berör så många områden i övrigt i politiken – det finns beröringspunkter när det gäller frågorna omkring som arbetskraftsinvandring och regelverk i övrigt – att det tedde sig naturligt för regeringen att också diskutera direktiven med samarbetspartierna.

Göran Magnusson (s): Jag var egentligen inte ute efter om det var lämpligt eller olämpligt att förankra direktiven utan mera begreppet ”samarbetspartierna” ur regeringsunderlagssynpunkt, eftersom ett av samarbetspartierna ju tillhör den majoritet som i strid mot Socialdemokraterna och Vänsterpartiet har drivit igenom tillkännagivandet.

Liselott Hagberg (fp): En sista och väldigt kort fråga: Hur lång tid tar det normalt när regeringen beslutar att tillsätta en utredning till dess att pressmeddelande med direktiv kablas ut? Då menar jag alltså när det inte är riksdagen som är beställare av en utredning. Det måste ju finnas några att jämföra med. Det tillsätts ganska många utredningar på ett år.

Arbetslivsminister Hans Karlsson: Det är ju två lägen. Det ena är att regeringen utarbetar direktiv till en utredning. Oftast syns det ju inte när startpunkten inträder för att ta fram direktiv till en utredning, utan det är en del i det löpande regeringsarbetet. Det är svårt att hitta vad som är ”normalt”.

När man sedan har tagit fram direktiv, om det var det frågan handlade om, finns det väl alltid olika tider från det att direktiven blir klara till det att utredningen kan starta. Där är det oftast fråga om att hitta en lämplig ordförande. Det blir beredningsprocessen som brukar avgöra om det går långsamt eller sakta i något slags objektiv mening.

Ordföranden: Tack så mycket för det! Ingen annan har någon fråga, och då ber jag att få tacka statsrådet Hans Karlsson. Därmed är denna utfrågning slutförd.

BILAGA B5

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar den 1 april 2004

Utfrågning med försvarsminister Leni Björklund

Regeringens ansvar för uthyrningen av den svenska försvarsmaktens krigsmateriel till Storbritannien

Ordföranden: Vi återupptar konstitutionsutskottets sammanträde, nu med en offentlig utfrågning av försvarsminister Leni Björklund om granskningsärende 12 Regeringens ansvar för uthyrningen av den svenska försvarsmaktens krigsmateriel till Storbritannien.

Vi gör som brukligt att vi överlämnar ordet till försvarsministern, och vi hälsar henne dessutom välkommen hit till KU. Vi brukar ha en kort introduktion av den som är kallad hit, och därefter vidtar frågorna.

Försvarsminister Leni Björklund: Tack för möjligheten att inleda. Jag skulle vilja börja med att berätta något om min uppgift som försvarsminister. Ni vet att inom mitt departements ansvarsområde ligger bland annat försvarspolitik och ansvaret för ett antal myndigheter, däribland Försvarsmakten. Jag är angelägen om att betona detta eftersom det har betydelse för hanteringen av det ärende ni nu vill ställa frågor till mig om. Med andra ord gäller det att komma ihåg att utförelsefrågor när det gäller krigsmateriel inte hanteras av mig och Försvarsdepartementet.

När jag har sagt detta vill jag framhålla att jag som statsråd självklart deltar aktivt i de diskussioner som förs i regeringskretsen kring praxis och riktlinjer för exporten av krigsmateriel. Det ligger självfallet inom ramen för mitt uppdrag att bidra till att regeringen agerar ansvarsfullt i arbetet med att slå vakt om Sveriges långsiktiga säkerhet. Vårt internationella försvarsindustriella samarbete är ett viktigt säkerhetspolitiskt intresse för Sverige. I den helhetsbedömning som skall göras när man balanserar de olika riktlinjerna för krigsmaterielexporten väger nationens intresse tungt.

I det specifika ärende ni har kallat hit mig för är det inte utförelsefrågan som har varit föremål för min och Försvarsdepartementets bedömning. Den frågan har hanterats av myndigheten Inspektionen för strategiska produkter, ISP, i enlighet med bestämmelser i lag.

Det här handlar helt enkelt om att myndigheten Försvarsmakten har anmält en beslutsavsikt att låna ut viss krigsmateriel till Storbritannien. I sin anmälan – den innehöll inte något yrkande till regeringen – bedömde Försvarsmakten att en sådan utlåning kunde ske utan att det inkräktade på de svenska beredskapskraven. Det här var information som Försvarsmakten lämnade för att efterleva regeringens beslut i regleringsbrevet om att myndigheten skall an-

mäla frågor som av särskilda skäl bör föranleda regeringens eller Regeringskansliets ställningstagande.

Där är jag tillbaka där jag började i min uppgift som försvarsminister. I det här ärendet handlar det alltså om att göra en bedömning av om utlåning av materiel till Storbritannien påverkade Sveriges operativa förmåga, eller annorlunda uttryckt Sveriges beredskapsförmåga. Vid den beredning som ägde rum i departementet framkom ingenting som gjorde att jag hade skäl att hänskjuta den bedömningsfrågan till regeringens bedömning. Därmed kunde ärendet avskrivas som ett regeringskansliärende.

Ordföranden: Vi låter ordet först gå till en företrädare för det parti varifrån anmälan ursprungligen kommer.

Mats Einarsson (v): Herr ordförande! Jag skulle vilja börja med, väl medveten om ansvarsfördelningen inom regeringen, att kort rekapitulera situationen vid tillfället.

Under ett antal månader hade förberedelser pågått för vad som skulle bli ett militärt anfall på Irak. Det var en omfattande internationell diskussion om det folkrättsliga stödet för detta. Även från den svenska regeringens sida framfördes betänkligheter under tidig vår 2003. Samtidigt har vi då en lagstiftning, vi har riktlinjer för vapenexport, som säger att tillstånd för utförsel etcetera inte bör beviljas om det avser stat som befinner sig i väpnad i konflikt eller stat som är invecklad i en internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt. Det var helt uppenbart att Storbritannien var en sådan stat som detta syftar på. Sedan finns det andra riktlinjer att stödja sig på.

Tillåt mig först en allmän fråga: Innebar inte denna situation att vi här hade att göra med det som brukar kallas ”ärende av principiell betydelse eller av särskild vikt” som alltså bör bli föremål för regeringens avgörande?

Försvarsminister Leni Björklund: Själva frågan om utförsel prövas av ISP. Det som låg inom Försvarsdepartementets bedömning handlade om huruvida det är förenligt med svensk beredskap att låna ut materiel. Om den materielen verkligen skulle bli utförd var inte ett beslut som Försvarsdepartementet bereder utan det var ISP, myndigheten, som gjorde den bedömningen. Vår enda uppgift var att helt enkelt pröva om det var ett läge i världen – hoten mot Sverige var av den sorten – att Sverige kunde låna ut materielen. Den bedömningen hade Försvarsmakten gjort. Bedömningen i departementet blev inte annorlunda.

Mats Einarsson (v): Detta resonemang är – tror jag – formellt oantastligt. Men min tanke var snarare – och nu anknyter jag till vad försvarsministern själv sade – att var inte hänvändelsen från Försvarsmakten som formellt var begränsad ett tillfälle för försvarsministern att göra det möjligt för regeringen att ta i frågan på ett mer övergripande sätt? Detta gav en chans för regeringen att titta på vad som borde ha varit en ytterst besvärlig och känslig fråga, nämligen utförsel av krigsmateriel till en stat som inom kort skulle befinna sig i krig och vara ockupationsmakt i Irak.

Försvarsminister Leni Björklund: Lagen föreskriver att ISP skall hänskjuta frågan till regeringen om regeringen skall kunna bedöma utförsel frågan. En sådan framställan skulle ha kommit via ISP. I det här fallet handlade det för mitt och Försvarsdepartementets vidkommande om att bedöma själva behovet från beredskapssynpunkt.

Mats Einarsson (v): Jag har två korta frågor för att det inte skall bli alltför långgrandigt. Jag kanske får möjlighet att återkomma.

Jag har först en mer allmän fråga. Vidtog försvarsministern eller regeringen några åtgärder av något slag för att få tillfälle till att göra en samlad bedömning av krigsmaterielexport till USA, Storbritannien och andra länder som kunde befaras hamna i den situationen inom kort?

Den andra frågan är mer detaljerad och teknisk. Det formella beslutet att inte ta upp hänvändelsen från Försvarsmakten fattades av kanslichefen. Förekom det kontakter mellan dig och kanslichefen innan det beslutet fattades av honom?

Försvarsminister Leni Björklund: Det är viktigt att komma ihåg att vem som aktualiserar ärenden för regeringens bedömning handlar om vilket ansvarsområde respektive statsråd har. Det är inte jag som är ansvarig för ärendena om utförsel. Det är myndigheten som ansvarar för utförsel frågorna som i så fall skall göra bekant för regeringen att man vill få frågan prövad. I annat fall skulle det vara att ingripa direkt i myndighetshandläggning om den ordningen inte iakttas. ISP har ju avgjort ärendet utan att hänskjuta det till regeringen.

Låt oss sedan gå tillbaka till situationen i Försvarsdepartementet. Ärendet kom in, och man gjorde en första bedömning av vad Försvarsmakten har för avsikt att fatta för beslut. Då fanns det ingen i departementet som vid prövning av frågan kom fram till någon annan slutsats i själva beredskapsfrågan än den som Försvarsmakten hade dragit. Vid veckoberedningen i departementet finns dels beslut som bereds inför regeringen, dels ”under strecket” ett antal ärenden där man informerar mig antingen inför kommande beslut som skall beredas eller sådana ärenden. Då informerades jag om att detta hade inkommit och vilken bedömning man gjorde i departementet.

Anders Bengtsson (s): Herr ordförande! Jag hade en fråga när jag kom hit, och den har Mats Einarsson redan ställt. Tills vidare avstår jag.

Ordföranden: Finns det några förutsättningar för regeringen att gripa in i ett sådant här fall om man anser att det inte är förenligt med den utrikespolitik man vill föra?

Försvarsminister Leni Björklund: Det är inte min sak att göra den bedömningen. Jag är inte så förtrogen med hur man hanterar dessa ärenden hos statsrådet Lund, som är ansvarig för utförselärenden. Jag föreställer mig att om man har beslutat att vissa frågor skall hänskjutas till en självständig myndighet är det upp till den myndigheten att göra prövningen om myndigheten vill underställa regeringen ett ställningstagande.

Ordföranden: Hur pass vanliga är sådana ärenden om utlåning av det slaget?

Försvarsminister Leni Björklund: De förekommer ibland. Jag har väl varit med om ett par. Det är det omfång jag har blivit informerad om.

Ordföranden: Två eller tre tillfällen?

Försvarsminister Leni Björklund: Jag kan inte säga det eftersom en del av ärendena behandlas av Försvarsmakten. Om de uppfattar att det är ett ärende som inte är av sådan art att det är speciella förhållanden är det möjligt att departementet inte blir orienterat.

Helena Bargholtz (fp): I en artikel i Dagens Nyheter, som är utgångsläget för denna anmälan, står:

Försvarsmakten fick vid årsskiftet en förfrågan om att låna ut radarsystemen till Storbritannien och konstaterade att det från beredskaps- och utbildningssynpunkt var möjligt. Sedan underrättade Försvarsmakten Regeringskansliet om vad man tänkte fatta för beslut.

Vi meddelade vår avsikt att låna ut radarsystemen. Men vi skulle inte blivit förvånade om regeringen skulle ha fattat ett annat beslut, inte ens om det skulle ha gjorts utan motivering, säger kommandörkapten Per-Fredrik Grill, som vid Försvarsmaktens högkvarter handlägger den här typen av ärenden.

Man kan då få intrycket av att de tyckte att de ville lämna över ansvaret för ställningstagandet i frågan till regeringen och var beredda att acceptera ett annat besked från regeringen. Det vore intressant att höra försvarsministerns kommentar till det citatet.

Försvarsminister Leni Björklund: Jag har ingen annan kommentar än att det hade varit möjligt för Försvarsmakten att underställa frågan för regeringens prövning genom att ha en att-sats, ett yrkande, i den framställning man gjorde. Men det fanns inget sådant.

Helena Bargholtz (fp): Detta att Försvarsmakten underrättade Regeringskansliet om vad man tänkte fatta för beslut var inte tillräckligt för att regeringen skulle reagera – om man ville reagera?

Försvarsminister Leni Björklund: Man anmäler vad man har för avsikt att fatta för beslut. Det skall göras i ett antal fall. Det är inte alla gånger som det föranleder att regeringen i stället tar över frågan. Det normala är att Försvarsmakten själv gör en korrekt bedömning, det vill säga att man helt enkelt säger att den frågan är av en sådan art att man vill underställa den regeringen för ett ställningstagande.

Helena Bargholtz (fp): Jag får väl konstatera att det förelåg inte någon skillnad i åsikt mellan Regeringskansliet och Försvarsmakten i frågan.

Försvarsminister Leni Björklund: Försvarsmakten har helt enkelt anmält vad man har för avsikt att fatta för beslut. Vid den prövning som departementet har gjort har vi inte kommit fram till någon annan slutsats. Hade vi gjort det med hänsyn till utbildnings- och beredskapsläget hade jag hänskjutit den frågan till regeringen för avgörande.

Tuve Skånberg (kd): Herr ordförande! Jag skulle vilja fråga försvarsministern om det är hennes bedömning att utlåningen har skett inom ramen för den leveranssäkerhet som Sverige och Storbritannien har sinsemellan?

Försvarsminister Leni Björklund: Den prövningen skall i och för sig ISP göra. Den har inte jag haft anledning att pröva i det enskilda fallet. Det kan väl i och för sig räcka som kommentar.

Tuve Skånberg (kd): Försvarsministern har ingen annan bedömning än att utlåningen har skett inom ramen för den leveranssäkerheten?

Försvarsminister Leni Björklund: Jag utgår från att så sker och att myndigheterna har följt det regelverk som finns.

Kerstin Lundgren (c): Jag vill med tanke på den situation som frågan uppkom i fråga ministern om ärendet har någon principiell karaktär.

Försvarsminister Leni Björklund: I det ärende jag hade – det är viktigt att komma ihåg – var Försvarsmaktens bedömning att det går att låna ut materielen med hänsyn till beredskapsläget och utbildningsläget. Det är viktigt att hantera alla sådana frågor var för sig. Man kan aldrig säga att det finns en principiell ståndpunkt. Vi måste alltid göra bedömningen av säkerhetsläget och utbildningsläget.

Kerstin Lundgren (c): I vilket läge ser ministern att det finns skäl att göra en bedömning utifrån de kriterier som finns för utförsel till länder i kris eller där en krigssituation kan uppkomma?

Försvarsminister Leni Björklund: Då skulle det ärendet ha aktualiserats via ISP. I den gemensamma beredningen som då skulle ske i ett ärende som handlar om utförsel skulle Försvarsdepartementet ha att bedöma om ärendet skulle påverka säkerhetsläget för Sverige. En sådan prövning har inte varit aktuell i det här fallet.

Kerstin Lundgren (c): Jag skulle vilja fråga en sak till.

Övervägde ministern de lagmotiv som finns för att det i krislägen eller andra tillspetsade situationer kan vara motiverat att regeringen prövar andra ärenden än vad som normalt är ändamålsenligt?

Försvarsminister Leni Björklund: Nej. Det handlar hela tiden om att fundera på vad som är mitt ansvar som minister. Jag kan naturligtvis ha allmänna politiska synpunkter, och jag kan som regeringsledamot ha ett vidare grepp. Men när jag bereder ärenden i Försvarsdepartementet är det betydelsefullt att jag håller mig till den uppgift som hör till mig som försvarsminister. Det är det som har skett i det här ärendet.

Gustav Fridolin (mp): Herr ordförande! I ett annat granskningsärende som ligger på konstitutionsutskottets bord inför vårens granskning rörande regeringens position till Irakkriget i stort, som vi senare skall utfråga statsministern om, har det framkommit att man vid det möte som hölls med Utrikesnämnden till följd av att kriget mot Irak sattes i gång, informerade och frågade de andra partierna rörande olika frågor om krigsmaterielexport till de stridande parterna. När Leni Björklund fick information om utförseln, när det

kom till Leni Björklunds kännedom att Försvarsmakten planerade att låna ut krigsmateriel, fanns det någonstans med en bedömning eller frågeställning huruvida övriga partier via Utrikesnämnden skulle informeras?

Försvarsminister Leni Björklund: Jag tror att det är viktigt att komma ihåg att den bedömning som rör utförselfrågor – jag blir lite envis på den punkten – inte görs av Försvarsdepartementet. Det är viktigt. Den bedömningen sker i ISP, och den typen av ärenden handläggs inte av mig utan av statsrådet Lund.

Vi skulle avgöra om det var möjligt att låna ut utrustning med hänvisning till utbildningsläget och beredskapsläget för Sverige. Det finns klara rutiner i Regeringskansliet för hur utförselärenden hanteras. Jag utgår från att de sköts på ett korrekt sätt.

Gustav Fridolin (mp): Herr ordförande! Jag är medveten om hur processen går. Min fråga handlade över huvud taget inte om bedömningen utan om vilken information som lämnades. Vi har tidigare hört Mats Einarsson läsa lagen. Det är uppenbart att vi har en lagstiftning, stiftad av riksdagen, som syftar till att inte exportera vapen till krigförande stater eller stater som kan tänkas komma i krig. När det kom till ministrernas kännedom att utförseln skulle ske, inte huruvida den skulle bedömas, och man blev informerad om att Försvarsmakten ämnade göra en sådan utlåning till Storbritannien, var det inte då lämpligt att när man informerade om krigsmaterielexport till de stridande parterna i övrigt också informerade riksdagspartiernas ledare i Utrikesnämnden om ärendet?

Försvarsminister Leni Björklund: Jag tror också att det är viktigt att komma ihåg att det här ärendet aktualiserades inte under kriget utan under en upp-laddning till krig när det fortfarande pågick vapeninspektioner och överläggningar i FN:s säkerhetsråd om hur frågan om Irak skulle hanteras. Det är viktigt att komma ihåg.

Jag ger mig inte in på hur själva bedömningen i utförselfrågan har handlagts. Det är svårt i den delen. Men att informera de andra partierna om hur Försvarsmakten uppfattade beredskapsläget och utbildningsläget i Sverige fem veckor innan ett krig startade var nog inte aktuellt för mig.

Gustav Fridolin (mp): Herr ordförande! Jag konstaterar att ministern var informerad om att Försvarsmakten ämnade göra en utförsel av detta slag. Jag konstaterar också att i ett senare skede när kriget har brutit ut informeras riksdagspartiernas ledare genom Utrikesnämnden om krigsmaterielexport i övrigt. Skall jag av det sagda dra slutsatsen att när man beredde informationen inför Utrikesnämnden kom det över huvud taget inte i fråga, Leni Björklund övervägde inte, om Utrikesnämnden skulle informeras om att Sverige lånade ut krigsmateriel till en av de stridande parterna?

Försvarsminister Leni Björklund: Det är inte så att Försvarsmakten beslutar om utförsel av krigsmateriel. De har inte haft någon sådan avsikt att besluta i ett utförselärende. Den frågan beslutas av ISP. Utförselärendet beslutas inte av Försvarsmakten. Försvarsmakten skall däremot pröva om det går att låna ut materielen med hänsyn till utbildningssituationen och beredskapsläget. Vi

har en ganska ordentlig ordning för hur ärendena skall hanteras. Det är inte så att Försvarsmakten – eller för den delen Försvarsdepartementet, som är en aspekt av försvars- och säkerhetspolitiken – kan fatta några beslut i utförelseärenden. Det ligger helt enkelt vid sidan om, så att det skall bli en bred aspekt i ärendena innan beslut fattas om utförelse.

Mats Einarsson (v): Jag har ett par kompletteringar.

I den promemoria vi har fått från Försvarsdepartementet med kommentarer till anmälan hänvisas till det ramavtal som finns mellan Frankrike, Italien, Spanien, Storbritannien, Tyskland och Sverige om åtgärder för att underlätta omstrukturering av drift av den europeiska försvarsindustrin.

Det specifika ärende vi har att göra med nu är i och för sig inte exporten av radaranläggningar till Storbritannien utan om utlåning i ett senare skede, uppenbarligen därför att Storbritannien behövde grejerna i kriget i Irak. Det var det som föranledde att man snabbt ville få tillgång till den typen av materiel. På vilket sätt bidrar utlåningen till syftet i avtalet, det vill säga till att bland annat underlätta omstruktureringen av försvarsindustrin i Europa? En annan intressant paragraf syftar till att förenkla och minska omfattningen av parternas procedurer i fråga om kontroll av överföring och export av militär materiel och militär teknologi. Vilken roll spelar den paragrafen i avtalet för hanteringen av det här ärendet?

Försvarsminister Leni Björklund: Min värdering av det aktuella ärendet i relation till LOI har inte varit relevant. Det har inte handlat om någon utförelsebedömning i Försvarsdepartementet. Däremot har regeringen ingått avtal med sex länder, däribland Storbritannien, om samarbete när det gäller krigsmateriel. Det ställningstagandet har tillkännagivits i olika sammanhang för riksdagen. Bakgrunden är att det finns överkapacitet i försvarsindustrin. De nya system som behövs när det gäller krig är så pass omfattande och dyrbara att inget land har råd att utveckla de systemen självt. Det gör att det finns ett samarbete i fråga om forskning och utveckling av system med länder som man har ett grundläggande förtroende för. Det är naturligtvis väsentligt att man har det grundläggande förtroendet när man ingår avtalet. Avtalet syftar faktiskt till att kunna samarbeta på ett enklare sätt. Det innebär att vi blir mer beroende av varandra därför att vi har i basen ett förtroende för varandra.

Det handlar egentligen om att vi behöver den här långsiktiga samverkan med andra länder. Då är detta viktigt. Sverige har en viss export, men vi är också beroende av import. Vi måste hela tiden uppföra oss som en trovärdig part i det samarbetet. Därför är en hög leveranssäkerhet av stor betydelse för Sveriges försvarsförmåga.

Mats Einarsson (v): För tydlighetens skull: Kan jag tolka svaret som så att om de länder som har ingått avtalet önskar engagera sig i folkrättsstridiga anfallskrig mot annan stat så kan de vara säkra på att få låna den materiel de behöver under förutsättning att Sverige inte själv behöver den?

Försvarsminister Leni Björklund: Då kommer man tillbaka till hur ISP gör sin prövning i de aktuella ärendena. Då blir det en vidare bedömning än enbart

utifrån den försvarspolitiska bedömningen. I det läget handlar det om Sveriges säkerhetsläge totalt; man gör en sådan bedömning. Då är naturligtvis vår långsiktighet och vårt behov av att ha en långsiktig säkerhet avgörande. Men de synpunkter som Försvarsdepartementet framför är då en del, och skall vägas av mot andra hänsyn som måste tas.

Helena Bargholtz (fp): Även om det är försvarsministern som sitter här så gäller anmälan faktiskt regeringen, och inte försvarsministern. Jag tycker att det är intressant att försvarsministern vid flera tillfällen har nämnt statsrådet Lund som en person som också är berörd av det här. Därför vill jag höra lite grann om det. Hade ni några kontakter omkring ärendet, och har ni över huvud taget diskuterat det tillsammans? Har regeringen i sin helhet kommit i kontakt med ärendet?

Försvarsminister Leni Björklund: Regeringen har i sin helhet inte kommit i kontakt med ärendet. När jag fick kännedom om frågan nämnde jag det både för Anna Lindh och Gunnar Lund därför att ärendet skulle kunna komma via ISP till regeringen. Men nu avgjorde ISP ärendet, och därmed blev det ingen vidare diskussion i regeringen om det här aktuella ärendet.

Helena Bargholtz (fp): Blev det inte heller någon diskussion mellan försvarsministern och statsrådet Lund om frågan?

Försvarsminister Leni Björklund: Det är klart att vi utbytte en del tankar, men eftersom vi inte hade ett berett underlag så kunde det inte heller bli något avdömande eller ställningstagande i frågan.

Helena Bargholtz (fp): Vem har det ledande politiska ansvaret i frågan?

Försvarsminister Leni Björklund: När det gäller värderingen av beredskapsläget och förutsättningarna att föra ut materiel eller att göra den bedömningen ur beredskapssynpunkt så är det Försvarsdepartementets ansvar. Men den totala prövningen av om utförelse skall ske vilar inte på Försvarsdepartementet, och den frågan är ju hänskjuten till en självständig myndighet som om man så önskar kan hänskjuta enskilda ärenden till regeringen.

Gustav Fridolin (mp): Herr ordförande! De frågor som har tagits upp och som har berörts i bedömningen i stort har av formellt riktiga skäl ministern hänvisat till ISP. Men som också konstaterades i en tidigare fråga har ju regeringen en möjlighet att, som det heter i vårt underlag här, meddela ytterligare föreskrifter om överlämnande till regeringen. Så kan göras i krislägen eller andra tillspetsade situationer då det är motiverat att regeringen prövar fler eller andra ärenden än vad som normalt är ändamålsenligt. Ministern svarade på en tidigare fråga att det inte hade varit övervägt eller aktuellt i det ärende som vi har för granskning i dag. Skall det tolkas som att regeringens ståndpunkt inte var att Storbritannien befann sig i ett krisläge eller i en tillspetsad situation?

Försvarsminister Leni Björklund: Det var inte krig i Sverige eller kris i Sverige. Däremot var det en internationell konflikt som pågick, och den låg vid den tidpunkten i FN:s säkerhetsråd för prövning och hantering. Det var ingen som vid den tidpunkten visste vilken lösning man skulle komma fram till i

frågan om Irak. Vi visste inte heller om det skulle finnas en stark resolution från FN:s säkerhetsråd om vilka åtgärder som skulle vidtas. Det tror jag också är viktigt att komma ihåg. Det var inte så att Irakkriget var ett faktum när det här ärendet handlades.

Mats Einarsson (v): Jag har bara en kompletterande fråga som anknyter till det sista. Fanns det i den här situationen, alltså i januari februari 2003, då, som försvarsministern understryker, läget var mycket osäkert, en samlad bedömning av regeringen om tillåtligheten och lämpligheten av utförelse av krigsmateriel till dem som man kunde förvänta sig vara inblandade, alltså Storbritannien och USA? Fanns den uppfattningen i så fall på något sätt dokumenterad?

Försvarsminister Leni Björklund: När det handlar om den aktuella situationen i Irak som fanns vid den tidpunkten så var regeringens hela inriktning, inklusive min egen, att på alla sätt se till att dessa vapeninspektioner som pågick skulle kunna bli framgångsrika och att man skulle kunna få klarhet i den väldigt viktiga fråga som handlade om förekomsten av massförstörelsevapen. Alla var inriktade på att konflikten skulle kunna få en fredlig utgång. Det tror jag att man skall ha klart för sig. Det var hela avsikten.

Det finns ett ordentligt regelverk om hur utförelse av krigsmateriel skall ske. De ärendena bedömer ISP vart och ett för sig. Men det är klart att det då handlar om vilka ömsesidiga samarbeten som vi har med andra länder. Hur ser den aktuella situationen ut? Vad är det för några utanförkommande inslag i världen som vi i så fall karakteriserar för att vi inte skall låta det vanliga samarbetet, som vi ju menar långsiktigt stärker Sverige säkerhetsmässigt, löpa? Det fanns inga andra regler än dem som var tydligt uttryckta i praxis och tankar. Hela arbetet inriktades på att vapeninspektionerna skulle bli framgångsrika och att FN skulle kunna hitta en gemensam handlingslinje i säkerhetsrådet kring Irak.

Ordföranden: Är Mats Einarsson nöjd med svaret nu?

Mats Einarsson (v): Kan jag få en liten precisering? I det här läget måste man ju i regeringen ha ställt sig frågan: Kan vi fortsätta att skicka vapen till USA och Storbritannien i det här läget? Min fråga är: Fanns det ett samlat svar på den frågan i regeringen? Var det dokumenterat?

Försvarsminister Leni Björklund: För att ett ärende skall få ett samlat svar i regeringen krävs det att det finns ett ärende som är aktualiserat och som innebär att regeringen tar ställning sammantaget i det. Något sådant ärende var inte aktuellt under tiden. Däremot var det naturligtvis så att ingen i regeringen avstod från att på olika sätt diskutera den uppkomna situationen och olika hypotetiska möjligheter. Men det fanns faktiskt inget konkret ärende av denna natur som låg på regeringens bord. Då ligger beredningsansvaret för de olika frågorna kvar hos de ansvariga statsråd som har att hantera de ärendena.

Kerstin Lundgren (c): Av de senaste svaren finns det en fråga som uppkommer. Det förekom uppenbarligen en diskussion i regeringen och en prövning

av frågan som ledde fram till att ni skulle upprätthålla gängse ordning. Skall jag tolka ministern på det sättet?

Försvarsminister Leni Björklund: Jag är glad att Kerstin Lundgren ställde den frågan. Jag vill verkligen klargöra att det inte förekom någonting som föranledde någon prövning av ärendet i regeringen – absolut ingenting som handlade om det! Däremot är det faktiskt så att även regeringen består av engagerade människor som starkt påverkas av både de ärenden vi hanterar och likaså av det allmänna världsläget. Frågan om Irak och vad som hände där och i säkerhetsrådet pratade vi om nästan varje dag.

Ordföranden: Tack för det! Jag har ingen mer på listan. Vi tackar statsrådet Leni Björklund och avslutar därmed denna del av utfrågningen.

BILAGA B6

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar den 1 april 2004

Utfrågning med migrationsminister Barbro Holmberg

Regeringens agerande rörande riksdagens beslut om Utlänningsnämnden

Ordföranden: Nu återupptar vi sammanträdet med konstitutionsutskottet. Vi har kommit till offentlig utfrågning med migrationsminister Barbro Holmberg. Det gäller granskningsärendena 13 och 14, Regeringens agerande avseende riksdagens beslut om Utlänningsnämnden. Vi hälsar Barbro Holmberg med medarbetare välkomna hit.

Vi gör så som vi har föranstaltat om tidigare. Statsrådet inleder med en kort kommentar i själva ärendet. Därefter går frågan till de partier som står bakom anmälan.

Varsågod och välkommen hit!

Migrationsminister Barbro Holmberg: Tack så mycket! Jag skall hålla mig ganska kort. Det underlag som utskottet har fått är ju ganska omfattande. Det finns några punkter som jag skulle vilja lyfta fram.

Jag skulle vilja gå några år tillbaka i tiden, nämligen till hösten 2001 när riksdagen gav regeringen ett tillkännagivande. Regeringen fick då i uppdrag av riksdagen att återkomma till riksdagen med ett förslag om att överklagade ärendena skulle lyftas över från Utlänningsnämnden till förvaltningsdomstolar.

Här nådde inte regeringen riktigt ända fram. Däremot fattades ett beslut om en lagrådsremiss före sommaren 2002, som var det datum som var angivet i tillkännagivandet. Det beslutet byggde helt på den utredning som hade lagts fram och helt på det tillkännagivande som regeringen hade fått, nämligen att man skulle föra över de här ärendena till ett antal länsrätter och att man skulle ha Kammarrätten i Stockholm som prejudikatsinstans.

Som framgår av det underlag som utskottet har fått avstyrkte Lagrådet detta förslag av flera skäl. Det tyngsta skälet var att det materiella innehållet i lagstiftningen måste ses över och förtydligas för att det skall kunna hanteras i en domstol.

Därför stod man hösten 2002 inför en helt ny situationen. I de partisamtal som fördes efter Lagrådets yttrande var partierna helt överens om att det inte var möjligt att gå vidare med det förslag som Lagrådet hade avstyrkt. För att följa Lagrådets yttrande måste man först se över lagstiftningen. Det tillsattes då en parlamentarisk kommitté som skulle se över lagstiftningen och lämna sitt betänkande i december förra året.

Under tiden skulle själva genomförandeprocessen beredas i Regeringskansliet så att de här båda processerna, nämligen lagändringen av det materiella innehållet å ena sidan och själva genomförandet å andra sidan, skulle mötas den 1 januari 2005. Det var den överenskommelse som gjordes med de politiska partierna. Jag vill betona det, därför att det betyder att den deadline som man då kom överens om för genomförandet av reformen ännu inte har överskridits. Det innebär att även om hela beredningen skulle gå utan komplikationer skulle det inte vara möjligt att genomföra den här reformen innan den nya lagstiftningen är på plats.

Nu har det inte varit helt utan komplikationer, och det är någonting som framgår av underlaget. Det handlar om kostnader för reformen. Men det handlar också om en rad organisatoriska problem som till exempel brist på det antal domare som skulle behövas för att genomföra den här reformen. Domstolsverket har gjort bedömningen att det behövs ungefär ett 80-tal domare, och detta i en situation när 25 % av landets domare går i pension inom loppet av fem år. Rättsväsendet har redan i dag svårigheter att besätta lediga domartjänster. Det är den verklighet som vi har att hantera i det här ärendet.

När en reform skall genomföras måste man gå in i sådana detaljer. Man måste också räkna på varje detalj så att man är säker på att reformen kommer att fungera i verkligheten och att alla delar av reformen också är finansierade.

Frågan är då vad som har gjorts i Regeringskansliet för att försöka lösa de problem som vi nu ser framför oss. Personligen kunde jag inte göra så mycket innan jag blev anmäld till utskottet eftersom anmälan kom samma dag som jag tillträdde. Men fram tills nu har en rad olika åtgärder vidtagits.

Kostnaderna är beroende av ett antal olika faktorer. En del faktorer är väldigt svåra att styra. Det gäller till exempel antalet asylsökande. Det beror på tillståndet i världen. Men andra kan man påverka lite mer. En sak som kan påverkas är den balans som myndigheten kommer att lämna över till domstolarna.

Här har regeringen gjort en rad olika insatser. Vi har bland annat lagt fram en proposition för riksdagen som innebär att man avskaffar möjligheten till ny ansökan som Utlänningsnämnden också har att hantera. Mellan 20 % och 25 % av Utlänningsnämndens resurser går åt till att hantera de nya ansökningarna. Om detta skulle genomföras skulle man kunna *förbättra* balansen betydligt.

En sak som jag menar kan påverkas delvis är antalet överklaganden. Det är ett väldigt stort antal. Det är inte riktigt 100 %, men det är kring 90–95 % av de ärenden som får avslag i första instans som överklagas till andra instans. Här kan man se vad man kan göra för att minska antalet överklaganden, det vill säga för att öka rättssäkerheten i första instans. Här har regeringen gett Migrationsverket i uppdrag, vilket också framgår av underlaget som har skickats in till utskottet, att titta på åtgärder i första instans, det vill säga hos Migrationsverket, för att öka effektiviteten och rättssäkerheten.

Det pågår också nu en rad förberedelser och beredningar av detta ärende. Det finns en rad juridisk-tekniska detaljer som Lagrådet pekade på. Det är i

princip inarbetat, men sedan pågår också en process tillsammans med de andra partierna. Vi för samtal med de andra partierna om hur man skulle kunna påskynda processen så att vi kan ha en ny instans- och processordning när den nya lagstiftningen träder i kraft.

Vi arbetar nu också med att precisera de kostnader som den här reformen kan innebära. Vi har ett uppdrag från socialförsäkringsutskottet att återkomma med preciserade kostnader, och vi skall också ange vad de olika delmomenten i reformen kan komma att kosta. Det är en process på gång i det här ärendet.

Kerstin Lundgren (c): Tack för introduktionen. Jag är väl medveten om att ministern började samma dag som en anmälan kom in. Men jag misstänker att det då fanns extra skäl för ministern att studera vad som har hänt. Det fanns ett gemensamt uttalande från sex partier i den här kommittén som pekade på att man hade svårigheter att klara sin tidsram på grund av bristande personella resurser. Vad har ministern gjort för att stärka förutsättningarna för kommittén att fullfölja så snabbt som möjligt, det vill säga tidigare än vad som nu blir fallet? Det är min ena fråga.

Den andra frågan jag vill ställa är: Anser ministern att de åtgärder som hade vidtagits när hon tillträdde var tillfyllest när det gäller genomförandeprocessen? Fanns det ett långt gången arbete för att säkerställa att genomförandeprocessen kunde vara färdig vid den tidpunkt som var utsatt?

Migrationsminister Barbro Holmberg: Den första frågan gällde brist på personella resurser i den parlamentariska kommitté som är tillsatt. Kommittén inkom med en begäran om förlängd tid. I den begäran fanns ingenting om personella resurser och en förstärkning av kommitténs resurser på det sättet. Däremot har det förts samtal mellan departementet och ordföranden i kommittén. Departementet har varit väldigt tydligt med att om det behövs ökade personella resurser är det helt i sin ordning. Men det har inte inkommit någon formell begäran om ökade personella resurser för kommittén.

Den andra frågan handlade om att säkerställa genomförandet. När jag tillträdde satte jag mig genast in i hur långt beredningen hade gått i det här ärendet. Jag kunde då konstatera att vi har en rad olika problem framför oss, som jag nämnde tidigare, bland annat kostnadsmässigt. Dessutom har vi domarproblem och så vidare. De åtgärder som jag vidtog omedelbart var till exempel detta med rättssäkerhetspaketet, som jag kallar det, som regeringen fattade beslut om den 15 januari. Det handlade om att ge Migrationsverket i uppdrag att öka effektiviteten och rättssäkerheten i första instans.

Kerstin Lundgren (c): Tillgången på domare har varit en av de frågor som har lyfts fram. Men om jag har uppfattat tidigare signaler rätt fanns det ett arbete inom Regeringskansliet för att säkerställa att detta inte skulle vara en kritisk faktor, utan att det skulle vara fullt möjligt att realisera detta inom de tidsplaner som fanns. Arbetet skulle ha bedrivits på det sättet. Är det också ministerns bedömning?

Migrationsminister Barbro Holmberg: Det fanns vid den tidpunkten en utredning som pågick. Den handlade om domarrekrutering. Det här är ett generellt

problem inom rättsväsendet, som jag sade inledningsvis. Vi har alltför få domare, och dessutom skall flera domare gå i pension. Om den här reformen genomförs behövs ytterligare domare. Den utredningen lämnade sitt betänkande i slutet av förra året. Det är nu ute på remiss.

Den utredningen föreslår att man skall bredda rekryteringen av domare. I dag förordnas enbart domare som har gått domarlinjen. Tanken hos den parlamentariska kommittén är att man skall bredda rekryteringsbasen så att också jurister som arbetat som till exempel affärsjurister, advokater, åklagare och så vidare skall kunna gå in på domarbanan. Därmed skulle man få ett breddat rekryteringsunderlag. Utredningen skriver också i sitt genomförandekapitel att detta är mer ur ett flerårsperspektiv. Den utredningen är nu ute på remiss och skall sedan behandlas av Justitiedepartementet i första hand.

Gustav Fridolin (mp): Som statsrådet pekar på hade hon inte verkat särskilt länge som statsråd när anmälningarna till konstitutionsutskottet kom in. Nu hör det i och för sig till saken att anmälningarna inte enbart rör statsrådets handläggning utan hela regeringens handläggning av det här ärendet.

En av anledningarna till att det kom in en anmälan var ju att statsrådet hade diskuterat frågan om Utlänningsnämnden vid sitt tillträdande. I en tidningsintervju ungefär vid tidpunkten för tillträdet på statsrådsposten fick statsrådet en fråga av en koncis art som vi i konstitutionsutskottet möjligen har en del att lära av. Hon fick frågan: Skall Utlänningsnämnden avskaffas?

Statsrådet svarade då: Det är en jättestor fråga som jag får ta ställning till senare.

Menade statsrådet med det här uttalandet att huruvida Utlänningsnämnden skulle avskaffas eller inte var en frågeställning som hon inte kunde uttala sig om vid sitt tillträde?

Migrationsminister Barbro Holmberg: Den intervjun gjordes ett antal dagar innan jag tillträdde. Jag hade varit borta från Regeringskansliet i nästan ett halvår. Jag visste inte riktigt hur beredningen var. Jag kommer inte ihåg om jag uttryckte mig exakt så, men det svar som publicerades var inte särskilt väl valt. Jag kunde i det läget inte kommentera någonting över huvud taget i den här frågan. Jag hade faktiskt inte hunnit sätta mig in i den. Jag visste inte hur beredningen var vid det tillfället.

Sedan är det helt riktigt som Gustav Fridolin påpekar att det politiska ställningstagandet var gjort. Det var inte en fråga för mig att avgöra på det sättet. Riksdagen hade tagit ställning till hur själva sakfrågan skulle hanteras. Det är en helt riktig kommentar.

Gustav Fridolin (mp): Herr ordförande! När Jan O. Karlsson var här i förra veckan klargjorde han vid ett flertal tillfällen att saken, det vill säga frågan om Utlänningsnämndens avskaffande, var politiskt alldeles klar när han tillträdde. Frågan handlade alltså om *hur* och inte *om*. Tolkade Barbro Holmberg situationen likadant när hon tillträdde?

Migrationsminister Barbro Holmberg: Ja, det är precis det jag menar. Politiskt var saken helt klar. Riksdagen hade tagit ställning. Det var mer en fråga

om hur detta skulle gå till. Vid det tillfället visste jag inte hur långt man hade kommit i beredningen, vilka problem man såg i beredningen, hur man såg på tidsplanen och så vidare, och därav mitt svar till journalisten.

Gustav Fridolin (mp): Jag har en fråga till. Misstanken bakom anmälningarna och det som gör att vi nu sitter och granskar ärendet är ju frågan om huruvida man handlagt det på ett så effektivt och snabbt sätt som möjligt. I svaren, både skriftligen och här, kopplar Barbro Holmberg till viss del samman frågan om Utlänningsnämndens avskaffande med framför allt en av de frågor som nu ligger på riksdagens bord för avgörande, nämligen frågan om ny ansökan.

Såvitt jag förstår, statsrådet får gärna säga emot om jag har fel, tillhör det inte vanligheterna att regeringen lägger fram en proposition till riksdagen om man inte är alldeles säker på att den kommer att gå igenom. I det här fallet har man fått indikationer på att det är väldigt osäkert. Flera partier har varit inne på att man möjligen skall fälla detta. Vi vet fortfarande inte riktigt hur det kommer att gå i socialförsäkringsutskottet.

Om nu frågan är så viktig som man menar och om de här frågorna hänger ihop på det sätt som man menar i sina svar, borde då inte beredningen av det ärendet ha skett så att detta kunde göras i ett sammanhang och så att man visar att man har riksdagen med sig?

Ordföranden: Vi skall hålla oss till det som står i granskningsanmälan, men Barbro Holmberg kan gärna kommentera frågan som sådan ändå.

Migrationsminister Barbro Holmberg: Då kommer jag in på den proposition om ny ansökan som jag anser är oerhört betydelsefull av flera olika skäl. Jag skall inte dra alla de skälen. De är säkert väl kända av utskottets ledamöter. Men naturligtvis är det så att ett genomförande av den reformen skulle underlätta. Det skulle lösa en del av de problem som vi ser framför oss. När det gäller genomförandet av den reform som vi alla är eniga om skall genomföras – det vill jag återigen understryka – ser vi att vi har problem. Det är problem som vi måste hantera på något sätt. Genomförandet av den propositionen skulle underlätta ett genomförande av den stora reformen.

Barbro Hietala Nordlund (s): Herr ordförande! Jag ansluter till frågeställningarna från Kerstin Lundgren. Det gäller frågan om erforderliga resurser. Grunden till de här anmälningarna är ju misstanken eller påståenden om att regeringen har obstruerat i den här frågan för att på alla möjliga sätt och vis förhindra Utlänningsnämndens avskaffande. Det kom ett uttalande från fem partier innan du hade tillträtt. Du har inte heller hänvisat till detta i något sammanhang. Jag utgår ifrån att du ändå känner till det även om det inte var tillställt dig.

I inledningen utgår man ifrån att regeringen obstruerar och försenar. Sedan har kommittén kommit fram till – och det är kommitténs ledamöter som är undertecknare – att det finns behov av att skyndsamt få erforderliga personella resurser. Vid ett senare datum i november – och då har Barbro Holmberg tillträtt – kommer en skrivning från ordföranden i kommittén där han

ganska ordentlig går igenom det arbete som pågår på olika håll och kanter. Det hela mynnar ut i att man begär förlängd tid.

Då har jag en fråga, och den är egentligen också besvarad. Barbro Holmberg sade för en stund sedan som svar på Kerstin Lundgrens fråga att det till departementet inte har kommit någon framställan om mera resurser. Men det finns en diskrepans mellan det kommittéledamöterna säger och det som sägs i skrivelsen från kommittén. Där tas frågan om personella resurser inte alls upp. Det handlade om att detta var komplext, svårt och att det var mycket som pågick. Det var viktigt för kommittén att få mer tid, och det fick den också.

Nu har Barbro Holmberg svarat på flera frågor om att man har arbetat med den här komplexa frågan i de olika delarna. Kvar står ändå en fundering om det som hela tiden ligger i luften. Det sägs att regeringen obstruerar och att kommittén inte har fått det den har önskat. Jag vill bara få bekräftat att det inte finns någon framställan från kommittén om mera personella resurser. Jag vill få det verifierat ytterligare en gång.

Migrationsminister Barbro Holmberg: Nej, det finns det inte. Det som finns är en begäran om förlängd tid. Det är helt riktigt som Barbro Hietala Nordlund säger att ordföranden pekar på frågans komplexitet och att det är flera olika processer som pågår som man vill involvera i kommitténs arbete. Det fördes ett samtal mellan ordföranden och statssekreteraren om bland annat personella resurser. Då markerade statssekreteraren väldigt tydligt att det skulle man kunna tänka sig.

Det finns två sekreterare i kommittén. Att lyfta in ytterligare en sekreterare när arbetet har gått ganska långt är inte alltid en förstärkning. Det man behövde var en förlängd tid.

Henrik S Järrel (m): Herr ordförande! Jag har egentligen bara en fråga till migrationsministern. Jag är väl medveten om att Barbro Holmberg fick ärva det här paketet med Utlänningsnämnden och omstöpningen av handläggningen av de här frågorna när hon kom till departementet. Men så här sett i backspegeln kan man undra om migrationsministern, med tanke dels på vad som förevarit innan hon tillträdde, dels på vad hon själv kunnat göra sedan hon tillträdde, är nöjd med sakernas tillstånd i den meningen att hon bedömer att regeringen har gjort vad den rimligen kunnat göra. Eller finns det något som regeringen möjligen kunde ha gjort bättre.

Migrationsminister Barbro Holmberg: Regeringen lade fram den här lagrådsremissen. Ser man på hela processen ser man naturligtvis att utredningen lämnade sitt betänkande 1999 och nu skriver vi 2004. Ser man det på det sättet är det här en lång och utdragen process. Helt klart är det så, och det finns en frustration hos riksdagens partier, hos mig och hos regeringen. Men regeringen lade ändå lagrådsremissen. Detta avstyrktes av Lagrådet. Lite grann får vi ändå ställa om klockan utifrån Lagrådets yttrande. Där var i princip alla partier överens om att det var viktigt att följa det som Lagrådet hade framfört i sitt yttrande i en sådan här viktig fråga som rör rättsväsendet.

Tobias Krantz (fp): Herr ordförande! En viktig del av den här granskningen har ju tidigare, i samband med att Barbro Holmbergs företrädare var här, kretsat kring den här promemorian som upprättades inom Regeringskansliet och som gäller beräkningar av vad den här reformen skulle kosta. Jag har några frågor kring just den här promemorian.

Min första fråga handlar egentligen om när den här promemorian upprättades mer precist och hur initiativet togs till att den här promemorian skulle upprättas. Det nämns här att det var för att det var tjänstemän i Finansdepartementet som tillhörde Miljöpartiet och Vänsterpartiet som tog initiativet, men det är lite oklart formulerat. Jag vill först ha preciserat dels när den här promemorian mer exakt upprättades, dels vem som tog initiativet till att den upprättades.

Migrationsminister Barbro Holmberg: Historien var sådan att Jan O. Karlsson vid ett flertal tillfällen hade informerat socialförsäkringsutskottet och också gett intervjuer i medier om att den här reformen kommer att kosta betydligt mer än vad den ursprungliga utredningen hade kommit fram till. Det handlade om helt andra belopp. I det läget begärde tjänstemän i Finansdepartementet som företrädde regeringens samarbetspartier att få en beräkning av de kostnaderna. I början av oktober upprättades en PM med ytterst preliminära beräkningar som mer kan kallas för räkneexempel. Dessa lämnades till Finansdepartementets tjänstemän.

Tobias Krantz (fp): Delvis har frågan fått sitt svar. Jag tycker dock att det är intressant att fundera kring varför promemorian och dokumentet upprättades just i oktober det året. Vad var det egentliga skälet till det? Det är min ena fråga.

Kopplat till den frågan skulle jag också vilja fråga hur lång tid arbetet med att upprätta promemorian tog. Det är viktigt för oss att veta när vi så småningom skall bedöma trovärdigheten i de två i grunden olika beräkningar som finns av vad en nedläggning av Utlänningsnämnden skulle kosta. Det gäller dels den ursprungliga beräkningen, dels den beräkning som görs i den här promemorian.

Hur lång tid och hur mycket kraft lades ned på arbetet att upprätta den nya promemorian?

Migrationsminister Barbro Holmberg: Skälet till att promemorian upprättades var det som jag nämnde tidigare, nämligen att detta begärts av tjänstemän på Finansdepartementet. Hur lång tid det tog att upprätta denna promemoria kan jag tyvärr inte svara på. Det skedde innan jag tillträdde.

Ingvar Svensson (kd): Herr ordförande! Först vill jag göra en kommentar. När man momentant tittar på olika delar och processer blir det ofta så att man alltid kan skylla på någon annan när saker och ting inte sker i rätt tid. Men man kan nog säga att det nästan ser ut att handla om en tioårsperiod från utredningsdirektivet fram till ikraftträdandet.

På något sätt måste väl ändå regeringen som kollektiv ha ett ansvar för den här tidsutdräkten. Detsamma kan man säga om de organisatoriska problemen i fråga om domarsituationen.

Mina frågor gäller emellertid rättssäkerheten kontra kostnaderna. Vi var inne på detta också vid utfrågningen av Jan O. Karlsson. Är det rimligt att man nu blåser upp kostnadsbilden som en avgörande faktor som hindrar ett rättssäkert system? I alla fall hävdade Jan O. Karlsson att det nuvarande systemet inte är rättssäkert eller bra på den punkten.

I den kommande ordningen pekar man på domarantalet. Om man har ett så stort behov av domare i kommande system visar detta att systemet inte heller tidigare kan ha fungerat särskilt bra. Hur är egentligen balansen mellan rättssäkerhet och kostnader här?

Jag har en ytterligare fråga, som flera andra också berört. Den gäller resurserna. Jag förstår att det tar några minuter att sätta sig in i arbetet som statsråd, och redan de första ärendena för statsrådet handlade om att utredningen ville ha längre tid. I brevet till Barbro Holmberg skriver man att uppgifterna inte kommer att kunna slutföras inom den utsatta tiden.

Min fråga är om inte regeringen eller Barbro Holmberg i det läget borde ha tagit initiativ till en kontakt med utredningen och pekat på den utfästelse som gällde, nämligen att man från den 1 januari 2005 skulle ha ny instansordning på plats, och diskuterat med utredningen om detta kunde lösas på annat sätt än bara genom att förlänga tiden ganska avsevärt. Man kunde kanske ha löst detta genom ökade resurser till utredningen.

Migrationsminister Barbro Holmberg: När det gäller den första frågan, som handlar om rättssäkerhet och kostnader, är det självklart så att rättssäkerhet måste få kosta. Helt klart är det så. Men det vi nu ser handlar om oerhört höga kostnader, vilket naturligtvis är ett problem. Därför måste vi se om vi kan göra något för att minska kostnaderna, utan att det för den skull påverkar rättssäkerheten.

Som jag sade inledningsvis finns det en rad olika omständigheter som inte riktigt går att påverka, men det finns också, trots allt, en del saker som går att påverka för att få ned kostnaderna. Jag menar att de extremt höga kostnaderna naturligtvis är ett problem, men det är ett ännu större problem om de här ärendena bidrar till att rättsväsendet i stort får problem. Vi måste därför se över varje detalj för att vara säkra på att reformen också kommer att fungera i verkligheten.

När det gäller begäran om förlängd tid har jag inte haft någon sådan kontakt med ordföranden och inte heller haft någon diskussion om huruvida de kan tänka sig att lösa problemet på annat sätt. Utredningen hade gjort bedömningen att den behövde längre tid för att kunna fullfölja sitt uppdrag, och jag hade ingen anledning att ifrågasätta den bedömningen.

Ingvar Svensson (kd): Här uppträder då en tidskonflikt mellan utfästelsen om den 1 januari 2005 och den förlängda tiden. Borde inte statsrådet i detta läge ha uppmärksammat den?

Migrationsminister Barbro Holmberg: Med tanke på det uttalande som flera ledamöter i kommittén gjorde ett antal dagar innan begäran kom tror jag nog att man i utredningen var väldigt medveten om att tiden var viktig. Lika viktigt är emellertid att få en fullgod produkt genom att utredningen hinner tränga in i alla de komplicerade frågor som ligger på dess bord.

Ordföranden: Är Ingvar Svensson nöjd? Nej, han är inte nöjd men har ingen ytterligare fråga för tillfället.

Mats Einarsson (v): Först vill jag göra ett påstående beträffande beräkningarna, som statsrådet kan få rätta eller kommentera om hon finner det angeläget eller nödvändigt.

Såsom jag nu har förstått det hela handlar inte de beräkningar av kostnader som gjorts i departementet om merkostnader för byte av processordning. Det handlar i stället om beräkningar av faktiska kostnader, om att ha ett rättssäkert asylförfarande, givet ett visst antal asylansökningar. Det är alltså kostnader som helt eller till allra största delen faller ut, oavsett om vi genomför reformen eller inte. Därav också den enorma diskrepansen mellan de olika typerna av beräkningar. Det är min tolkning och mitt påstående.

Jag har två frågor. Statsrådet har beskrivit hur man i beredningen nu går på två parallella spår. Dels görs en översyn av utlänningslagstiftningen i en särskild kommitté, dels görs en översyn av de organisatoriska, praktiska, förberedelserna.

Jan O. Karlsson, statsrådets företrädare, förutskickade – lovade – att tillsätta en organisationskommitté i december 2003 för att hantera de praktiska problemen. Har den kommittén tillsatts, kommer den att tillsättas, eller har man valt att arbeta med de frågorna på något annat sätt eller har man händelsevis inte gjort särskilt mycket på det området? Jag börjar med den frågan.

Migrationsminister Barbro Holmberg: Nej, någon organisationskommitté har ännu inte tillsatts eftersom man, innan man tillsätter en organisationskommitté, måste vara på det klara med dimensioneringen. Man måste vara på det klara med hur reformen kommer att se ut. Man måste ha löst en lång rad av de problem som jag nu ser finns.

Nästa steg i beredningsarbetet är att tillsätta en organisationskommitté, det vill säga när finansieringen är klar, när dimensioneringen av reformen är klar och när vi ser att det här är en reform som också kan fungera i verkligheten. Vi måste se att vi verkligen har de domare och de resurser som reformen kräver.

Ordföranden: Mats Einarsson berörde också kostnadskalkylerna och vad som ligger i den senaste kalkylen, om den inbegriper kostnader som redan finns i dag.

Migrationsminister Barbro Holmberg: Jag måste säga att jag inte riktigt förstår den frågan. Kan jag få den upprepad för mig?

Mats Einarsson (v): Vi har ju frågat vad som kan vara grunden för de enorma skillnaderna mellan beräkningar som gjorts i departementet och av NIPU-utredningen. De förklaringar vi fått har varit annat antagande vad gäller asyl-

sökande, domarrekrutering och sådana saker. Man antar alltså samma antal asylsökande om vi förutsätter att vi skall ha en rättssäker process. Oavsett hur den utformas kommer vi att få dessa kostnader, alltså oavsett om vi genomför reformen enligt riksdagens beslut eller inte. Det är mitt påstående vad gäller den saken.

Låt mig också fråga om man inte skulle kunna vinna en hel del tid på att börja arbetet med de organisatoriska förberedelserna även om man inte har varje detalj i reformens slutliga genomförande klar för sig.

Jag har ytterligare en fråga, men statsrådet kanske kan kommentera detta först.

Migrationsminister Barbro Holmberg: Grunden för skillnaderna mellan de beräkningar som gjordes av utredningen och de vi ser i dag är att vi har ett tredubblat antal asylsökande.

Men det handlar också om att år 1999 fick ungefär 40 % av dem som sökte asyl i Sverige uppehållstillstånd i första instans. I dag får mellan 12 % och 15 % uppehållstillstånd i första instans. Det betyder att andelen och antalet som överklagar är betydligt större än tidigare.

År 1999 hade vi en balans på Migrationsverket som låg på 6 000–7 000 ärenden. I dag har vi en balans på 24 000 ärenden. Situationen ser alltså helt annorlunda ut i dag än vad den gjorde för ett antal år sedan.

Dessutom hade utredningen inte räknat med en lång rad olika faktorer i sina kostnadsberäkningar. Detta framgår av det underlag som utskottet fått ta del av.

Mats Einarsson (v): Det kan i och för sig ge anledning till en del reflexioner vad gäller förändringen av svensk praxis i fråga om asyl och sådant. Jag skall dock ta upp en annan fråga.

Statsrådet nämnde att det nu pågår kontakter med de politiska partierna i riksdagen kring möjligheterna att snabba på processen och genomförandet. Låt mig fråga: Ligger i dessa kontakter också en möjlighet, en strävan, att skapa en ny majoritet kring en förändring av beslutet, en förändring av utformningen av den nya processordningen? Finns det en ambition från regeringen att skapa en ny majoritet kring en förändrad reform?

Migrationsminister Barbro Holmberg: Den strävan som jag har, och den är helt uppriktig, är att hitta lösningar på de problem som vi trots allt har. De problemen måste lösas innan vi genomför reformen. Därför är det oerhört viktigt för mig att ha kontakter med samtliga politiska partier, eftersom alla politiska partier stod bakom det tillkännagivande som gavs till regeringen 2001.

Man skulle också kunna säga att det här är en sorts konstitutionell reform på asylrättens område, på asylprocessens område. Därför har jag också vinnlagt mig om att försöka hitta så breda lösningar som möjligt för att se hur vi kan gå fram och påskynda processen.

Ordföranden: Jag vill påminna om att vi skall sluta kl. 12, vilket lämpligen bör påverka både frågor och svar.

Kerstin Lundgren (c): Den ekonomiska promemorian har diskuterats i tidigare frågeställningar. Finns det någon ny ekonomisk beräkning upprättad i Regeringskansliet? Och även om detta föregår ministerns ansvarsperiod undrar jag: Varför väntade man med att göra en ekonomisk bedömning till dess att den efterfrågades? Hade inte departementet anledning att självt klarlägga dessa frågor med tanke på de tydliga signaler som kom om kostnadsbilden? Det skulle jag vilja höra något om.

Jag skulle också vilja höra något om genomförandeprocessen. Bedömer ministern att tidsplanen för genomförandeprocessen kommer att hålla? Skulle den kunna vara klar till den 1 januari 2005 med den utgångspunkt som ministern har?

Migrationsminister Barbro Holmberg: På frågan om det finns någon ny ekonomisk beräkning vill jag säga att det pågår ett kontinuerligt arbete inom Regeringskansliet när det gäller att försöka beräkna kostnaderna. Det finns en rad osäkerhetsfaktorer som man hela tiden måste ta ställning till. Regeringen har fått en beställning av socialförsäkringsutskottet att återkomma till utskottet med mer preciserade siffror på reformens kostnader, men också, som jag nämnde tidigare, på kostnader över olika delmoment.

När det gäller frågan varför vi har väntat förhåller det sig inte på det sättet, utan det har hela tiden pågått en kontinuerlig process för att beräkna kostnader och försöka ringa in de kostnader som reformen kan tänkas medföra. Den lagrådsremiss som lades fram sommaren 2002 innehöll inga finansiella uppgifter eftersom man då inte var färdig med beräkningarna. Vi såg redan då att det skulle bli problem, och därför var vi inte klara med den delen vid det tillfället. Det är emellertid ett arbete som pågår kontinuerligt.

Frågan var också om tidsplanen till den 1 januari 2005 kan hålla. Jag tror inte det. Om vi skall följa Lagrådets yttrande måste det materiella innehållet i lagstiftningen vara på plats för att man skall kunna genomföra reformen. Den lagstiftningen kommer sannolikt inte att hinna vara på plats den 1 januari 2005. Vi får utredningen i juni, och sedan skall den remissbehandlas. Det finns en lagrådsremiss, och hela den lagstiftningsprocessen måste till.

Ambitionen är naturligtvis att fullfölja det som är tänkt, nämligen att när den lagstiftningen är på plats skall också en ny process- och instansordning vara genomförd.

Tobias Krantz (fp): Herr ordförande! Jag tänkte återvända till det som jag ställde frågor om tidigare, nämligen när promemorian upprättades i Regeringskansliet. Om jag har läst papperen rätt, och efter att nu också ha lyssnat på statsrådet, uppfattar jag det hela så att det här är en promemoria som upprättats i all hast. Statsrådet vet inte hur lång tid den tog att upprätta, och den har inte ens blivit korrekt daterad. Det är alltså lite osäkert när exakt den togs fram. Ändå har den spelat en stor roll för regeringens agerande när det gäller att verkställa riksdagens beslut.

Min fråga är därför: Vad har statsrådet gjort för att skärpa kvaliteten i de beräkningar som framförs i promemorian – som på ren svenska är rätt hafsigt

– som spelat stor roll för debatten och för regeringens agerande? Vad har statsrådet gjort för att öka klarheten och kvaliteten i dessa beräkningar?

Migrationsminister Barbro Holmberg: Jag kan hålla med om att promemorian lämnar en del övrigt att önska. Det beror naturligtvis på att den är mycket preliminär. Den var heller inte tänkt att vara ett underlag för diskussion eller bedömning, utan endast ett räkneexempel – ett väldigt översiktligt sådant.

Som jag sagt tidigare har det pågått ett arbete inom Regeringskansliet för att precisera de här uppgifterna och siffrorna så att vi skall få ett fullgott underlag. Det kommer att presenteras för socialförsäkringsutskottet inom kort.

Gustav Fridolin (mp): Jag ställde en fråga till Jan O. Karlsson men kunde då inte få något svar. Det gäller skälet till att anmälan och processen blev bruten mitt i då vi fick ett nytt statsråd.

När det gäller den promemoria som vi diskuterar, alltså den promemoria med kostnadsberäkningar som tagits fram, undrar jag: Fanns det, när promemorian upprättades, tankegångar om att man på det sättet möjligen skulle kunna påverka riksdagen och den politiska debatten inför andra reformer som komma skulle, till exempel den om att begränsa ny ansökan – något som man annars inte skulle ha haft?

Migrationsminister Barbro Holmberg: Som jag nämnt tidigare hade jag inte tillträtt då. Jag arbetade inte på Regeringskansliet över huvud taget när den promemorian upprättades. De uppgifter jag fått är att det inte fanns något sådant motiv. I stället var det en ren beställning från Finansdepartementets tjänstemän till UD, vilken också effektuerades.

Barbro Hietala Nordlund (s): I september 2002 kom Lagrådets underkännande av den här lagen. Statsrådet uttryckte det så att vi då fick vrida tillbaka klockan och börja på nytt, börja från scratch. Statsrådet har också kommenterat detta med att oberoende av hur man gör så måste det finnas en fungerande lag av hög kvalitet.

Övervägde regeringen eller statsrådet efter Lagrådets underkännande någon gång möjligheten att köra över Lagrådet för att forcera frågan?

Migrationsminister Barbro Holmberg: Efter Lagrådets yttrande hade förre statsrådet Jan O. Karlsson samtal med samtliga politiska partier. Utgångspunkten var naturligtvis att man inte kan köra över Lagrådet i en fråga som är så oerhört viktig och som handlar om rättssäkerhet och om hela rättsväsendet.

Det framfördes sådana synpunkter från något parti, men i princip var alla partier överens om att man inte kan göra det i en sådan här fråga, utan här måste vi följa Lagrådets rekommendationer och yttranden.

Ordföranden: Vi tackar statsrådet Barbro Holmberg och förklarar denna offentliga utfrågning avslutad. Därmed avslutas också konstitutionsutskottets sammanträde i dag.

BILAGA B7

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar den 13 april 2004

Utfrågning med finansminister Bosse Ringholm

Senareläggning av viss del av EU-avgiften för 2003 till nästa budgetår samt Finansminister Bosse Ringholms redovisning av statens inkomster, utgifter och hantering av utgiftstaken i budgetpropositionen

Ordföranden: Då återupptar vi konstitutionsutskottets sammanträde, nu med en offentlig utfrågning med finansminister Bosse Ringholm. Det handlar om granskningsärende 16, Senareläggning av viss del av EU-avgiften för 2003 till nästa budgetår, och ärende 25, Finansminister Bosse Ringholms redovisning av statens inkomster, utgifter och hantering av utgiftstaken i budgetpropositionen. Vi hälsar finansministern välkommen hit, och vi gör så att vi ger ordet till finansministern för en introduktion till de här två ärendena. Därefter tänker jag göra så att utfrågningen sker i två olika rundor för de två olika ärendena. Vi har kommit överens om att vi tar en sammanhängande introduktion. Varsågod, ordet är ditt!

Finansminister Bosse Ringholm: Tack för det, och tack för möjligheten att komma hit och redovisa min syn på de två granskningsanmälningar som har gjorts i det här fallet. Jag skall börja med att säga någonting om utgiftstaket för staten. Det handlar om olika aspekter i de här två anmälningarna när det gäller utgiftstaket. Mats Odells anmälan gäller förhållandet till utgiftstaket under genomförandet av den beslutade budgeten medan Mikael Odenbergs anmälan gäller förhållandet till utgiftstaket under beredning av och beslut om budgeten. Jag skall också lämna en del kommentarer till var och en av den här två anmälningarna.

Vi har som bekant tillämpat ett system med fleråriga utgiftstak sedan 1997. Det fanns två skäl till att vi införde det här systemet. Det ena var att vi ville använda det som ett instrument för att få ordning på statsfinanserna, som i mitten av 1990-talet var i mycket dåligt skick. Det andra skälet var vi ville ha ett hjälpmedel som skulle kunna förhindra att vi återigen hamnade i en ohållbar statsfinansiell situation.

Erfarenheterna sedan 1997 av att arbeta med ett utgiftstak är enligt min mening mycket positiva. Det är kanske inte så konstigt att jag tycker det, för ett utgiftstak är naturligtvis ett utomordentligt bra redskap i händerna på just en finansminister. Min bedömning är att användningen av systemen med utgiftstak och det förhållandet att nivån på utgiftstaket har satts på ett ansvarsfullt sätt har medverkat till att vår statsfinansiella situationen är mer gynnsam än den i många andra länder.

I och med att jag anser att utgiftstaket är ett så värdefullt instrument ligger det mig också varmt om hjärtat att vårda det och se till att vi använder det på ett sätt som inger förtroende. Det kan självfallet uppnås om taket sätts på en ansvarsfull nivå och genom att regeringen i hög grad underkastar sig de finansiella restriktioner som systemet och budgetlagen innehåller.

Det betyder att ett beslutat utgiftstak skall hållas, det vill säga att utgiftstaket inte får brytas igenom när statsbudgeten genomförs. Budgetlagen ställer också krav på regeringen att vidta åtgärder så att taket inte överskrids. På den punkten har regeringen varit framgångsrik. Alla år under perioden 1997 till 2003 har utgifterna hållits under det beslutade utgiftstaket. Trots att det ständigt har funnits profetior och påståendena om att man skall bryta igenom taket har det hållits under hela den här sjuårsperioden.

Det betyder också att tekniska justeringar av beslutade utgiftstak behöver vidtas när större strukturförändringar görs i statsbudgeten eller mellan olika offentliga budgetar. Sådana justeringar behöver göras för att aktörerna på den finansiella marknaden skall behålla förtroendet för regeringens budgetpolitik. Regeringen har också under årens lopp föreslagit ett antal tekniska justeringar av utgiftstaket. I en del andra fall har regeringen ansett att en teknisk justering har varit obefogad och inte heller nödvändig för att behålla förtroendet för utgiftstaket som restriktion.

Det är min bedömning att regeringens hantering av utgiftstaket för staten åtnjuter finansmarknadens fulla förtroende. Jag tror att man kan säga att det på ett gott sätt återspeglas i den stabila växelkursen, den låga räntenivån och de olika *rating*-institutens allt positivare bedömningar.

Vad jag nu har sagt innebär att jag anser att utgiftstaket är utomordentligt betydelsefullt. Jag vänder mig mot den kritik som innebär att jag skulle medverka till att undergräva respekten för utgiftstaket för staten. Tvärtom vill jag självfallet som finansminister slå vakt om respekten för systemet med utgiftstak.

Låt mig nu gå över till att något kommentera de två granskningsanmälningarna. Regeringskansliet har lämnat utförliga och detaljerade svar på de olika frågor som tas upp i anmälningarna, så jag skall hålla mig på ett mycket sammanfattande plan.

Jag börjar med Mats Odells granskningsanmälan. Den handlar om en senareläggning av betalningen av en del av EU-avgiften för 2003. Det finns också en motsvarande fråga som ingår i Mikael Odenbergs granskningsanmälan.

För att undvika varje otydlighet vill jag säga att jag är helt på det klara med att senareläggningen stred mot EU:s regler på området. Vi har fått betala dröjsmålsränta för att vi betalade sent. Däremot anser jag inte att åtgärden är oförenlig med bestämmelserna i regeringsformen och lagen om statsbudgeten. Jag vill utnyttja detta tillfälle till att förklara motiven för att senareläggningen genomfördes.

Utgiftstaket uttrycks i ett exakt belopp, i ett visst antal miljarder kronor. I år är det 856 miljarder kronor. Det uttrycks inte som ett visst belopp plus eller minus en viss procentsats. Denna begränsning är alltså mycket precis.

Under loppet av 2003 vidtog regeringen ett antal utgiftsbegränsande åtgärder. När vi hade prognoser baserade på utfallet till och med oktober, det vill säga senare av delen av november, indikerade dessa prognoser att det ändå fanns en påtaglig risk för att utgifterna skulle överstiga utgiftstaket. Prognoserna görs som en bästa punktskattning och med angivande av ett osäkerhetsintervall uppåt och nedåt. Osäkerheterna hänger främst samman med att vi inte vet vilka redovisningsåtgärder som stora förvaltningsmyndigheter som Sida, Vägverket, Banverket och Försvarets materielverk kommer att vidta under de sista månaderna av året.

Under senare delen av 2003, när utfallet fanns för tio månader, var den bästa bedömningen att utgiftstaket skulle överskridas med cirka 2 miljarder kronor. Eftersom man då antog att osäkerhetsmarginalen uppgick till omkring 3 miljarder kronor fanns det en risk att överskridandet skulle kunna bli så högt som 5 miljarder kronor. Å andra sidan kunde det också bli ett underskridande med kanske 1 miljard kronor.

I den här situationen stod valet för regeringen mellan att med en mängd mindre beslut gripa in i myndigheternas produktion eller att påverka en större finansiell transaktion. Med hänsyn till att det var så sent på året beslutade jag att göra det senare. EU-avgiften för december 2003 valdes ut för ändamålet. Regeringens beslut blev att 3,2 miljarder kronor skulle kunna förskjutas från december 2003 till den 2 januari 2004.

Utgiftsutvecklingen följdes mycket noga. När vi under den senare delen av december hade utfallet för november kunde vi göra bedömningen att utgiftstaket, efter senareläggningen av EU-avgiften, skulle klaras och underskridas med cirka 2,7 miljarder kronor. Osäkerhetsmarginalen antogs då vara omkring 2 miljarder kronor. Mot den bakgrunden beslutade jag, med stöd av ett bemyndigande som jag hade fått av regeringen, att betala en del av den senarelagda EU-avgiften, närmare bestämt 700 miljoner kronor, redan i december 2003. Innebörden är att 2,5 miljarder av EU-avgiften senarelades från 2003 till den 2 januari 2004.

Vi har nu fått utfallet och kan konstatera att utgiftstaket för förra året underskreds med 2,9 miljarder kronor. Det betyder att punktskattningen var ganska bra, men det går aldrig att bortse från osäkerheten omkring punktskattningen. Med tanke på det stora symbolvärde som utgiftstaket har blir risksituationen skev. I sak kan det tyckas att det inte är så viktigt om utgiftstaket överskrids eller underskrids med någon miljard kronor, men det är ändå ett kritistreck som inte bör överträdas. Ett överskridande med några få miljoner kronor skulle av många framställas som ett stort misslyckande.

Det går inte att räkna med att i den politiska debatten få förståelse för att prognoserna är behäftade med osäkerhet. Därför måste även osäkerhetsmarginalen täckas in för att man skall kunna vara på den säkra sidan. Det är som i höjdhopp. Man förlorar om man river hårfint, men man vinner även om det är ordentlig darr på ribban.

Nu kan någon säga att det här problemet hade kunnat undvikas om man hade haft en tillräckligt stor budgeteringsmarginal, och det är alldeles rätt. Det

är lätt att instämna och säga att budgeteringsmarginalen alltid borde ha varit större. Det är också lätt att säga så här i efterhand att nu när det ändå gick ihop med drygt 2 miljarder kronor hade ni inte behövt göra de där transaktionerna i december. Men som finansminister tycker jag att det är viktigare att vara på den säkra sidan och inte chansa. Därför ville jag heller inte chansa vid det här tillfället och avstå från att vidta någon form av åtgärd.

Jag har nu redovisat de bedömningar som regeringen gjorde under november och december månad förra året. Innebörden är att jag ansåg att det var så viktigt att utgiftstaket inte överskreds till följd av den osäkerhet som finns i prognoserna att jag var beredd att senarelägga betalningen av EU-avgiften. Jag ansåg att det var det minst onda och att det var i Sveriges intresse att utgiftstaket med säkerhet inte skulle överskridas.

Jag skall också säga några ord om Mikael Odenbergs granskningsanmälan. Där finns det också utförliga och detaljerade synpunkter från Regeringskansliet på alla punkter där vi har avvisat den kritik som Odenberg har fört fram. Jag skall bara lämna några sammanfattande kommentarer där också. Odenberg gör gällande att regeringen med otillåten nettobudgetering kringgärde av riksdagen fastställda utgiftstaken och därmed också de bestämmelser som följer av regeringsformen och budgetlagen. Anmälan räknar upp några fall där anställnings- och sysselsättningsstöd, bredbandsstöd och sjöfartsstöd utgår i form av kreditering av skattekonto.

Jag vill gärna understryka att regeringen i alla dessa fall har förelagt riksdagen lagförslag i ärendena, och riksdagen har fattat beslut. Innebörden av detta är att särskilda lagar kommer att gälla på vissa områden som avviker från de generella bestämmelser som finns i budgetlagen. Det är inget konstigt med det. Regeringen har i allmänhet inte föreslagit att utgiftstaken skall justeras i de här sammanhangen. Riksdagen har heller inte funnit skäl att göra det. I de här fallen har alltså regeringen i propositioner tydligt redogjort för förslagen och skälen för regeringens förslag. Därefter har riksdagen på sedvanligt sätt berett ärendena och fattat beslut. Enligt min uppfattning har regeringen därmed fullgjort de skyldigheter den har i förhållande till riksdagen.

Odenberg gör också gällande att regeringen har förskjutit betalningar i tiden i syfte att kringgå utgiftstaket. Bland annat pekas det på utbetalning av EU-medel till jordbruket. Här är det så att regeringen själv har beslutat om en senareläggning. I övrigt är det riksdagen som på eget initiativ har beslutat om tidigareläggning eller regeringen som i tilläggsbudget har föreslagit att en tidigareläggning skulle ske.

EU:s regler för arealersättning medger att medlemsstaterna väljer tidpunkt för utbetalning mellan november och januari. Enligt min mening har regeringen förfarit helt korrekt när det gäller beslut och förslag till riksdagen.

I det här sammanhanget är det också av intresse att nämna att när miljö- och jordbruksutskottet hösten 2001 på eget initiativ beslutade att tidigarelägga utbetalningen av arealersättning för 2002 till 2001 skedde det uttryckligen med syftet att utnyttja ett finansiellt utrymme som fanns 2001 för att avlasta

2002, där det bedömdes finnas större risk för överskridande. Det är värt att notera att utgiftstaket för 2002 inte justerats av riksdagen i detta sammanhang.

Det verkar ändå ingå i den politiska debatten att påstå att regeringen vidtar olika åtgärder för att kringgå utgiftstaket, exempelvis genom nettobudgeteringar, för att i praktiken skapa utrymme för ytterligare statsutgifter under ett givet utgiftstak. Låt mig för ordningens skull säga att regeringen inte försöker dölja något. Tvärtom utformar regeringen sina förslag och lämnar dem till riksdagen helt öppet. Efter sedvanlig beredning i utskott fattar riksdagen de avgörande besluten.

Till sist vill jag också erinra om att finansutskottet i höstas höll en offentlig utfrågning om budgetlagen och dess tillämpning. Där diskuterades bland annat den typ av frågor som Odenberg tar upp i sin granskningsanmälan: bruttoredovisning, tekniska justeringar och kreditering av skattekonton. Enligt finansutskottets uppfattning har budgetlagen fungerat mycket väl. Utskottet konstaterar också att lagens tillämpning är något som formas successivt genom de beslut som riksdagen fattar.

Jag skall inte ytterligare uppehålla mig vid det som tas upp i Odenbergs granskningsanmälan. Jag vill bara erinra om att när det gäller de flesta av de frågor som Odenberg tar upp har dessa granskats, och beslut har fattats, av riksdagen. I ett fall är det också ett ärende där initiativ har tagits just av ett riksdagsutskott.

När det gäller mitt och regeringens ansvar har regeringen enligt min uppfattning i propositioner lämnat tillfredsställande underlag för riksdagens beredning och beslut i de aktuella ärendena. Regeringen har alltså fullgjort sina skyldigheter i förhållande till riksdagen. Det är var jag just nu vill anföra. Sedan är jag självfallet beredd att svara på de frågor som gäller de här två anmälningarna.

Ordföranden: Tack så mycket för det. Vi gör alltså så att vi tar de att två olika ärendena vart för sig. Vi börjar med ärende 16. Där ger jag först ordet till Ingvar Svensson, som företräder Kristdemokraterna, det parti varifrån anmälan kommer. Varsågod!

Ingvar Svensson (kd): Tack, herr ordförande! Huvudsyftet med utgiftstaket är ju att man skall hålla sig under detta, och huvudsyftet med internationella förpliktelser är att man skall uppfylla dem. Nu försvara sig regeringen när det gäller manipulationen av EU-avgiften med att man hävdar trovärdigheten för den ekonomiska politiken genom att göra den här tekniska manipulationen. Hur är det med trovärdigheten när det gäller de internationella förpliktelserna då?

Finansminister Bosse Ringholm: Jag tror att den är stor. Vi har vid tidigare tillfällen betalat EU-avgiften i förskott. Vi har i och för sig inte fått något tack från EU-kommissionen, och inte räknat med det heller, när vi har betalat för tidigt. Jag träffade nyligen kommissionären på området och talade om den framtida budgetsituationen, det framtida finansiella perspektivet. Den här frågan berördes inte alls vid det tillfället, så jag tror att det finns ett gott förtroende där också.

Jag vill också gärna påminna om, vilket framgår av handlingarna, att vi avvaktade hela hösten för den återbetalning som EU skulle göra till oss. EU var alltså skyldigt oss pengar. Hade vi fått den återbetalningen tidigare hade också vårt läge varit betydligt bättre. Det dröjde tyvärr till en bit in på det nya året med de pengar som EU var skyldigt oss.

Ingvar Svensson (kd): Men jag frågade om huruvida på trovärdigheten påverkas av den här typen av åtgärder när man inte uppfyller internationella förpliktelser. Jag pratar inte om historien före, så att säga. Är det inte en risk att det påverkar trovärdigheten framöver om man gör på det här sättet?

Finansminister Bosse Ringholm: Min bedömning är att om EU fick pengar den 2 januari i stället för den 31 december påverkar det inte trovärdigheten, allra helst som vi historiskt, och även framöver, har visat oss vara mycket pålitliga i de här sammanhangen. Vi har tillhört dem som har uppfyllt alla kriterier och verkligen arbetat för hård budgetdisciplin i alla EU-sammanhang. Jag tror att vi har mycket hög trovärdighet på det här området tillsammans med andra länder som vi har jobbat ihop med: Storbritannien, Tyskland och så vidare.

Ingvar Svensson (kd): Det här med den bristande trovärdigheten kostade skattebetalarna 15 miljoner. Men om Sverige hade varit ett aktiebolag hade denna avgift varit en upplupen kostnad. Då hade man inte kunnat göra den här tekniska manipulationen. Är det verkligen rimligt att trovärdigheten är av sådan betydelse? Den som bedömer trovärdigheten hos svenska staten måste ju också göra en bedömning av den här typen av manipulationer. Påverkas inte trovärdigheten när man gör den här typen av manipulationer?

Finansminister Bosse Ringholm: Det här är ingen manipulation. Det är en öppet redovisad försening av betalningen av EU-avgiften på tre dagar. Som jag tidigare nämnde har vi vid tidigare tillfällen betalat EU-avgiften i förtid, inte bara tre dagar utan kanske en månad i förtid. Jag tror inte att de här tre dagarna har någon avgörande betydelse i det här sammanhanget. Avgörande är naturligtvis att vi tillhör dem i EU som arbetar hårt för budgetdisciplin och också gärna vill se till att de pengar som EU inte använder återförs till medlemsländerna. Dessvärre var EU lite sent på den punkten i höstas, och vi fick vänta länge på att få tillbaka de pengar som vi räknat med att vi skulle ha haft.

Ordföranden: Tack. Vi går till Mats Berglind, Socialdemokraterna.

Mats Berglind (s): Tack. Du har hela tiden hävdats att det här med budgettaket är så viktigt. Men fanns det inte andra utgifter som man kunde skjuta på framtiden? Vilka alternativ hade det i så fall varit?

Finansminister Bosse Ringholm: Det är riktigt att det fanns andra alternativ. Man kunde naturligtvis ha gått in på olika myndigheter och gjort restriktioner eller återhämtning av medel från dem. Vår bedömning var dock att det hade påverkat verksamheten i många myndigheter och inneburit ganska stora omställningar för de inhemska myndigheterna. Det här var den åtgärd som hade minst inverkan, eller ingen inverkan alls strängt taget, på verksam-

heten. Därför valde vi den här vägen i stället för att låta svenska myndigheter få, kanske, en del komplikationer.

Mats Berglind (s): När det gäller den skriftliga förklaringen säger du att om utgiftstaket hade spräckts hade det sannolikt varit högre kostnader än de 12,7 miljoner som det kostade med förseningen av EU-avgiften. Kan du göra något slags beräkning, i förhållande till den utgift som vi nu fick extra, om vi hade spräckt budgettaket?

Finansminister Bosse Ringholm: Den lilla merkostnad på 13 miljoner som vi fick i sammanhanget är ju försumbar jämfört med om vi hade spräckt utgiftstaket. Vi har alltså sju år i rad klarat utgiftstaket. Vi har under vart och ett av de sju åren haft prognoser och utsagor från olika håll om att vi inte kommer att klara utgiftstaket. Det har både varit myndigheter och politiska partier och andra som har sagt att det här inte kommer att gå ihop. Vi har naturligtvis varit oerhört angelägna om att hela tiden klara hem utgiftstaket. Därför tycker jag inte bara att det politiska priset, utan förmodligen också det ekonomiska priset på finansmarknaden, hade varit mycket större än de 13 miljoner kronor det handlar om i det här sammanhanget.

Ordföranden: Mats Berglind är nöjd med det. Jag har några frågor som handlar om just syftet med budgetlagen. Det är att hålla kontroll över utgifterna för att riksdagen också skall kunna se tydligt hur utvecklingen är. Jag vill fråga finansministern: Påverkades statens utgifter för 2003 genom att man valde att inte betala pengarna i tid?

Finansminister Bosse Ringholm: De påverkades på det sättet att om vi har en budget på 800–900 miljarder kronor, och det här handlar om en finjustering på någon miljard kronor i slutet, tyckte vi att det var oerhört viktigt att vi inte fick ett försämrat förtroende, helt enkelt, gentemot finansmarknaden och andra. När man har den här typen av transaktioner, som är nödvändiga att göra när man har en så stor kostnads massa och det finns den osäkerhet som prognoserna från myndigheterna ger, tycker jag att det leder till slutsatsen att man inte kan säga att statens utgifter egentligen påverkas på annat sätt än genom de här 13 miljoner kronorna som jag har redovisat.

Ordföranden: Finansministern håller alltså med om att statens utgifter inte påverkades av detta annat än genom att det blev något dyrare? I övrigt påverkade inte detta de offentliga finanserna annat än att det förändrade redovisningen av de offentliga utgifterna?

Finansminister Bosse Ringholm: Den avgörande frågan är ju att de offentliga finanserna både har det så kallade saldomålet, överskottsmålet, och ett utgiftstak. Vi har varit angelägna om att klara båda de här målen, och jag tycker att det här från den synpunkten var den mest möjliga kombinationen, alltså att hålla inne med EU-avgiften i en månad, eller tre dagar i praktiken, och på så vis se till att vi inte på något vis kom i konflikt med utgiftstaket och för all del en del andra mål också.

Ordföranden: Jag konstaterar att finansministern håller med mig om att utgifterna som sådana inte förändrades genom detta utan att det var redovisningen

som förändrades. Då har jag en ytterligare fråga. Är det så att staten genom att göra på det här viset, att medvetet låta bli att betala en räkning i tid, är ett föredöme för andra? Skall man, om jag uttrycker det mycket enkelt till finansministern, som företagare eller som person göra på det här viset, alltså medvetet låta bli att betala inom den tid man skall?

Finansminister Bosse Ringholm: I det här fallet hade det varit enklast om EU hade betalat de pengar som EU var skyldigt svenska staten.

Ordföranden: Förlåt mig, men det är inte EU vi granskar utan finansministern och regeringen.

Finansminister Bosse Ringholm: Om jag får fullfölja min mening är det så att om EU hade betalat de pengar som EU var skyldigt den svenska staten så hade den svenska staten, och också regeringen, hamnat i ett bättre beslutsläge. Då kunde vi kanske ha gjort en annan bedömning av vilka möjligheter det fanns att betala avgiften före årsskiftet. Om man tydligt till EU annonserar att man tänker vänta i tre dagar mot bakgrund av att vi inte har fått de pengar som vi skulle ha fått av EU, tycker jag att det är föredömligt när det gäller informationen till EU i det här fallet.

Ordföranden: Vill finansministern även rekommendera andra att göra på det viset?

Finansminister Bosse Ringholm: EU är inget annat än en relation mellan EU och svenska staten. Det kan inte översättas i någon annan form av transaktion. Så jag bedömer inte att det finns någon parallellitet mellan svenska staten, som har sitt utgiftstak, och EU som har sina medlemsavgifter. Det är en väldigt speciell situation. Jag kan inte föreställa mig någon annan form av transaktion på den svenska marknaden som är av samma art.

Ordföranden: Tack för det. Vi går då vidare till Folkpartiet och Tobias Krantz. Varsågod!

Tobias Krantz (fp): Tack för det, herr ordförande! I 1 § budgetlagen sägs att det är viktigt att god hushållning iakttas i statens verksamhet. I de förarbeten som finns sägs det bland annat innebära att onödiga utgifter undviks. Då undrar: Är det inte en onödig utgift att dra på Sverige kanske 15 miljoner kronor i dröjsmålsränta?

Finansminister Bosse Ringholm: I sammanhanget är naturligtvis den mest onödiga utgiften att spräcka utgiftstaket och dra på svenska staten och den svenska samhällsekonomin en förtroendeklyfta som kanske inte bara hade utnyttjats av politiska partier utan också haft en viss betydelse för finansmarknaden i dess helhet. Det hade naturligtvis varit en ganska stor åderlätning av den svenska ekonomin. Då är de här 13 miljoner kronorna ganska litet pengar i sammanhanget.

Här gäller det att välja mellan olika alternativ. Det är, som jag svarade förut på Mats Berglinds fråga, klart att det fanns andra alternativ. Vi kunde ha plockat in pengar från olika myndigheter. Men det hade gjort mycket större skada. Då var det här definitivt det mest smidiga förfaringssättet.

Tobias Krantz (fp): Nu var det väl så, finansministern, att de åtgärder som eventuellt hade kunnat bli aktuella för att klara utgiftstaket inte hade lett till att Sverige hade fått betala en dröjsmålsränta och dragit på staten en kostnad. Nu raljerar finansministern över att det här är en liten kostnad, men jag tycker det är viktigt att vi inte drar på oss onödiga utgifter. Det här är en totalt onödig utgift på 15 miljoner kronor som vi hade kunnat använda till många andra, viktigare och bättre, saker. Är det inte så att det här egentligen är ett utmärkt exempel på en onödig utgift och en dålig hushållning med statens utgifter som strider mot 1 § i budgetlagen?

Finansminister Bosse Ringholm: Nej, det är ett exempel på att det alltid finns en osäkerhetsmarginal i en budget på 800–900 miljarder kronor. Om det handlar om 800–900 miljarder kronor är 13 miljoner kronor i sammanhanget relativt lite. Där måste man alltid göra bedömningen, om man skulle ta in de här pengarna på något annat sätt, att det hade givit en större inverkan på myndigheternas verksamhet om de hade fått motsvarande indragning. Det hade tagit mycket längre tid att justera. Nu var det här justerbart efter tre dagar, från den 31 december till den 2 januari. Därför var den här transaktionen den minsta skada som kunde ha skett.

Tobias Krantz (fp): Jag har ytterligare en fråga. Både här inför utskottet och tidigare i de skriftliga handlingar som har kommit till oss har finansministern erkänt att Sverige genom att göra på detta sätt har "avvikit", tror jag är den formulering som Regeringskansliet har använt, från EU:s regler på det här området och då förbrutit sig mot våra förpliktelser gentemot EU.

Samtidigt har vi också svenska lagar att ta hänsyn till. Budgetlagen är en sådan. I 42 § står det inte bara att regeringen skall ingripa om det finns risk för att de här utgiftstaken överskrids. Det anges också i förarbetena att det inte får ske på bekostnad av att man förbryter sig mot internationella förpliktelser, avtal och så vidare. Vi i Sverige har ju genom att vi gick med i EU också åtagit oss att sköta oss enligt de förpliktelser som följer av vårt anslutningsavtal. Är det inte så, finansministern, att regeringen genom att vidta denna åtgärd inte bara har brutit direkt mot EU:s regler utan också indirekt mot budgetlagen?

Finansminister Bosse Ringholm: Min bedömning är att om EU, vilket ju var fallet, var sent med sin återbetalning av pengar till Sverige, en återbetalning borde ha skett under hösten men kom först senare, en bit in på 2004, är det inte något stort regelbrott som EU har begått. På motsvarande sätt tycker jag inte heller att de här tre dagarnas förskjutning kan betecknas som annat än en just en mindre avvikelse.

Ordföranden: Tack för det. Vi går nu vidare till Vänsterpartiet och Mats Einarsson. Varsågod!

Mats Einarsson (v): Tack så mycket. Finansministern har både skriftligt och muntligt förklarat varför man anser att de vidtagna åtgärderna var rationella och förnuftiga. Det är väl inte riktigt det vi skall granska, utan vi skall granska

huruvida lagen tillåter regeringen att vara rationell och förnuftig, eller att agera på det sätt som man tror är rationellt och förnuftigt.

Jag skall ändå ställa en fråga som rör substansen snarare än formaliteterna. Genom att skjuta på den här avgiften ådrog man sig en sanktion på 12,7 miljoner. Ni säger också att det inte är säkert att den faktiska kostnaden är 12,7 miljoner eftersom staten till följd av förskjutning av tidpunkt för betalningen kan ha undvikit vissa kostnader för upplåning. Går det att göra någon kalkyl på vad nettokostnaden för den här transaktionen faktiskt blev? Vi bortser nu från eventuella genombrutna utgiftstak och vad som kan följa av dem. Går det att göra någon kalkyl av vad den faktiska kostnaden blev netto?

Finansminister Bosse Ringholm: Det är möjligt att det går att göra en sådan kalkyl, men den skulle vara behäftad med så många osäkra antaganden att vi inte har funnit det möjligt att göra detta. Man kan göra olika antaganden och komma till olika resultat. Det är naturligtvis svårt att hävda att det ena eller andra antagandet är bättre. Därför har vi avstått från det. Men rent teoretiskt går det naturligtvis att göra den typen av kalkyler.

Mats Einarsson (v): Jag har en annan fråga. Enligt regeringsformen får – och det har tidigare utfrågare redan påpekat – regeringen inte utan riksdagens bemyndigande ta upp lån eller i övrigt ikläda staten ekonomiska förpliktelser.

I det skriftliga materialet hävdar regeringen att den skyldighet att betala dröjsmålsränta som staten ådragit sig till följd av regeringens beslut etcetera inte kan anses innebära att regeringen i regeringsformens mening för statens räkning ingått en ny ekonomisk förpliktelse.

Kan vi få några argument för den bedömningen? Varför skall detta icke betraktas som en ny ekonomisk förpliktelse? Det är ju trots allt en förutsedd utgift till följd av regeringens agerande.

Finansminister Bosse Ringholm: Det avgörande var naturligtvis att detta var en i tiden mycket begränsad åtgärd. Det är riktigt att den ledde till en mindre kostnad, och vi kunde från början förutse vilken kostnadsvolym det handlade om. Det handlar inte om att vi gjorde bedömningen att det kunde dröja veckor eller månader innan vi kunde göra den betalning som borde ha skett den 31 december. Det handlade om tre dagar, eller kanske i praktiken en arbetsdag. Därför gjorde vi bedömningen att det var en i tiden mycket avgränsad situation.

Kerstin Lundgren (c): Herr ordförande! Det står som sagt var, och det har tidigare påtalats, i 42 § budgetlagen att regeringen har befogenhet att vidta åtgärder som den finner nödvändiga för att hålla utgiftstaken. Men enligt förarbetena, som också relaterats till, får det inte leda till att man inte fullföljer åtaganden som staten har till följd av lag eller avtal. Ändå säger finansministern i sin inledning att han är helt på det klara med att det stred mot EU:s regler. Anser finansministern att regeringen har följt budgetlagens förarbeten i det här fallet?

Finansminister Bosse Ringholm: Mitt svar är ja. Jag tycker att vi har följt både lagen och förarbetena. Som jag tidigare påpekade var det ju en inkonse-

kvens att EU, och det var en politisk bedömning vi gjorde, inte under hösten lyckades fullfölja sitt arbete så att man betalade ut de pengar som EU var skyldigt Sverige. Det drog ut över årsskiftet. Jag tycker att det är en omständighet som också måste vägas in i sammanhanget.

Kerstin Lundgren (c): Men det är ju inte EU som vi granskar utan regeringen. Anser verkligen ministern att ett agerande från regeringens sida som sägs helt strida mot EU:s regler är förenligt med vår budgetlag och de förarbeten som gäller för denna? Det gäller regeringens bedömning.

Finansminister Bosse Ringholm: Det är ytterst en fråga om en bedömning av volymen och omfattningen av olika typer av beslut. Som jag redovisade på en tidigare fråga har regeringen alltid alternativa möjligheter att justera utgifterna kring ett årsskifte. Vi har använt det vid andra tillfällen och då använt andra tekniker. I det här fallet var det detta som vi ansåg ha minst effekter för statsförvaltningen, utgiftssidan och vår ekonomi. Det var en relativt måttfull och begränsad justering som kunde göras genom den här förskjutningen av utbetalningen på tre arbetsdagar i avvaktan på att vi skulle få in, vilket vi senare också fick, dessa extra pengar från EU som de var skyldiga oss sedan lång tid tillbaka.

Kerstin Lundgren (c): Jag noterar finansministerns svar. Små eller mindre avvikelser från förpliktelser är uppenbarligen okej. Då skulle jag vilja höra om regeringen har någon form av skala för vilka avvikelser från reglerna som kan tolereras. Var går gränsen?

Finansminister Bosse Ringholm: I mitt anförande och i underlaget från Regeringskansliet framgår att det var en avvikelse. Det är alldeles tydligt. Men vi gjorde den bedömningen att effekten av denna avvikelse på tre dagar var den minsta möjliga i förhållande till de alternativ som stod oss till buds. Vi tror att dessa skulle ha haft större menlig inverkan på statens verksamhet och olika myndigheters verksamheter.

Gustav Fridolin (mp): Herr ordförande! Enligt förarbetena till budgetlagens 42 § står det, som tidigare nämnts, att regeringen är förpliktigad att se till att de åtaganden som staten har till följd av lag eller avtal fullgörs. Det står också att om regeringen beslutar att inte utnyttja anvisade anslag inom en budgetpost ska detta redovisas för riksdagen. När och på vilket sätt redovisades för riksdagen att man menade skjuta upp betalningen till Europeiska unionen?

Finansminister Bosse Ringholm: Det redovisades på det sättet att det fattades ett särskilt regeringsbeslut som gav finansministern i uppdrag att om så behövdes göra en förskjutning av betalningsförpliktelserna. Sedan brukar vi årligen, i både vårbudget och budgetproposition, redovisa hur vi hanterat budgeten på utgiftssidan.

Gustav Fridolin (mp): Herr ordförande! Jag har två följdfrågor till detta. Menar finansministern verkligen att ett regeringsbeslut så fort det är fattat är att betrakta som information till riksdagen? Jag kan inte uppfatta svaret på något annat sätt.

Som jag förstod det innebar detta regeringsbeslut att budgetbeslutet i riksdagen den 8 december 2003 i denna del redan var obsolet. Fanns det på något sätt med i regeringens bedömning av hur riksdagen skulle informeras?

Finansminister Bosse Ringholm: Vid den tidpunkten, det vill säga i mitten av december, hade vi fortfarande inte fått de medel som vi skulle ha fått från EU. Om vi hade fått dem då, hade det, som jag har sagt tidigare, kanske varit möjligt att betala hela eller en större del av den EU-avgift vi skulle betala före den 31 december. Det var ju fortfarande en osäkerhetsfaktor. Här fanns det två osäkerhetsfaktorer, dels den bedömning av prognoserna från våra myndigheter när det gäller utgifternas ianspråktagande som vi gör, dels att vi inte visste när EU skulle återbetala de medel som den var skyldig oss.

Gustav Fridolin (mp): Herr ordförande! Jag lämnar informationen till riksdagen, även om vi kanske inte helt har fått svar på varför informationen inte lämnades så fort beslutet var fattat.

En annan fråga rör i vad mån detta är att betrakta som en ekonomisk förpliktelse. Mats Einarsson ställde tidigare frågan i enlighet med 9 kap. 10 § i regeringsformen som säger att regeringen inte självsvåldigt får sätta staten i en ekonomisk förpliktelse utan att tillfråga riksdagen. Bosse Ringholm fick då frågan om den här utgiften på 12,7 miljoner, som gick att beräkna i förtid när finansministern fattade det bemyndigade beslutet, var ett betrakta som en ekonomisk förpliktelse.

Som jag uppfattade svaret handlade det om att eftersom det gick att beräkna i tiden var det ingen ekonomisk förpliktelse. Vad har tidsaspekten att göra med huruvida det var en ekonomisk förpliktelse eller inte? Jag kan inte se det på annat sätt än att genom att regeringen fattar ett beslut, och vet att det beslutet kommer att kosta ett visst antal miljoner, är detta att försätta staten i en ekonomisk förpliktelse – stor eller liten.

Finansminister Bosse Ringholm: Tidsaspekten var naturligtvis viktig eftersom det handlar om de här tre dagarna. Hade det varit en längre period och ett större antal miljoner kronor som staten hade drabbats av hade det fått andra konsekvenser. Det var vår alternativa bedömning att detta ledde till de minsta skadeverkningarna både på utgiftssidan i budgeten och för den statliga verksamheten som sådan.

Gustav Fridolin (mp): Så 12,7 miljoner till följd av att man betalar en avgift tre dagar senare än man skulle ha gjort är inte att betrakta som en ekonomisk förpliktelse?

Finansminister Bosse Ringholm: Varje gång vi fattar beslut om en senareläggning, som vi gjorde under december månad av EU-avgiften, är vi medvetna om att det innebär att vi också får den här extrakostnaden. Vi gjorde naturligtvis en kalkyl på vad kostnaden var för de här tre dagarna. Den landade på dessa ca 13 miljoner kronor. Det var en bedömning som vi vägde in när vi undersökte om vi på andra sätt, via inhemska åtgärder genom indragningar hos myndigheterna, skulle kunna nå samma resultat. Vår bedömning var att det skulle få större återverkningar om vi gjorde motsvarande indrag-

ning hos myndigheterna i stället för den här försenade betalningen av EU-avgiften. Det är klart att det var en utgift, men det ingick i vår kalkyl.

Ordföranden: Låt oss få ett klargörande i denna del eftersom det har kommit upp ett par gånger. Var det ett medvetet beslut om en ökad utgift?

Finansminister Bosse Ringholm: Det var ett medvetet beslut i valet mellan två alternativ där det andra alternativet hade inneburit större kostnader, större ansträngningar och större offer för de statliga myndigheterna. Vi ville hålla statens verksamhet skadeslös så långt det gick. Vi var medvetna om att det skulle bli en extrakostnad i den här storleksordningen. Vi valde det här alternativet. Det sade jag redan i mitt inledningsanförande.

Helena Bargholtz (fp): Jag vill höra om finansministern anser detta vara en engångsföreteelse eller om det kan bli ett sätt att lösa de problem som utgiftstaken naturligtvis kommer att ställa till med emellanåt. Är detta en bra metod för detta?

Finansminister Bosse Ringholm: Vår ambition är att se till att vi klarar utgiftstaken även i fortsättningen med den budget vi har på 800–900 miljarder kronor. Vi har varje år sett att myndigheternas prognoser har blivit bättre och bättre. Därmed har vi fått ett säkrare underlag. Sedan kunde vi, som jag sade förut, i december ha chansat på att den här osäkerhetsmarginalen inte skulle vara större än att vi kunde betala avgiften. Den här gången hade det gått bra. Den här gången hade vi kunnat betala hela EU-avgiften i december och ändå fått ett mindre överskott för förra året. Vi hade alltså klarat utgiftstaket med marginal.

Men min bedömning är att regeringen inte skall chansa i de här lägena, utan att vi skall stå på säker mark. Jag hoppas naturligtvis att vi kan stå på lika säker mark i fortsättningen.

Helena Bargholtz (fp): Finansministern tror alltså inte att det kommer att hända samma sak i december i år?

Finansminister Bosse Ringholm: Jag hoppas att myndigheternas prognoser är goda i den bemärkelsen att vi har en marginal till utgiftstaket och inte behöver göra den typen av dispositioner. Men jag vore ju ute i ogjort väder om jag till varje pris garanterar att kostnadsutvecklingen på varje område inte kommer att innebära vissa risker. Vi gör justeringar redan i den vårbudget som presenteras för riksdagen inom kort. Vi återkommer också till hösten med en ny bedömning. Det är ytterst den bedömning som görs i höst som avgör hur situationen ser ut vid årsskiftet.

Helena Bargholtz (fp): Jag har en fråga till. Finansministern har flera gånger talat om att om återbetalning av de medel som EU var skyldig oss hade skett tidigare hade detta inte uppstått. Har finansministern tagit upp detta inom EU och sagt att vi vill ha återbetalning av våra pengar tidigare?

Finansminister Bosse Ringholm: Jag nämnde tidigare att jag träffade kommissionären för budgetfrågor för några veckor sedan för att tala om det finansiella perspektivet. Vi talade självfallet också om den förpliktelse som EU har

mot medlemsländerna. Vi är oerhört angelägna om att EU ser till att den budget som finns används på ett korrekt sätt. Det skall i princip inte bli några över- och underskott. EU skall hålla sig inom sina ramar. Det är ett av skälen till att vi i Sverige är angelägna om att EU inte expanderar sin budget åren framöver.

Jag hoppas att det finns ett stort stöd i riksdagen för att man inte spränger EU:s budgetramar och ger EU många fler miljarder kronor än EU behöver. Då behöver det inte heller ske så stora transaktioner mellan medlemsstaterna och EU i fortsättningen. Det är inte bra att EU varje år tar ut större avgifter än EU behöver och sedan tvingas betala tillbaka dem till medlemsstaterna. Vi i Sverige har länge framfört i olika EU-sammanhang att man bör minimera den typen av differenser som medverkar till återbetalningar.

Henrik S Järrel (m): Herr ordförande! Jag har en kort fråga. Finansministern nämnde i sitt inledningsanförande att det alltid vidlåder en osäkerhet mot slutet av året och det finns ett antal större myndigheter, där bland annat Försvarets materielverk ingår, där utfallet är svårt att förutse. Därför fanns det här en möjlig marginal på ett överskridande på mellan 3 och 5 miljarder och även ett underskridande på kanske uppemot 1 miljard som de facto sedermera kom att visa sig bli ca 2,1 miljarder.

Dessutom sade finansministern att vi alltid har betalat vår EU-avgift mycket tidigt i motsats till vad som blev fallet förra året. Hur kom det sig att det blev så sent den här gången?

Finansminister Bosse Ringholm: Bakgrunden är den att regeringen redan i vårbudgeten för ett år sedan kunde konstatera att det fanns en risk för att utgiftstaket skulle överskridas med ungefär 10 miljarder kronor. Då vidtog regeringen en rad åtgärder på egen hand och föreslog riksdagen en rad förändringar när det gällde exempelvis sjukförsäkringen. Efter riksdagens beslut kände vi under hösten, när vi redovisade samma sak i budgetpropositionen, att vi hade betydligt större kontroll på utgiftsutvecklingen än vi hade något halvår tidigare. Men det finns alltid en osäkerhetsfaktor, och den var av den arten att vi gjorde den här transaktionen strax före årsskiftet. Som jag har sagt ett antal gånger visade det sig i efterhand att det inte hade behövts, men jag är hellre trygg med att vi klarar utgiftstaket än chansar.

Henrik S Järrel (m): Den osäkerhetsfaktorn vidlåder ju oss från år till år. Man kan alltså möta detta, som också finansministern sade, med större budgeteringsmarginaler. Då kan man undra om EU-avgiften i fortsättningen kommer att bli den gummiutgift som man använder sig av, för att ansluta lite till det som Helena Bargholtz var inne på. Osäkerheten finns ju alltid där.

Finansminister Bosse Ringholm: Det är riktigt. Osäkerheten finns alltid i en budget av den här storleksordningen. Det handlar om tusentals olika små budgetposter. Det är därför som Regeringskansliet och Finansdepartementet ägnar stort arbete åt att försöka hålla ordning på kostnadsutvecklingen. Om man tittar fem tio år tillbaka i tiden tycker jag att de statliga myndigheterna

har genomgått en fantastisk positiv utveckling när det gäller deras utgiftskontroll. Vi har inte de stora differenser som fanns för ett antal år sedan.

Tobias Krantz (fp): Herr ordförande! Det finns en sak som vi bör försöka klara ut. Flera frågande har också varit inne på den tidigare. Finansministern erkänner både här och i den skriftliga dokumentation som vi har fått ut att det här förfarandet strider mot EU:s regler. Man har också kalkylerat med att man skulle få en dröjsmålsavgift. I budgetlagen sägs att man inte får vidta åtgärder för säkra budgettaken om det strider mot ingångna avtal eller mot lag.

Min slutsats av detta är att det här har skett ett brott mot budgetlagen. Genom finansministern och genom den skriftliga dokumentation som vi har fått erkänner regeringen att man har brutit mot EU:s regler, och budgetlagen säger att man inte får göra det. I sin redogörelse här säger finansministern att det inte har skett något brott mot budgetlagen. Då undrar jag hur finansministerns logiska argument ser ut i den här frågan.

Finansminister Bosse Ringholm: Budgetlagens syfte är att se till att vi kan ha kontroll på utgiftsutvecklingen. Det största brottet mot budgetlagen är att inte klara utgiftstaket. Det har regeringen gjort sju år i rad trots dystra profetior från olika håll. De transaktioner som har gjorts under årens lopp har bland annat handlat om att vi har senarelagt beställningar av försvarsmateriel. I andra fall har vi väntat med olika myndighetsutgifter. Vid det här tillfället gjorde vi bedömningen att det som minst påverkade statens verksamhet var den här senareläggningen på tre dagar av EU-avgiften. Det är skälet till att vi också anser att vi har följt budgetlagen och dess förarbeten och motiveringar.

Tobias Krantz (fp): Det är inte riktigt den saken vi diskuterar, utan vi diskuterar just den delen i budgetlagen och den delen av budgetlagens förarbeten som säger att regeringen, när den inskrider mot tänkbara överskridanden av budgettaken, inte får bryta mot avtal eller lag. Det är den frågan vi diskuterar just nu. I den skriftliga dokumentationen och genom finansministern säger regeringen: Ja, vi har brutit mot EU:s regler. Ja, vi har gjort detta, och vi har insett att vi får betala en dröjsmålsavgift för detta.

Då undrar jag hur man kan komma till en annan slutsats än att regeringen därigenom också har brutit mot budgetlagen?

Finansminister Bosse Ringholm: Jag kan upprepa svaret, men det är det samma som jag alldeles nyss gav.

Tobias Krantz (fp): Det kan ju inte vara så att det faktum att regeringen anser sig ha följt budgetlagen i några avseenden kan innebära att man kan friskriva sig från att man kan ha begått en överträdelse av budgetlagen i något annat avseende. Eller hur, finansministern?

Finansminister Bosse Ringholm: Det är två olika saker. Regeringen har följt budgetlagen och dess förarbeten. Huvudsyftet med budgetlagen är att ha kontroll på kostnadsutvecklingen och se till att vi inte överskrider det så kallade utgiftstaket. Jag hoppas att vi kan vara överens om att så långt är allt väl.

När vi har haft olika alternativ för att tillgodose möjligheten att följa budgetlagen och klara utgiftstaket har vi gjort bedömningen att den här förskjut-

ningen på tre dagar när det gäller EU-avgiften inte är av annan art än det faktum att vi har tvingats acceptera att EU har väntat inte tre dagar utan tre veckor eller kanske tre månader med att betala tillbaka de pengar vi skall ha. Vi har inte anklagat EU för något brott i det avseendet. Vi konstaterar att det ibland sker förseningar i EU:s utbetalningar. Vi anmälde vår försening på tre dagar i god tid till EU och har sedan betalt vår förpliktelse den 2 januari. Vi hade dessutom inte den 2 januari fått tillbaka de pengar som EU var skyldig oss, utan det fick vi väsentligt senare.

Ingvar Svensson (kd): Herr ordförande! Finansministern är ju rädd för finansmarknaden. Om vi skulle ha brutit igenom taket skulle den bete sig konstigt. Är finansmarknaden obegåvad? Skulle den inte också reagera konstigt när man gör en teknisk manipulativ, men egentligen inte substantiell, förändring av redovisningen?

Finansminister Bosse Ringholm: Jag är inte rädd för finansmarknaden. Däremot har jag respekt för finansmarknaden och respekt för utgiftstaket. Jag tycker att det är viktigt att finansmarknaden också vet om att vi har kontroll på vår utgiftsutveckling. De reaktioner vi har sett på finansmarknaden under senare tid har ju gett Sverige högsta betyg. Det har till och med varit en uppgradering från olika institut på finansmarknaden. Jag tror att finansmarknaden har dragit en alldeles korrekt slutsats, nämligen att regeringen har kontroll på utgiftsutvecklingen. Regeringen reagerar när så behövs för att förhindra eventuella avvikelser när det gäller utgiftsutvecklingen.

Ordföranden: Då går vi över till ärende 25 där en företrädare för Moderaterna kommer att ställa en fråga, och det kommer att vara jag.

Den hakar i viss mån tag i de tidigare frågorna. I det tidigare ärendet svarade finansministern, och det framgår också av dokumentationen i det ärende som vi nu skall behandla, att många av förändringarna av redovisningen i sig inte förändrar utgifterna för staten. Finansministern höll med om att utgifterna för det svenska EU-medlemskapet inte förändrades genom den förskjutning av betalningen som man gjorde, utan utgiften var densamma. Det som är intressant från riksdagens och allmänhetens sida är just att se hur regeringen och riksdagen kan hålla kontroll på utgifterna.

Om de här förändringarna inte i sig påverkar utgifterna utan påverkar redovisningen av utgifterna, på vilket sätt stärker finansministern utgiftstakens trovärdighet genom att inte förändra utgiftsutvecklingen som sådan utan genom att förändra redovisningen?

Finansminister Bosse Ringholm: En budget består ju både av utgifter och inkomster. Utgiftstaket är reglerat på utgiftssidan. På inkomstsidan kan man säga att saldomålet i allra högsta grad är det sikte vi har. De olika förslag som regeringen har lagt till riksdagen, och som riksdagen har fastställt, när det gäller anställningsstöd och andra aktiviteter och som påverkar inkomstsidan har naturligtvis också en påverkan på vårt saldo. Därför är vi angelägna att inte bara klara utgiftstaket utan också klara saldomålet. Den bedömning som vi hela tiden har gjort är att vissa typer av avgifter och finansieringar kan

betalas på inkomstsidan. De hör naturligen ihop med inkomstsidan. Regeringen har hela tiden samma krav på sig på saldositiden som vi har på utgiftssidan.

Ordföranden: I det tidigare ärendet kunde vi konstatera att den ökade utgift som kom av regeringens agerande inte var förankrad i något beslut i riksdagen. När det gäller den anmälan vi nu behandlar är det förvisso så som finansministern också sade i sin introduktion att riksdagen har fattat beslut om detta.

Låt oss klargöra detta. Att man omvandlar statsutgifter till inkomstminskningar, att man startar en ny nettobudgetering som man inte tidigare har haft eller att man förskjuter utgifter som i sig hör hemma under visst år och betalar dem senare förändrar väl inte de faktiskt utgifterna, finansministern?

Finansminister Bosse Ringholm: Det avgörande är den samlade ekonomin. Om det är på utgiftssidan eller inkomstsidan är ju en samlad bedömning som vi gör av ekonomin. Regeringens redovisning till riksdagen varje år i vårbudgeten och i budgetpropositionen innehåller ju båda delarna. Vi vill inte anstränga ekonomin mer än de ekonomiska ramarna tillåter. Om vi gör det, och det har ju tyvärr förekommit en överansträngning av våra ekonomiska resurser i nutid i Sverige, leder det till väldigt stora obalanser i ekonomin. Det vill vi till varje pris undvika. Därför har regeringen varit noga med att inte bara klara utgiftstaket utan också klara saldomålet.

Jag vill gärna påminna om att vi är ett av de få länder i EU och Europa som år efter år har kunnat redovisa ett positivt saldo, det vill säga ett positivt överskott i våra offentliga finanser. Tyskland, Frankrike, Italien och land efter land ligger på minus 3–4 %. Vi ligger strax över nollstrecket. För några år sedan hade vi ett överskott på 4–5 %. Vi gör hela tiden en sammanvägningen av både inkomst- och utgiftssidan.

Ordföranden: Finansministern svarar inte riktigt på min fråga om detta påverkar de faktiska utgifterna. Jag skall inte ta upp en debatt med finansministern om det faktum att vi har ett ökande underskott i statens finanser som självfallet skall bedömas mot den här bakgrunden. Den fråga vi granskar här är hur man använder systemet med utgiftstaken.

Finansministern medger egentligen att utgifterna som sådana inte har förändrats, utan det är hur redovisningen har skett som har förändrats. Det har man delvis gjort därför att andra politiska partier eller medierna inte skall kunna kritisera regeringen för att utgifterna är högre än de skulle vara. Men finansministern medger själv att utgifterna är högre än de skulle vara, att han har redovisat annorlunda för att motverka kritik från bland annat oppositionen. På vilket sätt stärker detta utgiftstakens trovärdighet?

Finansminister Bosse Ringholm: Jag godtar inte den beskrivningen. Jag tycker att den är ganska felaktig. Jag vill beskriva det så att en regering i varje läge måste göra en bedömning av hur mycket offentliga utgifter som landet tål. Det gör vi för tre år i rad. Vi redovisar våra förslag för riksdagen, och riksdagen godkänner den utgiftsram som finns för tre år i rad.

På motsvarande sätt har vi en långsiktig ram när det gäller saldomålet, det vill säga ett överskott på 2 % som mål för en konjunkturcykel. Vi redovisar också hela tiden en avstämning av hur detta saldomål utvecklas. I ett läge där hela Europa och hela världen har haft lågkonjunktur under ett stort antal år har vi tyckt att det har varit rimligt att under ett par års tid ha en upplåning för statens del för att motverka lågkonjunkturen.

Om vi inte hade haft det, hade vi skrivit ut mer arbetslöshet och sämre sociala situationer för mängder av människor. Det tycker vi är ganska orimligt. Det handlar inte om att säga att alla inkomstminskningar som man kan göra genom olika aktiviteter på den sidan innebär att man lägger det på utgiftssidan.

Det finns en inkomst- och en utgiftssida. Vi har mål på båda sidorna. Vi redovisar kontinuerligt för riksdagen hur vi lever upp till dessa. Vi lever mer än väl upp till de här målen på utgiftssidan, och i ett europeiskt sammanhang tillhör vi de allra främsta när det gäller att klara våra offentliga finanser.

Ordföranden: Men finansministern medger att den förändrade redovisningen av dessa utgifter i sig inte påverkar de faktiska utgifterna?

Finansminister Bosse Ringholm: Jag kan upprepa svaret en gång till eftersom frågan upprepas. Utgiftssidan redovisas för sig, och inkomstsidan redovisas för sig. Man kan inte lägga ändrade inkomster på utgiftssidan och säga att de har någon faktisk funktion där. Vi gör en bedömning av skatteinkomsterna och de olika aktiviteter som är finansierade via olika inkomstförändringar. Det görs inom ramen för det överskottsmål som vi har. Om vi ohämmat skulle låta inkomsterna försämrats, skulle det omedelbart slå på vårt överskottsmål, och det har vi självfallet ingen som helst anledning att göra.

Mats Berglind (s): Jag är nöjd med de skriftliga svar vi har fått i den här frågan.

Tobias Krantz (fp): Herr ordförande! I den skriftliga dokumentation som har kommit ut och som finansministern också har varit inne på poängteras att de avvikelser som har skett när det gäller att omvandla statsutgifter till budgeterade inkomstminskningar har skett med stöd av lag, och riksdagen har accepterat detta. Regeringskansliet och finansministern erkänner alltså att det har skett en avvikelse från det som är budgetlagens normala bestämmelser och från normala förfaringsätt.

Hur många sådana här avvikelser från budgetlagen kan man göra utan att budgetlagens bestämmelser helt urholkas?

Finansminister Bosse Ringholm: Detta är, som jag sade tidigare, ytterst en bedömning av hur man klarar den samlade ekonomin, utgiftstak och överskottsmål. Regeringen gör inga avvikelser i förhållande till de övergripande målen för då tappar regeringen kontrollen över den ekonomiska utvecklingen. Vi har tyvärr i färskt minne hur den dåvarande regeringen i början av 90-talet helt tappade kontrollen över utgiftsutvecklingen och inkomstutvecklingen. Det är i så färskt minne att jag hoppas att alla partier tar till sig denna kunskap.

Tobias Krantz (fp): Vi kan gärna ha en diskussion om ekonomisk politik och statsbudgetens substantiella utformning någon annan gång, jag och finansministern. Nu diskuterar vi inte just det utan budgetlagen och budgetlagens bestämmelser. Det står i de papper vi har fått ut att regeringen erkänner att förfarandet att omvandla utgifter till inkomstminskningar är en avvikelse från principen om brutto- respektive nettobudgetering men att åtgärden har vidtagits med stöd av annan lag.

Jag återupprepar frågan: Hur många avvikelser kan man göra med stöd av annan lag för att budgetlagen inte helt skall urholkas?

Finansminister Bosse Ringholm: Jag tycker att beskrivningen är något märklig. Vi urholkar ingen budgetlagstiftning. Däremot håller vi oss inom de ekonomiska ramar som svensk ekonomi har. Det handlar om att se till att vi både på utgiftssidan och inkomstsidan kan hitta en rimlig ekonomisk avvägning och balans. Om vi skulle avvika måste regeringen i så fall redovisa för riksdagen vad regeringen gör för att få upp ekonomin på banan igen. Det sker årligen i budgetpropositionen och vårbudgeten.

Tobias Krantz (fp): Det blir lite tjugigt. Jag ställer en fråga och finansministern svarar på en helt annan fråga.

Regeringen erkänner i de papper som har kommit ut att man har avvikit från principen om netto- och bruttobudgetering i ett antal fall men att det har skett med stöd av annan lag. Då frågar jag hur många sådana avvikelser man kan göra utan att budgetlagens principer och de principer vi har för netto- och bruttobudgetering åsidosätts. Kan inte finansministern ge något slags indikation på hur många sådana avvikelser man kan acceptera, som finansministern kan tänka sig att acceptera för att budgetlagens syfte och övergripande principer inte skall vara helt förfelade?

Finansminister Bosse Ringholm: Svaret är ganska enkelt. Den som vill vara samvetsgrann som finansminister kan inte acceptera några avvikelser som skadar svensk samhällsekonomi, svensk ekonomisk trovärdighet. Det är inte en tillfällighet att ratinginstituten under senare tid har graderat upp Sverige. Det har de gjort därför att vi har varit så noga med att hålla både utgiftstak och offentliga finanser i gott skick. Därför tycker jag att frågan utgår från en felaktig förutsättning.

Mats Einarsson (v): Jag har en fråga som möjligen ligger aningen vid sidan av själva granskningens kärna, men svaret kan nog ha ett visst intresse i alla fall. Jag skall formulera den i två delar.

Är budgetlagens utformning sådan, enligt finansministerns uppfattning, att den dels i varje stycke befordrar en korrekt och rättvisande redovisning, dels ger utrymme för den förnuftigaste ekonomiska hushållningen och de vid varje tidpunkt rationellaste åtgärderna? Eller finns här problem att uppmärksamma?

Finansminister Bosse Ringholm: Det är viktigt att budgetlagen har en bred tolkning som omfattas av så stora grupper och partier som möjligt. Under de år som vi har haft vår nuvarande budgetlag tycker jag att den har fått det breda stödet, förtroendet och respekten. Till svar på den andra delfrågan kan

man säga att budgetlagen är ett dokument som alltid prövas mot verkligheten. Det finns alltid en rad målkonflikter, vilket ingår i frågeställningen, som gör att man måste pröva utformningen av budgetlagen och dess praktiska konsekvenser. Man kan aldrig påstå att man när budgetlagen formulerades kunde förutse varje sådan målkonfliktsituation. Budgetlagen skall gälla i lågkonjunktur och högkonjunktur. Vi har erfarenheter från både- och numera, och det är positiva erfarenheter.

Svaret på frågan är att budgetlagen naturligtvis inte kan sägas vara fullkomlig i den bemärkelsen att man alltid vet svaret, hur man skall hantera situationen för att det skall vara förenligt med budgetlagen. Det måste prövas om man kan hitta rätt teknik för att hantera nya situationer.

Mats Einarsson (v): Kan man säga att det som har förevarit i de exempel som ligger till grund för de anmälningar som vi nu tittar på är uttryck för den typen av målkonflikter i budgetlagen?

Finansminister Bosse Ringholm: Jag vill snarare säga att det är ett uttryck för praktiska konsekvenser. Vi har ett antal verksamheter i vår arbetsmarknadspolitik som betalas över statsbudgeten. Vi har andra som betalas via kombinationer av arbetsgivarinsatser och olika typer av lättnader i skattelagstiftningen.

Det är väl den typen av prövningar som hela tiden måste göras: Är det enbart en klassisk traditionell utgiftskoncession det handlar om eller är det en kombination av pengar från enskilda företagare och pengar som kommer via skattereduktioner av olika slag? Det är en modell som har använts länge i svenskt samhällsliv och svensk skattelagstiftning. Man har velat använda skattevapnet just för att stimulera en viss typ av konsumtion, en viss typ av anställningar. Man har då underlättat via lägre skatter. Det kan gälla att agera miljövänligt eller att få till stånd ökad sysselsättning. Sådana avvägningar måste man alltid göra. I det ligger, som ett svar på frågan, ett ständigt utvecklingsarbete.

Kerstin Lundgren (c): Förskjutningar av utgifter som skett under mandatperioden har i huvudsak vidtagits mot slutet av åren 2002 och 2003. Finansministern har sagt att det är viktigt för trovärdigheten att utgiftstaken upprätthålls. Finns det för ministern en bild av att förskjutningar som ökar i antal i slutet av året påverkar trovärdigheten för utgiftstaken och budgetlagen?

Finansminister Bosse Ringholm: Det är i och för sig inte antalet som är det avgörande utan den volym pengar det handlar om. Som jag tidigare har redovisat betalade vi EU-avgiften i förtid, alltså för tidigt, i december 2002. I december 2003 betalade vi den tre dagar senare. Det är mer volymen pengar än antalet som är avgörande.

Gustav Fridolin (mp): Ordförande! Anmälan rör ett flertal olika regerings- och budgetärenden. De materiella frågorna utifrån de skriftliga svar som Regeringskansliet har gett är redan ställda. Jag har en fråga av något annan art.

Om vi tänker oss en annan situation med en borgerlig regering och Bosse Ringholm som oppositionsledare för socialdemokraterna i riksdagens finansutskott och han då hade upptäckt den här typen av budgetering i regeringens budget i ett antal ärenden, hade det då föranlett någon form av handlande från Bosse Ringholms sida?

Finansminister Bosse Ringholm: Jag tackar för denna möjlighet att agera rollspel. Om det hade varit som i början av 90-talet, att utgifterna hade överskridit vad som hade planerats, hade jag naturligtvis reagerat. Så länge man håller sig inom utgiftstaket tycker jag inte att det finns något skäl att agera.

Ordföranden: Jag har ytterligare en fråga till finansministern. Statens underskott har ökat de senaste åren. Såvitt jag kan förstå har det inte varit planerat av regeringen. Man kan mycket väl tänka sig att man, när man flyttar utgifter på det här sättet, får en sämre bedömning av den faktiska utgiftsutvecklingen.

Finansministern har mer eller mindre hållit med om att de olika redovisningsförändringarna, förskjutningarna, inte påverkar de faktiska utgifterna. Det ligger i sakens natur att det finns en risk för att större utgiftsmassor växer fram än vad man har överblick över.

Om man gör förskjutningar i tiden av utgifter som hänför sig till ett visst år, om man börjar med nettobudgetering där man inte tidigare har haft det, om man omvandlar utgifter till inkomstminskningar med mera, underlättar detta då för en bedömare att följa utvecklingen av statens utgifter eller försvårar det? Eller är det fullkomligt likgiltigt? Påverkar det bedömningen eller den så kallade transparensen, som är ett modernt begrepp i dessa sammanhang, att man förändrar sättet att bokföra utgifter på utan att utgifterna som sådana förändras?

Finansminister Bosse Ringholm: Det är riktigt att regeringen inte planerar för konjunkturförsvagningar eller konjunkturdämpningar. Däremot kan regeringen agera på ett sådant sätt att det, när väl konjunkturdämpningen inträffar, finns resurser att möta den. Det är vad som har inträffat under senare år. Vi hade ett relativt stort överskott i de offentliga finanserna i början av 2000-talet. Vi använde inte hela överskottet, i motsats till många länder ute i Europa. Det ökade överskott som vi då hade har vi kunnat använda för att motverka den lågkonjunktur vi har sett i Europa och USA under senare år.

Om jag förstår frågan rätt är det väl så att ju större utgiftsmassa man har i den offentliga sektorn, desto mer påverkas man av vad som händer i omvärlden. Det är naturligtvis korrekt att den som har en liten offentlig budget kanske inte påverkas lika mycket. Då är det andra delar av ekonomin som får ta smällarna i stället.

Om man har en stor offentlig sektor är det också oerhört viktigt att ha ordning och reda i den offentliga sektorns ekonomi och se till att vi har överskott de goda åren för att sedan kunna parera de dåliga åren och på sikt kunna ha ett överskott på 2 % över en konjunkturcykel.

Ordföranden: Men finansministern svarade inte på min fråga, om den här typen av förändringar underlättar eller försvårar för den som vill följa och

kontrollera den faktiska utgiftsutvecklingen. Vi verkar vara rätt överens om att den typen av åtgärder som vi nu talar om, som inte är utgiftsminskningar utan skilda sätt att redovisa utgifter, inte har påverkat den faktiska utgiftsutvecklingen.

Jag ställer än en gång frågan: Anser finansministern att det underlättar för att följa statens utgiftsutveckling eller att det försvårar det om man gör den här typen av förändring i redovisningsmetoder? Vi har förvisso sett hur man i ett antal företag runtom i världen har förändrat redovisningen av utgifter. Det påverkar möjligheten till insyn.

Jag ställer än en gång frågan: Underlättar detta eller försvårar det för olika betraktare när regeringen redovisar utgifter på olika sätt från tid till tid?

Finansminister Bosse Ringholm: Den stora skillnaden är att regeringen alltid redovisar alla förändringar som görs för riksdagen och underställer dem riksdagen för godkännande. Om herr ordföranden tänker på de stora, privata företag i näringslivet som har haft problem med sin redovisning är problemet snarare att de har försökt dölja sin redovisning. Ingen har sett vad de har hållit på med förrän det har kraschat en dag.

I den svenska riksdagen är vi så långt vi kan komma från den typen av falsarier. Bevekelsegrunderna redovisas öppet hela tiden. Det prövas mot budgetlagen. Det prövas i olika utskott i riksdagen. Det prövas i den slutliga kammarbehandlingen. Vi talar om två skilda världar.

Ordföranden: Men frågan kvarstår, eftersom finansministern själv har sagt att många av de här åtgärderna har gjorts därför att man skulle lugna finansmarknad och även opposition.

Än en gång, frågan är: Underlättar det eller försvårar det att följa statens faktiska utgiftsutveckling?

Finansminister Bosse Ringholm: Jag kan inte påminna mig att jag har sagt att jag vill lugna oppositionen. Det vore ganska trist om vi hade en lugn opposition. Den skall väl vara så alert som möjligt.

Vad jag vill uppnå är att vi har ordning och reda i de offentliga finanserna och att vi klarar utgiftstaket varje år. På den utgiftsmassa det handlar om kan man naturligtvis behöva göra justeringar kring årsskiftena. Men om man ena året gör en justering och flyttar över utgifter från det ena året till det andra får man ett större krav på sig att man måste leva upp till utgiftstaket påföljande år. Det har vi klarat sju år i rad. Det går inte att lösa det här via någon form av engångsinsatser.

Ordföranden: Tack för det. Jag tror inte att vi kommer längre i denna frågeomgång. Eftersom ingen har ytterligare frågor avslutar vi denna utfrågning och tackar finansministern.

BILAGA B8

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar den 13 april 2004

Utfrågning med näringsminister Leif Pagrotsky

Näringsdepartementets handläggning rörande statligt ägande m.m. samt Näringsdepartementets upphandling av ekonomisk och juridisk rådgivning m.m.

Ordföranden: Då återupptar vi konstitutionsutskottets sammanträde och offentliga utfrågning nu med näringsminister Leif Pagrotsky. Det gäller granskningsärendet 7, Näringsdepartementets upphandling av ekonomisk och juridisk rådgivning gällande SJ AB och ärendet 8, Näringsdepartementets handläggning rörande statligt ägande med mera.

Vi ger ordet till näringsministern för en introduktion till de två olika ärendena. Därefter har vi en frågerunda för vart och ett av ärendena. Vi börjar med ärendet 7 och därefter ärendet 8. Varsågod. Välkommen hit, och ordet är ditt.

Näringsminister Leif Pagrotsky: Tack, herr ordförande! Ni prövar just nu två ärenden som handlar om hur vi i regeringen förvaltar de statliga bolagen. Det ena gäller beredningen av propositioner och handläggningen av sekretessfrågor. Det andra ärendet gäller upphandlingen av ekonomisk och juridisk rådgivning i fråga om kapitaltillskottet till SJ. Jag tar upp dem nu i ett sammanhang, men jag gör det i tur och ordning. Jag tar bara en inledning för de två frågerundorna.

Regeringskansliet har tidigare i år skriftligt besvarat utskottets frågor om hur vi har skött beredningen av bolagens omstruktureringar. De omstruktureringarna omfattas av riksdagens beslut med anledning av den ekonomiska situationen i SJ och Teracom. Frågorna gäller också ägandet i två andra bolag, Svenska Skogsplantor och Svensk Exportkredit (SEK). Utskottet har också ställt frågor om utlämnande av handlingar som rör förvaltningen av de bolagen. Jag återkommer till det om en stund.

Jag skall börja med beredningen av propositionen om SJ, Teracom och Svenska Skogsplantor. Det jag säger berör också propositionen om SEK.

Statens aktieinnehav i de statliga bolagen representerar stora värden och berör väldigt många människor. De har i dag ungefär 200 000 anställda. Vi hanterar i förvaltningen av dessa bolag ofta affärskänsliga uppgifter, i synnerhet i frågor som rör kapitaltillskott och förändrad ägarstruktur i bolagen.

I samband med förberedelserna måste ett stort antal frågor av finansiell och juridisk art analyseras. Vid beredningen av de propositioner som utskottet ställt frågor om fanns behov av att göra juridiska och finansiella analyser

inför ställningstaganden om bolagens situation och om bolagens framtidsutsikter.

För att vara säkra på att regeringens förslag vilar på ett väl berett underlag skaffades därför analyser och rapporter in från finansiella och juridiska rådgivare. Genom dessa fick vi nödvändigt underlag för förslagen.

Det ligger i sakens natur att när man bedriver affärsverksamhet kan förhandlingsuppgifter och ekonomiska analyser inte alltid offentliggöras. Hade vi offentliggjort sådana uppgifter hade det kunnat ge stora möjligheter för konkurrerande bolag och andra kommersiella parter som bolagen har relationer med att utnyttja statens belägenhet med motsvarande skada för staten.

Regeringen gjorde en bedömning av fördelarna och nackdelarna med att inhämta yttranden från remissinstanser. En avgörande faktor vid bedömningen var statens intresse av att säkra statens förmögenhetsinnehav. Mot bakgrund av detta valde regeringen att inte offentliggöra beredningsmaterialet med analyser och affärskänsliga uppgifter genom att ta in yttranden från myndigheter och allmänheten.

Självklart skall regeringen leva upp till regeringsformens krav. Men beredningen av propositioner om till exempel ägarstrukturen inom de statliga bolagen ställer andra krav på beredningen än när regeringen lämnar till exempel lagförslag till riksdagen. Det är andra krav som också ryms inom regeringsformens krav.

Det handlar också om konkurrensneutralitet. Man måste ta hänsyn till de statliga bolagens konkurrenssituation. Ägaren–staten måste kunna hantera affärskänslig information på samma sätt om en privat ägare. Annars skulle de statliga bolagen få betydande konkurrensnackdelar.

Jag vill också peka på att riksdagen har beslutat om regler om skydd för information som är känslig för enskilda affärsförhållanden. De reglerna gör inte skillnad på uppgifter som har lämnats in av privata företag och uppgifter som har lämnats in till någon myndighet av statliga företag.

Företag som lämnar in uppgifter till en myndighet för att myndigheten skall kunna fullgöra sina uppgifter, vare sig myndigheten heter Regeringskansliet, Riksskatteverket eller någonting annat, åtnjuter samma skydd för sina känsliga uppgifter enligt de regler som ni här i riksdagen har beslutat om och som är vägledande för oss i vår vardag i Regeringskansliet.

Sammanfattningsvis vill jag understryka att beredningen av kapitaltillskott och förändrade ägarstrukturer i de statliga bolagen delvis kräver en annan typ av beredningsprocess än vid lagstiftningsarbete. I det uppdrag som vi har fått av riksdagen att förvalta de statliga bolagen ligger att statens förmögenhetsvärde måste säkras. Jag uppfattar att regeringen väl uppfyller sitt förvaltningsuppdrag och beredningskravet i regeringsformen.

Jag övergår nu till frågor om utlämnande av handlingar och sekretess. Regeringskansliet har i sitt skriftliga svar till utskottet redogjort för när handlingar lämnats ut och varför vissa dokument tog längre tid att expediera.

Allmänt kan sägas att materialet i de nu aktuella ärendena är omfattande och innehåller uppgifter som skyddas av sekretess. Den sekretessprövning

som måste göras när handlingar begärs utlämnade är komplicerad och tidskrävande. Ett stort antal dokument måste gås igenom sida för sida. Ofta tillfrågas också det berörda bolaget.

Jag kan som en upplysning berätta att det material som begärdes ut om SJ, och som jag gissar kommer att vara en huvudpunkt vid dagens överläggning, omfattade 30 samlingspärmar. Det var 30 A 4-pärmar med material. Lagen kräver av oss att vi går igenom dem sida för sida, uppgift för uppgift, när de begärs utlämnade.

Jag övergår nu till utskottets frågor om Regeringskansliets ramavtal från år 2000. När det gäller utskottets frågor om Regeringskansliets upphandling av tjänster vill jag börja med att beskriva arbetsfördelningen inom Regeringskansliet.

Inom Regeringskansliet ansvarar förvaltningschefen för myndighetens upphandlingar. Regeringskansliets administrativa avdelning, förvaltningsavdelningen, samordnar Regeringskansliets upphandling av tjänster och varor för samtliga tio departement.

Regeringskansliet gör ett stort antal upphandlingar varje år. Med anledning av omfattningen av myndighetens behov sker de ofta i ramavtalets form. Förvaltningsavdelningen följer självfallet noga rättsutvecklingen inom detta område. Det är för regeringen och Regeringskansliet viktigt att vara ett föredöme vad gäller offentlig upphandling.

Avropen eller beställningen av de tjänster som granskningsärendet gäller avser förberedelserna för kapitaltillskott till SJ som skedde under slutet av år 2002 och början av år 2003. Regeringskansliet hade då under knappt två år använt sig av det ramavtal som upphandlats under år 2000.

Det är svåra juridiska frågeställningar man ställs inför när man upphandlar omfattande juridiska och ekonomiska tjänster. Jag har inte möjlighet att kommentera den pågående juridiska diskussionen av rättstillämpningen i detalj. Jag har i stället bett Statskontoret att analysera rättsläget, inte minst i ljuset av vad som nu har kommit fram av ett par domar som ni har i ert material och det yttrande som NOU, Nämnden för offentlig upphandling, nyligen har inkommit med som ett led i det ärende vi diskuterar i dag.

Yttrandet från Statskontoret är alldeles färskt. Vi har det med oss här. Vi tänkte dela ut det om ni är intresserade av det. Vi har en bunt med oss att dela med oss av.

Jag vill poängtera att de nu aktuella upphandlingarna tidigare har ingått i utskottets granskning av Regeringskansliets konsultupphandlingar för bara två år sedan. Därför har vi känt oss trygga i vardagen med våra rutiner som vi har använt sedan dess.

Jag kan också peka på att Statskontoret har gjort värderingen att de rutiner som vi använder är vanliga i hela statsförvaltningen. Statskontoret är den myndighet som sköter detta i vardagen. Det har kommit fram till att rättsläget inte har ändrats av de utslag som har kommit i en del domar nyligen.

Slutligen vill jag nämna något om hur rådgivningsuppdragen i ärendet om SJ kom till. Vissa av uppdragen sattes i gång genom förberedande åtgärder

innan avtalen var undertecknade. Skälet till detta var den tidspress som fanns i ärendet. Bolaget stod inför hot om konkurs. Det fanns därför ett behov av att sätta i gång analysarbetet så fort som möjligt, omedelbart.

Rådgivaren kände till att uppdraget var preliminärt innan avtalet skrivits under. Vid en avvägning mellan att skjuta upp analysarbetet och att låta rådgivarna påbörja arbetet valde vi att börja omedelbart av hänsyn till allvaret i frågan. Detta var ett undantagsfall. Vi ser över rutinerna för att för framtiden kunna korta tiden mellan offert, avtalstecknande och igångsättning.

Därmed tackar jag för möjligheten att inleda och är beredd att svara på de frågor som kan tänkas kvarstå efter min fullödiga inledning.

Ordföranden: Tack så mycket för det. Det hade varit av betydande värde om allt material från Regeringskansliet hade varit utskottet tillhanda före utfrågningen. Det leder lite grann till en skevhet i förutsättningarna att ha en utfrågning om det läggs fram material som vi inte ens har nu.

Jag vill bara ha detta sagt och dessutom uppmåna till att vi så snart som möjligt får detta material från Regeringskansliet. Det är en del av det granskningsunderlag vi har.

Näringsminister Leif Pagrotsky: Jag vill gärna instämma i detta att det är mycket önskvärt. Men det material från NOU som utskottet har lämnades efter det att vi hade yttrat oss till KU i februari. Vi fick det alldeles nyligen. Vi satte naturligtvis omedelbart i gång att analysera innebörden av det utslaget när det kom. Det var sent.

Jag kan avslöja för er att jag själv fick det för två timmar sedan. Det har kommit från Statskontoret alldeles nu. Alternativet var att inte berätta för er att det materialet finns, eller alternativet var att säga till er att vi inte har någon analys av det material från NOU som ni har begärt och som ni har skickat till oss. Det tyckte jag för min del var ett sämre och mer nonchalant alternativ än det som jag medger till synes vårdslösa som vi gör nu. Det är så till synes, dock inte på riktigt. Jag menar att det var uttryck för respekt för er att ge er allt vad vi har även om varken ni eller vi har hunnit analysera det i detalj.

Ordföranden: Nåväl. Vi behöver inte orda mer om detta. I vilket fall som helst är det svårt för utskottet att med utgångspunkt från detta material ställa frågor. Vi har det underlag som vi har. Sedan får vi gå fram och se om vi behöver fylla på med ytterligare frågor kring detta.

Att vi har begärt in yttrande från Nämnden för offentlig upphandling är en del i det arbete som görs när vi granskar regeringen. Vi utgår inte bara från de svar som regeringen lämnar, utan vi inhämtar även andra uppgifter. Det är en normal del i vår verksamhet.

Jag skall nu lämna ordet till företrädare för de fyra partier varifrån granskningsanmälan kommer. Jag börjar med Moderaterna och Nils Fredrik Aurelius, varsågod.

Nils Fredrik Aurelius (m): Herr ordförande! Ärende 7 handlar om Näringsdepartementets upphandling av ekonomisk och juridisk rådgivning gällande SJ AB. Centralt för att bedöma frågan, som naturligtvis är rätt tekniskt komplice-

rad även för oss, är hur man ser på begreppet ramavtal och hur det tillämpas. Rätt tillämpat är vi väl överens om att det kan spara pengar och vara praktiskt. Men felaktigt tillämpat kan det komma i strid med lagen om offentlig upphandling.

Vi har ett intressant dokument som vi har fått från Nämnden för offentlig upphandling. Det är daterat den 18 mars. Där levereras ganska stark kritik mot hur upphandlingarna går till och hur man tolkar begreppet ramavtal. Jag skall inte läsa upp hela här, men det påpekas att det saknas ett antal saker i ramavtalet. Det gäller exempelvis fördelningsnyckel för tilldelning av avrop såsom rangordning av leverantörerna.

Man skriver vidare: Det innebär att dessa ramavtal inte fastställer samtliga villkor för avrop som fordras enligt LOU 1 kap. 5 §. Vidare säger man: De aktuella ramavtalen möjliggör enligt NOU:s mening inte för Regeringskansliet att anskaffa juridiska och ekonomiska konsulttjänster utan att först genomföra ett upphandlingsförfarande. Så har det inte riktigt gått till.

Nu är inte NOU vem som helst. Det är en myndighet som just har som uppgift att utöva tillsyn över den offentliga upphandlingen. Det måste ändå vara märkligt att denna expertmyndighet, eller denna speciella myndighet, riktar så stark kritik mot det departement som näringsministern förestår.

Kan jag få be om en kommentar till kritiken om bristerna i fråga om ramavtal?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Jag håller med om det som sades så långt som att det är tekniskt komplicerat och svår juridik. Ju fler jurister man frågar, ju fler svar får man. Den tillämpning av regelverket som vi har använt oss av i Regeringskansliet de senaste åren har man bedömt och bedömer fortfarande ligga väl i linje med de regelverk som finns.

NOU:s kritik kom som en överraskning för oss. Jag vill peka på att också Statskontoret gör samma bedömning. Jag skall inte åberopa det eftersom ni inte har läst det så noga. Men i den fortsatta beredningsprocessen tror jag att ni kommer att bli varse detta.

Även riksdagen har själv tidigare granskat detta och kommit fram till att det var i sin ordning.

Man kan säga att det finns två grundläggande metoder att hantera den här typen av frågor. Vi har behov av mycket snabba insatser i affärsverksamheten, eftersom det går med en annan dynamik än i ärenden där man själv kontrollerar processen och som gäller i lagstiftningsärenden.

Vi väljer att göra på det här sättet där vi är en myndighet som upphandlar, och vi gör det enligt de regelverk som gäller. Ett annat alternativ är att göra det i bolagsform. Det har prövats tidigare. Då var det ett av statens aktiebolag som köpte på de villkor man själv tyckte var rimliga. Man hade inte den insyn, den kontroll och den reglering av konkurrensförhållandena som man har nu.

Jag tycker det här är bättre. Men det kräver att vi kan agera med snabbhet och flexibilitet när det dyker upp plötsliga affärshändelser av typen att styrel-

sen i SJ plötsligt en dag säger att bolaget riskerar att komma på obestånd och att man tvingas upprätta en kontrollbalansräkning.

Nils Fredrik Aurelius (m): Det är inte en teoretisk debatt vilken som helst mellan jurister. Den som har yttrat sig mycket kritiskt är Nämnden för offentlig upphandling. Den har just till uppdrag att utöva denna tillsyn. Det går inte att säga att det bara är en akademisk fråga. Det handlar om hur man rimligen tolkar LOU. Där får man väl ändå tro att Nämnden för offentlig upphandling har en viss kompetens.

Jag får tillägga att det också som näringsministern antydde här finns ett rättsfall sedan något år tillbaka. Kammarrätten i Sundsvall framhöll i en dom i juni 2000 saker som om vi förenklar det något kan sägas innebära ett stöd för den tolkning som NOU gör om synen på ramavtal.

Lägger man ihop denna speciella myndighet med denna specialkompetens, NOU, och även ser på rättsfall – det finns även från Norge ett intressant fall som är lite parallellt – kommer man till en slutsats. Dessa tunga instanser tycker något helt annat än Näringsdepartementet och näringsministern. Då tycker jag spontant nog inte att det räcker att säga att Statskontoret har utrett det. Vad det har kommit fram till har vi inte hunnit se än.

Jag får avrunda detta avsnitt med en liten konstitutionell fråga. Är det inte besvärande att regeringen å ena sidan genom Näringsdepartementet och å andra sidan denna egentligen underställda myndighet som är specialiserad, NOU, och å tredje sidan en kammarrätt har så skilda åsikter i en sådan här fråga om huruvida LOU, lagen om offentlig upphandling, har tillämpats på ett korrekt sätt? Leder det exempelvis till några konstitutionella reflexioner?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Att jag var abstrakt i mitt svar berodde på att jag tyckte att det kanske var lite oschyst att börja gå in i detalj på det material som ni ännu inte har sett. Men eftersom du ställer frågan som du gör kan jag få läsa innantill och bemöta det i sak såsom det framställs av Statskontoret.

Nyckelfrågan i NOU:s kritik är att när man har ett ramavtal bör man också ha en rangordning av dem som man har ramavtalet med, dvs. i vilken turordning man skall anlita dem. Om kapaciteten hos nr 1 räcker skall man ta den, om den inte räcker skall man därefter ta nr 2 och nr 3.

Här handlar det om disparata avtal med experter på immaterialrätt, revisionsbyråer och lite olika saker. Om detta säger Statskontoret så här, och det är ett svar på Aurelius fråga mer i sak: En rangordning av leverantörer i parallella ramavtal kan alldeles oavsett eventuella legala krav vara lämpligt på områden där det krävs flera leverantörer för att täcka det totala behovet och på områden där produkterna är relativt standardiserade, statiska och lätt utbytbara. Däremot kan en rangordning vara direkt olämplig på ett område med en snabb pris- och produktutveckling, till exempel inom IT, då utvärderingen vid upphandlingen ger en ögonblicksbild av vad som är det mest ekonomiskt fördelaktiga som kan vara inaktuell vid avropstillfället.

Det syns för mig att det är en träffande beskrivning av det som min företrädare riksdagsmannen från Nyköping har råkat ut för när han inte får lov att flyga för ett par hundralappar från Nyköpings flygplats utan måste åka för ett

stort antal tusenlappar från Arlanda flygplats nära Uppsala, eftersom man inte har använt den flexibilitet som man behöver. Riksdagen och vi använder såvitt jag förstår samma regler. Vi måste beakta den flexibilitet som man behöver ha i sammanhanget.

Det ställdes en fråga om det är besvärande för mig med de olika tolkningarna. Svaret på den frågan är obetingat ja. Det är inte bra. Därför kan jag i dag berätta att vi vid inarbetandet i svensk lag av det nya EU-direktiv som skall reglera den offentliga upphandlingen kommer att se till att frågorna får en lösning som blir mindre tvetydig så att alla som skall tillämpa den i framtiden på ett klart, enkelt och tydligt sätt kan se vad som gäller så att inte olika rättslärdas kan hamna i så olika tolkningar som vi uppenbarligen har nu. Det är ett uttryck för att dagens regler, som har gällt sedan 1994 vill jag påpeka, i dag kanske är för otydliga.

Nils Fredrik Aurelius (m): Näringsministern citerar ur den bedömning som Statskontoret har gjort och som vi inte har hunnit läsa. Jag vill ändå fråga rent allmänt: Är Statskontorets möjligheter att bedöma frågan bättre än den är hos Nämnden för offentlig upphandling? Om jag får vara lite retorisk är det trots allt den som har som uppgift att vara just specialist på LOU och utöva tillsyn.

Näringsminister Leif Pagrotsky: Statskontoret är den myndighet som för statsförvaltningen förhandlar ramavtal och sådant med leverantörer som hela statsförvaltningen kan anlita. Staten kan där få den mängdrabatt som staten kan förhandla sig till om staten förhandlar samfällt. Jag betraktar dem som fullgoda experter på detta. Det är deras jobb.

Nu får vi jämföra analyserna och analysernas kvalitet. Slutsatsen för mig tycker jag ändå blir densamma. För framtiden skall vi undanröja detta genom att höja kvaliteten i regelverket. Det skall vi göra när vi nu skall inarbeta de nya EU-reglerna i svensk lag. Det är det viktiga. För att värdera historien är det möjligt ett bekymmer. Men för mig har rättesnöret varit att KU har granskat detta tidigare.

Man har funnit att de regler vi har haft sedan 1994 – de trädde i kraft den 1 januari och baserades på en proposition till riksdagen 1993 – har tillämpats på det sättet sedan dess. De brister i tydlighet som vi nu har sett vill jag ha undanröjda. Det är inte bra för mig som politiker att få så tvetydiga besked från olika juridiska instanser om vad som gäller.

Nils Fredrik Aurelius (m): Jag skall inte tala om Statskontoret. Det är säkert förträffligt. Men det är ändå inte de som är riktiga specialister på detta område.

Sista frågan får bli: Tycker näringsministern att departementet i den aktuella fråga som vi granskar om upphandlingen av konsulter för SJ har varit ett föredöme? Det var ju så det skulle vara när staten upphandlar, sade näringsministern.

Näringsminister Leif Pagrotsky: Eftersom vi börjar bli långrandiga nu skall jag svar kort. Ja, det tycker jag i ljuset av den mycket svåra situation som rådde. Med svår menar jag med den tidsnöd som rådde. Tidsnöden hade i hög

grad samband med kombinationen av den lag som riksdagen har bestämt som säger att man har en månad på sig att kalla till en bolagsstämma. Sedan har man åtta månader på sig att täcka underskottet. Annars är det konkurs.

Det var fråga om kombinationen av det å ena sidan och det faktum att riksdagen måste fatta beslut om pengarna, och riksdagen har sommaruppehåll som träder in tidigt under perioden så att propositionstiden de facto är mycket kort. Den respit som gäller för vanliga aktiebolag är i det här sammanhanget nio månader. För statliga företag som måste gå till riksdagen blir det i praktiken mycket kortare beslutstid.

Den extrema komprimeringen gör att tiden till förfogande för att förbereda detta i Regeringskansliet därför blir mycket kort. I ljuset av det tycker jag att vi har agerat föredömligt i kombinationen av att följa regelverket, ha den öppenhet som behövs och att ändå klara den tidspress som rådde.

Tobias Krantz (fp): Näringsministern beskriver att rättsläget på området är oklart. Det finns olika juridiska instanser som har tyckt och tänkt olika i de här frågorna. I sin inledning talar näringsministern om att departementet och Regeringskansliet följer rättstillämpningen, och jag utgår då från att det också gäller den rättsliga debatten kring detta, regelbundet och noggrant.

Frågan är då: Har inte Näringsdepartementet eller de som har gjort den här upphandlingen tidigare fått några indikationer på att de rutiner som Näringsdepartementet och Regeringskansliet har haft skulle kunna strida mot lagen om offentlig upphandling? Om det nu är så att man har fått den typen av indikationer eller har fått den typen av signaler, vilka åtgärder har i så fall Näringsdepartementet och Regeringskansliet vidtagit för att se till att man inte riskerar att bryta mot lagen om offentlig upphandling?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Hur ramavtalen utformas och hur de har gått ut är det förvaltningsavdelningen i Regeringskansliet som står för. I departementen står vi för avropen inom de ramavtalen. Jag begränsar mig i mitt svar till det som gäller departementets roll i den här beslutsprocessen. Jag försökte beskriva den i min inledning, även om jag också försökte vara kort – kanske för kort.

Under den tid som jag har haft ansvaret för de här frågorna är detta första gången som det har väckts för mig. Huruvida det har varit så för mina företrädare vill jag ta reda på innan jag ger ett svar som protokollsförs i en så viktig instans som konstitutionsutskottet.

Tobias Krantz (fp): Jag utgår ändå från att det finns något slags kommunikation mellan förvaltningsavdelningen och Näringsdepartementet och att den här frågan, även om den är ny för näringsministern, inte kan vara ny för Näringsdepartementet. Det måste finnas ett antal tjänstemän och andra som är anställda på departementet som har jobbat med de här frågorna. Det är ju näringsministerns uppgift att se till att han är informerad, om det skulle vara så att olika juridiska instanser säger på olika sätt, vilket skulle kunna leda till att det förfarande som Näringsdepartementet har när det gäller avrop kan strida mot lagen om offentlig upphandling.

Det är där som min fråga är: Har näringsministern verkligen inte fått några indikationer tidigare på att det skulle kunna vara problem? Varför har näringsministern i så fall inte vidtagit några åtgärder för att se till att undanröja alla slags risker för att departementets förfarande strider mot lagen om offentlig upphandling?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Där skulle jag vilja följa Tobias Krantz uppmaning och be rättschefen Dag Ekman svara på frågan. Jag har för min del gett mitt svar.

Rättschef Dag Ekman: Ramavtalen är rätt färska och som näringsministern sade kom det här NOU-yttrandet som en överraskning, åtminstone för mig. Jag hade nog tron att de ramavtal som hade träffats var i överensstämmelse med lagstiftningen och att vi kunde förlita oss på att vi departementsvis kunde avropa tjänster i enlighet med det avtalet. Jag är ingen upphandlingsrättslig expert, men min uppfattning var nog ända tills det här yttrandet kom att vi hade ganska mycket på fötterna för att tillämpa det ramavtalssystem som är en väldigt stor fördel. Innan det fanns var det stora svårigheter när det gällde att få fram tjänster enligt de behov som vi har i Regeringskansliet.

Tobias Krantz (fp): Det här dokumentet från Nämnden för offentlig upphandling har kommit relativt sent, och jag har respekt för att Näringsdepartementet nu i så fall vidtar åtgärder. Men den här instruktionen är ju inte ny. Den finns i vårt material. Också med ledning av yttranden och synpunkter från andra juridiska instanser borde man, från mina utgångspunkter, ha gjort en översyn och funderat kring rutinerna för hur man genomför upphandlingar.

Då är frågan: Givet dessa yttranden som har kommit, borde det inte på Näringsdepartementet ha ringt några varningsklockor om att man kanske måste titta över de här rutinerna och fundera om man verkligen gör rätt här? Borde inte varningsklockorna ha ringt mycket tidigare hos Näringsdepartementet än när Nämnden för offentlig upphandling kommer med sitt yttrande?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Vad gäller avrop inom de ramavtal som andra har träffat: Det är så rättsläget är, och det är jag som granskas för vad Näringsdepartementet gör, inte för hur ramavtalen ursprungligen är konstruerade – då får ni kalla någon annan.

Om jag skall vara ödmjuk kan jag gärna säga att jag inte hade läst domen i Kammarrätten i Sundsvall om hur landstinget i Dalarna upphandlat konferenstjänster i olika delar av länet, huruvida norra och södra Dalarna var ett och samma område som skulle rangordnas och man skulle ta en konferensanläggning först och en annan sedan och så vidare. Det var jag inte klar över förrän jag läste det material som är nu. Ända tills NOU:s yttrande kom var det helt klart hos mina medarbetare när vi diskuterade detta att det saknade relevans för den typ av upphandling av komplicerade, icke inbördes jämförbara tjänster som vi sysslar med här, att den förhållandevis standardiserade tjänst som man köpte hos landstinget i Dalarna hade en begränsad bäring hos oss. Att mina medarbetare inte hade upplyst mig om den här domen är ingenting

som jag klandrar dem för. Jag tycker att det var försvarbart. Jag kan också medge för er att jag inte kände till det.

Rättschef Dag Ekman: I vad mån just den här frågan har övervägts i Regeringskansliet vet inte jag, utan där måste jag i så fall också passa och bolla över till de upphandlingsjurister som kan den här frågan bättre än jag, alltså om man har övervägt olika rättsliga avgöranden i belysning av vårt ramavtal eller vårt ramavtalssystem. Jag kan inte svara på hur mycket man har beaktat rättsutvecklingen i domstolarna och övervägt åtgärder.

Näringsminister Leif Pagrotsky: Om frågan gäller huruvida det krävs rangordning i ramavtalet eller inte, är inte det en fråga, såvitt jag förstår, för Näringsdepartementet. Vi har att tillämpa det ramavtal som Regeringskansliet kollektivt har träffat. Vi tillämpar ramavtalet såsom det faktiskt står. Om det är felaktigt utformat är det inte jag som näringsminister, såvitt jag förstår, som är ansvarig för det. Min tillämpning av detta avtal är vad som granskas här. Om åsikten är att vi där skall införa en rangordning och hur den skall göras får vi väl börja med det på något sätt. Men såsom det här avtalet var utformat fanns inte en sådan rangordning.

Ordföranden: Anmälan avser ju Näringsdepartementets agerande, men det är självfallet inom ramen för hur Regeringskansliet agerar. Det är regeringen som vi nu följer upp och granskar i detta ärende, även om anmälan riktar sig just till Näringsdepartementet.

Näringsminister Leif Pagrotsky: Jag har inte förberett en analys av och ett försvar för vad andra delar av Regeringskansliet har gjort. Det är därför jag ber om ursäkt för att mitt svar är ofullständigt, och jag begränsar mitt svar till det som jag har förberett nu. Det är ingen kommentar i sakfrågan.

Ordföranden: Vi noterar det.

Tobias Krantz (fp): Jag har en sista, avslutande fråga. Jag har full respekt för att näringsministern inte läser alla juridiska domar själv, men samtidigt har näringsministern ett ansvar för vad som sker på hans departement. Enligt näringsministerns försvarslinje är rättsläget oklart. Borde då inte näringsministern ha sett till att han skapat sådana rutiner och ha sänt sådana signaler till sina medarbetare i departementet att han fick den här informationen och därför kunde vidta de åtgärder som hade krävts för att man skulle undvika att hamna i den här situationen?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Konstitutionsutskottet har granskat det här tidigare och kommit fram till att lämna det utan kritik. Därmed kände jag mig trygg i att tillämpningen av den här regeln var tillfredsställande. Att jag skulle säga att KU visserligen har godkänt det men att jag har högre krav, KU kanske ändrar sig i framtiden och därför skall ni göra på ett annat sätt – jag måste medge att så långt sträckte sig inte mina ambitioner. Det kanske var dåligt, men så är det.

Det här att det har blivit otydligt är ju på grund av det som har kommit sent i den här processen från NOU, när den instansen gör en för alla inblandade experter ny tolkning, som skapar den otydlighet som Dag Ekman just redovi-

sade inte tidigare fanns. Som en följd av den har vi agerat dels genom att be Statskontoret göra en ordentlig genomgång, dels genom det som jag redovisade, att det här skall vi se till att det åtgärdas i det nya regelverk som kommer att bli en följd av EU-direktivet om offentlig upphandling, som skall omsättas i svensk lag, och det tar ett par år. Att säkerställa det skall vi ha som en mycket viktig del i det arbetet. Men det är ingenting som jag hade i generna, att förstå att det skulle vara på det sättet, utan det har jag lärt mig nu.

Ordföranden: Det bör väl sägas att det inte är en ny tolkning NOU gör. Den tolkningen har gjorts tidigare, bland annat av Kammarrätten i Sundsvall och även ett antal andra organ. Det är också det som framgår i Statskontorets beskrivning, sammanfattningar och praxis, att det är som helhet oklart utifrån tolkning av offentlig praxis. Det har alltså funnits olika typer av tolkningar inom detta område. Jag vill bara säga detta eftersom näringsministern sade att det var en ny tolkning. Jag tror inte att det kan sägas att det var en helt ny tolkning.

Näringsminister Leif Pagrotsky: Som jag försökte säga för en stund sedan: Det faktum att kammarrättens tolkning av hur landstinget i Dalarna hade upphandlat konferenstjänster hade bäring på hur vi upphandlar immaterialrättsliga tjänster kontra redovisningstekniska tjänster eller finansanalytiska tjänster till förvaltningen av de statliga bolagen, den direkta kopplingen var en överraskning för experterna i Näringsdepartementet. Den hade inte tidigare gjorts, och Dag Ekman har precis redogjort för hur detta var en överraskning. Då behöver jag inte säga att det var en överraskning för mig. Jag refererar den bild som gavs av hur man reagerade i departementet.

Tuve Skånberg (kd): Jag vill ta fasta just på det som har diskuterats om överraskningen. Näringsministern sade inledningsvis att NOU:s kritik kom som en överraskning. Kammarrätten i Sundsvall har vi diskuterat. Men det är också fyra partier som oberoende av varandra har kommit fram till att med de fakta som vi har kunnat nosa upp och den expertis som vi har kunnat uppbringa var detta tveksamt. Ändå kommer statsrådet fram till att det här är en överraskning. Han säger också inledningsvis att för regeringen är det viktigt att vara ett föredöme när det gäller offentlig upphandling.

Om det här nu är prioriterat och viktigt och ändå kommer som en överraskning är ju detta i sig någonting klandervärt. Om partier och Kammarrätten i Sundsvall kan komma till en annan bedömning måste det ju för den som vill tillämpa försiktighetsprincipen vara någonting som man väger in och inte blir överraskad av.

Vill näringsministern kommentera just momentet av överraskningen?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Jag refererade vad rättschefen Ekman just sade, att relevansen av hur landstinget i Dalarna hade upphandlat konferenshotelltjänster – eller kanske bara sammanträdesrum och overheadprojektorer; jag vet inte – relevansen för den typ av upphandlingar som avses här var en ny koppling. Kammarrätten i Sundsvall har inte behandlat den upphandling vi diskuterar nu. Det låter på Tuve Skånberg som att det var en självklarhet att

de redan har behandlat upphandlingen av konsulter till den finansiella rekonstruktionen av SJ och att det därför inte skulle vara någon överraskning. Då har han tagit upp en helt annan fråga, vars bäring här inte var självklar.

Tuve Skånberg (kd): Jag måste också instämma i kritiken av att lämna ut Statskontorets yttrande så sent och med den brist på substans som man ser redan vid en hastig genomläsning. Själva yttrandet är ju luddigt i sig. När de säger att rättsläget är tvetydigt är, såvitt jag kan bedöma av en hastig genomläsning, själva yttrandet från Statskontoret inte mycket att luta sig mot. När vi nu har NOU:s expertis och stora tydlighet i den här frågan gör det mig oroligt att näringsministern inledningsvis säger att det här inte är bra, det här är ett undantagsfall, och ändå försöker komma bakom att det var en överraskning.

Hur kan man förena synpunkten att det här inte är bra, att det här är ett undantagsfall, med att spela överraskad?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Tuve Skånberg försöker politisera det här. Den som kritiserar regeringen är klar och tydlig och övertygande, och det som kommer fram i annat är oövertygande och dåligt. Jag har en mer ödmjuk inställning.

Här har olika kunniga instanser granskat ett rättsläge, och de kommer fram till olika saker. Jag har inte hunnit läsa Statskontorets utlåtande. Jag har ingen värdering av huruvida det är tydligt eller otydligt, om det är bra eller dåligt prosa. Men jag tyckte att det var viktigt att ge informationen till er så snabbt den fanns tillgänglig, för den fortsatta behandlingen, inte som underlag för dagens sammanträde i första hand. Jag tycker att Tuve Skånberg gör sig skyldig till en väl skruvad, snabb och politiserad tolkning av det här. Jag tycker: Ta tid och fundera! Läs noggrant!

Min slutsats är: Den lagstiftning vi har i dag som baserar sig på en proposition, såvitt jag förstår signerad Anne Wibbe, som beslutades av en riksdag med annan majoritet och trädde i kraft den 1 januari 1994, reder inte ut det här med tillräcklig tydlighet, om kunniga instanser inbördes kommer till så olika resultat. Därför måste den lagstiftningen bli föremål för en kvalitetshöjning. Det tycker jag är slutsatsen av det här. Det skall vi nu gripa oss an.

Tuve Skånberg (kd): Det är minst sagt överraskande att återropa Statskontorets yttrande och sedan säga att man inte har läst det själv, att vi ledamöter skall läsa det under tiden som den här granskningen pågår, försöka granska det och ha synpunkter på det. Jag menade att redan en hastig genomläsning visar att yttrandet är luddigt. Det bestrider sedan näringsministern utan att ha läst det, medan yttrandet från Nämnden för offentlig upphandling är otvetydigt. Är inte detta problematiskt?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Snälla Tuve Skånberg! Jag har läst sammanfattningen. Jag har inte hunnit mer. Den kom direkt till mig innan jag gick hit. Jag kan tänka mig kritiken jag hade fått om ni i eftermiddag hade hört att jag hade delat ut den bland journalisterna, eller om ni hade sett att den var diarieförd i departementet innan jag gick hit och ni inte hade fått den. För mig är det självklart att delge er den information som finns.

Att få höra klagomål på att jag ger er saker som just har kommit till min kännedom trodde jag inte att jag skulle få vara med om. Jag vill att ni skall ha så färsk information som det går. Det är självklart att ni inte hinner gå igenom den och lägga den till grund för det möte vi har nu, lika lite som jag har, men inför det fortsatta arbetet kan det vara en poäng. Jag har inte yttrat mig om huruvida den är klar och tydlig eller otydlig, för jag har inte läst mer än sammanfattningen. Att tillskriva mig omdömen om det här var faktiskt osant.

Kerstin Lundgren (c): Man kan med anledning av Statskontorets yttrande konstatera att det naturligtvis hade varit möjligt att informera om att ett yttrande hade begärts in, så att konstitutionsutskottet till dagens sammanträde inte hade varit överraskat i den delen utan vetat vad som väntade.

Av de handlingar som finns från den 10 februari framgår det av departementets svar på våra frågor att man kan ifrågasätta om gällande rätt innebär ett krav på rangordning. Det talas där om att det finns en del oklarheter fortfarande. Mot den bakgrunden, hade inte departementet anledning att, precis som man har gjort när det gäller rutiner, överväga i ett tidigare skede att se på om de utslag som kommit från 2001 och framåt föranledde en förändring av gällande lagstiftning eller ett förtydligande redan då? Det verkar, som sagt var, som att överraskningen inte var så stor, utan departementet anger självt att det fanns oklarheter.

Det är min ena fråga: Varför vidtog inte regeringen åtgärder redan tidigare för att pröva gällande rätt, eftersom man uppfattar från regeringen vad gällande rätt är utan att klarlägga det?

Jag skulle också vilja ställa en fråga med tanke på att anmälarna önskat klarhet när det gäller vad som har förevarit och hur det har dokumenterats. När regeringen bedömde att Pricewaterhouse Coopers hade bäst erfarenhet och kompetens, hur gjordes den bedömningen och hur har den dokumenterats?

Jag skulle också vilja veta, när man kommer fram till att vid den här tidpunkten hade de andra berörda företagen inte möjlighet att medverka därför att de var i en fas av omstrukturering: Hur har regeringen säkerställt att detta är en bedömning som delas av de berörda företagen, och hur har i så fall det dokumenterats?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Jag skall ge ordet till Eva Halvarsson, som är chef för vår enhet för statligt ägande, som kan svara närmare på det.

Jag kan beskriva hur vi fattade beslut när frågan avgjordes. Det beskrevs att det var bråttom. Pricewaterhouse Coopers, PwC, var det bolag som tidigare hade jobbat med SJ i anslutning till bolagiseringen och behövde därför inte någon lång startsträcka för att komma in i materien. Med tanke på den tidspress som rådde – vi var tvungna att ha allting klart till den 20 mars, när riksdagen skall ha sina propositioner, och det var den tidsplan vi jobbade efter – var det en fördel som var så stor att den i praktiken slog ut andra alternativ, från konsulter som skulle behöva lång tid för att komma in i materialet. Vilka alternativa kandidater som skulle ha kunnat finnas men inte fanns vet inte jag,

utan det här är vad som lades fram vid det beredningstillfälle när vi tog ställning.

Eva Halvarsson: I huvudsak är det naturligtvis så som näringsministern har redogjort för här, att det vid det tillfälle som kapitalbehovet i SJ uppkom fanns fyra ramavtalsinnehavare, som vi tittade på för att se hur vi på ett snabbt sätt skulle kunna få hjälp. Som tidigare har redogjorts för i ett svar här framkom att ett par av dem var i en omstruktureringsfas, då man höll på att dela på konsultdelen och andra delar. En av dem var en mindre firma som vi inte trodde hade den kompetens och erfarenhet som skulle behövas. Men framför allt var det också så att PwC hade en väldigt kort startsträcka och var väl införstådd med materien. Och tiden var knapp, eftersom aktiebolagslagen stipulerar en tid som man har till sitt förfogande.

Ordföranden: Kerstin Lundgren ställde frågan hur bedömningen dokumenterades. Om ni inte kan lämna svar nu kan ni återkomma med skriftligt besked senare. Men det är bra om vi får klarhet i denna fråga. Har ni något svar nu?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Detta dokumenterades ju genom avtalen, men huruvida det förekom anteckningar ...

Ordföranden: Kerstin Lundgren efterlyste bedömningen.

Näringsminister Leif Pagrotsky: Bedömningen har jag redogjort för. Frågan om huruvida det antecknades formella beslutsmeningar på papper och gjordes anteckningar av det ena eller andra slaget vill vi inte svara på utan att kontrollera. Däremot dokumenterades det självfallet i avtalet med konsulten.

Kerstin Lundgren (c): Jag noterar att ni trodde att någon inte kunde åta sig ett uppdrag. Är det så man skall uppfatta hur regeringen i det här läget hanterade lagen om offentlig upphandling när det gäller bedömning mellan de olika bolagen i ramavtalet? Ni säkerställde er bedömning utifrån tro?

Eva Halvarsson: Naturligtvis grundar sig inte detta på en tro. Jag ber om ursäkt om jag uttryckte mig så att det framstod på det sättet.

I de sammanhang när sådana här upphandlingar av ramavtal sker är det ett väldigt omfattande material som skickas in till Regeringskansliet, där man går igenom sin bakgrund, vad man har gjort tidigare på detta område, vilka personer som är engagerade som konsulter och vad de har för tidigare erfarenheter. Det är naturligtvis det som vi baserar bedömningen på.

Kerstin Lundgren (c): Men ni övervägde aldrig att ställa frågan till de aktörer som fanns inom ramavtalen för att efterhöra deras uppfattning och förmåga att åta sig det uppdrag som förelåg?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Vi ber att få gå tillbaka och kolla i detalj hur detta har gått till med de tjänstemän som utförde arbetet och redovisa det senare. Jag vill inte att vi skall sitta här och försöka minnas i efterhand. Det är andra personer som har gjort detta.

Ordföranden: Utmärkt. Då ser vi fram mot att få ett skriftligt svar på de här frågorna, dels när det gäller bedömningen, dels när det gäller den senaste frågan om de andra aktörerna inom ramavtalet.

Näringsminister Leif Pagrotsky: Min uppfattning är att jag svarade på frågan om vilken bedömning som gjordes. Tidsfaktorn var avgörande.

Ordföranden: Men hur dokumenterades bedömningen? Det lämnar näringsministern öppet?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Jag missförstod. Jag trodde att ordföranden menade bedömningen i sak. Det är dokumentationens formella innehåll.

Kerstin Lundgren (c): Jag skulle också vilja höra hur Regeringskansliet, som det återopas i svaren på våra tidigare frågor i februari, säkerställer sin uppfattning att man inte behövde se över lagstiftningen eller ramavtalen och sin hantering av ramavtalen, med tanke på just de oklarheter som departementet säger trots allt föreligger.

Näringsminister Leif Pagrotsky: Huruvida ramavtalen skall förses med en turordning, en rangordning mellan de inbördes ganska olika ramavtalsinnehavarna, eller vad man skall kalla det, är en fråga för inköpsansvariga centralt. Det är inte en fråga för dem som har att tillämpa de befintliga ramavtalen och ropa av för dem. Det är inte självklart för mig att det är min och Näringsdepartementets uppgift. Jag kan naturligtvis ta reda på hur de som har ansvar för det har resonerat, men jag har inte inför dagens möte förberett det för vår del.

För mig räcker det i dag att konstatera att den bedömning vi gjorde var att uttalandet från Kammarrätten i Sundsvall om konferenstjänstupphandlingen inte har relevans för oss, att det har gjorts en annan bedömning av NOU. Det räcker för mig för att vi skall sträva efter att höja kvaliteten i den lagstiftning som här tillämpas, så att den blir av bättre halt, ger bättre vägledning i vardagen och inte är lika ifrågasatt. Det räcker för att vi skall skrida till verket och göra det.

Pär Axel Sahlberg (s): Hur dålig är lagen om offentlig upphandling?

Näringsminister Leif Pagrotsky: För mig som politiker är det naturligtvis illa nog att den är så otydlig att flera olika trovärdiga instanser kan göra så olika bedömningar, att jag när jag ställer svåra frågor om tillämpningen inte tycker att jag får tillräckligt explicita svar för att känna mig riktigt trygg.

Det här handlar om ganska svåra saker, att man skall förena statens ekonomiska intressen av att kunna teckna avtal som speglar den stora volym man har, men samtidigt en mycket decentraliserad statlig organisation. Varje länsstyrelse och varje arbetsförmedling skall få mängdrabatt för statens gemensamma kaka.

Det är en svår uppgift, och vi har sett problem med att tillämpningen har ifrågasatts. Vi har levt i föreställningen att vi hade en bra avvägning mellan de olika intressena som fungerade. Men nu har det kommit fram olika tolkningar som gör att vi måste se över det hela. Men jag är inte säker på att det leder till att verkligheten kommer att bli så annorlunda. Däremot blir det kanske tydligare hur det bör vara.

Pär Axel Sahlberg (s): Så du är inte ens övertygad om att de borgerliga partierna vet hur det skall vara?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Nej, det är jag inte.

Pär Axel Sahlberg (s): Sedan har jag en fråga som rör de svar som vi har fått från ditt departement, som Claes Ånstrand har skrivit under, där det hänvisas till kammarrättsdomen. Det förs nu en diskussion om hur själva ramavtalet – och det är det som är frågan – faktiskt skall fungera och i vilken mån det krävs en rangordning.

Från ditt departement görs det ett ganska tvärsäkert uttalande om att den refererade kammarrättsdomen från 2001 inte ändrat rättsläget. Vet vi det?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Det var den bedömning som den bästa expertis som vi har tillgång till i Regeringskansliet gjorde då.

Mats Einarsson (v): Jag tycker att vi har fått en tämligen klar bild av oklarheterna, om man så säger. Jag har inga frågor.

Gustav Fridolin (mp): Jag tror inte att jag talar för en helt obetydlig del av utskottet när jag säger att i flera av de skriftliga svar som vi har fått i flera ärenden – alltså inte bara i dem som vi i dag diskuterar med näringsministern – har man från Regeringskansliet varit väl kortfattad. Vi har inte alla gånger fått de analyser som vi har efterlyst. Det är därför som vi har dessa meningsväxlingar personligen med ministern.

Jag har två frågor. Den ena har Pär Axel Sahlberg redan snuddat vid när han pekade på den tvärsäkra uppfattningen som Regeringskansliet hade om den refererade kammarrättsdomen den 10 februari i år. På den fråga som Sahlberg ställde svarade ministern enbart att det grundade sig på den expertis som man rådfrågade. Men på vilka argument grundades den uppfattningen? Kan näringsministern något utveckla detta mera än de två rader som vi fick i det skriftliga svaret?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Jag kan hålla med om att svaret var kortfattat i en del avseenden. När jag nu hör diskussionen och de frågor som ställs är det lätt att så här i efterhand veta på vilka frågor vi skulle ha lämnat svar som omfattade några sidor mer. Men jag vill påminna om att de frågor som vi fick spände över ett väldigt stort och brett område, och vi ville ju inte tynga utskottet med 50 sidor svar av olika slag. Så här i efterhand kan jag hålla med om att vi borde ha varit utförligare på just det här området.

Men vi har tagit det på stort allvar, och det visas ju av den begäran om en fördjupad analys som vi framställde till Statskontoret just för att få en grundligare rättsutredning än vad vi i Regeringskansliet har resurser till att göra. Jag har skyndsamt säkerställt att ni skulle få tillgång till den. Hade vi haft frågan klar för oss tidigare hade vi kommit tidigare med materialet. Nu har vi haft den sekvens som vi har haft. Men jag vill se det som ett belägg för med vilket allvar vi ändå hanterar frågorna från utskottet.

Gustav Fridolin (mp): Jag skulle ändå vilja ha svar på frågan på vilka argument Regeringskansliets uppfattning att kammarrättsdomen inte ändrade rättsläget baserades.

Näringsminister Leif Pagrotsky: Jag hänvisar till rättschefen i den frågan.

Rättschef Dag Ekman: Som jag sade förra gången är jag ingen upphandlingsjurist och därför inte expert på dessa frågor. Men vi har en särskild upphandlingssektion inom Regeringskansliet där det finns mera av experter. Vi i vårt departement har förlitat oss på de bedömningar som gjordes.

Jag vet fortfarande inte om man uttryckligen hade vägt in den här domen och så att säga förkastat den eller hur man såg på domen när den kom. Den frågan måste ju ställas till förvaltningsavdelningens jurister.

Gustav Fridolin (mp): Rättschefen vet inte om man har vägt in domen. Ändå skriver man i promemorian att enligt Regeringskansliets uppfattning har den refererade kammarrättsdomen från 2001 inte ändrat rättsläget. Jag hoppas att man hade vägt in domen när man kunde göra ett så tvärsäkert uttalande. Möjligen kan vi få det utvecklat skriftligen senare, men jag har ytterligare en fråga rörande promemorian från den 10 februari i år.

I den svaras: Några sådana krav – alltså krav på att ramavtal med flera leverantörer skall rangordnas eller att volymer skall fördelas – anges inte heller i de gällande EG-direktiven om offentlig upphandling. I ett gemensamt utkast till nytt direktiv om offentlig upphandling föreslås nya bestämmelser om ramavtal. I utkastets artikel 32.4 anges att tilldelningen av kontrakt som grundas på ett ramavtal som ingåtts med flera aktörer kan ske efter det att ramavtalets leverantörer konkurrensutsatts på nytt och så vidare.

På vilket sätt menar näringsministern att ett utkast till ett blivande direktiv har något att göra med det som vi nu frågar om?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Jag har sagt flera gånger att det nu pågår en process där nya EU-regler skall inarbetas i svensk rätt. I materialet till KU redogör jag för var i kedjan den processen befinner sig som en vägledning till vilket synsätt som råder i dessa frågor om huruvida det skall ske en ny konkurrensutsättning varje gång man ropar av inom ramen för ett ramavtal, om det så att säga skall vara anbudsupphandling två gånger eller om ramavtalet skall anses gälla. Detta är en vägledning för i vilken färdriktning detta är på väg.

Jag har tydligt sagt ifrån att när nu det här arbetet skall genomföras skall det styras av de principer som jag nämnde för en liten stund sedan.

Låt mig också erinra om att den tillämpning som vi har av reglerna om ramavtal och avbrott i enskilda fall när behov dyker upp har skett under lång tid. Den har fungerat under lång tid utan att ha blivit underkänd trots att den har granskats tidigare. Vi har då känt ett hyggligt självförtroende. Med ordet ”vi” menar jag inte vi tre som sitter här nu, utan jag menar att vi i olika regeringar av olika kulörer som har tillämpat den här lagstiftningen har gjort det på det här viset under lång tid. Det har granskats och det har lämnats utan erinran. Vi har funnit dessa former, men det utesluter ju inte att de kan behöva ändras i framtiden.

Detta vill jag bara säga som en förklaring till att vi i varje steg i vardagen kanske inte har övervägt varje element varje gång på det sätt som ni nu frågar om, varför vi inte gjorde så och varför vi inte gjorde så. Det här är en metod

som har använts i över tio år av flera olika regeringskulörer, och det har fungerat väl.

Jag vill påminna om att just de här frågorna, när man upphandlar den här typen av tjänster som handlar om företagsinterna förhållanden, sköttes av ett av staten ägt aktiebolag under den borgerliga regeringen och inte i myndighetsform. Jämfört med detta har vi nu alltså ett mycket öppnare och en mer reglerad form som är tyngre och trögare. Det är viktigt med den insyn och den granskningsmöjlighet som det ger.

Denna form tillämpas också därför att det går att ha den flexibilitet som är nödvändig när det handlar om bolag och det plötsligt händer saker och man måste agera med stor kraft och i högt tempo. Det klarar dagens lagstiftning väl. Frågan är exakt hur man skall göra det. Där tycker jag att vi har haft en ordning som fungerar.

Ordföranden: Jag har bara en avslutande fråga. I den promemoria som vi har tagit del av står det under rubriken *Sammanfattning och praxis* att rättsläget förefaller som helhet oklart utifrån tolkning av befintlig praxis. Statskontoret anser dock att det är någorlunda klart att det inte råder något absolut förbud mot att använda parallella ramavtal utan rangordning med specificerade leveransvolymer.

Det är alltså en relativt försiktig skrivning – för att uttrycka det milt. Samtidigt har vi ett yttrande från NOU, Nämnden för offentlig upphandling, som är regeringens expert.

Då vill jag ställa frågan till näringsministern: Vilken roll spelar NOU i detta sammanhang när det gäller bedömning av vad som är rätt och fel?

Näringsminister Leif Pagrotsky: NOU är en viktig instans. När den uttalar sig väger det tungt. Det måste analyseras noggrant och tas på stort allvar.

Vi har gett vår expertmyndighet som har ansvar för upphandlingsfrågor uppdraget att göra en analys. Vi kommer nu att gå igenom alla relevanta inlägg i den här debatten med utgångspunkt från NOU:s yttrande. Det är ett uttryck för att vi tar NOU:s arbete på stort allvar.

Ordföranden: Tack så mycket för det. Då går vi vidare till ärende 8. Tiden har gått snabbt. Vi får försöka hålla igen på frågorna så att de, liksom svaren, blir korta och stringenta.

Nils Fredrik Aurelius (m): "Företag med statligt ägande ägs ytterst av svenska folket och har därmed ett stort allmänintresse. Företagen skall därför vara minst lika genomlysta som noterade företag." Detta var ett citat från det som regeringen beslutade den 21 mars 2002, och det gäller alltså riktlinjer för rapportering för statliga företag.

Tycker näringsministern att regeringen har levt upp till denna sin egen föreskrift i de aktuella frågorna, exempelvis när det gäller kapitaltillskott till SJ?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Vi har antagit riktlinjer som gradvis höjer ribban vad gäller de statliga företagens informationsgivning. De riktlinjer som Aurelius pekar på håller vi nu på att genomföra. Det handlar till exempel om att alla statliga företag skall ha öppna bolagsstämmor och att de skall lämna

offentliga kvartalsrapporter precis som börsnoterade företag. Detta genomförs nu gradvis, och på en del områden går vi mycket längre än vad som gäller för normala börsnoterade företag. Det handlar om ersättning till företagsledning, information om pensionsvillkor och mycket annat.

På det hela taget tycker jag att vi lever upp till det här redan, men vår ambition är att fortsätta att utvecklas kraftfullt i den riktningen.

Vad jag tycker i den specifika frågan om SJ har jag berättat i min inledning. Jag har nu beredskap att svara på de precisa frågor som jag antar att Aurelius har nedskrivna och tänker läsa upp för mig.

Nils Fredrik Aurelius (m): De ledamöter från näringsutskottet som har anmält detta ärende klagar på knappa tider, bristfälligt underlag, ymnigt bruk av hemligstämpel med mera. Samtidigt är ju beredningskravet till för att ärendena skall beredas så att det blir kloka beslut. Då krävs det också att de är ordentligt förberedda.

Jag tar nästa fråga på en gång, och den handlar om detta med kapitaltillskott. Jag bedömer att kapitaltillskott är en viktig fråga för en ägare. Man kan inte säga att ett kapitaltillskott kräver sämre beredning på något sätt än ett annat beslut. Kan man mot den bakgrunden som jag här har tecknat verkligen hävda att riksdagen har haft tillräckliga möjligheter att bedöma dessa komplicerade frågor?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Absolut.

Tobias Krantz (fp): Näringsministern är kanske knapphändig i överkant, men jag skall fortsätta på det tema som Nils Fredrik Aurelius var inne på.

En försvarslinje i den skriftliga dokumentationen går ut på att Näringsdepartementet försöker att freda sig mot kritiken om att beredning inte skett på ett riktigt sätt att kravet på affärsmässighet är så viktigt. Det kravet följer då av aktiebolagslagen. Skall vi tolka det som att näringsministern tycker att det är viktigare att följa aktiebolagslagen än att följa grundlagen?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Jag utgår ifrån att riksdagen, när man beslutade om aktiebolagslagen och grundlagen, hade klart för sig hur de hängde ihop och att de är förenliga. Jag som statsråd skall inte behöva välja mellan att bli kriminell på ena sättet eller på andra sättet. Riksdagens lagar skall gå att tillämpa i sin helhet. Det kravet tycker jag att man kan ställa, och det är mitt intryck i den här frågan.

Tobias Krantz (fp): Nu frågade jag inte om riksdagens uppfattning, utan jag frågade om statsrådets uppfattning. I det papper som statsrådet är ansvarig för redogörs det för avvägningar, och det rör sig ytterst om avvägningar mellan aktiebolagslagen och grundlagen. Då vill jag fråga: Är det så att näringsministern verkligen anser att det krav på affärsmässighet som slås fast i aktiebolagslagen verkligen innebär att man kan strunta i regeringsformens beredningskrav?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Den frågan är för mig obegriplig. Det enda som jag har återoplat i aktiebolagslagen handlar om förfarandet när det egna kapitalet är förbrukat. Den tid som man har till förfogande för att antingen

fylla på kapitalet eller sätta bolaget i konkurs är det enda som jag har åberopat i aktiebolagslagen. Jag förstår inte vad frågan gäller.

Ingvar Svensson (kd): Jag skall ställa två frågor. Det är riktigt som ministern säger att det är skillnad på beredningsprocessen när det gäller lagförslag och kapitaltillskott till statliga företag. Men det finns ju ett oppositionsparti som vill väcka motioner och som då vill ha utredningar, remissvar och annat som grund för sina bedömningar.

Den här typen av frågeställningar är emellertid med all rätt sekretessbelagda i stor utsträckning. Är det inte rimligt att de som skall skriva motioner har relevanta beslutsunderlag, oavsett om materialet är sekretessbelagt eller inte?

Min andra fråga är: Anser ministern att departementet har uppfyllt kraven i tryckfrihetsförordningen när det gäller att skyndsamt fatta beslut om utlämnande av offentlig handling?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Ingvar Svenssons fråga är ställd som om vi mörkade för riksdagens ledamöter och utskottets ledamöter när de skall göra sitt jobb. Inte någon gång under de timmar som vi har suttit här har det antytts att hemligstämpeln skulle vara ett hinder för utskottsledamöterna att ta del av materialet.

Det problem som vi diskuterar är ju att Ingvar Svenssons parti begärde att materialet skulle offentliggöras. Det var inte för att själva få ta del av materialet som Kristdemokraterna begärde att få ut det, utan det rörde sig om ett offentliggörande av materialet.

Eftersom det material som Kristdemokraterna begärde skulle offentliggöras bestod av 30 A 4-pärmar krävdes det en viss tid för att uppfylla riksdagens krav. Innan man lämnar ut uppgift om enskilda affärsförhållanden skall man göra en noggrann genomgång, uppgift för uppgift, sida för sida, för att se om ett offentliggörande kan vara till skada för näringsidkaren i fråga. Där har riksdagen som bekant inte gjort någon åtskillnad mellan statsägda och andra näringsidkare. Det kravet gäller lika, och det är absolut.

Vi får inte här hamna i uppfattningen att Kristdemokraterna har förhindrats i sitt arbete med att skriva motioner. Det är inte det frågan gäller, utan den gäller om Kristdemokraternas begäran för att lämna ut materialet till medierna har behandlats olagligt av oss på något sätt. Det är en jätteviktig distinktion.

Kravet på skyndsamhet är starkt. På s. 8, fjärde stycket i det material som konstitutionsutskottet har skickat ut inför den här granskningen, den promemoria som är daterad den 16 januari, står det att det finns två undantag från rätten att på stället ta del av allmän handling. På stället får man väl tolka som detsamma som skyndsamt.

Det första undantaget innebär att myndigheten inte är skyldig att på stället tillhandahålla allmän handling, om betydande hinder möter – det sista står inom citattecken, så därför läste jag det med annan betoning. Ett sådant hinder kan till exempel vara att den berörda personalen är upptagen av andra viktigare åligganden.

Styrelsemötet i SJ hade beslutat att kalla till en extra bolagsstämma för att fastställa en kontrollbalansräkning. Vi har i departementet en person som ägnar sig åt de frågor som gäller SJ. Han skulle jobba med att upphandla konsulttjänster. Han gjorde det för snabbt och för lätt, om jag får tolka andan i de frågor som har ställts här. Han skulle hålla mig informerad om läget i SJ, analysera det omfattande materialet och han skulle gå igenom de 30 A 4-pärmarna eftersom Kristdemokraterna ville att materialet skulle ut i tidningarna.

Jag tycker att det var en korrekt värdering att åberopa undantaget ”om betydande hinder möter”, därför att den berörda personalen var upptagen av andra viktigare åligganden i det här speciella fallet. Han tog med förtur itu med uppgiften att anlita en konsult som kunde hjälpa oss i analysarbetet, att sköta sakfrågan och att därefter gå igenom de 30 pärmarna.

Med hänsyn till omfånget på materialet tycker jag att det var skyndsamt gjort när det gäller den tid som sedan gick innan ni i Kristdemokraterna fick materialet.

Ingvar Svensson (kd): Vi får väl bedöma om det där är skyndsamt eller inte. Jag noterar bara att ni på departementet tydligen har haft bristande rutiner för att hantera dessa frågor.

Men när det gäller det här med beslutsunderlaget och som inte handlade om att göra saker och ting offentliga säger ministern att utskottet kan få ut sådana handlingar. Ja, men kära nån, det kan man bara begära att få ut när det finns ett ärende uppe till behandling i utskottet, och då är motionstiden över. Är det inget problem med att riksdagen kanske fattar irrelevanta beslut därför att någon tjänsteman i departementet har gjort något fel någonstans? Oppositionspartierna har ju inte någon möjlighet att motionera på grundval av ett relevant beslutsunderlag. Är inte det ett problem, näringsministern?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Också den frågan är svår för mig att förstå. Propositionen kom ju inte förrän i mitten på april – vi fick ju respit från den 20 mars-gränsen efter överläggningar med riksdagens partier. Att det då inte fanns möjlighet att agera innan dess motsägs ju av det faktum att vi hade flera möten på departementet med ombud från Kristdemokraterna. Mats Odell var där och träffade Claes Ånstrand för att diskutera just den här frågan. Vi diskuterade då huruvida öppenheten kring SJ var större eller mindre när Mats Odell var ansvarig för det bolaget. Det finns tydliga minnesbilder av det, så det kan inte vara en dröm.

Frågan är för mig svår att besvara, eftersom jag inte förstår den.

Jag vill också påminna om att vi inte hindrar några ledamöter i näringsutskottet – jag vet inte vilket lagrum som åberopas – att ta del av vilka hemliga handlingar som helst. De omfattats ju av samma sekretess som vi gör. Men det är ju när man skall utbekomma material som offentliga handlingar som det blir en annan prövning.

Kerstin Lundgren (c): Jag har tre frågor.

Omfattas SJ AB av samarbetsavtalet mellan regeringen, Vänsterpartiet och Miljöpartiet?

Fråga nummer två: Regeringen säger i något sammanhang att man har en daglig förvaltning av sina bolag. Med en annan utgångspunkt: Hur kommer det sig då att en tidsbrist åberopas i samtliga dessa ärenden?

Tidsbrist anges som ett skäl till att man inte haft möjlighet att inhämta yttranden, ha en beredning eller ta fram dessa underlag. Hur kommer det sig att regeringen anger tidsbrist som skäl med tanke på att man mer eller mindre utövar en daglig förvaltning?

Den tredje frågan: Konkurrensneutralitet mellan statliga bolag – ja. Men hur säkerställer regeringen att riksdagen kan granska att konkurrensneutralitet råder också för icke-statliga bolag i den här typen av handling, när man presenterar det på det sätt som man gör? Riksdagen måste ju se till inte bara de statliga bolagen utan hela marknaden och förutsättningarna för konkurrensneutralitet för alla berörda parter. Hur säkerställer regeringen detta när underlagen ser ut som de gör?

Ordföranden: Vi kommer nog inte att hinna med alla frågor. I så fall får vi eventuellt kalla näringsministern till ytterligare en kort utfrågning. Men vi försöker så gott vi kan.

Näringsminister Leif Pagrotsky: Jag skall vara kort den här gången. Svaret på frågan om SJ omfattas av samarbetet mellan de tre samarbetspartierna är ja.

Hur kan det komma sig att det blir tidsbrist när regeringen själv styr allting? Så uppfattade jag frågan. Problemet var ju att vi hade ställt krav på ytterligare genomlysning av SJ:s ekonomi eftersom vi om och om igen ställdes inför olika överraskningar. Vi sade att det måste bli ett slut på detta. Man måste gå till botten med förhållandena inom SJ. SJ hade bytt ledning och till stor del förnyat styrelsen.

Detta arbete ledde fram till att SJ plötsligt kom till oss – plötsligt och plötsligt, vi hade ju själva krävt en ordentlig granskning och en intern genomlysning. Det resulterade i att man kom fram till att tillgångarna var övervärderade och att man inte tillräckligt hade tagit upp skulder. När detta kom i ljuset uppstod den situationen att det egna kapitalet var förbrukat. Då bestämde riksdagen att SJ hade en månad på sig att kalla till bolagsstämma och att man sedan hade åtta månader på sig för att fylla upp kapitalbristen.¹

Därmed uppstod en tidsbrist. Den finns i alla aktiebolag, men för oss förvärrades den av att vi, för att få finansiering och beslut om utbetalning till SJ, måste gå till riksdagen, och detta måste i princip ske före den 20 mars. Det här hände vid en olycklig tidpunkt på året, nämligen i december. Därmed blev tidsfristen inte nio månader för vårt arbete som gäller för en normal ägare, utan vi hade ungefär tre månader på oss. Det är en förklaring till hur tidsbristen kunde uppkomma. Vi kunde ju ha bett SJ komma med sitt avslöjande vid någon annan tidpunkt, men vi ville att det skulle fram så fort som möjligt.

Beträffande konkurrensen och hur riksdagen kan säkerställa sin granskning när vi bara redovisar frågan om SJ i propositionen är ni välkomna att ta del av vilka handlingar ni vill. Vi är inte rädda för att ni bläddrar i de hemliga hand-

¹ Riksdagen beslutade om kapitaltillförsel. Se prop. 2002/03:86, bet. 2002/03:NU13, snabbprotokoll 2002/03:121

lingarna. Ni har samma sekretesskrav som vi har. Vill ni ha ytterligare *handlingar*, så varsågod. Utskottet är fritt att beställa vad som helst. Vi kommer gärna hit och berättar och svarar på alla frågor. Vi ställer analyser och tjänstemän till utskottets förfogande.

Om ni tycker att jag har varit otillräcklig hittills är vi beredda att intensifiera samarbetet med näringsutskottet och dess kansli i fortsättningen.

Kerstin Lundgren (c): Antingen uttryckte jag mig oklart eller också missuppfattade ministern mig medvetet. Konkurrensneutralitet gäller naturligtvis inte enbart frågan om SJ, utan det fanns ju en rad andra ärenden som var aktuella. Frågan handlar om hur andra aktörer skall kunna tillförsäkras att riksdagen hanterar alla konkurrensneutralt.

Det har framförts kritik mot att man inte har tagit in andra aktörer och erbjudit dem att komma med synpunkter. Det är naturligtvis också så att detta med daglig förvaltning och tidsbrist inte bara åberopas i fallet SJ, utan det åberopas även i de andra anmälningarna. Jag nöjer mig med att konstatera detta.

Kent Högström (s): Ordförande! Jag kunde inte undvika att lyssna på näringsministern trots att jag befann mig i en jävssituation i föregående fråga. Han sade att SJ:s styrelse plötsligt en dag påstod att bolaget var på obestånd. Så sade han faktiskt, trots att det i styrelsen finns en representant från departementet. Är detta en bra ordning? Hur kan man förbättra tingens ordning, så att "plötsligt" kan undvikas i den här sortens frågor?

Näringsminister Leif Pagrotsky: Jag medger att det var en lite slarvig, tillspetsad formulering. Vad jag syftar på är att den dag vi får information om att det egna kapitalet i bolaget är förbrukat inträder en lagmässig tvångssituation. Man är skyldig att kalla till en bolagsstämma och så vidare, som vi har redovisat. Det kom inte "plötsligt" i betydelsen att det kom som en blix från klar himmel.

Jag försökte nyansera och beskriva att detta var en process som hade initierats från ägaren och ägarens representanter i styrelsen, att man i stort sett varje år under lång tid har fått nya obehagliga överraskningar och det tyder på problem i bolaget som inte är acceptabla och att man därför krävde en ambitiösare och noggrann genomgång inklusive byte av ledning. Det var ingen överraskning att något sådant här var på väg. Men den dag styrelsemötet hålls, när materialet rapporteras, då inträder de tidsfrister som lagstiftningen är extremt skarp om. Det var det jag försökte måla upp i ett möjligen lite väl tydligt bildspråk. Det låg ingen nonchalans i frågorna.

Ordföranden: Tack för det. Vi tvingas nu bryta för kammarens sammanträde. Jag beklagar att vi inte har hunnit varvet runt. Vi får överväga i utskottet om vi skall be näringsministern komma tillbaka till oss för ytterligare uppföljning kring dessa frågor. Vi ser också fram emot skriftliga svar på de två frågeställningar som har varit uppe tidigare.

Med detta avslutas den offentliga utfrågningen och därmed också sammanträdet.

BILAGA B9

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar den 15 april 2004

Utfrågning med Jan Scherman, verkställande direktör TV4

Statsminister Göran Perssons agerande i förhållande till ett visst medie företag

Ordföranden: Då återupptar konstitutionsutskottet sitt sammanträde. Vi har nu en offentlig utfrågning med Jan Scherman, verkställande direktör i TV 4 AB, angående Granskningsärendet 18, statsminister Göran Perssons agerande i förhållande till ett visst medie företag. Vi hälsar dig välkommen. Vi gör som vanligt så att den som är inbjuden hit får möjlighet att ge sin syn på saken i en kort introduktion. Därefter börjar frågorna. Välkommen hit och varsågod Jan Scherman!

Jan Scherman: Tack så mycket för det! Jag skall försöka sköta den här mikrofonknappen så gott jag kan. Jag bör kanske kunna det eftersom jag kommer från ett TV-företag.

Jag skulle inledningsvis helt kort vilja säga att jag i senare hälften av februari erbjöds av konstitutionsutskottet att skriftligen redogöra för det som inträffade efter TV 4:s valdebatt den 10 september 2002. Det har jag gjort, och kompletterat detta med ytterligare två berättelser, en från TV 4:s programdirektör Eva Swartz och en från den person som vid den här tidpunkten var ansvarig för vår valbevakning, Göran Ellung. Detta föranledde en följdfråga från konstitutionsutskottet som kom i mitten av mars. Den har jag också skriftligen besvarat. Sedan har jag erbjudits att närvara vid den här utfrågningen. Det har jag tackat ja till, och därför är jag alltså här.

Jag har i olika sammanhang efter den lördagsintervju som Ekoredaktionen gjorde med mig den 3 januari i år redogjort för det som inträffade efter den här partiledardebatten. Statsministern framförde då inte bara hård kritik mot TV 4:s valbevakning. Han sade också vid upprepade tillfällen under det här samtalet med mig att jag och TV 4 hade investerat tungt i en borgerlig valseger. Om det nu inte blev så undrade statsministern om jag hade tänkt på vad som skulle kunna komma att hända, hur många ovänner vi skulle få i Rosenbad och att jag skulle få hela kanslihuset emot mig.

Jag gör relativt regelbundet anteckningar om vad som händer i anslutning till mitt jobb på TV 4. Det här var definitivt av den karaktären, så pass anmärkningsvärt att jag samma kväll gjorde en rätt utförlig minnesanteckning som jag har återgett i min inlägga till utskottet.

För mig är det helt uppenbart att det här inte handlade om det som är helt naturligt – att vem som helst har rätt att tycka och tänka om medier. Det här var otvetydigt ett hot, det vill säga en varning om att om vi inte ”bättrade

oss”, eller hur man nu skall uttrycka det, skulle vi riskera att råka illa ut. Den vedertagna definitionen av hot, om man går till ordböcker, är ju att hotet i sig inte skall genomföras utan att hotets avsikt är att man skall ändra det beteendemönster som är kritiserat. Så uppfattade jag tveklöst statsministerns samtal med mig.

Jag informerade samma kväll de personer som jag ansåg att det var viktigt att de skulle ha kännedom om det här. Det var som jag nämnde tidigare TV 4:s programdirektör och TV 4:s ansvarige för den aktuella valbevakningen. Jag såg inte att jag i min egenskap av vd på något sätt därutöver hade en skyldighet att offentliggöra det inträffade. Några dagar senare kontaktade jag också TV 4:s styrelseordförande Thorbjörn Larsson och informerade honom om det här samtalet.

Jag skall avslutningsvis säga att jag är väl medveten om att den tidpunkt vid vilken jag berättade om detta mycket väl kan diskuteras och kritiseras. Jag vill dock försäkra utskottet om att det inte finns någon annan förklaring till detta än den som jag har lämnat in till utskottet. Jag ville invänta en tidpunkt då jag kunde sätta in det inträffade i ett större sammanhang. Jag har under mina 30 år som journalist väldigt ofta deltagit i den publicistiska debatten, inte minst den som gäller hur politiker uppträder mot journalister. Med tiden fick jag ytterligare exempel som jag också berättade om i den här Ekointervjun.

Jag kan bara konstatera att det som var min avsikt var att få i gång en diskussion. Så blev det, och därmed kände jag mig också tillfredsställd med den tidpunkt som jag hade valt för att berätta om detta. Eftersom mycket står skrivet i inlagan till utskottet känner jag inget större behov av att säga mer än så.

Ordföranden: Tack så mycket för det! Vi har den gången att den första frågan ställs av företrädare för det parti som anmälan ursprungligen kommer från, och det är Moderaterna. Jag tänkte ändå ställa en fråga angående tidpunkten för när du offentliggjorde detta. Hade det inte med hänsyn till företagets integritet och den pågående valrörelsen varit lämpligt att göra detta omedelbart i stället för att vänta? Man kan hävda att det därmed blev fråga om ett utspel som gjordes som en del i ett agerande gentemot regeringen.

Jan Scherman: Precis som jag nyss sade är jag väl medveten om att just det här kan diskuteras och ifrågasättas. Jag har dock den uppfattningen att vad jag än hade gjort, vilken tidpunkt jag än hade valt för att offentliggöra detta, hade det säkerligen uppstått en diskussion om den valda tidpunkten och sättet på vilket jag offentliggjorde det. Min erfarenhet är nämligen att alltid när det sägs kontroversiella saker brukar den första reflexreaktionen vara att föra en diskussion om varför just nu och varför just på detta sätt. Men jag får ju ta de frågorna och den kritiken. Jag kan inte göra mycket åt det, för nu gjorde jag mitt val och det utföll på det här sättet.

Ordföranden: När det gäller hotet, vilken typ av hot upplevde du när det gäller konsekvenserna för TV 4:s del? Hur skulle du vilja beskriva de övervägandena? Påverkade också detta hur du valde att publicera det här?

Jan Scherman: Svaret är nej på det sistnämnda. Det vill jag utveckla lite grann. Skälet till att jag omedelbart talade med Göran Ellung och Eva Swartz var, och där anser jag att jag också hade ansvar som vd, att jag ville försäkra mig om att det här inte på något sätt skulle ändra på den valbevakning som var fastlagd. Det var också den information som jag lämnade till vår styrelseordförande. Jag förvissade mig väldigt snabbt om att så var fallet. Det här skulle inte påverka oss. Vi skulle fullfölja våra planer.

När det sedan gäller hotet i sig vill jag säga att inledningsvis under det här samtalet blev jag väldigt förvånad. Jag tror att jag någonstans har sagt att jag till och med hade lite svårt att hålla mig för skratt. Men samtalet pågick i cirka en kvart, och stämningen blev i mitt tycke väldigt snabbt obehaglig. Jag förstod också väldigt snabbt att det här inte vara något skämt utan att det var allvar. Missnöjet var så djupt att Göran Persson flera gånger väldigt tydligt upprepade de ord som jag har återgett.

Att det var ett hot hävdar jag är otvetydigt. Beträffande exakt vad hotet bestod i kan jag bara ha en uttolkning. Min uttolkning är att med tanke på det dramatiska slutskede som den här valrörelsen befann sig i var inte avsikten med hotet i första hand att utlösa det som orden direkt innebär, nämligen att vid en eventuell socialdemokratisk valseger genom olika politiska beslut försämra villkoren. Däremot var det att genom att påstå att detta skulle kunna vara möjligt se till att TV 4 i det dramatiska slutskedet av valrörelsen intog en mycket mer positiv position till socialdemokratin.

Ordföranden: Var det denna uppfattning av hotet som gjorde att ni sköt på att offentliggöra hotet, eller att ni inte ville att det skulle komma fram i valrörelsen och att det på det viset skulle kunna göra ont värre?

Jan Scherman: Jag svarade nej tidigare på den frågan, och mitt svar är nej. Jag kan naturligtvis bara ta ansvar för min del av beslutsfattandet, och mitt svar är nej. Varför andra som hade kunskap om det här valde att inte offentliggöra det kan jag inte svara på. Det får i så fall de personerna svara på.

Ordföranden: Hade ni från TV 4 ingen synpunkt på om det kunde vara av intresse för tittarna och väljarna att ta del av detta?

Jan Scherman: Jo, men då kommer jag tillbaka till det här att jag tycker att det är oerhört väsentligt, eftersom jag själv tidigare har varit ansvarig utgivare på TV 4, att man har en strikt arbetsfördelning, särskilt som det här är ett börsbolag, och att vd inte agerar i utgivarfrågor. Mitt enda ansvar i den här frågan som vd var att förvissa mig om att vi inte skulle ändra någonting i den fastlagda planen för valbevakningen. Det bedömde jag i så fall som oerhört skadligt för förtroendet för TV 4.

Ordföranden: Tack för det. Ordet går nu till Socialdemokraterna och Göran Magnusson. Varsågod!

Göran Magnusson (s): Tack för det. Låt mig börja med att säga att jag tycker att TV 4, om man ser på den tid som företaget har verkat, har tillfört en del kvaliteter i svensk television. Jag vill gärna ha sagt det i det här samman-

hanget. Det som Jan Scherman här muntligen har sagt återfinns också i det skriftliga material som vi har.

Jag skulle gärna vilja upprepa den fråga som ordföranden ställde, nämligen: Varför lägga detta i byrålådan i 16–17 månader eller kanske till och med något längre? Utifrån journalistiska utgångspunkter måste det egentligen ha varit *hot news*. Varför lägga det i byrålådan? Scherman har svarat och sagt att det skulle tas fram i ett lämpligt sammanhang och att det skulle konstateras om det fanns ett mönster. Jag skulle gärna vilja att Jan Scherman klarade ut vilket mönster han då fann fram till början av detta år i de här frågorna och varför det var lämpligt att just vid det aktuella tillfället ta fram frågan.

Jan Scherman: Jag svarar gärna på den frågan igen. Jag skulle nästan vilja göra det i anakronologisk ordning genom att hänvisa till den artikel som jag i sammanhanget publicerade i Expressen. Jag har som jag sade tidigare i många, långa år rätt aktivt deltagit i den publicistiska debatten kring den politiska journalistiken i det här landet. Det mönster som jag såg utkristallisera sig väldigt tydligt, bland annat i den utvärdering som skedde av 2002 års valrörelse på Publicistklubben, den traditionella debatt som brukar hållas där, de artiklar som förekom i spåren av valbevakningen och också hela vägen fram genom euroomröstningen, var, tycker jag, att det fanns ett mycket tydligt och relativt offensivt sätt från regeringsmaktens sida att styra och påverka den politiska journalistiken.

I den här debattartikeln anger jag också fler exempel för att det här inte skall missförstås. Det är faktiskt en rätt väsentlig punkt. När jag går tillbaka historiskt har jag också angivit exempel från Bildtministärens tid. Jag har varit med så länge att jag också följde Olof Palme. Det här återkommer i olika former. Jag tycker att det finns något substantiellt nytt i det sätt som Göran Persson har använt sig av. Det kom bland annat till uttryck genom det här direkta hotet mot mig. Den som har följt debatten och läst de artiklar som skrevs i Resumé och andra tidningar kan ju se att jag långtifrån är ensam om den uppfattningen.

Jag kan tyvärr inte, hur många gånger den här frågan än ställs, ge något annat svar än att det lämpliga sammanhanget för mig var den tidpunkt då jag hade relativt gott om tid för att sätta in det i sitt sammanhang och då jag hade relativt många exempel för att styrka huvudtesen. Det råkade bli så att när Ekot strax före årsskiftet erbjöd mig den här intervjun bestämde jag mig för att nu kommer jag att berätta om detta. Då säger jag väl nu för tredje gången att det inte finns någon annan förklaring än den här. Om ni sedan inte tycker att förklaringen är tillfyllest kan jag tyvärr inte göra någonting åt det. Det här är vad jag kan säga.

Göran Magnusson (s): Det är möjligt att vi genom för mycket TV-tittande har lärt oss att frågorna skall upprepas.

Jan Scherman: Ja, självfallet. Det tycker jag är en bra princip. *Go ahead*, eller vad det heter.

Göran Magnusson (s): Ja, det är möjligt att vi har lärt oss något av detta. Får jag fråga om den här artikeln som Scherman nu refererar till. Det är den där du betecknar statsministern som Sveriges Berlusconi?

Jan Scherman: Ja, fast det är inte ett korrekt citat, vill jag säga. Det handlade om Berlusconi-liknande metoder.

Göran Magnusson (s): Det är förvisso en nyansering. Det kan man hålla med om.

Jan Scherman: Ja, den är inte oväsentlig, tycker jag. Jag har ju också själv blivit liknad vid Berlusconi, så vi är i så fall många som är det.

Ordföranden: Vi skall nu försöka få svensk ordning på den här utfrågningen och inte italiensk.

Göran Magnusson (s): Du säger att du och andra journalister har iakttagit hur man från Bildtregeringen, ja även från Palmeregierungens tid och framåt, har styrt de politiska journalisterna. Det skulle vara intressant att få några exempel på den punkten. Innan du får svara på det skulle jag också gärna vilja konstatera att det vi egentligen diskuterar är något som Scherman påstår att Göran Persson har sagt och som ingen annan än Persson och Scherman har deltagit i. Därför följer nästa fråga. Du har sagt att du var väldigt noga med att förvissa dig om att Göran Ellung inte på grund av det här skulle ändra TV 4:s bevakning. Hur visste Göran Ellung att Göran Persson hade framfört det hot som du påstår att han framförde?

Jan Scherman: När det gäller den första delen av frågan tycker jag att det också här gäller att vara noga med orden. Att försöka styra och påverka betyder inte per definition att man också lyckas med det och får det genomfört. Men det är väl rätt så naivt att tro annat. Jag säger inte att det är något illegalt med att makthavare försöker påverka medier, men när det gäller den demokratiska processen i landet tycker jag att det är viktigt att det förs en öppen diskussion om hur det i så fall går till.

För att underlätta lite grann för mig och för utskottet rekommenderar jag läsning av Resumés nummer 1–3 i januari 2004. Där uttalar sig de flesta mer framträdande politiska reportrarna i detta ämne och vidimerar till stora delar det som jag har gjort gällande.

När det gäller frågan om Göran Ellung är det riktigt att det bara var Göran Persson och jag som deltog i samtalet. Göran Persson anvisade en plats i TV 4:s matsal som befann sig på behörigt avstånd från alla andra deltagare. Så den här frågan kokar naturligtvis ned till huruvida ni anser att jag är trovärdig när det gäller hur jag har återgivit vad Göran Persson sade. Jag återgav för Göran Ellung vad Göran Persson hade sagt till mig. Det var så han fick informationen, och det framgår ju också av handlingarna.

Göran Magnusson (s): Det var alltså viktigt för dig att klara ut för Göran Ellung att detta hot har framförts, men du får inte bry dig om det och inte ändra på någonting. Varför var det över huvud taget nödvändigt att informera Ellung om saken om du skulle förhindra att han agerade utifrån den kunskap han då hade som ledare för TV 4:s valbevakning?

Sedan får jag också konstatera att vi gärna skall läsa Resumé och annat, men vi granskar faktiskt statsministern från en konstitutionell synpunkt. Vi granskar inte mediedebatten.

Jan Scherman: Om jag också skall vara lite formell har jag kommit hit för att svara på frågor om det inträffade som daterar sig till den 10 september 2002. Då vill jag hålla mig till det. Om det är så att utskottet är intresserat av att höra min bedömning av hur sådana här påverkansmetoder har sett ut under årens lopp kan jag gärna göra den bedömningen, men då tycker jag att inbjudan skall handla om det.

Om vi tar det här igen är det inte så, Göran Magnusson, att jag ger de ansvariga utgivarna på TV 4 direktiv. Det var precis det jag försökte säga. Vd:s uppgift är att svara för bolaget gentemot ägarna. Sedan har vi en ordning där vi har ett väldigt tydligt tilldelat ansvarigutgivarskap för olika verksamheter.

Eftersom det inträffade i mitt tycke var anmärkningsvärt och berörde den publicistiska verksamheten skulle jag vilja påstå att det hade varit tjänstefel om jag som vd inte hade informerat de befattningshavare som var berörda av det inträffade. Då hade jag väl fått en diskussion till om varför jag i så fall inte hade informerat dem utan behållit det här för mig själv. Jag tyckte att det var helt logiskt, naturligt och självklart att berätta om det. Men jag ger inga direktiv till de ansvariga utgivarna om hur de skall göra. Jag sade väldigt noga att jag förvissade mig om att det inte vidtogs några åtgärder för att förändra den valbevakning som var planlagd.

Ordföranden: Tack för det. Göran Magnusson får ställa en mycket kort fråga. Därefter är det Tobias Krantz från Folkpartiet.

Göran Magnusson (s): Är det inte så att om Ellung inte hade fått klart för sig det samtal som Persson och Scherman hade haft så hade Ellung inte haft något motiv för att ändra någonting i valbevakningen? Jag måste säga att jag inte riktigt förstår sammanhanget här.

Jan Scherman: Nej, men då säger jag det igen. Jag tycker att det är ganska rimligt att om jag får vetskap om saker som berör den publicistiska verksamheten i det här företaget är det min skyldighet som vd att informera de berörda befattningshavarna om detta. Jag kunde inte förutse vad som skulle bli den fortsatta händelseutvecklingen. Tänk om något hade inträffat som hade haft direkt bäring på vårt samtal! Och så uppdagas det att jag sitter inne med en kunskap som jag inte har meddelat dem som är berörda. Det hade jag däremot tyckt var i högsta grad kritiserbart.

Ordföranden: Vi får gå vidare. Det är Folkpartiet och Tobias Krantz. Varsågod!

Tobias Krantz (fp): Tack för det, herr ordförande! Jag har några frågor. För bedömningen av den här frågan är det förstås viktigt att vi reder ut exakt vad som sades vid det tillfälle då Jan Scherman och Göran Persson hade den här diskussionen. Då är frågan hur säker Jan Scherman är på just den ordalydelse som Jan Scherman har återgivit i brevet. Göran Persson bestrider ju att det gick till så. Han minns inte exakt, men han bestrider åtminstone att det gick

till exakt så som du har skrivit. Det kan inte exempelvis ha varit så att Göran Persson kom fram till Jan Scherman och sade: Jan Scherman, var det här verkligen så smart? Vi kommer förmodligen att vinna det här valet. Borde ni inte ha gjort på ett annorlunda sätt? Hur säker är du på ordalydelsen?

Jan Scherman: Jag är väldigt säker på ordalydelsen. Jag har varit med i ganska många år, som jag har sagt, och jag fann det här anmärkningsvärt. Därför valde jag att anteckna vad som hade sagts samma kväll. Det är klart att man kan slinta på ett kommatecken, ett ”och” eller ”men”. Men alla de här nyckelorden, ”tung investering”, ”få ovänner i regeringen”, ”få kanslihuset emot sig”, som upprepades ett antal gånger, är jag mycket säker på.

Stämningen, klimatet, i det här samtalet var inte av den lustiga karaktär som jag kan höra när du försöker spela upp hur det gick till. Det gick inte till på det sättet. Göran Persson anmodade mig att komma avsidet och aväta den här enkla måltiden. I samma stund som vi satte oss ned började Göran Persson kritisera ett antal namngivna reportrar. Sedan kom han snabbt in på de här formuleringarna. Det var då jag vid första tillfället funderade på om det var ett skämt. Men jag insåg väldigt snabbt att så inte var fallet.

Jag skall inte överdramatisera det här. Jag nöjer mig med att säga att det uppstod en väldigt obehaglig stämning i det här samtalet. De som såg oss men inte hörde vad vi sade såg att det inte var någon munter diskussion som pågick mellan oss två.

Tobias Krantz (fp): Göran Persson säger i sitt skriftliga svar till oss att han inte minns exakt hur det gick till men att han är säker på att orden inte föll exakt så som Jan Scherman påstår. Vad har du för kommentar till eller tolkning av Göran Perssons svar till utskottet?

Jan Scherman: Jag vill inte värdera Göran Perssons minneskapacitet. Däremot är det så, precis som jag har skrivit till utskottet, att om man väldigt tydligt konstaterar att man inte minns, då kan man inte heller minnas vad man inte sade eller vad som inte var avsikten med samtalet. Då har man i mitt tycke frånhänt sig tolkningsmöjligheten. Det är trist. Då får utskottet fundera över min trovärdighet. Jag kan inte säga annat än det som jag nu har sagt och det som jag har inlämnat skriftligen.

Jag skulle möjligen kunna sträcka mig lite längre eftersom det här samtalet fortsatte med att jag ringde upp Göran Perssons pressekreterare. Jag var då ganska upprörd. Jag redogjorde för vad som hade hänt med avsikten att det kanske kunde vara lämpligt att Göran Persson tog kontakt med mig igen, vilket han också gjorde. Det står ju beskrivet här.

Det är möjligt att det är legio, att statsministern har väldigt många sådana här situationer. Det kan jag inte bedöma. Mitt intryck var att det var något ovanligt och att det kanske därför skulle ha haft förutsättningar att fastna bättre i Göran Persson minne. Men om så inte är fallet kan jag ju inte ha några särskilda åsikter om det mer än att statsministern därmed har frånhänt sig all vidare tolkning av samtalet. Han minns ju i alla fall att det här har ägt rum.

Tobias Krantz (fp): Då har jag en sista fråga för den här gången. Jan Scherman säger att han ser att det här ingår i ett vidare mönster av ökade politiska påtryckningar på politiska journalister. Då har jag en fråga till dig. Enligt din beskrivning har det förekommit ett hot. Den här typen av politiska påtryckningar har enligt din uppfattning ökat. Har detta vid flera tillfällen framförts i form av hot från Göran Persson mot TV 4?

Jan Scherman: Jag känner inte till något sådant, nej.

Ordföranden: Tack för det. Då går vi vidare till Kristdemokraterna och Ingvar Svensson. Varsågod!

Ingvar Svensson (kd): Tack, herr ordförande! Ett samtal mellan fyra ögon, som man brukar säga, är ju ofta färskvara. Du har noterat de här uppgifterna. Men du ringer också till pressekreteraren Jan Larsson vid två tillfällen under den här kvällen.

Jan Scherman: Ett tillfälle. Det var ett tillfälle. Jag ringer till Jan Larsson och berättar vad som har hänt. Jag gör klart för honom att det vore lämpligt om statsministern tog kontakt med mig.

Ingvar Svensson (kd): Okej. Av papperen får man uppfattningen att det var två tillfällen. Men det är ett enda tillfälle. Det var väl då du hade sällskap av Ellung och Swartz?

Jan Scherman: Ja, det är riktigt.

Ingvar Svensson (kd): Det intressanta är den här färskvaran, de här uttalandena. Vad sade du till Jan Larsson? Hur refererade du det här samtalet till Jan Larsson?

Jan Scherman: Jag refererade samtalet ungefär så som det står beskrivet här. Jag sade också att jag tyckte att det var extremt anmärkningsvärt.

Jag vet också att jag använde ordet "chef", det vill säga att Jan Larsson skulle informera sin chef och att det vore lämpligt att han ringde tillbaka till mig, så att vi fick reda ut det här. Det skedde också. Jag kan inte säga exakt hur lång tid det tog, om det var 5 eller 10 minuter, men relativt snabbt ringde Göran Persson tillbaka. Då var han väldigt kortfattad och tyckte att jag skulle lugna ned mig.

Ingvar Svensson (kd): Och det gjorde du? – Nej. Det har i början på utfrågningen diskuterats om tidpunkten för offentliggörandet. För närvarande befinner sig frågan om koncessionsavgift under beredning, och inom kort kommer det en ny tillståndsperiod. Det har väl legat i luften, även om det inte sagts fullt ut, att detta skulle kunna vara en rimlig förklaring till det aktuella offentliggörandet. Om vi bortser från den publicistiska synen på olika mönster och så vidare som du har varit inne på tidigare undrar jag om du gjort några överväganden – vi granskar inte TV 4, men det är ändå intressant för att belysa hela frågeställningen – om detta skulle vara produktivt för den beredningsprocess som nu är i gång eller kontraproduktivt.

Jan Scherman: Jag gjorde inga som helst överväganden i den riktningen, och jag skulle vilja få bara någon liten minut för att utveckla detta. Ni vet här i

konstitutionsutskottet mycket väl hur TV 4 hanterat de här frågorna. Vi kontaktar självfallet de politiska partierna kring alla de lagfrågor som berör TV 4:s verksamhet. Vi uppvaktar Kulturdepartementet och Näringsdepartementet, och jag skulle vilja säga att lejonparten eller den absolut stora delen av dessa kontakter kan man hitta offentliga spår efter i form av handlingar, mötestider och liknande.

Jag tror att jag har varit inför konstitutionsutskottet två gånger – det kan vara tre, men i den storleksordningen – för att framföra våra ståndpunkter. Det är på det sättet vi försöker påverka den legala ramen kring TV 4:s verksamhet. Det här hade absolut inget som helst med det att göra. Det vore mig helt främmande att ens fundera i de taktiska termerna. Jag tycker också att det vore ett väldigt dåligt sätt att ta sitt ansvar för 900 medarbetare och en TV-verksamhet som varje vecka ses av 70 % av de personer som bor i det här landet. Så är inte fallet.

Kerstin Lundgren (c): Ordförande! Alla uttalanden syftar naturligtvis till att påverka mottagaren, och vi försöker titta på hur statsministern har hanterat den här frågan. Man kan utifrån vad du tidigare redogjorde för om er interna diskussion fundera på om det finns en risk för att uttalandet indirekt påverkade TV 4. Du har sagt att det direkt inte fanns någon påverkan, men fanns det indirekt en påverkan på TV 4:s fortsatta valbevakning?

Jag skulle också vilja höra om resultatet. Du nämnde att det oavsett hur orden exakt föll aldrig var avsett att försämra villkoren. Har TV 4 på något sätt råkat illa ut på grund av detta eller tidigare agerande – de mönster som du pratar om? Finns det något bevis eller något som gör att myndigheten har missbrukat sin makt?

Jan Scherman: På den första frågan vill jag svara att all form av självcensur är extremt svår att vederlägga. Jag kan bara säga att jag inte på något sätt fått intrycket eller mig tilldelat uppgifter om att vi över huvud taget skulle ha ändrat oss på en enda punkt. Däremot skulle jag vilja påstå att vi lång tid efter den här valrörelsen haft extremt stora svårigheter att få statsministern att ställa upp för TV 4. Däremot är svaret nej på frågan om valbevakningen indirekt genom något slags självcensur eller hur man skall uttrycka det indirekt skulle ha påverkats. Jag kan bara säga det som jag känner till.

Den andra frågan är en väldigt stor sak, men jag kan inte spåra att det i den formella hanteringen av alla de frågor som berör TV 4 finns en koppling mellan statsministerns kritik av vår valbevakning eller hotet mot mig som har lett till det eller det. Sedan är det verkligen en helt annan sak att jag tycker att hanteringen av TV 4:s många ärenden på till exempel Kulturdepartementet tar extremt lång tid. Det är nu en bra bit över ett år sedan Marianne Eliasson presenterade sin koncessionsavgiftsutredning, och vi har fortfarande inte en tillstymmelse till regeringsförslag. En liten ändring av reklamreglerna som gäller möjligheterna att utsträcka reklamtiderna vid direktsänd hockey och som TV 3 och TV 5 och hela Europa i övrigt tillämpar tog tre år att genomföra. Vi fick vårt senaste digitala sändningstillstånd ett par dagar före julafton.

Jag vet inte om det här beror på för låg bemanning eller vad det kan vara. Jag kan bara konstatera att det för ett privat företag som TV 4 är rätt besvärande att vi väldigt sent får klart för oss hur den karta som vi skall agera efter ser ut. Det är möjligt att Sveriges Television och andra TV-företag upplever det på samma sätt – det har jag ingen uppfattning om – men att det skulle finnas ett samband mellan detta och det som vi nu talar om i form av vad Göran Persson har sagt känner jag inte till.

Kerstin Lundgren (c): Bara en kort annan fråga, som knyter an till det som Ingvar Svensson tidigare tog upp. Kan det exalterade tillstånd som beskrivs för det här mötet, den här kvarten, ha inneburit att också Jan Scherman uppfattar situationen på ett allvarligare sätt än vad som var menat? Var stämningensläget mera det hotfulla än de ord som uttalades?

Jan Scherman: Jag håller inte detta för sannolikt.

Mats Einarsson (v): Du har mycket tydligt slagit fast att Göran Perssons kritik inte ledde till någon förändring av i det här fallet valbevakningen. Du har också påpekat att det för att ett hot skall föreligga inte krävs att hotet i och för sig har haft avsedd verkan. Detta leder oss till begreppet avsikt i det här sammanhanget. – Två frågor med anledning av det.

För det första: Hade Göran Persson något skäl att anta eller hoppas att hans agerande skulle kunna påverka TV 4? För det andra: Gav han uttryck för någon förväntan eller förhoppning om att en i förhållande till Socialdemokraterna mer fördelaktig bevakning skulle bli resultatet av hans samtal, kritik eller vad man skall kalla det?

Jan Scherman: Den första frågan är väl lämplig att ställa till Göran Persson. Det blir nu väldigt mycket uttorkningar som jag ombeds att göra, där jag känner att min förmåga att bedöma det knappast är särskilt mycket större än den som ni själva besitter. Rent allmänt kan sägas att om man framför ett hot och inte har skäl att tro att det får någon påverkan, är risken att man framför hotet mindre. Men jag tycker framför allt att Göran Persson själv får svara på den frågan.

Den andra frågan har fallit mig ur minnet. Kan du upprepa den så skall jag svara på den.

Mats Einarsson (v): Jag skall faktiskt upprepa båda frågorna.

Jan Scherman: Du var alltså inte nöjd med det första svaret.

Mats Einarsson (v): Nej, det var jag inte. Den första frågan var om Göran Persson hade något skäl att anta att hans kritik skulle kunna påverka TV 4. Det är alltså utifrån *din* kunskap om hur TV 4 fungerar. Fanns det något sakligt skäl att anta detta?

Jan Scherman: Då förstår jag frågan bättre. Kan jag få svara på det då.

Mats Einarsson (v): Jo, det är en bra reporterregel att inte ställa för många frågor på en gång.

Ordföranden: En god reporter vill också ha korta frågor och korta svar.

Jan Scherman: Jag skall svara kort: Nej, absolut inte.

Mats Einarsson (v): Gav han på något sätt uttryck för förhoppning eller att han hade förväntat sig att det han sade skulle kunna påverka TV 4, eller var det bara uttryck för hans allmänna missnöje?

Jan Scherman: Förmodligen är din egen uttolkning den korrekta, men möjligtvis kan den iver och den intensitet med vilken han framförde de meningar som jag återgett indikera att han kanske ändå någonstans innerst inne hoppades.

Gustav Fridolin (mp): Efter Jan Schermans avslöjande i Ekot och även efter KU:s granskning har Göran Persson med en för politiken möjlig något ovanlig tvärsäkerhet slagit fast att det som skedde inte skedde på det sätt som Jan Scherman har beskrivit. Regeringen skriver i den promemoria som finns till KU:s granskning: "Samtalet mellan Göran Persson och Jan Scherman hade ingen anknytning till något programföretags integritet i oberoende sändningstillstånd." Man skriver att de uttalanden om repressalier som Jan Scherman tillskriver Göran Persson inte är korrekta.

Efter att Scherman hade gjort det här avslöjandet, kom detta mycket tvärsäkra uttalande eller utspel från statsministern oväntat?

Jan Scherman: Det var ju så att efter Ekointervjun och i de första kommentarerna som man kan läsa i Dagens Nyheter och i andra publikationer uttalar sig Statsrådsberedningen inte lika säkert. Där säger man att man bekräftar att samtalet har ägt rum men att det inte kan ha varit ett hot. Det är framför allt Anna Helsén som framför det här men även Jan Larsson.

Sedan är det riktigt att tonen i det formella svaret till KU har skärpts. Jag kan bara komma tillbaka till det som jag tidigare har sagt, att om man som förstareaktion säger att man inte minns hur samtalet ägt rum men att samtalet har ägt rum, har man enligt min bestämda slutsats frånhänt sig vidare uttolkningar av vad som ägde rum.

Gustav Fridolin (mp): I din inledning till utskottet fastslog du att det här inte handlade om den typ av kritik som kan komma från vem som helst gentemot medierna i stort. När vi skall göra en bedömning så kommer vi hela tiden att sväva mellan frågan om det här är att betrakta som ett samtal mellan två personer, i och för sig med ganska speciella ställningar i det svenska samhällslivet, eller om det är ett samtal mellan Sveriges statsminister och vd:n för TV 4. Då finns det en fråga kvar som måste ställas.

Om det nu inte var en kritik som vem som helst kan rikta gentemot medierna i stort, var det en kritik som kan falla tillbaka på villkoren för TV 4:s sändningstillstånd, där man ju stadgar att sändningsrätten skall utövas opartiskt och sakligt, att man skall ha förbud mot åsiktsreklam och ytterligare en del. Var det den typen av kritik som Scherman menar därför skulle kunna ha framförts?

Jan Scherman: Nej, jag kan inte göra någon vidare uttolkning än den som jag har gjort tidigare, och jag envisas med att hålla mig till den. Jag uppfattade hotet tydligt. Min uttolkning av hotet är att avsikten i första hand inte var att det skulle genomföras ordagrant så som det uttalades, det vill säga att de

legala förutsättningarna för TV 4:s verksamhet skulle förändras i den händelse socialdemokratin vann regeringsmakten, men att blotta existensen av den risken skulle få oss att förändra vårt beteende under valsporten. Men det är min tolkning av hotet.

Den kvalitativa skillnaden tycker jag är väldigt tydlig. Om statsministern tycker att TV 4 gör en dålig valbevakning – *à la bonheure*. Det kan vem som helst få tycka, alldeles självfallet. Även om man jobbar på TV 4 får man tycka det. Det ligger mycket väl inom yttrandefrihetens ramar. Men om man därtill säger att på grund av att ni gör en sådan här dålig valbevakning, kommer jag utifrån min maktposition att se till att ni ligger illa till, då har man utfärdat en varning som är någonting mer än en sedvanlig kritik.

Gustav Fridolin (mp): Jag tackar för den utveckling som jag fått av mina tidigare två frågor. Jag vill avsluta med en fråga av annan art. När vi nu har granskat statsministerns hårda kritik eller hot mot valbevakningen i TV 4 blev det i sammanhanget och kommer också att bli intressant att falla tillbaka eller är det åtminstone lätt hänt att man faller tillbaka på en annan granskning som företagits i utskottet under tidigare år. I det PM som har upprättats inom konstitutionsutskottets kansli upprepar vi också de bedömningar som gjordes av utskottet då. Den granskningen handlade om statsministerns ganska speciella relation till en inom TV 4:s konkurrentbolag, *public service*-bolaget SVT, ledande politiska journalister, Erik Fichtelius. Upplever Scherman att dessa för KU olika granskningsärenden kan sättas in i någon form av sammanhang. Eller mer explicit: Är Perssons syfte att påverka medier och politiska journalister som Scherman har varit inne på här två sidor av samma mynt, det vill säga den granskning som vi gjorde förra året gentemot Perssons förhållande till SVT och den granskning vi gör detta år gentemot Göran Perssons förhållande till TV 4?

Jan Scherman: Jag skall erkänna att jag är för dåligt påläst om vad konstitutionsutskottet i sak har sagt i den frågan, och därför vill jag avstå från att göra några kopplingar åt det ena eller det andra hållet.

Helena Bargholtz (fp): Det var väl inte första gången som Jan Scherman pratade med statsministern? Har ni över huvud taget haft någon kontakt tidigare?

Jan Scherman: Ja, jag har till exempel för tidningen Resumé berättat att jag kort tid efter det att jag blev vd ordnade ett möte med statsministern, där jag ville framföra de frågor som var angelägna för TV 4 att få framförda. Jag har träffat statsministern ytterligare en gång i Rosenbad med anledning av den antirasistvecka som TV 4 årligen arrangerar och där vi ville att regeringen och statsministern skulle engagera sig. Men det har i alla sammanhang varit den typ av professionella kontakter som man kan ha dels som journalist, dels som vd för ett stort medieföretag.

Helena Bargholtz (fp): Hur var samtalstonen er emellan då?

Jan Scherman: Den var annorlunda då, kan jag svara.

Göran Magnusson (s): Jan Scherman har ju sagt att det här är en tilltrofråga. Vi får alltså bedöma trovärdigheten hos två personer som har olika uppfattningar om vad som har hänt utan att någon annan har åhört det hela.

När man läser igenom Schermans svar kan man konstatera att Jan Scherman ville att statsministern skulle ringa. Scherman säger att det var lämpligt. Vad var syftet med det samtalet – att från Schermans sida kunna dra ett streck över alltsammans och glömma saken, eller vad var det som det var lämpligt att klara ut? Jag ser när jag läser det här att Scherman först pratade med Jan Larsson och bad Persson ringa. Sedan ägde det samtalet rum, och därefter träffade Scherman Göran Ellung på sitt rum, och senare anslöt sig Eva Swartz. Därefter ringer Jan Scherman en andra gång till Jan Larsson och framför synpunkter för att Ellung och Swartz skall höra vad Scherman säger till Jan Larsson i det andra samtalet.

Jag skulle gärna vilja höra kommentarer till detta – dels varför det var lämpligt att Persson ringde och vad syftet med det samtalet kunde vara, dels om det var ett samtal eller två samtal. Det står två samtal i skrivelsen.

Jan Scherman: Jag tyckte att det samtal som jag hade haft med Göran Persson var anmärkningsvärt, och jag kände ett behov av att till statsministern uttryckligen säga att jag hade blivit hotad. Det var skälet.

När det står att det är två samtal måste jag säga att jag tog med mig Göran Ellung till mitt tjänsterum och informerade honom. Eva Swartz och jag sitter rätt nära varandra, och hon kom förbi och kom in i mitt tjänsterum. Det kan ha varit 5–10 minuter in i samtalet mellan Göran Ellung och mig, och där någonstans ringer jag till Jan Larsson. Jag kände då att det var bra att det fanns vittnen till vad jag sade till Jan Larsson. Att det skulle ha ägt rum ytterligare ett samtal måste jag säga att jag ställer mig tveksam till.

Ordföranden: Den uppgiften i papperet kan nog tolkas på olika sätt.

Jag har en annan fråga att ställa dig. Jag vill än en gång upprepa att vi granskar statsministern, och det är självfallet i den här frågan också viktigt vad han sade. Det är självfallet att en statsminister eller en annan företrädare för regeringen agerar så att det som man säger uppfattas på ett sätt som är relevant och riktigt i de här sammanhangen. Jag skulle därför vilja ställa två frågor kring begreppet ”uppleva”, som jag annars tycker rätt illa om därför att det är så subjektivt.

Vilken avsikt upplevde du fanns med det hot som Persson framförde? Du har tidigare sagt att du inte upplevde att hotet var att koncessionsvillkoren skulle förändras. Men vilken avsikt upplevde du fanns bakom hotet?

Och en annan sak: Har ni upplevt och analyserat de kontakter som ni har haft med Regeringskansliet på ett annat sätt än före denna händelse och satt in dem i ett annat mönster? Och har ni upplevt att ni genom att agera på ett annat sätt i den här frågan skulle kunna få ett mer positivt bemötande från Regeringskansliet?

Jan Scherman: När det gäller din första fråga: Hot är – jag är ledsen om jag upprepar – såsom jag kan tolka det fortfarande inte någonting där den yttersta avsikten är att hotet i sig skall genomföras utan att beteendemönstret skall

förändras. Jag kommer tillbaka till mitt svar till Gustav Fridolin: Min uttolkning av hotet är att statsministern avsåg att TV 4 skulle i hans perspektiv bättra valbevakningen, naturligtvis med avsikten att ge socialdemokratin en mer positiv bevakning i slutskedet eftersom det var väldigt dramatiskt och opinionsmätningarna visade att regeringsmakten definitivt var ifrågasatt. Jag kan inte komma längre i analysen av detta.

Om man skall påstå att avsikten de facto var att ändra det legala ramverket tycker jag att jag inte i det här samtalet eller därefter har några indikationer som tyder på det. Jag tycker att hotet i sig är tillräckligt allvarligt, det vill säga att man utifrån sin maktposition som statsminister hänvisar till det regelverk rent allmänt sett som gäller för det här företaget och att det kan komma att behandlas på ett negativt sätt. Men meningen är ju att om inte TV 4 agerar annorlunda ... Längre än så kan jag inte komma i svaret på den frågan.

Vad gäller din andra fråga, som gällde uppträdandet därefter, kan jag bara konstatera att vi efter valet hade fortsatta svårigheter att få statsministern att ställa upp på intervjuer för TV 4. Jag kan inte säga att det blev sämre, värre eller bättre utan det var fortsatt konstant svårt.

Ordföranden: Nu går jag tillbaka till frågan om hot. Vi hamnar i en teoretisk diskussion om vad ett hot är. Det är självklart så som Jan Scherman säger att poängen med ett hot är att det inte skall behöva utlösas. Men det är ju så att ett hot alltid innehåller någonting, annars är det inget hot. Jag blev lite grann förvånad när Jan Scherman säger att han inte upplevde att det fanns något bakom hotet, för om det inte fanns något bakom hotet var det definitionsmässigt inte heller något hot.

Jan Scherman: Nej, men i det här fallet kan ju hotet enbart uttalas av dem som besitter makten att förändra regelverket, och då blir det ju reellt. Om Gunnar Hökmark hade sagt samma sak vid det här tillfället, hade det kanske inte haft samma potens, men eftersom statsministern uttalade det hade det ju det. Jag tycker att det går väl långt när jag nu under det här förhöret får ifrågasättande frågor om jag verkligen har uttolkat det som hände på ett korrekt sätt, och nu ber du mig nästan att säga att avsikten var att man inte skulle sänka koncessionsavgifterna om vi inte skärpte oss. Jag vill inte alls dra det här så långt. Jag tycker att det räcker att den som innehar den högsta politiska makten och alltså har möjlighet att påverka de här frågorna använder den positionen för att framföra den här typen av saker.

Ordföranden: Jag håller med dig i den delen. Jag ville bara försöka få veta hur du upplevde vad det hot som i och för sig inte är tänkt att någonsin utlösas ändå skulle kunna innehålla, för det måste ju finnas någonting bakom ett hot för att det skall vara relevant. Men du vill inte gå längre i ditt svar än vad du har gjort.

Jan Scherman: Nej, jag tycker att det räcker.

Ordföranden: Vi ber att få tacka dig för att du kom hit. Därmed avslutas denna offentliga utfrågning.

BILAGA B10

Konstitutionsutskottets offentliga utfrågningar den 20 april 2004

Utfrågning med statsminister Göran Persson

Regeringens agerande angående en vald ordförande i Europeiska rådet, Underlåtenhet av regeringsledamöter att samråda med EU-nämnden, Hanteringen av ett brev om försvarsfrågor i EU-nämnden, Statsminister Göran Perssons uttalanden om svenska positioner rörande Irak-kriget, Statsråds uttalanden angående den svenska räntenivån, Regeringens förfarande vid utnämningar av högre statliga tjänster samt Statsminister Göran Persson agerande i förhållande till ett visst medieföretag

Ordföranden: Jag förklarar konstitutionsutskottets sammanträde öppnat. Vi har i dag en offentlig utfrågning av statsminister Göran Persson. Vi hälsar statsministern välkommen.

Vi kommer att ge möjlighet till en introduktion i de olika ärendena. Därefter går vi in på frågorna. Vi kommer att börja med frågor från det parti vilket anmälan kommer ifrån.

Det första ärendet är granskningsärende 10, Regeringens agerande angående vald ordförande i Europeiska rådet. Vill statsministern säga något i den frågan?

Statsminister Göran Persson: Jag har inget mer att tillägga än vad jag sagt tidigare, i fjolårets KU-granskning, vid EU-nämndssammanträden och i riksdagens informationsstunder. Tillsammans med det insända skriftliga materialet skall det bli en grund för mina svar här.

Ordföranden: Redan vid det första EU-nämndssammanträde där regeringens utspel presenterades var det tydligt att det fanns ett nej i riksdagen. Därefter debatterades det på grundval av ett betänkande från det sammansatta utskottet, konstitutionsutskottet och utrikesutskottet, den 10 april 2003, där man slog fast att man sade nej till en vald ordförande. Senare under våren, den 5 juni, riktade konstitutionsutskottet kritik mot både statsministern och utrikesministern för hur frågan hade hanterats. Man hade drivit frågan om en vald ordförande trots att riksdagen hade sagt nej i de två olika instanserna.

I det underlag som har tillsänts oss kan vi se att av 18 redovisade samtal eller evenemang har regeringens företrädare vid åtminstone 14 tillfällen drivit en annan linje än den som riksdagen slog fast. Man har vid ett antal av tillfällena i och för sig nämnt att riksdagen har en fråga från regeringen avvikande synpunkt, vilket är ett underligt sätt att se på saken.

Jag skulle vilja fråga statsministern: Vilken grund anser sig statsministern och regeringen ha att i en viktig europeisk fråga, som handlar om den europeiska konstitutionen, driva en linje som är motsatt den som riksdagen har lagt fast?

Statsminister Göran Persson: Fram till den 20 november, tror jag att det är, är frågan in i det sista öppen. Men vart riksdagens majoritet lutade förstod vi ganska tidigt, trots att jag in i det sista försökte att fånga in åtminstone dem som var mellanstatligt intresserade till stöd för en vald ordförande i Europeiska rådet.

Påståendet att vi har drivit detta under 2003 är inte sant. Vi har redovisat vilken uppfattning regeringen har haft, och vi har redovisat vilken uppfattning riksdagen har haft. Det framgår av samtalsuppteckningarna. Dessutom framgår det inte fullt ut hur omfattande resonemanget har varit, därför att allt tas ju inte upp i samtalsuppteckningar.

Ofta går den typen av överläggningar till på det viset att man först sätter sig ned i en *tête-à-tête*. Det betyder att jag och min kollega ensamma sitter och pratar avspänt om läget, pratar om positioner och redogör för den politiska situationen. Vid alla dessa tillfällen har jag naturligtvis tagit upp och redogjort för den svenska situationen, att vi kommer att hamna, som det ser ut, i en position där vi inte är för en vald ordförande i Europeiska rådet. Det har gillats av många av dem som har besökt oss till en början och hälsats med tillfredsställelse. Sedan har den kretsen successivt blivit allt mindre. Många av de inte minst konservativa och liberala politiker som från början var motståndare till det här har så småningom bytt uppfattning och hamnat i den andra positionen, nämligen positionen i det svenska *non-paper*, vilket på något sätt är en ironi i sammanhanget. Men jag har aldrig någonsin tvekat att klart och tydligt redovisa den svenska majoritetsuppfattningen, samtidigt som jag också var skyldig, tycker jag, att redovisa vilken uppfattning regeringen har. Det har man förstått, därför att i många europeiska parlament har man en splittrad bild, så det är inget konstigt med detta.

Jag känner mig på den punkten trygg. Och som jag sade en gång i EU-nämnden kan man gå till samtalsuppteckningar, så kommer man att se att vi har tagit upp och presenterat den svenska bilden fullt ut.

Ordföranden: Den redovisning av samtalsuppteckningar som vi här visar entydigt en annan bild. Regeringen har vid ett antal tillfällen redovisat att riksdagen har en annan uppfattning, men regeringen har drivit sin linje. Det framgår också av uppteckningar från ett EU-nämndssammanträde den 13 oktober där statsministern slår fast: Jag har slagits hårt för en vald ordförande i Europeiska rådet.

Detta är såvitt jag kan begripa helt i strid med det som riksdagen sade redan från början i EU-nämnden, därefter i det sammansatta utskottet och därefter i det som konstitutionsutskottet slog fast mycket tydligt: att det inte är acceptabelt att regeringen driver två olika linjer, riksdagens vid sidan om sin egen, utan företrädare för andra länder måste kunna förutsätta att regeringen driver den svenska linjen.

Då skulle jag vilja ställa frågan: Har regeringen drivit den svenska linjen?

Statsminister Göran Persson: Jag har slagits hårt för en vald ordförande i Europeiska rådet. Jag kommer inte ihåg exakt vilket sammanträde det var, men jag misstänker att du beskriver den process som har föregått hela den här frågan. Det är en riktig beskrivning. Jag har trott på en vald ordförande i Europeiska rådet mot bakgrund av mina unika erfarenheter, också i den här kretsen, dessutom mot bakgrund av min mellanstatliga hållning i sakfrågan. Men det är ingen tvekan om att vi har gjort klart för alla som vi har mött hur den svenska positionen kommer att vara eftersom riksdagen har en annan uppfattning. Sedan känner de ju mitt och vårt engagemang genom en intellektuellt hederlig diskussion som har haft en mycket märklig utveckling. De som jag har mött har från början haft Gunnar Hökmarks uppfattning – och de är inte sällan partikamrater till honom – men har så småningom glidit över i en position som har blivit den svenska regeringens tidigare uppfattning, nämligen att det nog ändå skall vara en situation med ett valt ordförandeskap. Så har utvecklingen varit.

Men nu hamnar vi så småningom i en diskussion i Europeiska rådet som är av det slaget att vi kan vara överens om att vi inte skall votera en slutuppgörelse i frågan om vald ordförande, utan får vi ett paket, precis som Carl B Hamilton sade, någon gång tidigt under hösten så tar vi det. Vi faller det inte på den här frågan.

Jag har inte tvekat att redovisa vilken den svenska positionen kommer att vara. Sedan har alla vetat om vår bakgrund. Vi är så informerade om varandra. Den politiska delikatessen har alltså inträffat att de har intagit den position som vi hade tidigare, och vi har fått inta den position som de hade tidigare. Med den nya position som vi har fått kommer vi inte att vara på den sida som får majoritet i EU. Så är det. Det är politiska realiteter. Vi har verkligen strävat efter att redovisa hur situationen sett ut.

Ordföranden: Vi är inte här för att diskutera själva sakfrågan, om det är bra eller ej med en ordförande i Europeiska rådet eller hur vi skall förhålla oss till slutresultatet, utan vi resonerar om hur sambandet mellan riksdag och regering fungerar. Inte minst i perspektivet att vi i Europa och i EU har en omfattande diskussion om det demokratiska underskottet, är det oerhört viktigt att riksdagen när den lägger fast en linje också kan förvänta sig att regeringen driver den linjen och inte lite grann informerar om att riksdagen har en annan linje än den som man själv driver.

När Göran Persson säger att de som han har mött alltmer har kommit att omfattas av hans åsikt i denna fråga är det just ett uttryck för att statsministern uppenbarligen desavouerat riksdagens inställning och inte med kraft drivit den.

Jag skulle vilja ställa en avslutande fråga i denna del: Har Göran Persson gentemot andra medlemsstater drivit riksdagens linje? Eller är de noteringar som vi har fått från Statsrådsberedningen korrekta, att man har drivit den ursprungliga egna uppfattningen och nu är rätt nöjd med att ha fått sin vilja igenom? I så fall, vilket allting tyder på, ställer man i praktiken riksdagen

inför ett *fait accompli* med denna förhandlingslösning. Men man avslöjar också en fundamental svaghet i förhållandet mellan riksdag och regering i denna fråga.

Statsminister Göran Persson: Vi har inte drivit vår linje. Den släppte vi tidigt. Vi kunde bara med stigande smärta notera att det *non-paper* som vi skickade in fick allt större och bredare stöd i EU, och det tycks nu bli den samlade unionens slutliga ställningstagande. Det är sådana bakslag man får ta ibland. Vi slutade driva den här linjen när vi såg riksdagens position. Vi har hela tiden talat om vilken den svenska positionen kommer att vara. Vi har inte förutsett att riksdagen skulle byta uppfattning i frågan, och därför har jag redogjort för den. Jag har inte drivit den i meningen att jag skulle ha hotat med att votera. Vi fick faktiskt klarhet vid en EU-nämnd före det italienska slutdokumentet om att om det skulle handla om att anta eller att förkasta det så skulle vi anta det. Därmed var veteringsfrågan borta. I det sammanhanget handlade det om att göra klart vilken den svenska positionen var, argumentera för den på ett sakligt sätt och också inse att den inte skulle komma att få en majoritet bakom sig i EU.

Vi har varit mycket noga med att leva upp till riksdagens krav och hamnat i ett konstigt mellanläge. Vi har dokumenterat hur vi har redovisat detta vid varje överläggning. Utöver detta har jag vid de enskilda överläggningar som sker regelmässigt vid möten med andra stats- och regeringschefer redogjort för den svenska situationen. Detta är alltså seriöst, det är noggrant förberett och det finns en linje genom hela resonemanget. Att sedan utfallet blir det som jag från början önskade, men som riksdagen inte vill ha, är en ironi i sammanhanget som vi alla får försöka att leva med.

Ordföranden: Jag skall bara läsa upp ett citat från ett samtal som statsministern hade med de norska, finska och danska statsministrarna den 29–30 juni på Harpsund. Där förde man fram att konventets förslag innebar ett stärkande av både KOM och EP. Jag citerar:

Och inrättandet av en ordförande i Europeiska rådet var viktigt för att upprätthålla den institutionella balansen, även om en majoritet i den svenska riksdagen hade en annan uppfattning i den senare frågan.

Är detta vad statsministern menar med att driva riksdagens linje?

Statsminister Göran Persson: I den nordiska kretsen med Island och Norge närvarande har vi ingen EU-dimension i resonemangen. Där driver vi inte EU-frågorna, utan vi utbyter resonemang om och synpunkter på hur det nordiska samarbetet fungerar. Men ta fram de andra EU-uppteckningarna och du kommer att se att vi när vi är inne i den process som rör förhandlingen har drivit frågan precis på det sätt som jag sade.

Ordföranden: Detta är en del av de anteckningar som Statsrådsberedningen har gett oss. De ger en bild av hur samtalen med andra EU-företrädare har förts. Men jag noterar statsministerns svar på denna fråga. Vi kommer nog inte längre här.

Statsminister Göran Persson: Jag vill tillägga en sak, och det är att man skall komma ihåg att det finns en brist i de här anteckningarna. Dessa anteckningar granskas egentligen aldrig efteråt. De upprättas av en närvarande tjänsteman och läggs som en egen handling till en akt eller till ärendet. Jag har egentligen aldrig gått in och tittat på de här anteckningarna efteråt. Jag gör aldrig det. Oftast är de riktiga, men ibland missar man naturligtvis nyanser och det skrivs lite schablonmässigt. Så om jag nu söker stöd i dem skall jag väl säga att de inte alltid är helt och hållet korrekta. Kanske skulle det inte ha stått exakt så som det gör om jag efteråt hade granskat varje anteckning. Det gör jag inte. Därför finns det en kvalitetsbrist i dem.

Ordföranden: I sanningens namn, statsministern, underlättar väl snarare det faktum att någon annan än statsministern själv har färdiggjort anteckningarna vår granskning än tvärtom. Ett flertal av de andra anteckningarna är av samma slag. Det framgår mycket klart att regeringen har drivit en annan linje. Jag skulle kunna citera det, men det finns ju i det skrivna materialet.

Jag tycker att det som statsministern nu sade, att dessa noteringar inte har putsats av statsministern eller av regeringen själv, inte minskar deras trovärdighet när vi skall bedöma vilken position regeringen faktiskt har drivit i frågan.

Statsminister Göran Persson: Jag sade det snarast för att försvaga min position något.

Ordföranden: Jag är inte medveten om det.

Statsminister Göran Persson: Nej, men det är för att Gunnar Hökmark har en förutfattad mening och en ingång i den här frågan som bygger på ett starkt engagemang, och jag respekterar det. Men jag betraktar dessa samtalsuppteckningar som en bekräftelse på vad jag säger. Om vi sedan skulle ha adderat något i form av att jag skulle ha granskat dem och lagt till än det ena, än det andra, så hade de säkert blivit ytterligare mer förknippade med verkligheten. Men vi gör inte det. Jag tycker att de är ett stöd för det jag säger. Så läser jag dessa anteckningar. Men jag reserverar mig på en punkt, nämligen att de inte är granskade och kanske inte skall vara förknippade med den stämpel av hög kvalitet som de tycks vara i det här samtalet.

Ordföranden: Vad är det statsministern i så fall menar? Om statsministern hade gått in och redigerat dessa anteckningar, hade de då än mer pekat på att statsministern har drivit frågan om en vald ordförande?

Statsminister Göran Persson: Det är klart att i så fall hade det stått att det också förts samtal enskilt med premiärminister den och den, att vid dagens överläggningar togs upp det här och det här och att vid den formella sittningen med delegationen vid bordet fördes samtal om detta, följt av en redovisning ungefär som den som nu föreligger.

Det första är inte minst viktigt, och det tycker jag att KU skulle reflektera över, därför att alltmer av våra samtal med utländska företrädare i dag sker informellt. Allt mindre dokumenteras på det gamla sättet med samtalsuppteckningar. Vi för oerhört ofta samtal direkt på telefon, på mobiltelefon. Vi

hade ett sådant ärende för några år sedan, som ni kommer ihåg, om den österrikiska situationen. Det var en europeisk jättefråga som löstes med hjälp av mobiltelefoner. Efteråt var det oerhört svårt att rekonstruera vad det var som hände.

Hur skall man i en framtid med alltmer av informella kontakter, alltmer av snabba kommunikationssystem dokumentera exakt vad som pågår i samtal mellan stats- och regeringschefer? Det är faktiskt något som man kan reflektera över.

Ordföranden: Det är uppenbarligen ett problem, och vi stöter på detta här. Men vi måste väl något fästa vikt vid de samtalsuppteckningar som kommit konstitutionsutskottet till del?

Statsminister Göran Persson: Absolut. Jag läser dem, som jag sade förut, som stöd för det jag säger, som är van vid att läsa den här typen av anteckningar och vet vad de speglar för typ av samtal. Så är det.

Göran Magnusson (s): Vi har fått ett ganska omfattande material. Jag har för närvarande ingen fråga, utan jag anser att vi kan göra den bedömning som utskottet skall göra av den här frågan utifrån det material som vi har.

Tobias Krantz (fp): Frågan om en vald ordförande i Europeiska rådet har varit föremål för diskussion och debatt under rätt lång tid i riksdagen och i flera olika omgångar. EU-nämnden sade sitt när frågan dök upp första gången, och vi intog en negativ attityd liksom också riksdagen. Därefter har vi vid flera tillfällen sagt nej till en vald ordförande för Europeiska rådet.

Det som är intressant i samtalsanteckningarna är att det sker en tydlig glidning i regeringens förhållningssätt till riksdagens ställningstaganden i olika frågor från sommaren och början av hösten förra året. Det finns tidigare formuleringar som att riksdagen har en annan uppfattning än regeringen. Sedan framåt hösten säger regeringen, enligt samtalsuppteckningarna, att regeringen inväntar riksdagens utlåtande om konventets förslag. Det tycker jag är ett väldigt märkligt sätt att se på riksdagens beslut. Om det är så att regeringen är osäker på vad den skall tänka eller tycka, borde regeringen rimligen gå tillbaka till de ställningstaganden som riksdagen redan har gjort i stället för att invänta en process som pågår. Riksdagen har ju vid flera tillfällen slagit fast sin position.

Det framgår till exempel av en samtalsuppteckning från ett möte som Göran Persson haft med Luxemburgs premiärminister den 29 oktober i Stockholm att regeringen inväntar riksdagens behandling av konventets förslag. Är det verkligen ett rimligt sätt att se på riksdagens beslut?

Statsminister Göran Persson: Jag kommer mycket väl ihåg överläggningen med min vän Jean-Claude Juncker, en överläggning som egentligen var ett enda långt bilateralt *tête-à-tête*-mässigt samtal. Vi satt ensamma i ett litet rum och gick sedan direkt till lunchen. Vid lunchen växladess formella synpunkter över bordet. Före lunchen förde han och jag ett långt resonemang om läget ute i Europa, hur konventet kunde komma att utveckla sig, hur våra respektive länder såg på saker och ting, och jag redovisade självklart vårt läge i Sveriges

riksdag. Så går det till. Fäst alltså inte för stor vikt vid samtalsanteckningarnas förutsättningar att täcka samtalen. Jean-Claude Juncker for sedan snabbt vidare. Vi hade en kort presskonferens efteråt, som vi brukar ha. Han var fullt medveten om vår situation. Jag vet inte vilket läge de själva har i Luxemburg. Jag tror att han från början tillhörde de fasta motståndarna till en vald ordförande, men han har så småningom svängt och blivit anhängare. Han är kristdemokrat.

Samtalsuppteckningar speglar bara en del av verkligheten.

Tobias Krantz (fp): Nu har vi att utgå från de samtalsuppteckningar som finns och de svar som statsministern kan ge på de kompletterande frågor vi ställer. Det här inte är det enda tillfället där den här typen av uppfattningar redovisas. Vid ett möte som Lars Danielsson har med den italienska Europachefen i det italienska utrikesministeriet den 26 augusti i Rom framgår det också av samtalsuppteckningar att Sverige har sagt att ett yttrande från riksdagen kunde väntas senare i höst. Då uppfattade italienarna det rimligen som att den svenska positionen var osäker och oklar. Så hade jag uppfattat det om jag hade varit Europachef i det italienska utrikesministeriet. I själva verket är det inte så, utan den svenska positionen har slagits fast vid tidigare tillfällen av EU-nämnder och av riksdagen. Ändå ger i det här fallet statssekreteraren ett intryck av att den svenska positionen är oklar. Är det här verkligen ett rimligt sätt att hantera riksdagens beslut?

Statsminister Göran Persson: Jag tror att det som Lars Danielsson där avsåg var det slutliga ställningstagandet från EU-nämnden den 20 november inför slutförhandlingarna i Bryssel. När det här samtalet fördes åkte jag själv, om jag inte missminner mig, till Rom och träffade Berlusconi på plats. Jag förde där fram positionen en gång till och redogjorde tydligt för var vi skulle hamna.

Nej, jag tycker inte att någon av oss har betett oss på ett sådant sätt att vi har skapat oklarhet om vad svenska riksdagen och därmed vi kommer att tycka i slutläget.

Däremot har det varit en sällsynt besvärlig resa där positionerna har kastats om. Från början tillhörde vi en minoritet. Så småningom blev det majoritet för den uppfattning som vi hade. Jag förstod att det skulle bli så när de två nordiska statsministrarna, i Finland och i Danmark, som varit bestämda motståndare till en vald ordförande sedan bytte fot. Det skedde egentligen ganska odramatiskt, först den danske och sedan den finske statsministern.

Jag har fått ta emot ganska många hårda argument, ibland till och med bättre formulerade än de invändningar som Sveriges riksdag har haft i frågan om en vald ordförande, från människor som tillhör respektive partigrupperingar som sitter här, som sedan har bytt uppfattning och sagt att vi nog ändå skall ha en vald ordförande. Däremot har jag fått säga: Jag hade den här uppfattningen från början. Det var den svenska regeringens position. Men vi kommer att hamna i den här på slutet. Den processen framgår tydligt av dessa samtalsuppteckningar.

Tobias Krantz (fp): Jag tänker inte söka polemik eller recensera statsministerns uppfattning i sak, för det är inte vår uppgift att göra det i konstitutionsutskottet. Men jag konstaterar att på punkt efter punkt återkommer den här typen av formuleringar i samtalsuppteckningarna: att regeringen inväntar riksdagens definitiva ställningstagande. Detta understryks och påpekas väldigt tydligt. Regeringen ger också intrycket att den svenska positionen är oklar i frågan, en position som vid flera tillfällen har slagits fast av den svenska riksdagen.

En återkommande formulering som svenska företrädare använder vid de här samtalen är att den svenska regeringen har en uppfattning och att den svenska riksdagen har en annan uppfattning. Men är det verkligen ett rimligt sätt att uttrycka sig? Är det inte så att det är den svenska riksdagens uppfattning som också är den svenska positionen, Göran Persson?

Statsminister Göran Persson: Om detta råder det ingen tvekan. Men samtidigt råder det heller ingen tvekan om att de som jag träffar vet att det är vi som har lagt fram förslaget från början. Här sitter en person på andra sidan av bordet som har lagt fram det förslag som Europa nu samlar sig kring, nämligen ett roterande ordförandeskap i råden och en vald europeisk ordförande i det stora rådet. Här sitter premiärministern, statsministern, i det landet. Det vet de om, och det är klart att vi får redovisa detta. Men sedan säger vi att vi inte kommer att kunna stötta detta i slutändan.

När det gäller positionen vet vi mycket väl när vi åker till slutförhandling om fördraget, vilket vi gjorde i december under italienskt ordförandeskap, att det som ger oss det slutliga mandatet är det som EU-nämnden säger innan vi reser. Därför löser Carl B Hamilton hela den politiska knuten genom att säga att handlar det om att ta eller förkasta den kompromiss som nu ligger så kommer vi att ta den. Därmed hade vi åtminstone den säkerheten i ryggen att vi inte skulle hamna i en voteringssituation om posten som vald ordförande i Europeiska rådet. Det är snarast det som den här skrivningen åsyftar. Vi fick också det mandatet när vi åkte. Vi är inte anhängare av en ordförande i Europeiska rådet, men vi tänker inte fälla konventet och vi tänker inte fälla fördragsresonemanget på detta. Vi skall inte votera. Och det är ingen oviktig upplysning till andra som sitter i en slutförhandling. Det var EU-nämndens besked.

Tobias Krantz (fp): Carl B Hamilton har nämnts här flera gånger som ett slags argument för Göran Persson, enligt min uppfattning. Jag kan försäkra Göran Persson att Carl B Hamilton aldrig skulle acceptera att den svenska regeringen drev en annan uppfattning än den som den svenska riksdagen har slagit fast.

Ingvar Svensson (kd): När Göran Persson träffar Luxemburgs premiärminister, Finlands premiärminister eller Europeiska rådet, representerar han då medlemsstaten Sverige eller det socialdemokratiska partiet?

Statsminister Göran Persson: Jag skulle kunna säga att frågan är så spetsig och så ohyggligt komplicerad att den skulle kräva en mycket, mycket lång

utläggning, om jag vore ironisk. Men jag tror att Ingvar Svensson själv kan svara på frågan.

Ingvar Svensson (kd): Ja, den var retorisk.

Statsminister Göran Persson: Den var retorisk. Det är väl det minsta man kan säga.

Ingvar Svensson (kd): Jag undrar varför man kör med dubbla budskap i de här sammanhangen. Det borde väl vara så att om medlemsstaten har intagit en position, borde landets statsminister med kraft driva denna position.

Statsminister Göran Persson: Jag har sagt att vi har gjort klart var vi kommer att hamna. Man kan inte begära av mig att jag inför dem som jag för två år sedan förde samtal med där jag argumenterade för en annan lösning, som de då var emot men som de nu har valt, skall byta fot och med kraft säga: Gud, så dumma ni är som inte hajar att det där förslaget som jag lade fram för två år sedan är det mest korkade som finns.

Det finns ändå här någonting av lämplighet i sättet att uttrycka sig som vinner respekt. Jag har gjort klart för alla att vi inte har fått stöd för den här positionen i Sverige, att det är en annan uppfattning som gäller i riksdagen. Jag har också klarat ut det otvetydigt i de sammanhang som här finns redovisade. Och det har mött respekt, därför att de själva ofta har hamnat i en position där de har bytt uppfattning. Så ser ju politik ut. Att jag med trovärdighet skulle sitta framför dem och argumentera med inlevelse för att det är viktigt att stärka exempelvis det federativa inslaget i EU, skulle inte bära den kraft som skulle göra frågan någon heder. Här har vi agerat korrekt, sakligt och både kunnat försvara vår tidigare position och kunnat beskriva politiska realiteter, att så här blir det.

Ingvar Svensson (kd): Statsministern passar hela tiden på att driva den sakliga diskussionen, och den skulle jag gärna vilja ta i och för sig. Men det är inte vår uppgift, som många har sagt här.

Min nästa fråga är också retorisk: Anser statsministern alltså att det är rimligt att medlemsstaten Sveriges position inte skall drivas med kraft?

Statsminister Göran Persson: Det är klart att i ett normalt fall där vi inte hade hamnat i den lösning som vi redan förra året diskuterade – det är en politisk realitet – hade vi naturligtvis varit i ett annat läge. Men nu har vi gjort det bästa av situationen och talat om att det papper vi lade gillade inte våra vänner där hemma – nu är det så här, vi kommer att rösta på detta vis. Självklart är jag intellektuellt hederlig. Jag kan inte så att säga ljuga om vad jag tycker men har ändå fört fram var vi kommer att hamna i en slutlig omröstning i dessa frågor, vilket är den viktiga informationen att ha för andra kolleger kring bordet för att rätt kunna bedöma styrkeförhållandena när man går till den slutliga avvägningen av kompromissen.

Återigen: det bisarra har inträffat att det är ett svenskt förslag som kommer att bli det slutliga förslaget men utan stöd av den svenska regeringen i slutomgången och utan stöd av den svenska riksdagen. Å andra sidan kan vi ändå glädja oss åt, när vi kommer till sakfrågan, att vi ju inte sett ett alltmer

federativt Europa växa fram. Det skall både jag och Ingvar Svensson vara glada över.

Mats Einarsson (v): Statsministern inledde med att peka på den, kan vi kalla det, informalisering av politiken som vi bevittnar när ganska viktiga beslut fattas med ett eller ett par mobiltelefonsamtal. Det förefaller mig som att den problematiken återfinns även i detta där gränsen mellan vad som är Göran Perssons personliga uppfattning, vad som är regeringens uppfattning och vad som är medlemsstaten Sveriges uppfattning – där den gränsdragningen blir svårare att urskilja.

Nu har väl inte den svenska riksdagen begärt av statsministern att han skall förneka sin egen personliga uppfattning utan mer att statsministern i sin egen skap av statsminister med kraft driver den uppfattning som den svenska riksdagen har gett uttryck för.

Jag skulle vilja ställa en fråga till statsministern om hur han ser på regeringens uppdrag i förhållande till riksdagen: Är det ändå inte så att statsministern måste vara kapabel att i vissa lägen aktivt driva, argumentera för, även uppfattningar som han eller hon inte personligen delar? Är det inte fortfarande politikens villkor att det kan vara på det sättet?

Statsminister Göran Persson: Det är ju så för oss alla att vi får företräda uppfattningar ibland som vi inte alltid delar helt och fullt; så är det ju i politiken. Vi står för en helhet, och i den helheten finns det ofta inslag som vi inte så där gillar. Det är politikens vardag. Så är det också för en statsminister.

Den här sakfrågan är ju speciell, mot bakgrund av den resa vi har gjort där positionerna har skiftat och där framför allt omvärldens uppfattning har skiftat. Jag har aldrig varit med om någonting liknande – att vi så att säga får stryk på hemmaplan för att vi vinner på bortaplan och för att de som på bortaplan så att säga kritiserat oss har bytt uppfattning. Det är en mycket märklig sats. Det har vi försökt hantera. Med den kraft jag förmått har jag drivit uppfattningen att detta kommer att vara den svenska positionen när vi går till slutomröstning.

Slutomröstningen är ju så formulerad i de här EU-sammanhangen att det blir en kompromiss där man väger kommissionens sammansättning och parlamentets befogenheter mot rådets effektivitet – eller hur du nu vill uttrycka det. Det är en konstitutionell balansakt som skall utföras. Hur medlemsstater hamnar där, var majoriteterna ligger, är det viktigt att veta. Det är ingen av dem som vi har mött som är okunnig om hur Sverige kommer att ställa sig i slutändan i denna fråga. Man behöver inte driva den med hugg och slag; det är inte så processen går till, utan processen är en malande process där man successivt flyttar positioner – successivt byter, ger och tar länder emellan. Då är vår position i vår del av det här viktigt att känna till. Vi har inte brustit där. Tvärtom har vi varit mycket nogga med detta.

Sedan: Vad är min uppfattning? Vad är regeringens uppfattning? Vad är landets uppfattning? Ja, vi lever också i en tid då man har en extrem fixering vid personer. Det kan vi tycka illa om många av oss som sitter här, men så är det. Ofta beskrivs regeringens uppfattning som Perssons uppfattning eller

Sveriges uppfattning som Perssons uppfattning. För det finns det egentligen aldrig något stöd i formell mening. Någon gång har det väl kommit att hända att jag har tagit ett initiativ och fört fram en synpunkt, en ståndpunkt, som så småningom blir regeringens uppfattning och som blir Sveriges uppfattning. Men det är en del av en politisk process, en opinionsbildning, som jag också är skyldig att delta i. Men att mixa ihop något slags privat uppfattning med regeringens och landets när man sitter i överläggningar med andra länder, så rutinerad och så erfaren är jag att det gör jag inte. Däremot på en presskonferens efteråt kan jag mycket väl bedriva opinionsbildning och få positionen att röra sig något. Här har jag kanske lyckats för väl ute i Europa och för dåligt i Sverige, men det får jag försöka leva med.

Mats Einarsson (v): Får jag passa på att ställa frågan så här: Finner statsministern riksdagens ambition, att i någon mån styra vad regeringen skall göra i EU-sammanhang, besvärande eller icke ändamålsenlig i den här politiska processen inom EU?

Statsminister Göran Persson: Det är ju så att vad riksdagen gillar är också ytterst regeringens uppdrag. Det finns ju ingen annan grund i en parlamentarism; så är det. I det här fallet har vi fogat oss efter detta och drivit frågan med den kraft som är möjlig i sammanhanget. Nej, där har jag inga som helst svårigheter.

Sedan kan man alltid diskutera om det är rätt typ av frågor som vi så att säga för samtal omkring. Om det är de verkligt stora principiella frågorna som vi så att säga skiftar argument omkring mellan regering och riksdag eller om det blir frågor som är av förvaltningsteknisk karaktär, eller nästintill, kan man ha synpunkter på. Men den principiella ståndpunkten, vad det är som är första statsmakten, därom finns det ingen tvekan, för då skall man inte syssla med det här.

Kerstin Lundgren (c): Ordförande! Som sagt: Den 13 oktober angav statsministern att han slagits hårt för en vald ordförande i Europeiska rådet. Var det en hållning som gällde fram till EU-nämndens första möte i denna fråga?

Statsminister Göran Persson: EU-nämndens första möte, vilket är det menar du i sammanhanget?

Kerstin Lundgren (c): När statsministern fick klart att det inte fanns en majoritet för en vald ordförande.

Statsminister Göran Persson: Jag har försökt bilda opinion i den här frågan så länge jag tyckt att det har varit meningsfullt. Ingen har väl tvekat om var jag stått. När jag säger att jag har slagits hårt för en vald ordförande är det en riktig beskrivning; det har jag gjort. Jag har trott på det där tills jag inte fick med mig den riksdagsmajoritet vi ville ha.

Exakt vad det där avser i tid törs jag inte nu säga. Men vi har väl några beslutstillfällen. Vi har det sammansatta utskottet som resulterade i något slags betänkande på sommaren, och sedan har vi det här som kom den 20 november.

Vi har inte haft någon ambition att gå i konflikt med riksdagen. Däremot har vi haft, som ni vet, i samband med information från toppmöten och sådant återkommande diskussioner i sakfrågan i riksdagen. Det måste jag ju säga – när man läser protokollen – att jag har slagits hårt för den här frågan, inte minst i Sveriges riksdag. Men där har jag fått se mig besegrad.

Kerstin Lundgren (c): Men har statsministern slagits hårt efter det att EU-nämnden gjorde klart att det inte fanns en majoritet och gav rådet att inte driva den frågan?

Statsminister Göran Persson: I Sveriges riksdag har jag ju försökt påverka opinionen fram till dess att vi får det slutliga ställningstagandet.

Kerstin Lundgren (c): Men inte i det europeiska samarbetet?

Statsminister Göran Persson: Nej, utomlands har vi hela tiden gjort klart var någonstans vi ligger, och det förstår folk. Många av dem som kommer från andra länder sitter ju i väldigt konstiga parlamentariska lägen. Det här är inget underligt; det förstår man. Det jobbiga har varit att de successivt har intagit den ståndpunkt som vi har övergett.

Kerstin Lundgren (c): Den 13 oktober beskriver också statsministern att Österrike och Finland länge varit hårda, uttalade, motståndare till en vald ordförande. Uppfattar statsministern att de också har sett Sverige som en hårt uttalad motståndare till en vald ordförande?

Statsminister Göran Persson: Jag tror att de finska politikerna och de österrikiska politikerna har varit mycket väl medvetna om situationen i den svenska inrikespolitiken. Jag kan väl säga att jag har fått en och annan gliring omkring detta, om när jag sade i början av processen att jag tror på det här med vald ordförande. Det är ingen tvekan om att de har varit medvetna om att det varit så att den svenska majoriteten har varit emot. Så nära är relationerna i dag mellan våra partier och mellan våra länder att det nätverket finns. Däremot har jag aldrig sett återkopplat i svensk debatt när den finska regeringen bytte fot eller när den österrikiska gjorde det. Det gick förbi ganska tyst.

Gustav Fridolin (m): Ordförande! Systematiken i de samtal som vi fått redovisade för oss har redan redovisats, och frågorna om den har ställts. Låt mig därför gå in på några av de samtal som finns redovisade i regeringens promemoria.

Den 29–30 september föregick ett nordiskt statssekreterarmöte i Stockholm där Hans Dahlgren representerade Sverige. Det mötet och redovisningen av det är ganska typiskt för övriga möten. Det står så här: Dahlgren förklarade också att den svenska regeringen var för en vald EU-president medan riksdagen däremot uttalade sig mot detta. Något svenskt veto i denna fråga kunde det dock knappast bli fråga om.

Låt mig utifrån detta ställa ett par frågor som jag vet att statsministern med de unika erfarenheter han har också kan besvara: Är det vanligt när Sverige presenterar sin position i en fråga – i det här fallet i en viktig fråga inför bland annat ett land som tydligt visat att man egentligen står på samma linje som Sverige, Finland – att man redovisar den interna processen i landet, regering-

ens position visavi riksdagens position, innan man kommer fram till vad landet egentligen tycker? Är det vanligt att man klagör redan från början att man inte tänker till exempel votera och klagör för resten av kretsen att i ett eventuellt skarpt läge behöver ni egentligen inte lyssna på oss, för vi kommer inte då att säga ifrån vad vi tycker, utan det här är en process som vi haft internt i landet; sedan får vi väl se hur det går i slutändan? Är det ett vanligt sätt att föra fram den svenska positionen?

Statsminister Göran Persson: Vad som är vanligt och ovanligt här är det omöjligt att svara på därför att varje sådan här situation är unik. Det här är ett mycket speciellt läge. Jag har aldrig varit med om någonting liknande och kommer troligen heller inte att få uppleva det igen. Det är mycket speciellt att man hamnar i en sådan här situation.

Att Hans Dahlgren gjorde bedömningen att vi inte skulle votera på frågan visade sig ju också vara riktigt. Hade jag så att säga tvingat av de stora partierna en uppfattning om den saken tidigt är jag ganska säker på att de hade hamnat där. Vem vill votera en ny konstitution för Europaunionen på en fråga av det här slaget? Det tror inte jag. Det visade sig sedan vara en riktig bedömning. Det är väl hans bedömning. Han gör den i kretsen av sina kolleger från Norden. Återigen: Det är Norden – Norge och Island är också på plats – så det är ett sådant sammanhang. Jag tycker inte att det är klandervärt på något sätt. Men det finns ingenting som är likt det här, det gör det inte. Jag har inte upplevt det förut.

Gustav Fridolin (mp): Huruvida det speciella läget föranletts av att regeringen vid varje möte känt sig tvingad att representera både sin egen och parlamentets uppfattning eller om det speciella läget föranletts av något annat är upp till utskottet att i slutändan bedöma. Huruvida det är klandervärt är också upp till utskottet att bedöma.

Låt oss titta på ett annat möte när statsminister Göran Persson hade ett enskilt samtal med Finlands statsminister Matti Vanhanen, alltså egentligen ett samtal med en av dem som stod oss allra närmast – ett land som också slogs hårt mot en vald ordförande i Europeiska rådet. Vid det här mötet säger samtalsuppteckningar att statsministern skall ha sagt: Att ta ställning för ett permanent ordförandeskap på Europeiska rådet på vissa villkor var fullt förenligt med vår syn på behovet av balans mellan institutionerna. Statsministern erinrade om att ett svenskt kompromissförslag lagts redan i oktober förra året, som sedermera cirkulerats av ordförandeskapet, och sade sig vara helt övertygad om att överenskommelse skulle nås om ett permanent ordförandeskap på Europeiska rådet av ungefärligen det slag som Sverige verkat för.

Var inte detta att försöka driva den gamla regeringslinjen gentemot en statsminister av en annan uppfattning och att inte driva riksdagens position? Var inte detta att försöka övertyga en meningsfrände till att bli en framtida meningsmotståndare?

Statsminister Göran Persson: Jag är inte säker på att den finske centerpartistiske statsministern egentligen hade en annan uppfattning än den som nu har kommit till uttryck. Jag tror att skiftet av finsk position skedde under de sista

månaderna under Paaavo Lipponens ledning. Det där måste vara ett samtal vi fört, om jag inte missminner mig i anslutning till det nordiska statsministermötet på Harpsund – just det – i slutet av augusti. Nej, i slutet av juni är det förstås.

Det är ett referat. Som ni läser: Vi har verkat för. Vi verkar inte för. Det är imperfekt. Jag tror att det är korrekt återgivet.

Men också där: Matti Vanhanen gjordes fullt informerad om den svenska situationen. Sedan, som vanligt, samtalsuppteckningarna speglar en del – speglar inte allt. Överläggningen var mycket kort och med en viss språkförbistring dessutom, för att uttrycka sig försiktigt.

Gustav Fridolin (mp): Huruvida att lägga fram argumenten är imperfekt, ”har verkat för”, eller presens, ”verkar för”, är en bedömning som får stå för statsministern.

Under det nordiska mötet på Harpsund stod det också i de uppteckningarna – det har återkommit i samtalen mellan utskottet och statsministern – att man kallar det *non-paper* som gick in och cirkulerade och som vi granskade förra året för det svenska förslaget.

Förra året vid granskningen och den här utfrågningen förfäktade regeringen väldigt tydligt ståndpunkten att det inte var att betrakta som ett svenskt förslag utan en tanke som presenterades i ett icke-papper – eller tankepapper eller *non-paper*.

Har det inte skett en viss förskjutning i hur regeringen ser på sin gamla tanke – från en öppen tanke som man kunde frånträda till ett färdigt förslag som det är problem att frånträda och som man i varje läge måste redovisa anledningen till att man har frånträtt?

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Det där resonemanget kan verka bestickande tills man kommer ihåg vad jag sade om anteckningarnas karaktär. Det här är inte anteckningar som speglar exakt hur orden faller och vilka valörer som används. De är aldrig granskade av oss. Det är första gången nu som jag ser det här, och det är ingen tvekan om detta *non-paper*; det var inget formellt förslag. Men det kallas ute i Europa för den svenska idén, det svenska förslaget. Det är så det namnges. Det är lite pinsamt naturligtvis men så är det. Vi har inte där på något sätt från regeringens sida varken bytt uppfattning eller ändrat vokabulär. Att sedan någon skriver någonting får man väl leva med.

Pär Axel Sahlberg (s): Råder det okunnighet i Europa om Sveriges position i frågan om vald ordförande?

Statsminister Göran Persson: Definitivt inte. Däremot råder det en del så att säga fniss i meningen att nu när vi får ett förslag i Europa som bygger på ett *non-paper* som ju faktiskt kom från Sverige och ”nu kan ni inte vara med och stötta detta” ... det är klart att det är lite plågsamt ibland. Det är snarast så man beskriver det hela. Man är medveten om att vi lade förslaget i form av ett *non-paper*-initiativ, och man är medveten om hur vi kommer att ställa oss i slutändan.

Pär Axel Sahlberg (s): Det finns en principiell fråga som jag tyckt har varit ganska intressant i hela den här processen. Det är frågan: När kan man anse att riksdagen har en mening? Enligt min uppfattning kan riksdagen i princip bara tala genom ett beslut; då tycker riksdagen något. Men när det gäller EU-samarbetet är det lite mer komplicerat, för där finns ju EU-nämndens process.

Vad jag har funderat på och som vi möjligen inte riktigt har klarat ut ännu är inte frågan om EU-nämndens ställningstagande inför en slutlig förhandling i rådet. Men i den här typen av process, som har en mycket längre resa: Hur ser du på att EU-nämndens majoritet uttalar det som kan komma att bli riksdagens beslut, att det är ett ställningstagande för svenskt vidkommande?

Statsminister Göran Persson: Jag uppfattar det som inte formellt bindande men som reellt bindande; så blir det ju. Man är politiskt naiv om man så att säga inte inser realiteter. Nu gäller det att hantera realiteterna på hemmaplan men också ute i Europa. Det är den där dubbla balansgången vi har fått gå. Jag tycker att vi har gjort det på ett öppet och ärligt sätt. Vi har respekterat riksdagens majoritet men ändå inte dolt att det var vi som en gång i tiden tog ett initiativ som nu tycks vara det som Europa kan samla sig omkring.

Pär Axel Sahlberg (s): Som avslutning: När man nu summerar den här processen och detta varit uppe i två KU-granskningar: Hur ser du på det goda fotarbetet i Europa och det dåliga fotarbetet i Sverige?

Statsminister Göran Persson: Ja, vi skall väl så småningom utveckla det här, när vi fått distans till det. Ibland är politik inte alltid logik – lyckligtvis. Det är få frågor som jag tycker är så märkliga som den här därför att med en vald ordförande i Europeiska rådet har vi fått ett initiativ som effektivt sätter en spärr för dem som har de federala ambitionerna med att utveckla den europeiska kommissionen till något slags Europaregering med ett parlamentariskt stöd i parlamentet.

Min bild av svensk EU-politik är den att det mellanstatliga är någonting som försvaras med kraft av väldigt många partier. Men när vi väl har kommit till detta konvent har det enda som stärkt mellanstatligheten, nämligen att stärka rådet, varit det som man har förenat sig om att gå emot. Det tycker jag är märkligt. Så småningom kommer vi nog att komma till ett läge, tror jag, då vi kan diskutera det här mer avspänt.

Nu kan jag bara konstatera att vi har fått en majoritet emot oss. Det är den svenska linjen, och den har vi gjort tydlig för Europas övriga stats- och regeringschefer.

Pär Axel Sahlberg (s): Ja, fast det är bara delvis svar på min fråga. Fotarbetet i Europa tycks ju möjligen ha lyckats eftersom det nog blir den här lösningen. Men i Sverige har det inte lyckats eftersom det inte finns stöd för tanken. Hur mycket ser du att det här är orsakat av ett inte riktigt fullgott hanterande av förslaget, nämligen presentationen av detta *non-paper* och det som är den substantiella frågan, nämligen vad det är man avser i den diskussion som du just förde?

Statsminister Göran Persson: Att vi inte har lyckats i Sverige – ja, jag måste säga att jag vill vänta med den analysen. Jag tycker att det är märkligt, och det har hela tiden förvånat mig. Ni vet ju själva. Vi var i helgen inte långt ifrån att i ett land få en president som mycket väl skulle ha kunnat vara en premiärminister också. Är det en sådan person som vi vill se skall företräda oss i världen? Jag menar att det är högst relevanta frågor.

Jag tror att vi så småningom kommer att komma till en diskussion omkring det här som är mer avspänd. Nu har vi en politisk låsning. Det kan vara regeringens fel, och det kan vara andra krafter. Men vi skall ta vårt ansvar, naturligtvis. Vi har försökt att göra det genom att se till att alla får klart för sig hur vi kommer att ställa oss i den slutliga omröstningen; det har varit vår ambition.

Ordföranden: Tack för det! Jag har en uppföljande fråga kring detta. Vi har flera gånger kommit tillbaka till detta att man, som statsministern uttrycker det, fnissar åt Sverige – eller åt regeringen eller åt statsministern – i Europa. Möjligtvis är detta ett problem, men det är viktigt att komma ihåg att detta problem bottnar i att regeringen gjorde ett utspel utan mandat och utan förankring i riksdagen som har lett till att riksdagen vid upprepade tillfällen har klargjort en motsatt uppfattning. Förra vårens KU-granskning var mycket tydlig och slog också fast att det inte var acceptabelt att driva mer än *en* linje. Regeringen kunde inte både driva sin egen linje och sedan vid sidan om nämna riksdagens linje.

Statsministern har vid ett flertal tillfällen i dag sagt att de uppteckningar som finns presenterade inför utskottet inte säger allt därför att det sägs så mycket annat. Men likväl, det som sägs har också sin betydelse.

Jag skall ta ett exempel som grund för det som är min fråga. I samtal mellan statsminister Göran Persson och Sloveniens premiärminister Anton Rop den 18 oktober 2003, alltså långt efter att riksdagen varit mycket tydlig i sin inställning, säger statsministern: ”Svenska regeringen ser positivt på förslaget om ett gruppordförandeskap och en vald ordförande i Europeiska rådet. Att leda Europeiska rådet i ett EU med 25–30 medlemsstater och samtidigt styra det egna landet är så gott som ogörligt.”

Kan detta sägas vara att driva riksdagens linje, att säga att det som är riksdagens linje enligt statsministern är ”så gott som ogörligt”, och att driva en motsatt linje gentemot ett annat lands företrädare?

Då ställer jag frågan: Har Göran Persson i mobsamtal med Anton Rop sagt andra saker, eller är det så att även de budskapen har varit entydiga? Jag ställer denna fråga därför att ytterst kokar detta ned till vilket förtroende som skall kunna finnas mellan riksdag och regering. Statsministern har flera gånger i sakfrågan sagt att han ändå räknat med att det inte blir någon vetering, och det kan man ju säga. Men det är i så fall att i hög grad missbruka det förtroende som riksdagen ger.

Jag skulle vilja ställa frågan, mot denna bakgrund: Hur anser statsministern att den demokratiska processen mellan riksdag och regering fungerar i en viktig fråga om regeringens företrädare tydligt i ett samtal med ett annat lands

företrädare dömer ut den svenska linjen och fortsätter att driva sin egen trots att riksdagen upprepade gånger slagit fast det motsatta? Hur påverkar detta förtroendet, också medborgarnas förtroende, för den demokratiska processen i EU?

Statsminister Göran Persson: Jag kommer mycket väl ihåg samtalet med Anton Rop. Han tillhörde dem som var starka motståndare till en vald ordförande i Europeiska rådet ...

Ordföranden: Men det gör ju inte saken bättre att man driver en annan linje.

Statsminister Göran Persson: ... och argumenterade för sin sak. Vi bytte synpunkter. Hela samtalet är definitivt inte redovisat. Det framgår också när vi redovisar argumenten för och emot att vi har den här positionen – vi kommer inte att rösta för. Det framgår tydligt för oss som var med vid den överläggningen, så anteckningarna är inte heltäckande. Rop har sedan ändrat uppfattning; det har han berättat för mig. Jag har inte på något sätt haft en uppfattning om detta. Han har väl den uppfattning nu som det svenska "non-paperet" ligger på egentligen.

Som jag sade inledningsvis: Var lite försiktig med att tolka dessa anteckningar! Jag tolkar dem som jag kommer ihåg samtalen, för jag förde dem som ett stöd för detta att vi faktiskt har redovisat vid alla dessa tillfällen att vi har inte en svensk uppfattning av det slaget att vi skall ha en vald ordförande. Regeringen hade den. Det vet ni om; det känner ni till. Ni kan kalla det för en svensk idé, för det gör de. Men detta är inte vad den svenska riksdagen tycker och därmed heller inte per definition vad jag kommer att stödja i slutändan. Det är ju så som situationen har utvecklats.

Återigen, herr ordförande: Vi kanske får vara så att säga lite fortsatt brydda över detta märkliga läge då ett svenskt *non-paper* blev det som så småningom blev EU:s förslag och så småningom vände en kompakt majoritet ute i Europa till nästintill en samstämmighet omkring förslaget, men där den svenska regeringen fick bakläxa av den svenska riksdagen där vi nu har en position, om inte ensamma så nästintill ensamma, emot detta förslag. Så ser det ut. Den sakliga utvecklingen här beskriver också politikens dynamik och hur man ger och tar i en förhandlingsprocess där man så småningom kommer fram till vad som är angeläget.

Federalisterna har fått en motgång. De mellanstatliga anhängarna har fått en framgång. Det får vi försöka leva med.

Ordföranden: Jag förstår det. Vi kommer kanske inte så mycket längre, men jag skulle vilja ha *ett* klarläggande från statsministern, oavsett hur vi kan tolka detta: Stämmer det att statsministern sade att riksdagens linje var ogörlig?

Statsminister Göran Persson: Nej, varifrån har du det?

Ordföranden: Samtalsuppteckningen som vi har presenterad framför oss.

Statsminister Göran Persson: Ogörlig?

Ordföranden: Ja. Jag citerar: "Att leda Europeiska rådet i ett EU med 25–30 medlemsstater och samtidigt styra det egna landet är så gott som ogörligt."

Statsminister Göran Persson: Så gott som; det är klart att det går men inte är det bra. Det har varit vår uppfattning hela tiden. Jag har redovisat den vid åtskilliga tillfällen i riksdagen. Men detta är inte den position som Sverige har, utan vi kommer att rösta mot det här förslaget, ta avstånd från det. Men intellektuell hederlighet kräver ju att vi redovisar den bakgrund som finns. Det har jag gjort i Sveriges riksdag vid flera tillfällen, och det har jag gjort i samtal. Rop hade rakt motsatt uppfattning vid det tillfället; några veckor senare hade han samma uppfattning som vi tidigare haft. Så är det.

Ingvar Svensson (kd): Statsministern försvarar sig hela tiden med hänvisning till *non-paper*. Men nu var det så att ett *non-paper* skickades in innan det antogs i EU-nämnden. När det behandlades i EU-nämnden visade det sig att man inte hade majoritet för denna ståndpunkt. Statsministern är inte reglerad i riksdagsordningen när det gäller relationen till EU-nämnden, men regeringen i övrigt är det. Regeringen är ju en kollektiv beslutsinstans. Då kan man ställa sig en fråga: Borde det inte ha varit rimligt att man i det läget, när man inte fick något stöd i EU-nämnden, hade tagit tillbaka detta *non-paper*?

Statsminister Göran Persson: Den diskussionen tror jag att vi hade förra året. Där kom EU-nämnden fram till att *non-paper* tydligen skulle förankras, vilket tidigare inte hade varit principen. Så den saken klarade vi vid fjolårets granskning. Jag har ingenting att tillägga till vad som då sades.

Kerstin Lundgren (c): Statsministern värnar mellanstatligheten. Jag vill fråga: Kan en medlemsstat företrädas av två uppfattningar?

Statsminister Göran Persson (s): Nej, utan det är alldeles tydliggjort hur vi kommer att ställa oss i det slutliga avgörandet. Samtidigt har vi den situationen att vi har ett förslag som cirkulerar, ett initiativ, en idé, *non-paper* som alla förknippar med oss. Det gäller att med bibehållet anseende klara balansgången i samtal med övriga som är inne i en transformationsfas som betyder att de byter åsikt, från att tidigare ha varit emot till att bli för, och det är en mycket komplicerad sits. Vi har klarat den balansgången på, tycker jag, ett anständigt sätt, och det finns också belagt i samtalsanteckningarna.

Kerstin Lundgren (c): De har bytt uppfattning.

Statsminister Göran Persson: Ja, det har de gjort.

Kerstin Lundgren (c): Men samtalsuppteckningarna är en sak. Vi har ett protokoll från samråd inför mötet förra sommaren, den 18 juni. Där framgår det att statsministern har gjort tydligt i samtal med kolleger i Europa och i europeiska organ att den svenska riksdagen har en annan uppfattning än den svenska regeringen. Är det inte att tydliggöra två uppfattningar?

Statsminister Göran Persson (s): Jag tror att de allra flesta jag möter är vana vid parlamentarism, för att inte säga att det gäller för alla. Gör man klart att så är förhållandet vet de också vad det betyder. Så uttalandet är kristallklart och utan någon tvekan.

Gustav Fridolin (mp): Det har varit en spännande utfrågning. Att argumentera mot riksdagens linje och till och med döma ut den som så gott som ogörlig

skall tydligen vara ett tecken på intellektuell hederlighet. Då infinner sig frågan: Föranledde den kritik och den anmärkning som konstitutionsutskottet riktade mot regeringens sätt att driva frågan om en vald ordförande för Europeiska rådet under förra året någon form av ändring av hur regeringen förde fram den här frågan i kretsen av andra EU-länder? Ledde riksdagens kritik gentemot regeringen till att regeringen faktiskt ändrade sig och började föra fram frågan på något annat sätt? Kan statsministern peka på ett fall där KU:s och riksdagens kritik förra året innebar att regeringen bestämde sig för att presentera frågan på ett annat sätt?

Statsminister Göran Persson (s): När riksdagen i hela den långa process som vi är inne i med att förbereda ett nytt fördrag med konventsöverläggningar, bilaterala samtal och olika typer av seminarier och konferenser successivt sätter ned sin fot och gör det allt tyngre är det klart att det påverkar vårt sätt att beskriva detta; det är självklart. Det illustreras också av dessa samtalsanteckningar.

Vi hade lagt ett *non-paper* som vi behandlade förra året och där gjorde vi uppenbarligen en felbedömning när vi satsade på att det fanns en mellanstatlig tendens i svensk EU-politik. Det var en felbedömning. Det har vi fått kritik för av KU, kritik av riksdagen. Jag har redovisat det vid varje tillfälle. Att sedan Europa har bytt uppfattning och plötsligt omfattar den idén är en sådan motgång som man får leva med.

Ordföranden: Tack för det. Vi går vidare: Vi tar frågorna tillsammans och kommer att ha en gemensam frågerunda kring detta.

Tobias Krantz (fp): Vi fortsätter på samma tema, det vill säga regeringens förhållande till riksdagen i EU-frågor. Det finns flera ärenden som föranleder frågor om regeringens handläggning generellt av EU-frågor.

Ett fall som är intressant handlar om finansminister Bosse Ringholms hantering av ett ställningstagande där finansministrarna försökte minska Europaparlamentets inflytande över ekonomiska frågor och budgetfrågor, ett ställningstagande som finansministern inte hade förankrat i vederbörlig ordning i EU-nämnden eller på annat sätt.

Ett annat fall som också är frapperande handlar om det brev som de fyra alliansfria EU-länderna, däribland Sverige, skickade till det italienska ordförandeskapet inför EU-toppmötet i Bryssel 2003. Det brevet handlar om den europeiska säkerhetsstrategi där Sverige sände in ett eller flera *non-papers* för att påverka diskussionen och där inget av dessa konkreta svenska bidrag förankrades i EU-nämnden.

Det här är tre exempel som kanske skall läggas till de tidigare exempel som redan diskuterats.

Min fråga till statsministern blir av mer övergripande karaktär – statsministern i egenskap av regeringschef och chef för dessa ministrar som agerat på olika sätt: Anser statsministern att de här tre exemplen visar att regeringen anstränger sig för att respektera och informera riksdagen i EU-frågor?

Statsminister Göran Persson (s): När man granskar dessa tre exempel finns det inte anledning att klandra de statsråd som har varit i EU-nämnden och informerat om sitt fögderi. Svaret är din fråga är att det inte finns någon anledning att mot bakgrund av detta rikta kritik mot vårt samråd med EU-nämnden.

Jag kan börja med det första ärendet om Bosse Ringholm och hans deltagande i ett informellt Ekofinmöte under italienskt ordförandeskap, som inte resulterade i slutsatser och där det innan Bosse Ringholm åkte dit hade klargjorts med ordföranden för EU-nämnden att det inte skulle behövas information i förväg.

När han väl reser dit kommer den italienske ordföranden och finansministern fram till att inte sammanfatta rådets uppfattningar som ett ställningstagande, utan det finns en icke obetydlig konsensus eller en huvudsaklig uppfattning. Den typen av sammanfattning gör han och levererar den sedan till sin italienske kollega, utrikesministern, som hade att hantera slutförhandlingarna.

Vad var det Bosse Ringholm inte hade problem med att ansluta sig till, eller vilka uppfattningar var det han gillade i det sammanhanget? Ja, först var det en väldig massa idéer om att de länder som inte är med i eurosamarbetet inte skulle ha samma rätt som andra länder att ha synpunkter på hur man exempelvis beter sig för att rikta kritik mot någon som har brutit mot stabilitetspakten. Alla sådana inskränkningar för oss som står utanför euroområdet var någonting som man avvisade vid detta möte. Det anslöt sig Bosse Ringholm till. Det är en svensk position. Det skulle ha varit en sensation om han skulle ha gjort någonting annat.

Nästa ståndpunkt, som också diskuterades vid det mötet, handlade om hur man skall se på EU-parlamentet och budgetfrågorna, där finansministrarna i sann facklig anda – en organisation mer lik en fackförening än Europas finansministrar i Ekofinmöte finns inte – hade ett gemensamt intresse, och det var att hålla Europaparlamentet så långt borta som möjligt från budgetprocessen och se till att detta huvudsakligen är mellanstatligt. Det gav de också till känna. Även det är en svensk position sedan mycket lång tid tillbaka. Så det var inget sensationellt som Bosse Ringholm där gav till uttryck.

Sedan svarade man på en enkät från italienska ordförandeskapet där de här ställningstagandena upprepades. Inget nytt, tvärtom beprövade svenska ståndpunkter. Det finns ingen anledning till kritik mot detta.

Laila Freivalds skrev ett brev till det italienska ordförandeskapet tillsammans med sin österrikiske, finske och irländske kollega om artikel 40.7 i konventionsförslaget. Den handlar om den solidaritetsklausul som man skall föra in och som kommer att finnas i fördraget. Vi hade ändå tagit ställning till att den skall finnas i fördraget – vi skall stötta varandra i händelser av kriser av olika slag. Men det är byggt på en frivillighet som gör att vi som är alliansfria inte kommer i konflikt med detta att ge säkerhetsgarantier.

Laila Freivalds skrev inte på det brevet förrän hon hade varit i EU-nämnden. Det var hon nog med. Sedan blev det en artikel så småningom. Att

hon väntade med att skriva på var viktigt för henne. Dock var det så att det brev som hon sedan skrev på var feldaterat en dag innan, men hon skrev inte på brevet förrän hon hade varit i EU-nämnden och redogjort för den viktiga punkten 40.7 och också fått en reaktion på detta i EU-nämnden enligt tillgängligt protokoll.

Slutligen frågan om Leni Björklund, som handlar om säkerhetsstrategin. Den är redovisad i de delar som är relevanta för oss av biståndsminister, utrikesminister, statsminister vid flera tillfällen i EU-nämnden. Det som finns i det *non-paper* som Leni Björklund levererade är ingenting annat än en sammanfattning av redan känd svensk position.

Mot den bakgrunden vill jag bestämt protestera mot att dessa tre fall skulle var ett uttryck för att vi inte tar EU-nämnden på allvar.

Sedan kan man diskutera den allmänna fråga som Tobias Krantz kom in på: Hur skall samrådet gå till? Hur skall Regeringskansliet organiseras för att det här skall fungera? Hur skall riksdagen organiseras? Det sista vågar jag inte ha någon uppfattning om, det är naturligtvis utanför min kompetens. Men för Regeringskansliets del kan jag säga följande.

Vi söker en form. Vi är fortfarande i ett läge då vi har väldigt mycket av det dagliga hantverket för EU-samordningen förlagt till Utrikesdepartementet. Jag är inte säker på att det långsiktigt är det riktiga. EU-relationen är ingen utrikesfråga. Vårt medlemskap i den europeiska unionen griper in på alla politikens sakområden. Det blir mer eller mindre ett vardagligt inslag i det löpande politiska arbetet. Den samordningen skall antingen utföras av ett finansdepartement eller av en statsrådsberedning. I valet mellan Finansdepartementet och Statsrådsberedningen lutar jag mot SB. Det här kommer vi att diskutera, och det här kommer vi att ta ställning till efter det att vi har det nya fördraget på plats. Hur fördraget kommer att se ut, med en konstruktion för hur råden kommer att organiseras, styr det här också i viss mån.

På tjänstemannanivå är det så att det dagliga samordningsarbetet sköts av en koordineringsgrupp som leds av UD:s EU-enhet på departementsrådsnivå. Sedan finns en statssekreterarnivå som förbereder svenska positioner inför toppmöten och förhandlingar och den typen av händelser. Den leds av statssekreteraren på Statsrådsberedningen Lars Danielsson.

Där kan jag säga att vi är inne i en diskussion som jag skulle vilja påstå lutar åt att detta i framtiden helt och fullt kommer att samordnas i Statsrådsberedningen, precis som flera andra europeiska länder redan har gjort, exempelvis Tyskland och Finland. Men det är en öppen fråga.

Tobias Krantz (fp): Den beskrivning som Göran Persson nu gör av de här fallen tycker jag inte riktigt överensstämmer med det som faktiskt har förevarit.

I det första fallet, som handlar om finansministerns agerande på det möte han skulle åka på, förklarade finansministern att det skulle vara informationsutbyte och att det inte skulle förekomma några svenska ställningstaganden och inte heller några svenska positioner. Detta enligt EU-nämndens sammanträde den 4 september 2003. Inte heller efter det att mötet hade ägt rum gav

finansministern några indikationer om det hade förevarit en diskussion om den fråga som då var aktuell och viktig i konventionsdiskussionen.

Det var ett odramatiskt möte, säger finansministern inför EU-nämnden, vilket är ett rätt egendomligt referat. Samtidigt har statsministern och finansministern i olika mediasammanhang tagit ställning mot konventets förslag på den här punkten.

I frågan om europeisk säkerhetsstrategi och det vi nu diskuterar handlar det om de så kallade *non-papers*. Där har konstitutionsutskottet tidigare tagit ställning och sagt att det är viktigt att *non-papers* förankras tidigt. Huruvida *non-papers* uttrycker svensk position eller icke återstår att se tills samrådet har ägt rum. Regeringen kan rimligen inte från början förutsätta att det är en svensk position som framförs i *non-papers*, utan det måste vara någonting som i så fall blir resultatet av samråd.

De här två exemplen och det så kallade brevet ger enligt min uppfattning ett intryck av att olika ministrar sänder ut olika signaler vid olika tidpunkter när de samråder med EU-nämnden på det sätt som konstitutionsutskottet och annat tidigare har slagit fast.

Vilket ansvar har statsministern för att se till att EU-nämnden och riksdagen respekteras och att det som olika ministrar säger faktiskt är i samklang med vad EU-nämnden och riksdagen har sagt?

Statsminister Göran Persson: Det blir inte bättre av att Tobias Krantz upprepar sitt första påstående. Jag har på punkt efter punkt vederlagt att det som Bosse Ringholm, Laila Freivalds och Leni Björklund fullgjorde inom sin informationsplikt är enligt de regler som vi är överens om. Det var inga ställningstaganden i den italienska konklaven, utan det var ett informellt möte, ett diskussionsmöte, som man av och till har och där man så småningom uttryckte *high degree of consensus*. Inga bindanden på något sätt.

Beträffande substansen och det som diskuterades kan väl inte ens Tobias Krantz, även om han representerar ett parti som vill ge EU-parlamentet mer makt, komma bort från det enkla konstaterandet att detta var en ståndpunkt som var väl känd som den svenska ståndpunkten.

Ansvar för EU-samråd har naturligtvis ytterst regeringschefen, självklart. Jag har ansvar för allt; det är min enkla vardag. Det ansvaret får jag bära och tycker om att bära. Men det kan bli bättre, det är självklart. På samma sätt som vi söker oss fram söker sig också riksdagen fram. Vi ser strukturer: Hur skall det här hanteras? Hur skall vi integrera EU-frågorna i löpande politiskt arbete? Det här är ingen särskild kropp som sitter för sig, utan detta är vardag. Vi är inne i ett samarbete som är av unionskaraktär och där vi på många områden tar del i beslut som fattas med en kvalificerad majoritet. Hur integreras det i utskottens vardagliga arbete? Hur får vi detta integrerat i Regeringskansliet och hur samordnas det?

Det kämpar vi med, det är inte lätt. Där är vi naturligtvis öppna för en diskussion och har inga som helst låsta positioner.

Men vi tycker att det fungerar allt bättre, även om vi inte skall vara nöjda. Kanske är vi just i det här fallet inte stolta men definitivt mycket nöjda.

Tobias Krantz (fp): Jag är varken stolt eller nöjd med statsministerns svar på den här punkten.

Frågan om *non-paper* var uppe på den tidigare utfrågningspunkten och är uppe nu. Där har konstitutionsutskottet sagt att *non-papers* skall förankras. Det är självklart att om det pågår en beslutsprocess inom EU är det viktigt att riksdagen får inflytande tidigt i processen. Det är skälet till att konstitutionsutskottet har gjort det här ställningstagandet.

Har enligt statsministern dessa *non-papers* om den europeiska säkerhetsstrategin förankrats på vederbörligt sätt i EU-nämnden?

När vi talar om förankring av svenska ställningstaganden var, när vi diskuterade vald ordförande i Europeiska rådet, regeringen stundtals väldigt intresserad av att avvakta riksdagens ställningstaganden i olika frågor, och man beskrev den svenska positionen som rätt oklar. Men helt plötsligt, när man diskuterar en fråga som varit omdiskuterad i den europeiska debatten om Europaparlamentets kontra ministerrådets inflytande i budgetfrågor och ekonomiska frågor, var det uppenbarligen så pass tydligt att det över huvud taget inte behövde diskuteras i EU-nämnden. Det möte där den här frågan avhandlades beskrevs som odramatiskt av finansministern när han kom tillbaka från mötet. Före mötet sade Bosse Ringholm att det inte skulle tas några svenska positioner på mötet.

Statsminister Göran Persson: Min linje är den att före Coreper samråder vi inte i EU-nämnden. Det är vi överens om. Det andra är att *non-papers* som uttrycker nya ståndpunkter samråder vi om. *Non-papers* som sammanfattar tidigare ståndpunkter samråder vi inte om.

Det jag har redovisat här om Ekofindiskussionen och säkerhetsstrategin är sådant som är tidigare kända ståndpunkter enligt vår uppfattning. Det hoppas jag också går att leda i bevis på ett trovärdigt sätt.

Pär Axel Sahlberg (s): Det är väl ingen nyhet för oss i det här huset att oppositionen gärna vill driva landet. Det är ju själva poängen med politiken.

Jag funderade just över hur det fungerar i de här frågorna när det gäller relationen mellan regeringen och EU-nämnden och ytterst riksdagen. Hur skall man betrakta det enligt statsministerns mening? Är det fråga om att gå till chefen och fråga om rätt åsikt, eller är det det politiska fotarbetet om att till slut landa på ett förslag, en ståndpunkt, där det finns majoritet i riksdagen som är det mest vägledande?

Statsminister Göran Persson: Det är två faser för oss alla. Den första fasen är naturligtvis opinionsbildningen, där vi försöker att övertyga dem i oppositionen. Det är den andra fasen, där vi ser var majoriteten ligger, som kommer att styra var vi verkligen får och kan agera. Det är så processen ser ut.

Jag tycker att det har fungerat väl. Det är klart att det sker misstag, och det finns saker där man verkligen bör fundera på hur de skall hanteras, typ när vi diskuterade vald ordförande. Men i huvudsak tycker jag att det har fungerat väl med EU-nämnden och de samråd som vi har haft. Vi har fått det gillande för svenska positioner som vi har behövt för att med kraft kunna företräda Sverige.

Pär Axel Sahlberg (s): Gör regeringen några egna bedömningar av hur till exempel majoritetsförhållandena ser ut i EU-nämnden, eller litar man där till EU-nämndens ordförandes sondering efter det att en redovisning gjorts?

Statsminister Göran Persson: Vi litar helt och hållet till EU-nämndens ordförandes summering. Sedan kan man gissa vad den kommer att landa i, men vi har ingen som helst anledning att överpröva det eller på något sätt anta någonting i förväg.

Jag har suttit med den här uppgiften i mer än åtta år och har åtta års erfarenhet av samarbete med EU-nämnden. Jag tycker att det flyter allt smidigare. Det är långa överläggningar – det vet ni som har varit ledamöter där – av allmänpolitisk karaktär som dokumenteras stenografiskt.

Jag tror att det är få regeringar som reser till Bryssel med en så tydligt utmejslad debatt före toppmötena som vi gör. Det är bara före sammanträden i Europeiska rådet av alla europeiska kroppar i vår konstitution som det är i riksdagen debatten förs. Det finns ingen sådan diskussion om parlamentsdebatter. Det finns ingen sådan diskussion om kommissionens ställningstaganden. Men när det gäller Europeiska rådet får man, innan man tar ställning, vackert gå till riksdagen och inhämta en majoritetssynpunkt. Jag understryker ytterligare Europeiska rådets karaktär av mellanstatlighetens bärare och tjäna.

Pär Axel Sahlberg (s): Det gäller väl ministerråden över huvud taget?

Statsminister Göran Persson: Ja, det gör det.

Ordföranden: En fråga kommer ur detta. Ibland kan det hända att två parter anser sig vara överens, men det visar sig att man hade olika uppfattningar om vad man var överens om. Det är en oerhört teoretisk och hypotetisk fråga, och ingen av oss känner till detta närmare. Men när det gäller EU-nämnden synes ett problem vara att man upplever sig ha varit överens om olika saker, men på grund av att man inte har gått igenom de frågor där eventuellt kommande ställningstaganden kan uppkomma finns det en falsk bild av att man har kommit överens, det vill säga att ett statsråd har presenterat någonting men inte varit tillräckligt förutseende när det gäller de ställningstaganden som hon eller han kan komma att göra. Nämnden anser att man har fått en information när man är församlad, men efteråt inträffar någonting.

Anser statsministern att det finns en brist när det gäller att täcka in de ställningstaganden som dyker upp, att man alltför allmänt presenterar frågeställningar som dyker upp men inte vilka positioner som man kan komma att inta?

Statsminister Göran Persson: Det är en bra fråga. I och för sig är alla frågor bra, men detta är en fråga som det finns anledning att reflektera lite över. Det kan vara en lucka i vårt samrådsförfarande.

Jag har fått frågor på de senaste EU-nämndssammanträdena – jag tror att det är Carl B Hamilton som brukar fråga om det – som jag tycker är relevanta som är av slaget: Tror statsministern att någonting annat kan dyka upp på toppmötet som kommer att kräva ett ställningstagande? Det är en högst berätt-

tigad fråga, för det dyker alltid upp något annat på toppmötena, och det är svårt att veta vad. Där har vi ett sådant läge. Vi hamnade där nyligen exempelvis i fråga om vapenembargot mot Kina, där den franske presidenten vid sittande bord näst intill under övriga frågor tar upp att det borde upphävas. Då måste man omedelbart reagera. Jag kunde som den förste som grep in i debatten föra frågan till GARC där den rimligen hör hemma, utrikesministrarnas råd, för att där beredas. Det gick att avstyra det. Det gjorde jag utan att ha förankrat det i Sveriges riksdag, och jag tror att det var en riktig position.

Vid toppmötet därefter kom den upp igen på ungefär samma sätt. Då kunde man omedelbart säga att det redan är hanterat och ligger hos utrikesministrarna.

Sådant händer rätt ofta inte minst på det internationella området, EU:s relationer till andra delar av världen, eller med avseende på en i Europa inträffad särskild händelse. Det kan vara alltifrån dopningsskandaler i *Tour de France* till tankerolyckor i Medelhavet. Det kan komma upp, och där har man ibland en svårighet, för då får man agera direkt själv. Det är så. Men i övrigt under de här åtta åren har jag inte hamnat i sådana lägen. Dagordningarna är så väl förberedda, processen före sammanträdena oerhört väl genomtröskad och förhandlad att jag inte har fått några problem med att ta ställning. Jag kan inte erinra mig, men det är klart att sådana lägen kan uppstå.

Ordföranden: Tack för det. Vi har två granskningsärenden under denna granskningsrunda, och ett av dem är 17 Hanteringen av ett brev om försvarsfrågor i EU-nämnden.

Gustav Fridolin (mp): Vad gäller detta ärende och det brev som insändes av Sverige och andra alliansfria länder till det italienska ordförandeskapet om den så kallade solidaritetsklausulen har hård kritik riktats mot regeringen. I inlagan till konstitutionsutskottet från EU-nämndens vice ordförande Carl B Hamilton refereras sammanträdet så här: I samrådet med EU-nämnden presenterade utrikesministern endast den del av brevtextern som gällde ministrarnas förslag till exakt formulering av ett undantag från militära säkerhetsgarantier från de alliansfria länderna. Nämnden gavs det entydiga intrycket att detta var det enda i sammanhanget som bort vara föremål för samråd. I själva verket innehöll brevet dessutom en text i vilken ministrarna gick längre och som också skulle ha varit föremål för samråd med EU-nämnden. Sålunda skrev bland annat Sveriges utrikesminister Laila Freivalds till sina kolleger i EU att vi vill understryka betydelsen av att främja ömsesidig solidaritet med EU:s medlemsländer, och vi är beredda att understryka principen om EU-solidaritet mera vittgående på säkerhetens område.

Carl B Hamilton drar slutsatsen: Diskussionen i EU-nämnden hade alldeles säkert fått en annan inriktning om brevet i sin helhet hade varit föremål för samråd.

Utifrån denna kritik och övrig kritik som har riktats mot regeringen i just detta ärende, detta samrådsärende gentemot EU-nämnden, menar statsministern ändå att regeringen på ett fullgott sätt redogjorde för EU-nämnden om vad innehållet i det senast insända brevet skulle vara?

Statsminister Göran Persson: Ja, det gör jag. Jag har faktiskt redan svarat Tobias Krantz på den frågan i mitt inledningsanförande. Det bekräftas väl också av de dokument som finns i EU-nämnden och av dess protokoll.

Gustav Fridolin (mp): Kan man över huvud taget slå fast ståndpunkten att regeringen på ett gott sätt har samrått med EU-nämnden om representanter för två partier, med i sak helt skilda åsikter om vad regeringen borde säga och tycka gentemot kretsen av andra medlemsländer, kommer fram till att de känner sig förda bakom ljuset och att diskussionen inte på ett fullgott sätt redovisades för EU-nämnden? Vid EU-nämndens sammanträde klargjorde utrikesministern på ett gott sätt vad ändringen i artikel 47 skulle vara, den ändring man skulle föreslå. Däremot klargjorde hon inte de stycken i övrigt som kom att ingå i brevet, enligt vad Carl B Hamilton, EU-nämndens vice ordförande säger och min partikamrat Ulf Holm säger i sin anmälan. Statsministern menar alltså ändå att man på fullgott sätt redogjorde för EU-nämnden om innehållet i hela det brev som skulle föras fram?

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Min bild av hennes information är att hon har varit mycket noga med att redogöra för det som i det här sammanhanget är en kontroversiell svensk position och som kunde vara en kontroversiell position, nämligen solidaritetsresonemanget 47. Om jag inte missminner mig kom frågan återigen upp på EU-nämnden därefter. Man fick en diskussion av det slag som Gustav Fridolin just nu påpekar. Majoriteten av nämnden hade uppfattningen att det var skött på det sätt som man kunde förvänta sig.

Gustav Fridolin (mp): Eftersom vi dels konstaterar att det finns en kritik i EU-nämnden, att det finns partier som känner att man inte på ett fullgott sätt har fått ta del av vad brevet skulle komma att innehålla, dels konstaterar att utkastet till brevet var färdigt innan EU-nämndens sammanträde – det är ju det regeringen pekar på när man förklarar missödet med att brevet var feldaterat – vore det då inte lämpligt, just för respekten för samrådet med riksdagen, att EU-nämndens ledamöter hade fått se utkastet till brevet så att den diskussionen hade kunnat föras på ett fullgott sätt?

Statsminister Göran Persson: Jag tror att utrikesministern valde den form som i sammanhanget är rimlig. Hon valde att informera om de bitar som i Sverige skulle kunna komma att uppfattas som en ny position, vilket det ju inte var, för att gardera sig själv mot att få kritik för att inte ha förankrat sig. Som jag sade förut tror jag att EU-nämnden hade diskussioner om det här strax efteråt och kom fram till att det inte fanns den typ av brist som Gustav Fridolin pekar på, även om man skall ha respekt för att det alltid finns partier som vill ha mer information. Det gör det ju. Men det behöver inte betyda att statsrådet har brustit i vad hon skall iakttä av formell karaktär i relation till detta av riksdagen valda utskott.

Gustav Fridolin (mp): Så man skall inte se avsaknaden av ett utkast till ett brev på EU-nämndens sammanträde som att utrikesministern och regeringen ville gardera sig mot att få kritik för det stycke som senare kom i brevet?

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Jag tror tvärtom att utrikesministern såg det här som ett initiativ som skulle komma att hyllas, uppmärksammas och respekteras. Det var nog med glädje som hon gick till EU-nämnden för att informera om samsynen mellan fyra neutrala stater i Europa om hur man skulle hantera den svåra diskussionen omkring solidaritetsklausulen och med visshet om att det skulle kunna få gillande av ordförandeskapet. Det här var det som löste upp hela diskussion omkring försvarsfrågan i konventet, att vi kan fortsätta med ett fördjupat europeiskt samarbete utan att det kommer för nära vår alliansfrihet. Hon var säkert på den punkten fylld av fröjd. Jag hoppas att också EU-nämnden och KU så småningom har samma bedömning.

Ingvar Svensson (kd): Statsministern för ett intressant resonemang omkring *non-papers* och samrådsskyldigheten. Jag hade egentligen inte tänkt begära ordet på den här frågan, men det var intressant. Menar statsministern att det inte behövs någon samrådsskyldighet med EU-nämnden eller att den upphör om det finns redan tidigare kända ståndpunkter?

Statsminister Göran Persson: Som jag uppfattat beredningsgången samråder vi kring *non-papers* regelmässigt om de innehåller en ny ståndpunkt. Om de bara är referat av tidigare ståndpunkter har vi inte den regelmässiga samrådsskyldigheten. Jag tror att det som min rättschef har sagt mig gäller. I så fall får jag böja mig.

Mats Einarsson (v): Det vi deltar i just nu är forandet av en konstitutionell praxis där det bland annat gäller gränserna för regeringens möjlighet till ett från riksdagen självständigt agerande inom EU-systemet. Riksdagen anser möjligen att de gränserna skall vara lite snävare, och regeringen kan luta åt den andra positionen. I regeringsformen beskrivs arbetsfördelningen mellan regering och riksdag med bland annat frasen att regeringen styr riket. Frågan är då vad det betyder i EU. Det reser en massa frågor som statsministern själv har formulerat här i sina svar.

Min fråga är: Har ni i regeringskretsen mer systematiskt eller samlat diskuterat och analyserat hur den här praxisen ser ut, hur den håller på att förändras och hur den kanske bör förändras? Har det varit något kvällsseminarium, någon diskussionspromemoria eller funderar var och en på sin egen kammare över de här frågorna?

Statsminister Göran Persson: Det är en fråga som är värd ett seminarium. Här kan man inte vara tvärsäker. Vi skapar, precis som Mats Einarsson säger, praxis under tiden. Det är så det går till. Visst har vi haft diskussioner om det här i regeringen. Så här långt tycker vi att det fungerar. Det kan fungera bättre, men det fungerar. Det gör det möjligt för oss att regera och samtidigt agera inom EU med den typ av samråd och förankring som vi har med riksdagens EU-nämnd. Det har fungerat. Det skall också vara någonting som fungerar i riksdagen. Det pågår en diskussion om hur man skall se på det här framöver. Om det skulle bli en del av varje riksdagsutskotts löpande verksamhet skulle vi komma tillbaka till en ordning som är väldigt lik den vi hade

före EU-medlemskapet med departement mot utskott, statsråd mot utskott, utskottskanslier och utskottsgrupper som då också går horisontellt i meningen över landsgräns.

Jag tror att vi hamnar där. Det är min bedömning. Jag tror att det blir vardag så småningom. Tills dess skall vi väl ha den typen av mellanform som vi nu har. Den är inte idealisk, naturligtvis inte. Men den gör ändock att vi är väl förankrade när vi reser till Bryssel. Vissa statsråd är väldigt ofta i EU-nämnden eftersom deras frågor är stora i Europa. För andra är det mer sällan. Det kanske inte bara är Regeringskansliet som skall föra diskussionen. Vi behöver föra den samtidigt också i riksdagen eftersom vi speglar varandra.

Mats Einarsson (v): Jag konstaterar bara att frågan är värd ett seminarium. Däremot har detta seminarium inte genomförts i riksdagen eller i regeringskretsen.

Statsminister Göran Persson: Vi har ständiga seminarier. Det är det som är vår poäng. Det är en intellektuell miljö som hela tiden stimulerar folk till de mest fantastiska uppslag och idéer. Vi har varje torsdag på allmän beredning en betydande tid avsatt för den här typen av diskussioner. Vi har nu också infört någonting som vi kallar för aftonskola. Det första sammanträdet i aftonskolan skall användas för just den här typen av frågeställningar. Om vi där skulle vara så djärva att vi också tog in folk utanför regeringen låter jag vara osagt. Men det som så småningom kommer fram ur denna tankemöda, dessa uppkast och idéer skall jag berätta om för Mats Einarsson. Det lovar jag.

Ordföranden: Det kan också ske som ett samtal med stödpartierna.

Statsminister Göran Persson: Även oppositionen i dess högsta potens i form av Gunnar Hökmark är välkommen.

Ordföranden: Vi är gärna med på torsdagssammanträdena.

Kerstin Lundgren (c): I godkända riktlinjer för riksdagens arbete med EU-frågor och i förarbetena till dessa framgår det att det åligger regeringen att presentera ett så fullgott underlag för nämnden att samrådet blir meningsfullt. Det förutsätts att regeringen överlämnar det material som skall gå ut till nämnden så fort som det är praktiskt möjligt. Det är viktigt att det finns utrymme för partierna att internt diskutera och förankra frågor. Med tanke på det brev som uppenbarligen fanns i verkligheten daterat före EU-nämnden, ser statsministern att regeringen svarade upp mot det som fanns angivet i riksdagens beslut om samråd?

Statsminister Göran Persson: Det tycker jag, herr ordförande, att vi har gjort. Jag har svarat på den frågan förut. Man kan självklart önska mer av information och kanske att man hade kunnat sitta i EU-nämnden och kriorättat i brevet. Men det är regeringen som utfärdar brevet. Det är regeringen som tar initiativet. Vi förskjuter position eller bekräftar position i vissa frågor. Det vill vi förankra i EU-nämnden. Brevet i övrigt tror jag inte lämpar sig för den typen av samråd. Men det är ingen sidovördnad. Det är snarast en fråga om lämplighet. Det är väl utskottet som själv ytterst bedömer vad som är lämpligt här. Jag tycker inte att vi har brustit i den del som krävs av oss. Jag tror att

Laila Freivalds hade den högsta ambitionen när hon gick till EU-nämnden för att förankra det här.

Kerstin Lundgren (c): Jag skulle också vilja lyssna på riktlinjerna för Regeringskansliet efter det att riksdagen förra våren gjorde ett uttalande med anledning av *non-papers*. Har det resulterat i att riktlinjerna för Regeringskansliet förändrats, eller är de desamma som förut?

Statsminister Göran Persson: Jag redogjorde förut, understödd av kraftfulla nickningar från rättschefen, om vad som gäller. Om det är nytt eller gammalt vet jag inte, men den ordningen har vi haft: före Coreper inte samråd med nämnden, *non-papers* som inte presenterar ny position levererar vi i väg, *non-papers* med ny position skall vi samråda omkring. Det är möjligt att det har stramats upp efter förra året. Det vet jag inte.

Rättschef Per Virdesten: Alla nya förslag skall det samrådas om.

Kerstin Lundgren (c): Skall jag tolka det som att en förändring har skett av regeringens riktlinjer efter riksdagens uttalande?

Rättschef Per Virdesten: *Non-paper* är, som KU konstaterar, ett vanligt papper med förslag. Det intar ingen annan roll eller position än vanliga papper. På den punkten är det ingen förändring.

Paus

Ordföranden: Vi återupptar sammanträdet och den offentliga utfrågningen med Konstitutionsutskottet. Vi har kommit till granskningsärende 3, statsminister Göran Perssons uttalande om svenska positioner rörande Irakkriget.

Vill statsministern säga något?

Statsminister Göran Persson: Nej, det vill jag inte.

Gustaf Fridolin (mp): Jag vill be statsministern redogöra för hur den svenska positionen att ett framtida väntande krig mot Irak utan FN:s stöd var folkrättsvidrigt framfördes till USA:s ambassadör vid det frukostmöte som hölls nio dagar innan anfällskriget inleddes den 11 mars 2003.

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Jag har anledning att börja med kronologin.

Ambassadör Heimbald – numera tillbaka i USA – åt frukost med mig en god tid före invasionen i Irak. Vid den tidpunkten fanns det ingen anledning att tro något annat än att det som fanns uttryckt i resolution 1441 skulle vara det som gällde.

Vi diskuterade den morgonen det som Hans Blix hade framfört, nämligen att inspektörerna behövde mer tid. Jag pratade då i termer av två tre månader ytterligare innan man skulle komma i den fas då man skulle kunna anse att inspektörerna hade fullgjort sin uppgift.

Jag fick inte vid det tillfället något annat intryck än att Heimbald skulle föra fram den synpunkten till sina uppdragsgivare i Washington.

Jag har redogjort för detta i Utrikesnämnden. Det finns protokollfört.

När vi fortfarande levde i den tid då vi hade anledning att tro att 1441 skulle efterlevas fanns det naturligtvis ingen som helst anledning att starta en diskussion om ett eventuellt brott mot folkrätten från en stat som då fortfarande var inne i en process som levde efter FN:s resolutioner. Vi ville emellertid att de skulle få mer tid.

Det var så samtalet fördes. Jag fick tillfälle att svara på en fråga om detta av Peter Eriksson i anslutning till en EU-information i riksdagen. Jag har gjort det. Jag har också utförligt gjort det i Utrikesnämnden, men vid det tillfället var inte Miljöpartiet närvarande.

Gustaf Fridolin (mp): Statsministern går in i den högre skolan av sannolikhetsläran när han avfärdar troligheten i att USA och den allians USA omgav sig med skulle göra verklighet av de hot man hade uttalat om att frångå FN-systemet och inleda ett ensidigt anfällskrig mot Irak.

Eftersom statsministern har svarat på den frågan vill jag explicit fråga: Tycker statsministern att han och regeringen på ett fullgott sätt klargjorde för USA och USA:s representant i Sverige den svenska positionen angående folkrättsenligheten av det anfällskrig som sedan skedde?

Statsminister Göran Persson: Definitivt, herr ordförande, och understruket i den mest vitala, centrala och av potens fyllda politiska scen vi har, nämligen Sveriges riksdag, samt i samtal direkt med den amerikanske presidenten, i samtal med den amerikanske ambassadören, och jag förutsätter också i samtal med den amerikanske utrikesministern av bortgångna Anna Lindh.

Det fanns ingen tvekan på den punkten. Vad vi hoppades på när jag åt frukost med ambassadör Heimbold var att man skulle leva kvar i en process och ge inspektörerna mer tid. Det var så diskussionen fördes då. Om du erinrar dig hur den där hösten såg ut började det med att regeringen angreps för att vara krigshetsare eftersom vi tyckte att 1441 ytterst gav utrymme för en våldsanvändning. Jag tror att det var Gudrun Schyman som där oerhört hårt kritiserade FN:s resolution 1441. Sedan svängde diskussionen till att gälla att bevara stödet för 1441 och hålla oss inom ramen för detta och ge mer tid för inspektörerna. Det fick inte framgång, utan det blev ett krigsutbrott. Därmed hamnade vi i ett läge där vi ansåg att det krig som startades inte hade stöd i folkrätten.

Hela vårt sätt att resonera och försvara folkrätten är en logisk legalistiskt linje, från det att vi försvarade 1441 mot dem som angrep 1441 för att det var en krigshetsning till att försvara 1441 också när amerikanerna bröt mot det. Vi har fått kritik för att vi var för legalistiska. Men om det är någonting jag tycker är viktigt för ett litet land att hävda i relation till stora stater är det att umgänget baseras på legala strukturer och på folkrätt. Släpper vi det legalistiska perspektivet vet vi vem som i slutänden kommer att tolka vad som är rätt och fel; det är den som är stor och stark.

Vår legalistiska linje, som gav anledning till två debatter under den här resan – först med Gudrun Schyman och så småningom med amerikanerna och andra som stöttade invasionen – representerar en rät linje. Det finns väl ut-

vecklat i den sekretessbelagda handling som är tillställd utskottets kansli och som refererar Utrikesnämndens sammanträde.

Gustaf Fridolin (mp): Jag finner det anmärkningsvärt att statsministern inte med den amerikanske ambassadören tog upp regeringens position angående folkrättsenligheten med det krig som USA redan då hotat med.

Statsministern vidhåller att regeringen på ett gott sätt hade informerat USA och USA:s representation i Sverige att man inte ansåg att det krig som skulle inledas – och som senare också inleddes – var i enlighet med folkrätten. Uppstod det då inte en viss förvåning hos statsministern och i regeringskretsen när USA:s ambassadör Charles Heimbald två dagar efter krigets inledning i en tidningsintervju uttalade: Vad jag har hört är att statsministern är mycket angelägen att inte anklaga USA för att bryta mot folkrätten? De kommentarer vi får här i Sverige är på det hela taget mycket mer stödjande än tvärtom. Vår bild är att Sverige stöder våra handlingar i Irak.

Uppstod det inte en förvåning hos statsministern i Regeringskansliet? Hur tacklade man den förvåningen visavi USA och USA:s representation och ambassad i Sverige?

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Jag är inte säker på att jag reagerade personligen till Charles Heimbald. Däremot hörde säkert min statssekreterare Lars Danielsson av sig med en synpunkt.

Samtidigt är det ju så att inte allt som står i medier är rätt. Det är en smärtsam insikt som så småningom har träffat mig. I samma artikel finns det dessutom i ett stycke lite högre upp ett annat uttalande från samme ambassadör där han säger: Vi har hela tiden vetat att den svenska regeringen har ansett att militära insatser måste stödjäs av FN:s säkerhetsråd och av resolution 1441. Jag kan inte se att den positionen har förändrats, säger ambassadören.

Så var det. Det var ingen okunskap hos den amerikanska ambassaden om vår position. Om det var korrekt återgivet vad han sade törs jag inte gå i god för. Det är deras sak att hantera, inte vår.

Göran Magnusson (s): Jag anser att det skriftliga underlag vi har är ett fullgott underlag för vår bedömning. Jag har ingen ytterligare fråga.

Tuve Skånberg (kd): Jag har ingen fråga på denna punkt.

Mats Einarsson (v): Jag vill ge tillfälle till ytterligare ett förtydligande.

Vad som sker i tidningsartikeln är ju att USA:s ambassadör kommer med påståenden om Sveriges hållning som är, mildt uttryckt, anmärkningsvärda.

Statsministern sade, om jag uppfattade det rätt, att Lars Danielsson säkert hörde av sig. Var inte reaktionen från regeringen kraftigare än så? Det måste väl ändå ha uppfattats som mycket besvärande att en företrädare för USA ger en helt felaktig bild av vad som är den svenska hållningen.

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Problemet med artikeln är att den har två budskap samtidigt. Det är lyckligtvis ett stycke däremellan. I stycke fem säger man: Vi har hela tiden vetat att den svenska regeringen har ansett att militära insatser måste stödjäs av FN:s säkerhetsråd och av resolut-

ion 1441. Jag kan inte se att den positionen har förändrats, säger ambassadören.

Två stycken längre ned står det: Faktum är att jag har varit i kontakt med statsministern, och vad jag har hört är inte det som du refererar till. Vad jag har hört är att statsministern är mycket angelägen att inte anklaga USA för att bryta mot folkrätten.

Vad står detta för?

När det gäller det sista vill jag säga att man ju i det läget ännu inte hade brutit mot folkrätten. Man levde fortfarande med inspektion – en inspektion som vi ville skulle förlängas. Han var medveten om att man inte fick gå till våldsanvändning i Irak – det var den svenska positionen – utan stöd av FN:s säkerhetsråd. Om man väljer att läsa detta godvilligt kan man nog tolka in att han förstod den svenska positionen. Det var definitivt ingen tvekan om vad vi diskuterade. Det gällde om det var två eller tre månader som behövdes.

Jag förde vid den tidpunkten motsvarande samtal med brittiska vänner om att försöka ge mer tid till Blix och hans team. Det blev tyvärr inte på det viset.

Mats Einarsson (v): En tolkning som möjligen ligger lite närmare till hands är att ambassadören helt korrekt beskriver den svenska regeringens hållning, men också påstår att regeringen inte kommer att vidhålla detta med någon större kraft utan att man kommer att försöka undvika att kritisera oss när vi sedan bryter mot det.

Det är ju ett påstående om den svenska regeringens hållning som det borde finnas skäl att tillrättavisa.

Statsminister Göran Persson: Vi kan då gå till facit när det gäller den tid som förflyter efter artikeln. Det har vi ju i handen.

Vi har varit mycket tydliga i vår kritik på folkrättslig grund. Vi är ett av de få länder som från början intog positionen att detta strider mot folkrätten. Finnarna gjorde det också så småningom, men inte normmännen, danskarna eller islänningarna.

I den meningen råder det ingen tvekan om var vi har stått. Vi har haft en rak legalistisk linje som har fungerat väldigt väl i båda de diskussioner vi fick kring Irakfrågan, mot den första oppositionen – anförd framför allt av Gudrun Schyman – mot att FN stod för krigshets, över till kritik av USA och Storbritannien för att agera utan stöd av folkrätten. Det har varit en rak linje, legalistisk, lite tråkig, inte särskilt publikknipande men hållbar och genomtänkt.

Helena Bargholtz (fp): Utrikesnämndens protokoll är ju hemligstämplade. För det här protokollet vore det intressant om statsministern kunde berätta något om telefonsamtalet mellan statsministern och president Bush. Förstod president Bush Sveriges ståndpunkt vid det tillfället?

Med tanke på tidigare diskussioner undrar jag om statsministern för egna anteckningar om vad som sägs vid den här typen av samtal, vare sig det är vanlig telefon eller mobiltelefon?

Statsminister Göran Persson: Jag för inga egna anteckningar. Men när det gäller ett samtal med USA:s president – om det inte tas i bostaden på kvällstid

eller under helgen – har jag statssekreteraren närvarande så att vi är två som avlyssnar samtalet. Man kan alltid missa nyanser och budskap och det kan komma upp initiativ som man måste ha kontroll på. Lars Danielsson var också med.

Det är mycket lätt att redovisa den svenska positionen. Han ville naturligtvis ha stöd för den amerikanska politiken. För oss var det mycket lätt att redovisa den svenska positionen. Den var okomplicerad och lätt att redogöra för även på engelska inspirerad av Katrineholmstrakten.

Helena Bargholtz (fp): Var det president Bush som ringde upp statsministern?

Statsminister Göran Persson: Ja, det var det. Han ringde säkert till en väldig massa tanter och farbröder runt om i världen. Det är ju ofta så att man vid den här typen av händelser informerar och försöker påverka opinionen. Det är helt legitimt och sker ofta på ett mycket trevligt sätt.

Kerstin Lundgren (c): Jag vill knyta an till den fråga som Helena Bargholtz ställde om samtalsuppteckningar. Vi har ju berört frågan tidigare.

Förutsättningen för oss att granska regeringen är ju att det finns ett underlag som är hållbart att granska. I det här fallet är statsministerns uttalande att ”statssekreteraren ringde nog säkert” intressant. Finns detta noterat? Har i så fall regeringen underlag som kan redovisas för att man efter artikeln i Dagens Industri reagerat till den amerikanske ambassadören?

Statsminister Göran Persson: Jag har över huvud taget inte brytt mig om att kontrollera den saken. Det är inte sällan så att det påstås saker och ting i medier som lever en dag. Med all respekt, men när det gäller utrikespolitiska och diplomatiska frågor är inte Dagens Industri det mest tongivande organet i Sverige. Jag är inte säker på om Lars Danielsson har ringt eller inte. Det är hans sak. För min del – efter de samtal vi hade haft och med den linje vi hade drivit – var detta något som fick passera.

Kerstin Lundgren (c): Ser inte statsministern att det är allvarligt för svensk utrikespolitisk trovärdighet att ord läggs i statsministerns mun som inte stämmer med den bild som Sverige företräder?

Statsminister Göran Persson: Jag vill tacka Kerstin Lundgren för den omtanken. Det händer av och till att det är på det viset. Jag kan hålla med om det. Av och till har jag reagerat snabbt och spontant på sådant, men med åren lärt mig att väldigt mycket av det som skrivs och inte är sant faller på hälleberget. Det gjorde det här också.

Det är ingen som någonsin har åberopat artikeln i Dagens Industri innan konstitutionsutskottet tog upp den.

Kerstin Lundgren (c): Två dagar efter krigsutbrottet – det är väl inte en händelse vilken som helst som statsministern relaterar till?

Statsminister Göran Persson: Nej, herr ordförande. Därför avhandlades också saken i Utrikesnämnden där Centerpartiet är representerat och har fått fullödlig information om bakgrund och sammanhang.

Gustav Fridolin (mp): Herr ordförande! Det vore intressant för oss att få reda på om statssekreterare Danielsson kontaktade amerikanska ambassaden eller inte. Jag hoppas att Regeringskansliet kan återkomma skriftligen till utskottet om det.

Det är ju i och för sig inte utskottets uppgift att uttolka artiklar i Dagens Industri eller någon annan publikation, men den motsägelse som statsministern menar finns i artikeln kanske inte är så stor. USA:s position var ju, till skillnad från Sveriges, att deras krig var i enlighet med 1441, medan vi tydliggjorde att så inte var fallet. Därför blev det belastande för svensk utrikespolitik att ambassadören uttrycker att statsministern är angelägen att inte anklaga USA för att bryta mot folkrätten.

Vad vi har förstått har inte heller ambassadören eller någon från ambassaden försökt rätta dessa påståenden i efterhand. Skall man tolka statsministerns svar på anmälan och svar på samtalet i konstitutionsutskottet nu på så sätt att om dessa ord har yttrats från den amerikanske ambassadören har han, med tanke på att statsministern så tydligt har klargjort den svenska positionen för honom, helt enkelt ljugit?

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Låt det vara osagt om ambassadören har ljugit eller inte. Det kan ju vara en missuppfattning också.

Jag fick just en lapp där det står att Lars Danielsson ringde till Heimbold. Därmed är den saken utklarad. Som ni förstår sköter jag inte alls sådant. Det är andra som har ansvar för det.

Till Gustaf Fridolin vill jag säga att saken har hanterats i Utrikesnämnden. Om jag inte missminner mig har Miljöpartiet en plats i Utrikesnämnden. Om inte annat finns det anledning att föra vidare informationen från KU:s kansli. Jag förutsätter att KU:s kansli har berättat vad som försiggått i Utrikesnämnden.

Tuve Skånberg (kd): Under granskningens gång har statsministern något redogjort för samtalet med president Bush den 30 januari 2003. Dokumentationen finns inte annat än i minnet.

Det nämndes som ett annat exempel att utrikesminister Anna Lindhs möte med USA:s utrikesminister Colin Powell den 12 juni 2003 i Washington också skulle ha tagit upp Sveriges position i Irakfrågan. Jag noterar att statsministern sade: Jag förutsätter att hon tog upp Sveriges position. Hur är det dokumenterat nu i efterhand?

Statsminister Göran Persson: Det finns anteckningar från den överläggningen. De är hemligstämplade.

Kerstin Lundgren (c): Herr ordförande! Avsåg statsministern att påverka utvecklingen av den svenska röntan med sina uttalanden?

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! All opinionsbildning, allt deltagande i debatt i samhället avser naturligtvis direkt eller indirekt att påverka en utveckling.

Riksbanken sätter självständigt röntan efter egna bedömningar utan instruktion från någon annan. Instruktionsförbudet förbjuder inte deltagande i

offentlig debatt och offentligt samtal om det ändamålsenliga med räntepolitiken, tvärtom, framhöll departementschefen i förarbetena till den lag som så småningom kom att ge Riksbanken självständighet.

Det måste nästan ha varit jag som var departementschef då. Det är jag som har gjort det.

Ordföranden: Annars brukar ju statsministern komma ihåg rätt väl vad han har sagt.

Statsminister Göran Persson: Det är naturligtvis efter skiftet 1994. Det kan ha varit jag som skrev att instruktionsförbudet inte innebär att man inte kan delta i en debatt. Så är det naturligtvis.

Jag vill varna för en hållning, herr ordförande, som är av det slaget att vi sätter Riksbanken på en piedestal som inte kan diskuteras.

Jag har väldigt svårt att förstå att det skulle vara ett demokratiskt eller ekonomiskt intresse att den halva av den ekonomiska politiken som så påtagligt styr ett lands utveckling, nämligen penningpolitiken, inte skulle få diskuteras. Om vi – jag, Leif Pagrotsky och andra – tillfrågas om hur vi ser på räntepolitiken är det klart att vi skall ge ett svar. Därmed inte sagt att vi har krävt att man skall göra det ena eller andra. Det är troligen en tillspetsning i rubrikhänseende.

Jag försvarar inte bara rätten utan också skyldigheten för ledande politiker att delta i en debatt om penningpolitiken. Den är för viktig för att skötas utan demokratisk granskning.

Kerstin Lundgren (c): Statsministern och regeringen har ju tillgång till en särskild position i relation till Riksbanken. Regelverket kan ju förändras. Finns det skäl för regeringen och statsministern att ta särskilda hänsyn när det gäller att hävda den självständighet som riksdagen har angett för Riksbanken?

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Regeringen och Riksbanken är ju i viss mening likställda. De tolereras båda av riksdagen. Riksbanken är ju riksdagens bank. Det är riksdagen som styr den, inte regeringen. Regeringen tolereras av riksdagsmajoriteten. På så sätt är vi jämställda.

Det finns ingen som helst anledning att ålägga oss någon annan disciplin än den som följer av att vi har ett instruktionsförbud. Vi får inte agera på sådant sätt att någon kan få intrycket att vi ger instruktioner till Riksbanken. Den saken är något helt annat än att föra ett samtal om vad en väl avvägd penningpolitik är.

Det förs nu en bra debatt om Sveriges riksbank. Jag tycker att det är välgörande. Vi är i ett sådant styrkeläge att vi kan göra det. Jag var med om tider som finansminister då man inte kunde yppa en enda uppfattning om vad Riksbanken gjorde; då stack räntorna omedelbart med 50 punkter eftersom statsfinanserna var sönderkörda. Vi hade urusla statsfinanser. Vi hade misslyckade och misskötta löneförhandlingar, och vi hade en Riksbank som hade förlorat trovärdigheten i omvärlden efter kronfallet. Det var historien i början av 1990-talet. Då fanns det all anledning att vara återhållsam och restriktiv. Det var vi.

Jag tror att det är svårt att hitta ett uttalande från mig om Sveriges riksbank före valet 1998. Det var en period av förtroendebyggande. Jag kan i dag ha synpunkter på penningpolitiken, men jag är mycket medveten om att när svensk penningpolitik bedöms finns fortfarande på marknaden en koppling bakåt till den tid då vi misskötte våra offentliga finanser. Det finns en historia som Riksbanken släpar på. Vi kan diskutera vem som bär ansvaret för den, men det är en annan sak.

Instruktionsförbudet finns. Det gäller, och det skall vi vårda. Vi skall ha ett öppet samtal och ett analytiskt resonemang. Man kan fråga sig varför Europa, som Sverige skuggar, har dubbelt så hög ränta som amerikanerna, en högre inflation än vi, lägre arbetslöshet än vi och en mycket, mycket större tillväxt. Varför skall det vara så att de som skulle kunna ha en högre ränta än vi i själva verket har en lägre ränta? Hur ser den politiska mixen ut? Den diskussionen tycker jag mycket väl kan föras.

Jag vill också mycket klart och tydligt säga: En del påstår – jag har sett det i en del medier – att bara för att jag, Leif Pagrotsky eller någon moderat ekonomisk talesman har synpunkter på penningpolitiken måste Riksbanken fatta ett ologiskt beslut för att visa att man är självständig. Om det är så är det inte debatten som är fel, utan då har vi en för svag riksbank. Det har vi inte. Den klarar mycket väl av att både sortera våra argument och lyssna på internationella signaler och göra en egen analys utan att vi för den skull på något sätt kommer i konflikt med instruktionsförbudet.

Jag är glad för, herr ordförande, att vi är i det styrkeläget att vi kan föra en sådan här diskussion. För sju år sedan hade den diskussion vi nu för i utskottet betytt 50 punkter högre ränta.

Kerstin Lundgren (c): Jag noterar att det finns särskilda hänsyn att ta. Med historiska erfarenheter som statsministern åberopar, kan uttalanden påverka räntan.

Jag hör att statsministern jämför sig själv och näringsministern med allmänt politiska debattörer. Ser statsministern inte att regeringen och regeringen som myndighet i det här fallet har ett ansvar som vida avviker från andra politiska debattörer och att det kräver särskilda hänsyn?

Statsminister Göran Persson: Det sade jag också. Instruktionsförbudet finns där. Vi får inte agera på sådant sätt att det kan sättas i tvivel att vi iakttar det. Det är viktigt. Att delta i debatten och utbyta synpunkter försvarar jag däremot till sista andetaget.

Jag vill inte att vi i Sverige skall förlora möjligheten att debattera halva den ekonomiska politiken. De saker som verkligen har effekt för svenska hushåll på kort sikt är de som Riksbanken sitter på. Det gäller sysselsättning, bostadskostnader och sådant som i allra högsta grad är vardagligt liv för människor.

Vi kan genom en bra finanspolitik och en bra strukturpolitik se till att Riksbanken får utrymme att hålla en låg eller rimlig ränta. Men att inte kunna diskutera om de lever upp till sitt mandat att sätta den räntan på rätt sätt vore en oerhörd demokratisk förlust. Nu är vi i ett styrkeläge så att det inte påver-

kar räntesättningen. Låt oss för Guds skull vara öppna i det här utbytet och hela tiden pröva oss fram.

Om jag ser tillbaka på de åtta åren – inför utskottet begår jag nu ett enormt övertramp, och det kommer att tas till protokollet – tycker jag faktiskt att Riksbanken har skött sig riktigt bra. Det är en uppfattning som jag uttrycker om Riksbanken. Allt har inte varit väl avvägt. Det kan det inte vara. Över tiden – från 1994 och framåt – är det en succéhistoria vi har att berätta om hur statsfinanser har återhämtat sig, räntor har fallit och hur lönebildningen nu sköts. Allt hänger ihop. Sverige fungerar. Riksbanken har verkligen bidragit.

Att utifrån den positionen säga att allt vi gör i framtiden tänker jag vara tyst om för det får jag inte säga något om, tänker jag inte göra. Men jag får aldrig någonsin uttrycka mig så att någon tror att det är en instruktion, för det är det inte.

Billy Gustafsson (s): Som ett led i granskningen av det här ärendet har det varit en utfrågning tidigare av riksbankschefen Heikensten. Vid det tillfället klargjorde han på ett mycket tydligt sätt att det uttalande som statsministern gjorde beträffande beslut om räntenivån inte på något sätt uppfattades som en order eller en instruktion. Utifrån utskottets uppgift kan jag inte se något meningsfullt med att ställa ytterligare frågor. Därför avstår jag tills vidare.

Nils Fredrik Aurelius (m): Herr ordförande! Statsministern använder formuleringar som: utbyte av synpunkter, diskussion och debatt.

Vi har en diger klippssamling. Jag läser ett: Persson upprepar krav på sänkt ränta. Längre ned i artikeln står det: Varför inte närma sig den europeiska nivån, undrade Persson retoriskt, och ifrågasatte om Riksbanken har en väl avvägd räntepolitik.

Jag måste med förlov sagt och bortsett från att rubriken var tillspetsad uppfatta detta som krav riktade mot Riksbanken. Om det bara är en diskussion eller en debatt eller dialog, hur skall Riksbanken kunna svara eller delta i debatten? Är det inte så att det handlar om krav som är ställda och som har Riksbanken som adressat?

Det faktum att Riksbanken är självständig är bland annat markerat i att den sorterar under riksdagen och inte under regeringen. Tanken med denna självständighet kan ju inte gärna vara att statsministern skall kunna ställa krav mer fritt än han annars skulle kunna göra.

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Hur skall Riksbanken svara? Jag tycker att det är mycket lätt. De skall väl hålla ett tal, som de brukar göra. De talen är ju genomarbetade och in till sista kommatecknet vägda på guld-våg.

Ut och tala! Tala om att statsministern har fel – visserligen på ett diplomatiskt sätt, förutsätter jag – och uttryck synpunkten att det här begriper han inte. Säg: Vi har ansvaret för detta och tänker driva en linje av det här slaget.

Så får positionerna brytas. Jag kan dock konstatera att i det lilla uttalande som fälldes till en TT-journalist efter en frågestund i riksdagen har historien och utvecklingen gett mig rätt. Riksbanken har ju så småningom drivit en politik där vi närmat oss den europeiska räntenivån – inte därför att jag har

sagt det utan troligen därför att Riksbanken har gjort samma analys som jag, nämligen att vi har låg inflation, för hög arbetslöshet och för låg ekonomisk tillväxt. Vi har också något som i politiska sammanhang inte uppmärksammas i dag, men som är en revolution jämför med hur det var i Sverige för tio år sedan, nämligen ett oerhört stort överskott i vår bytesbalans. Vi har 160–180 miljarder kronor i överskott i bytesbalansen. Alla som vet något om ekonomisk politik fattar ju vad det betyder. Vi har utrymme att expandera.

De faktorerna har jag pekat på. Det gör säkert också andra som för den diskussionen. I protokollen från Riksbankens möten ser ni att alla de synpunkter som vi för i vår diskussion egentligen finns representerade i den direktionen.

Sedan skall de väga ihop ett beslut. Det gör de naturligtvis på ett bra och trovärdigt sätt. Vad detta resulterar i framöver har jag ingen uppfattning om, men jag förbehåller mig rätten att delta i debatten och jag försvarar en sådan ordning kring ekonomisk politik att vi alla kan ha synpunkter också på penningpolitiken.

Snöp inte er själva, herrar och damer!

Nils Fredrik Aurelius (m): Vi är säkert många som tycker att det är bra med en låg ränta, men det är inte det vi diskuterar. Vi diskuterar lämpligheten och korrektheten i att inte bara statsministern utan också näringsministern upprepade gånger har krävt att Riksbanken skall sänka räntan.

Får jag ställa frågan så här: Har statsministern och näringsministern samråd om detta som ju nästan framstår som en gemensam offensiv?

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Jag skall hålla tungan rätt i mun. Leif Pagrotsky och jag har ju haft väldigt olika uppfattning om hur penningpolitik bör bedrivas. Vi har väldigt olika syn på det. Han tycker att den skall skötas nationellt. Jag tycker att den skall skötas i europeiska strukturer. Det är något att erinra sig.

Vi hade ju en folkomröstning kring detta för någon tid sedan.

Vi har aldrig bytt synpunkter på det här området han och jag. Kanske att vi någon gång i en kaffeautomatskö har växlat en och annan synpunkt. Det finns ingen sådan tanke bakom.

Jag tror att också någon moderat ekonomisk talesman uttalat sig. Vem var det? Anders Borg, ja. Det är ju inte vem som helst. Han skriver artiklar ihop med den nye partiledaren, så det är moderat tyngd. Han uttalar samma uppfattning. Vi har inte samordnat oss med honom heller.

Nils Fredrik Aurelius (m): Nu är det väl viss skillnad på om det är statsministern som uttalar sig eller en ekonom. Låt oss gå vidare.

När riksbankschefen var här uttalade han en viss oro för ständiga uttalanden om vad Riksbanken borde göra. Han hänvisade bland annat till ett amerikanskt exempel där den dåvarande finansministern Rubin hade rått president Clinton att inte göra uttalanden som kunde påverka den reala ekonomin eftersom det påverkar förväntningar hos olika aktörer.

Vi har funnit samma synpunkter i den svenska debatten. En representant för SE-banken har till exempel varnat för att valutor och räntor kan påverkas av uttalanden av statsministern.

Även om statsministern säger, och det tror vi väl på då, att syftet inte har varit att direkt påverka Riksbanken, måste frågan ändå bli: Är det inte så att den här typen av uttalanden från statsministern – och näringsministern – påverkar den reala ekonomin och därmed förutsättningarna för Riksbanken att fatta självständiga och goda beslut?

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Jag värjer mig med kraft mot detta nyliberala resonemang. Det är ett farligt resonemang, Nils Fredrik Aurelius. Om inte en president i USA eller en statsminister i Sverige skall få uttala sig om den reala ekonomin vart är vi då på väg? Dessa pekpinar kommer från SE-banken och andra aktörer på marknaden.

Det handlar faktiskt om att behålla ett demokratiskt debattklimat som gör det möjligt att kritisera, uppmuntra, berömma – ja, vad du vill – både riksbank, finansdepartement och andra aktörer. Det tänker vi slå vakt om.

Notera också att de kanske mest tydliga debattörerna kring penningpolitiken i vårt land är inte representanter för det politiska livet. Det är representanter för de avtalslutande parterna – det gäller såväl fackföreningar som arbetsgivare – som tycker att de har träffat avtal som mycket väl möjliggör lägre räntor.

Det uttrycks en kritik på det området, inte minst genom LO:s försorg. Jag delar inte den kritiken i alla delar, men jag försvarar deras rätt att framföra den. Om de har rätt att göra det har också vi rätt att göra det. Vi är i sådan styrka nu att vi kan göra det, och då skall vi göra det. Att komma med exempel med jämförelser med USA då man inte ens skall få yttra sig om den reala ekonomin är så dumt! Den reala ekonomin, Nils Fredrik Aurelius, är ju allting. Skall man ålägga sig själv en munkavle därför att några beslutsfattare i ett slutet rum skall få göra sina ställningstaganden? I USA har man inte ens insyn i det. Vi har ändå någon insyn i Riksbanken. Ser ni inte vart det barkar hän?

Lyssna, om inte till mig, så till den sentida namnen till en av våra stora mästarsimmare: Anders Borg.

Nils Fredrik Aurelius (m): Det var riksbankschefens uttalande inför KU som jag återgav. Men jag uppfattar att statsministern menar att riksbankschefen har fel när han tar det amerikanska exemplet som gick ut på att det kanske kunde vara olämpligt att ledande politiska företrädare direkt uttalar sig om räntan i krav riktat mot banken.

Statsminister Göran Persson: USA får väl göra vad de vill. De har ju ett annat läge, som du vet. Om vi hade den amerikanska räntan i Sverige är det möjligt att vi inte skulle ha så mycket debatt. Låt det vara osagt. Det är inte intressant principiellt.

Det principiellt intressanta är om vi har rätt att delta i ett samtal. Ja eller nej? I en debatt? Ja eller nej? Ja, det har vi i båda fallen. Skall vi ge instruktioner? Självklart inte. Är Riksbanken trovärdig? Ja. Klarar Riksbanken att ta

beslut även om vi deltar i debatten? Ja, självklart. Om den inte orkar ta beslut bara för att politiker har en uppfattning är den för svag. Den har konstitutionellt en sådan ställning att den inte skall behöva reflektera över detta. Så är det.

Sveriges ekonomi fungerar nu väl. Staten i form av regeringen sköter statsfinanserna. Arbetsmarknadens parter sköter löneförhandlingarna och Riksbanken sköter penningpolitiken.

När jag började med detta en gång i tiden var det staten i form av Rehnberg som skötte löneförhandlingarna. Det var LO i form av Edin som skötte penningpolitiken. Det var Riksbanken i form av Dennis, och så småningom Urban Bäckström, som skötte finanspolitiken. Så såg det ut 1994.

Ordföranden: Innan jag lämnar ordet vidare vill jag be er att i frågor och svar hålla mer fokus på själva granskningsärendet så att vi kan gå i mål i tid med alla de ärenden vi har här i dag.

Liselott Hagberg (fp): Herr ordförande! Jag tänker använda mig av statsministerns egna ord. Det är ett citat från den första utfrågningen. Statsministern sade då att vad riksdagen gillar är regeringens uppdrag. Jag förutsätter att jag kan använda det citatet även när det gäller det här ärendet.

I det här fallet finns det ett väldigt tydligt riksdagsbeslut som säger att Riksbanken skall vara garanterad oberoende gentemot riksdag och regering. Riksbanken har ju också en grundlagsskyddad självständig ställning när det gäller att utöva det uppdrag som riksdagen har givit Riksbanken. Här ingår exempelvis att sätta räntan.

På vilket sätt anser statsministern att han respekterar och lever upp till riksdagens och sin egen tes då han vid upprepade tillfällen har uttalat sig och faktiskt också ställt krav på en förändring när det gäller räntorna?

Statsminister Göran Persson: Krav har jag aldrig ställt. Det är något som jag inte ägnar mig åt, däremot kanske det av någon har beskrivits som ett krav.

Självständigheten, instruktionsförbudet, omöjliggör inte – enligt departementschefens förarbete och min bestämda uppfattning och därmed också riksdagens uppfattning som låg till grund för propositionen – att vi deltar i en debatt om hur penningpolitiken bedrivs. Det är absurt om vi hamnar i ett läge då vi inte får diskutera det som Riksbanken gör. Det är fel om vi hamnar i ett läge då vi försöker ge Riksbanken instruktioner. Det är det ingen som har gjort.

Liselott Hagberg (fp): Jag har en fråga till. Det som statsministern och företrädare för regeringen säger har betydelse. Jag frågade Lars Heikensten när han var i utskottet om statsministerns och Leif Pagrotskys uttalanden har lett till diskussioner i Riksbankens direktion. Han svarade ja på den frågan. Jag undrar då förstås om statsministern anser att det är tillfredsställande.

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! När jag hör frågeställaren blir jag lite orolig över hur man drar i väg. Vad är det ni försöker skapa? Vad är det ni bygger upp?

Är det här någonting av Gud givet? Nej, det är det inte. Det är en högst mänsklig institution som har fått ramar av Sveriges riksdag i en demokrati.

Denna demokrati har gett dessa ramar. Det är klart att vi har rätt att diskutera detta. Vi har kommit så långt att Riksbanken nu har sådant självförtroende och sådan öppenhet att den redovisar sina diskussioner. Det är alldeles utmärkt. Om det fällt ett uttalande eller uttalar en synpunkt eller händer något i en lönerörelse är det klart att man i sina seminarieliknande diskussioner har noterat detta innan man kommer till beslut.

Detta innebär ju inte att man säger: Jaha, nu har Pagrotsky sagt en halv procents lägre ränta. Skall vi göra så?

Utan man säger snarare: Nu har de varit ute från regeringen och pratat. Pagrotsky tycker en halv procent. Då kanske någon från direktionen säger: Det tycker jag också är lämpligt. En annan säger: Nej, det är det inte. Så förs väl diskussionen fram och tillbaka.

Gör inte Riksbankens direktion till något annat än vad den är. Det är ett sällsynt mäktigt kraftcentrum i svensk ekonomisk politik med stor självständighet och stor integritet och därmed ger det oss som står utanför anledning att föra ett samtal om vad som pågår. Om det blir fel i penningpolitiken – och det kan bli fel – får det förödande direkta konsekvenser för landet och landets utveckling.

I den här församlingen kan vi trösta oss med att det tar lite längre tid att se resultatet av de felaktiga beslut vi fattar. Samma sak gäller för de goda besluten. De kvicka besluten förfogar Riksbanken över. Låt oss prata om det.

Ordföranden: Vi konstruerar ingenting och vi skapar ingenting här. Vi granskar olika statsråds ageranden i denna fråga. Det är därför vi ställer frågorna, inte för att formulera en ny politik vare sig för Riksbanken eller någon annan.

Liselott Hagberg (fp): En fråga som det går att svara ja eller nej på: Bidrar statsministerns uttalanden av det här slaget till Riksbankens möjlighet att leva upp till riksdagens beslut, det vill säga till en självständig riksbank?

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Det är definitivt så. Jag är rädd för en situation då vi skapar ett läge där det är tyst kring penningpolitiken. Då kommer Riksbankens förtroende att undergrävas.

Ut med riksbanksdirektörerna. Låt dem förklara och försvara sig. Då kommer det att bli en ännu starkare riksbank. Det är självklart så.

Tuve Skånberg (kd): Herr ordförande! Statsministern trycker med emfas på att han och regeringen har den formella rätten att uttala sig. Ingen har hittills ifrågasatt det. Frågan gäller lämpligheten.

Antag att statsministern i en framtid skulle avgå och få frågan om sin efterträdare. Jag utgår ifrån att statsministern då skulle säga: Jag har en formell rätt att ha åsikter, men det är inte lämpligt att ge uttryck för dem.

Kan det möjligen finnas en parallell i det här fallet? Kan man ha en åsikt, och att den är helt legitim att berätta, men att man i ett visst läge inte bör göra det?

Statsminister Göran Persson: Det kan finnas en sådan parallell. Vi hade en sådan våren 1994–1998 då landet var ekonomiskt sönderkört och vi var djupt

misstrodda på internationella marknader. I det läget fanns inget utrymme att ha en uppfattning om hur penningpolitiken bedrevs. Det hade vi inte heller.

Vi såg till att vi fick ordning i vårt eget hus. Riksbanken hade en del synpunkter på hur vi gjorde, och det fick vi leva med.

I dagens starka läge med en av Europas mest välskötta ekonomier, under den senaste tioårsperioden en bättre tillväxt än till och med USA, stabila statsfinanser, låg inflation, långa avtal på arbetsmarknaden och gigantiska överskott i bytesbalansen kan vi naturligtvis ha en uppfattning om penningpolitiken. Det vore mycket märkligt annars.

Tuve Skånberg (kd): Det är alltså en bedömningsfråga över tiden. Någonstans mellan 1994, som var det årtal som statsministern nämnde, och dagens datum skulle man alltså kunna göra bedömningen att man kunde uttala sig mer generellt.

När det nu blir ett mönster – vilket riksbankschefen i utskottets granskning den 23 mars faktiskt höll med om att det blir – när flera statsråd och statsministern har åsikter skulle det kunna påverka den bedömning som marknaden gör. Det kanske inte så mycket gäller riksbankschefen utan snarare marknaden runtomkring. Statsministern sade ju inledningsvis att han har avsikten att påverka räntan när han uttalar sig.

Finns då inte risken att vara kontraproduktiv så att en serie av uttalanden av statsråd och statsministern skulle kunna påverka i rakt motsatt riktning?

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Om det uppfattas som en instruktion är det klart att det är kontraproduktivt. Där måste vi vara försiktiga och se till att vi inte går över gränsen.

Det som sätter räntan är naturligtvis så småningom ändå den reala ekonomiska utvecklingen. Om man tror att det jag har gjort och det Leif Pagrotsky har gjort skulle vara kontraproduktivt, hur kan det då komma sig att vi har den lägsta räntan sedan 1930-talet? Det faller på sin egen orimlighet.

Vi skall inte överdriva vår betydelse. Vi skall heller inte underskatta våra insatser.

Mats Einarsson (v): Herr ordförande! Det är visserligen en fläckvis intressant ekonomisk-politisk debatt som mina kolleger för med statsministern, men enligt min bedömning har vi de upplysningar vi behöver för att kunna bedöma ärendet. Jag har inga frågor.

Gustav Fridolin (mp): Jag har en formalistisk fråga.

Utskottet ställde till Regeringskansliet frågan: Vilka bedömningar görs i fråga om statsrådets utrymme att uttala sig om Riksbankens räntenivå i jämförelse med utrymmet för statsråds uttalanden om företeelser som gäller andra myndigheter?

Man fick svaret: Det förhållandet att Riksbanken, till skillnad från de flesta andra statliga myndigheter, är en myndighet under riksdagen och inte under regeringen ger ytterligare utrymme för statsråd att uttala sig om Riksbankens räntenivå.

På vilken juridisk eller annan grund vilar det – åtminstone i mina ögon – ganska nya fastslagandet från regeringen om myndighetsstyrningen i Sverige?

Statsminister Göran Persson: Jag misstänker att rättschefen när han har skrivit det har tänkt på det vi i vanliga fall kallar för ministerstyrelse, det vill säga att om en minister har synpunkter på någonting som pågår inom ett verk i hennes eller hans eget ansvarsområde skulle det kunna uppfattas som att vi har den typen av styrning av myndigheten.

Det föreligger ingen formell sådan situation i relation till Riksbanken. Det är nog det som är avsikten.

Gustav Fridolin (mp): Jag förutsätter att statsministern är medveten om att konstitutionsutskottet tidigare har uttalat att principen att statsråd inte bör uttala sig om myndigheters utövande av vissa uppgifter inte ändras om uttalandet gäller en myndighet inom ett annat statsråds ansvarsområde.

Statsminister Göran Persson: Självklart.

Liselott Hagberg (fp): Herr ordförande! Jag vill fråga statsministern var statsministern anser att gränsen att går mellan ett uttalande och ett direktiv eller en instruktion.

Statsminister Göran Persson: Det är naturligtvis omöjligt att svara på. Det skall den svara på som finns på andra sidan.

Om Riksbanken och dess ledning uppfattar att de har fått ett direktiv som de dessutom följer har man naturligtvis gått över gränsen. Men den här typen av deltagande i politisk debatt är självklart inte någonting som träder någonting förnär.

Notera också att man överallt i europeisk debatt för de här samtalen utan någon skammens rodnad, däremot med eftertankens friska beslutsamhet – eller vad det heter.

Kerstin Lundgren (c): Herr ordförande! Det kan ju vara en bra koppling till statsministerns uttalande senast.

I EG-fördraget finns det ett uttalande om att medlemsstaternas regeringar skall respektera och inte söka påverka medlemmarna av ECB eller de nationella centralbankernas beslutande organ när de fullgör sina uppgifter.

Stämmer det med statsministerns agerande i den här frågan?

Statsminister Göran Persson: I allra högsta grad. Ni får också där betänka vad ni läser och hur ni tolkar det. Det här är den mest kraftfulla inskränkning av demokratisk debatt jag har varit med om under hela mitt politiska liv.

Tänk om vi skulle ålägga oss restriktionen att vi inte ens får diskutera penningpolitik.

Det där åsyftar samma sak som det svenska instruktionsförbudet, att man inte får ge instruktioner. Det är något annat.

Följ europeisk debatt och ni kommer att märka att väldigt många europeiska politiker har synpunkter på penningpolitiken. Man möts av ungefär samma reaktioner från Europeiska centralbanken som vi möts av i Sverige från Riksbanken, nämligen att det där passar inte, gå inte för långt och så vidare.

Jag tror att ju intensivare, friskare och frimodigare debatten blir desto större blir utrymmet för Riksbanken att själv fatta beslut. Om det bara är en enda politiker som någon enda gång säger något blir det en sensation. Men också för andra partier än regeringspartiet är väl penningpolitiken en ohyggligt viktig del av den ekonomiska politiken? Ha då för Guds skull uppfattningar om den utan att låtsas att det är en instruktion till Riksbanken, för det är det inte.

Bertil Kjellberg (m): Herr ordförande! Att ha rätt politisk partitillhörighet har blivit en allt viktigare omständighet vid tillsättandet av betydelsefulla statliga befattningar.

Oavsett vilka befattningar vi granskar är tendensen tydlig: Att ha uttalade socialdemokratiska sympatier har en avgörande betydelse för möjligheten att få en statlig toppbefattning.

Särskilt tydligt framgår det när vi granskar ordförandena i universitets- och högskolestyrelserna. Det finns totalt 31 ordförandeposter. 17 har ordförande med politisk bakgrund. 13 har socialdemokratiska sympatier, 4 borgerliga.

Anser statsministern att det är rimliga förhållanden?

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Tillsättningar av statliga chefer bygger på kriterierna förtjänst och skicklighet. Så har det varit och så kommer det att vara.

När det sedan gäller att en del av dessa har socialdemokratisk bakgrund, andra någon annan är det också känt av utskottet sedan tidigare att det har samband med att Socialdemokraterna har innehaft regeringsmakten under lång tid och därvid har fostrat väldigt många duktiga chefer i statsapparaten. De har sin bas i ett uppdrag som statssekreterare. De statssekreterare vi har har en politisk förankring, men de har också chefskap för en stor organisation. Efter fem sex sju åtta år av framgångsrik verksamhet brukar de i regel gå vidare inom statsapparaten.

Det är den huvudsakliga förklaringen.

Sedan finns *lex Karlsson*, som vi känner till. Den innebär att det för vissa partier har varit mer naturligt att söka sig till offentlig verksamhet. Det har dragit till sig begåvningarna. I andra partier har inte alltid offentlig verksamhet stått särskilt högt i kurs. Det har gjort att många av de framträdande i ungdomsgenerationen har lämnat för näringslivets intressen.

Efter det senaste valet ser vi ett skifte bland moderater. Alltfler moderater utnämns. Utöver de utnämningar som finns redovisade i KU:s betänkande från 2003 har vi moderater också på internationell nivå som Nordiska rådet och Europeiska revisionsrätten. Det är personer som inte helt saknar partipolitisk profil, om jag uttrycker mig försiktigt, nämligen Lars Tobisson och Per Unckel.

Summerar vi utnämningarna ser de ut ungefär som de har gjort under lång tid. Jag kan inte se att det är klandervärt.

Också för styrelser och styrelseuppdrag är det viktigt att hitta en allsidig sammansättning. Här bygger man upp en stock av ordförande som successivt förändras och förnyas. Vi söker hela tiden efter bra människor som är beredda

att ta på sig uppdraget och som kan företräda allmänintresset på ett trovärdigt sätt i relation till sin högskola.

Vi har inte så mycket sneplat på den partipolitiska sammansättningen, men det finns naturligtvis anledning för oss att när goda förslag på kandidater förs fram ta till vara också dem som finns från den borgerliga kanten. Det är självklart och det är vår ambition.

Om man väger ihop det här är det en mix av politisk bakgrund och näringslivsbakgrund. På näringslivssidan kan man se att det är fler från arbetsgivarsidan än från den fackliga sidan. På den politiska sidan kan man se att det är fler från Socialdemokraterna än från den borgerliga sidan.

Vi jobbar med det kontinuerligt. Alla goda förslag mottas med tacksamhet. I grund och botten gäller förtjänst och skicklighet, ingenting annat. Av och till har vi ett extra stort utbud av kompetenta personer från ett visst parti, kanske rent av beroende på att man har förlorat ett val.

Bertil Kjellberg (m): Innebär inte den omständigheten att stora delar av statens ledande befattningshavare har starka band med regeringspartiet ett problem för statliga myndigheters oberoende?

Statsminister Göran Persson: Nej, det gör det inte. Vi vet inte ett dugg om vad statliga chefer egentligen som kollektiv tycker om politiken. Det har vi aldrig frågat dem. Det finns några av dem som har en bakgrund i socialdemokratiska aktiviteter. Andra har bakgrund i andra partiers aktiviteter. Återigen andra har bakgrund i en rent professionell karriär, och var de finns någonstans politiskt struntar vi i. Det har vi aldrig frågat dem om och kommer inte heller att fråga dem om.

Ingen av dem som har kommit in med en politisk bakgrund kan sägas ha gjort ett sämre arbete än andra. De fullföljer sina chefsuppgifter på ett bra sätt. Ofta är det till och med så att ha gått en politisk väg har varit att utöva ett ledarskap som är ohyggligt påfrestande, där man gång efter annan kommer upp till granskning, offentligt och internt, gång efter annan skall upp till omval och prövning, gång efter annan skall visa att man kan hävda sig i konkurrens med andra. Det är en mycket hård värld som många politiker lever i och har levt i. Det vet vi själva vi som sitter här. Det gör att förmågan att kommunicera, delegera, leda, ta initiativ, förstå sin samtid och allt sådant som är viktigt för goda chefer faktiskt finns väl representerat hos de politiker som förmår att skapa ett sådant läge att de väljs om. Det kan vara politiker av olika färg. Men just den politiska bakgrunden som sådan är många gånger en tillgång i det här arbetet. Jag har därför ingen som helst anledning att uttrycka någon oro.

Däremot har vi anledning att fundera över andra aspekter på chefsutnämningar, exempelvis vår förmåga att rotera chefer, vår förmåga att behålla chefer, vår förmåga att ha en jämn könsfördelning och vår bristande etniska representation. Det är helt igenom människor som är födda eller uppvuxna i Sverige. Så det är klart att det finns sådana problem som vi också borde titta på och inte bara stirra på debatten om den partipolitiska bakgrunden.

Det blir med nödvändighet så efter ett långt regeringsinnehav, med tanke på statssekreterarnas centrala ställning, att det blir en dominans från det parti som har innehaft regeringsmakten, inte därför att de är socialdemokrater per definition utan därför att de har visat goda ledaregenskaper i statens tjänst. Och kom ihåg att under den korta tid som exempelvis Moderaterna ledde en regering 1991–1994 fick alla som var tillgängliga för chefsuppdrag också en chefsbefattning i staten och har gjort utmärkta arbetsinsatser.

Göran Magnusson (s): Jag har egentligen ingen fråga. Detta är ju upprepningar av tio års granskningar och kanske ännu mer. Jag skulle dock gärna vilja säga att KU gjorde en ingående granskning under en längre period och som vi hade uppe i höstas och som inte visar på den förutsättning som Bertil Kjellberg här har som utgångspunkt.

Dessutom tycker jag att man lite grann skulle fundera på om myndigheterna verkligen skall vara självständiga i den mening som detta resonemang förutsätter, därför att myndigheterna faktiskt skall genomföra den av riksdagen och regeringen genom regleringsbrev tänkta politiken. Därför är detta matematiska räknande på den ena och den andra tillhörigheten ganska trist. Jag medger att detta inte är någon fråga, det är ett inlägg, och jag går nästan över på frågan om bedömningen i konstitutionsutskottet.

Ordföranden: Det var ett gränsfall om det var en fråga.

Göran Magnusson (s): Det var ingen fråga.

Statsminister Göran Persson: Detta skulle jag kunna kommentera rätt utförligt.

Ordföranden: Jag tror att vi med respekt för alla närvarande kan gå vidare.

Tobias Krantz (fp): Jag håller inte med Göran Magnusson om vad resultatet av vår granskning visade. Det fanns en överrepresentation av socialdemokrater i den granskning som vi genomförde. Senare har det också kommit flera uppgifter som har redovisats här, bland annat om ordförandeposterna i landets högskole- och universitetsstyrelser.

Det är på något sätt svårt att ta statsministerns ord seriöst när han säger att det i praktiken bara har råkat bli så här. Det strider på något sätt både mot sunt förnuft och mot vad alla rimliga sannolikhetskalkyler visar, nämligen att 13 av landets 17 högskoleordförande skall vara socialdemokrater. Är det verkligen så att socialdemokrater är så förkrossande mer kompetenta att leda landets högskole- och universitetsstyrelser än en person med annan partipolitisk bakgrund? För allmänheten som eventuellt tar del av detta måste det framstå som extremt gendomligt.

Då säger statsministern att det i de ledande toppositionerna inom näringslivet finns många personer med en borgerlig bakgrund. Men är det verkligen ett rimligt förhållningssätt att detta faktum skall leda till att den socialdemokratiska regeringen använder statsförvaltningen för att försöka balansera detta genom att utnämna socialdemokrater på löpande band till ledande toppbefattningar i förvaltningen?

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande, jag uttryckte mig självklart inte så, och det framgår av protokollet. Jag sade att om man tittar på de två hälften som finns här kan man säga att den ena delen rekryterar från den politiska sfären, från Myndighetssverige och från partierna, och att den andra rekryterar från näringslivet. Bland personer från Myndighetssverige och de politiska partierna dominerar socialdemokraterna. Tittar man på näringslivs-sidan dominerar näringslivets folk mer än de fackliga organisationerna. Där finns i så fall också en obalans inbyggd. Vi får kämpa med båda dessa. Men det är ingen tanke bakom – att man skulle sträva efter att utnämna den ena eller den andra, tvärtom. Vi är mycket tacksamma för förslag, och vi kommer att se till att vi successivt förnyar den här gruppen. Så det rullar hela tiden framåt.

2005 skall vi utse tio nya ordförande, kompetenta personer som är villiga att ta på sig ett styrelseuppdrag och som skall leda en av de mest dynamiska och mest svårstyrda och ekonomiskt omfattande organisationer för cirka 40 000 –50 000 kr i årsarvode. Vi vill gärna ha förslag på sådana. Vi välkomnar det. Då skall vi nog se till att vi bygger ut det här. Men vi måste naturligtvis göra en sådan prövning så att vi upplever att människor är kompetenta att fullgöra uppdraget. Det är självklart.

Tobias Krantz (fp): Det blir ändå intressant när Göran Persson gör parallellen med näringslivet. Men vi granskar inte näringslivets chefstillsättningar, utan vi granskar de chefstillsättningar och tillsättningar av högre statliga uppdrag som regeringen gör. Det är det som är vår granskningsuppgift. Då är det uppenbart att det finns en obalans som är svår att förklara utifrån sunt förnuft och vad sannolikheten säger.

Jag tycker att det är oroande att statsministern använder denna parallell och säger att det inom näringslivet finns politiska uppfattningar på ledande poster och att det på något sätt måste balanseras eller kompenseras eller att det är naturligt och att det inte är konstigt att det balanseras och kompenseras genom tillsättningar i den statliga sfären.

Är det verkligen ett rimligt förhållningssätt, och strider inte det mot de regler och bestämmelser som finns i grundlagen och i regeringsformen?

Statsminister Göran Persson: Återigen måste jag tyvärr upprepa: Jag säger inte så som Tobias Krantz refererar mig. Möjligen förstår han det så, men jag säger inte så, och jag menar inte så. Jag säger att det finns flera obalanser inbyggda i denna grupp av styrelseordförande. Tittar man på Myndighetssverige och det politiska Sverige dominerar Socialdemokraterna. Det är en obalans. Jag erkänner det. Tittar man på den andra sidan, på Näringslivssverige, dominerar näringslivets folk över de fackliga organisationerna. Det är också en obalans. Jag erkänner det.

Vi rättar till detta över tid.

Jag säger att vi är tacksamma för goda förslag. Men jag kunde aldrig drömma om att gå nästa steg i resonemanget som Tobias Krantz påstår att jag gör. Då skulle det finnas anledning att kritisera mig. Men riktigt så dum är jag inte.

Tobias Krantz (fp): Tycker inte statsministern att det känns besvärande att av de högskoleordförande som vi har med partipolitisk bakgrund är så otroligt många socialdemokrater och att personer från andra politiska partier över huvud taget inte finns representerade eller i väldigt liten omfattning? Tycker inte statsministern att det åtminstone känns lite besvärande?

Statsminister Göran Persson: Det är klart att balansen kan bli bättre. Men om du tittar på sammansättningen är det så att av dem som anger en politisk hemvist av våra högskoleordförande, dem som vi genom deras tidigare verksamhet vet var de finns, är 41 % socialdemokrater, 20 % är borgerliga och 40 % är i detta sammanhang för oss okända. Så ser det ut. Det är klart att relationen mellan borgerliga och socialdemokrater kan bli bättre. Det tycker jag också. Men inte tycker jag att det känns som att vi är i det läget att vi skall skämmas för det här, utan vi arbetar med det och kommer successivt att få en alltmer representativ sammansättning. Och kom ihåg att det trots allt är en grupp på 40, så den är inte så vansinnigt stor. Några personer till åt det ena eller det andra hållet så rättar man ganska så kvickt till detta.

Ingvar Svensson (kd): Om jag inte minns fel har statsministern fått ett tillkännagivande på halsen från riksdagen om att utreda utnämningmakten. Jag skall därför inte harva så mycket om det. Men jag har en fråga angående en uppgift som vi har fått från Statsrådsberedningen när det gäller universitet och högskolor. Det står:

Det sker alltså inte någon partipolitisk fördelning vid utnämning av ordförande i styrelser för statliga universitet och högskolor.

Detta kan man tolka på två sätt, antingen att man struntar i partipolitiken eller att man struntar i hur fördelningen sker, det vill säga att man här kan tillsätta hur många socialdemokrater som helst. Vilket är det som gäller i det sammanhanget?

Statsminister Göran Persson: Jag föreställer mig att de som har arbetat med detta har gått på uppfattningen att man skall ha bästa möjliga styrelseordförande. Sedan har det blivit så här, och det kan kritiseras. Men det är inte avsikten att skapa en situation av dominans av socialdemokrater.

Mats Einarsson (v): Den tanke som förefaller ligga bakom dessa anmälningar har ju, som sagt, en lång historia i det här utskottet. Det är väl ungefär så att regeringspartiet, Socialdemokraterna i det här fallet, gynnar sig självt i första hand och i andra hand sina samarbetspartier, lite olika från tid till annan.

Om man gör något slags politiskt överslag finner man det märkliga mönstret att de som är extremt underrepresenterade i detta avseende är kristdemokrater, miljöpartister och vänsterpartister. Vad kan detta bero på? Är det resultat av någon medveten tanke från regeringen, eller vad kan det bero på?

Statsminister Göran Persson: Det är sant det som Mats Einarsson säger. Vi har under de senaste åren uppmärksammat detta i samtal med era partiledningar. Det har resulterat i att vi nu har en miljöpartist, Mats Hammarström, som chef för den nya Djurskyddsmyndigheten. Det är bra. Det är en kompetent person, präglad av förtjänst och skicklighet. Vi har också länge sökt en

landshövding i Kristdemokraternas skara. Det har inte lyckats än. Vi har också fört samtal med Vänsterpartiet om att hitta personer i Vänsterpartiet som vi kan ha användning för i statliga arbetsuppgifter.

Mats Einarssons beskrivning är korrekt. Det är dessa tre partier som har det sämsta utfallet. Bäst utfall skulle jag gissa att Centerpartiet trots allt har i förhållande till sin storlek med tanke på en lång offentlig sektor-orienterad tradition, folkrörelsetradition, som har fostrat väldigt mycket duktigt folk som är bra chefer.

Och sedan Anders Björck slutade i utskottet har också Moderaterna fått en betydligt högre utnämningegrad.

Ordföranden: Jag kommer att tänka på detta med sniglarna.

Kerstin Lundgren (c): Delar statsministern Göran Magnussons tidigare uttryckta tveksamhet till självständiga myndigheter?

Statsminister Göran Persson: Jag har inte hört hans inlägg på så sätt, utan han har väl gett uttryck för en ortodox uppfattning i den meningen att myndigheter styrs med hjälp av vissa dokument, vilkas beslut fastläggs i en kollektiv process. Det är väl detta som han har talat om, och detta finns uttryckt i vår konstitution.

Kerstin Lundgren (c): Jag har en annan fråga. I underlagen står det en hänvisning till 2 kap. 9 § tryckfrihetsförordningen som säger att minnesanteckningar inte behöver arkiveras och ses som allmän handling. Men det står inte att det finns något hinder för detta. Av vilket skäl väljer regeringen att inte föra dessa kravprofiler till allmän handling, så att vi har möjlighet att granska förtjänst och skicklighet?

Statsminister Göran Persson: Vi gör bedömningen mot bakgrund av tryckfrihetsförordningens formulering att de inte tillför någonting i sak som tidigare inte är känt. Därmed har vi valt att inte föra dem till akten. Det är vårt ställningstagande. Det där är alltid en grannlaga gränsdragning. Vad skall till och vad skall inte till? Hur mycket skall arkiveras, och vad skall inte arkiveras? Vad skall läggas till, och vad skall dras ifrån? Jag tror att det är enligt 2:9 tryckfrihetsförordningen som det finns en möjlighet att göra den här bedömningen. Och just dessa kravprofiler är inte av sådant slag att vi tycker att de tillför någonting i sak. När de väl är använda för att rekrytera en chef läggs de åt sidan, liksom allt annat arbetsmaterial i den processen. Det som läggs till akten är sådant som är av väsentlighet och sak.

Kerstin Lundgren (c): Då noterar jag att det emellertid inte finns någon skyldighet att arkivera men att det finns en möjlighet att arkivera. Och regeringen har valt den minimalistiska linjen. Samtidigt är det just frågan om kravprofilerna som vi har ställt och försökt få fram. Då framgår det att det inte finns några kravprofiler att tillgå. Det gör att frågan om förtjänst och skicklighet inte heller är möjlig att granska från utskottets sida.

Gustav Fridolin (mp): Jag tycker att svaren ändå ger sken av en viss dubbeltydighet i den här politiken. Å ena sidan fästs enbart vikt vid förtjänst och skicklighet när man skall utöva utnämningmakten. Å andra sidan säger

statsministern i ett senare svar att man skall försöka rätta till det faktum att tre partier är underrepresenterade när det gäller utnämningar.

Finns det, eller finns det inte, enligt statsministern problem i detta hänseende, alltså att man fäster vikt enbart vid förtjänst och skicklighet i den statliga utnämningsspolitiken?

Statsminister Göran Persson: Det finns på ett område en informell uppgörelse partierna emellan som jag tänker på när jag säger att vi skall rätta till det här, och det är utnämningen av landshövdingar. Ett 10-procentsparti som Vänsterpartiet har bara en landshövding, medan däremot partier som är mindre än Vänsterpartiet har flera landshövdingar. Det är en sådan sak jag tänker på. Miljöpartiet har ingen alls. Kristdemokraterna har ingen alls. Där finns det alltså anledning att vara lite observant.

I övrigt är det på det viset att vi söker dem som är bäst och tillgängliga för oss. Man skall veta att vi ibland skall ha statliga chefer som leder jättelika verksamheter och som kanske har en lön som motsvarar lönen för en ekonomichef i en liten sparbank på landet. Det är ju så. Lönen för Riksskatteverkets generaldirektör med 15 000 anställda är av sådant slag att den slås av lönen för en ekonomichef för en liten sparbank. Jag säger inte att det är vår lönesättning som är fel, det gör jag inte. Med vi har faktiskt inte alltid lätt att rekrytera. Och då rekryterar vi ur de kretsar som har ägnat sitt yrkesliv åt att arbeta för offentlig sektor därför att de är tillgängliga. De andra är inte ofta tillgängliga.

Gustav Fridolin (mp): Jag gläds åt det faktum att riksdagen i ett tillkännagivande kräver en utredning som syftar till att stärka riksdagens makt.

Ordföranden: Då lämnar vi ärende 21. Vi går vidare till ärende 18 om statsminister Göran Perssons agerande i förhållande till ett visst medieföretag.

Även här finns möjlighet till en kort introduktion från statsministerns sida. Statsministern avstår.

Då skulle jag vilja ställa en fråga i detta ärende. Det finns två dimensioner i detta. Den ena är det som Jan Scherman inför utskottet har redovisat som ett upplevt hot mot honom och TV 4. Det är i så fall ett otillbörligt maktutövande. Den andra är att om regeringen och statsministern eller företrädare för regeringen försätter sig i en situation där de beslut som man sedan fattar kan tolkas in i form av att man genomför ett hot eller aktar sig för att framstå som att man faktiskt genomför ett hot då faktiskt påverkar den integritet och obundenhet som regeringen eller statsministern måste kunna förbehålla sig.

Mot denna bakgrund skulle jag vilja ställa en fråga till statsministern. Hur ser statsministern på den redovisning som Jan Scherman har lämnat både skriftligt till utskottet men också inför utskottet vid en utfrågning dels av det samtal som han hävdar att statsministern och han genomförde separat och avskilt från de andra denna kväll, dels av det telefonsamtal som i alla fall enligt hans uppfattning genomfördes den kvällen? Statsministern har svarat att han inte kommer ihåg någonting av det samtalet men att han kommer ihåg att han inte sade det som Scherman sade. Det skapar en del frågetecken som jag tycker att det är bra om vi kan reda ut här.

Statsminister Göran Persson: Bakgrunden är följande: Vi har haft den avslutande partiledardebatten i TV 4. Den var som de övriga inslagen, inte minst utfrågningarna, i TV 4 som jag upplevde det mycket dålig. Det var svårt att över huvud taget få ordet i debatten. Och utfrågningen med mig var mycket aggressiv. Jag var djupt missnöjd med den bevakningen.

Efter debatten var det som vanligt en buffé med säkert 100–150 personer närvarande i rummet. Hälften var säkert journalister och hälften tillhörande det politiska sällskapet – sakkunniga, pressekreterare och debattörerna själva. Det är ungefär sammanhanget. Efter debatten sätter sig Scherman och jag för oss själva. Vi börjar tala om det hela. Jag sade säkert då vad jag tyckte om själva debatten och om valbevakningen. Exakt hur orden föll kommer jag inte ihåg. Men Janne satt kvar och hade inga särskilda synpunkter då när vi satt vid bordet. Vi avslutade så småningom vår middagskonversation. Och jag tror att jag åkte hem och lade mig.

Har jag då hotat honom? Det är en rätt märklig situation i så fall. Att jag säger som så att jag inte har gjort det bygger jag på sannolikheten. Varför skulle jag sätta mig i ett rum i valsporten med TV 4:s chef och börja hota honom i närvaro av ett 75-tal journalister på fem meters avstånd? Jag är inte rutinerad. Jag har varit med ganska länge, och jag har en stor respekt för medierna och mediernas sätt att arbeta. Men jag har också starka uppfattningar om det, så jag ger min synpunkt till känna. Allt säger mig att så skulle jag aldrig ha uttryckt mig, självklart inte. Något hot förekom inte.

Nästa del i resonemanget. Om det var så att jag hade hotat honom, varför tigger han om detta, denna superjournalist som jag har umgått mycket med genom åren? Han är en av Sveriges mest journalistiska personligheter. Varför håller han i så fall detta för sig själv? Det frågar jag mig. Hans förklaring vid utfrågningen är att han skulle se om det fanns något slags mönster. Och därmed informerar han då uppenbarligen bara sina närmaste om detta. Jag tycker att detta är mycket märkligt. Hade jag hotat honom hade han naturligtvis gjort en nyhet av det och totalt förändrat förutsättningen för hela slutfasen av valrörelsen. Det gjorde han inte. Det är naturligtvis lätt att i det sammanhanget förutse vad en sådan journalistisk person som Janne Scherman skulle ha gjort. Det bär inte sannolikhetens prägel, herr ordförande.

Sedan säger han att det är han som minns men att jag inte minns, och därför är det honom man skall tro. Tittar jag på hur han uttrycker sig i samtalet med er så minns ju inte han. Han säger att i våra kommentarer till detta dagarna efter att det kom ut via lördagsintervjun i Ekot fanns en helt annan ton. Det hade vi inte alls. Läs vad min pressekreterare Anna Helsén säger. Handlingarna finns bilagda. Det är kristallklart. Hotar gör vi självklart inte.

Han påstår att han har varit hos mig på något slags träff där han skulle informera om hur det var att vara chef på TV 4, börs- och gubevars. Janne var på Harpsund, och vi hade en lång och trevlig kväll tillsammans. Vi både åt och drack en del och pratade och skrattade, och det handlade väldigt lite om TV 4.

Det var inte första gången som han besökte mig, vilket han också tycks ha glömt bort. Man kan gå några år tillbaka i tiden då han fortfarande var journa-

list. Då var han vid en motsvarande tillställning en kväll då vi satt och pratade i Sagerska huset. Vi åt då också. Och han drack och kanske också jag något lite.

Ordföranden: Vi kanske kan hålla oss till detta.

Statsminister Göran Persson: Detta är viktigt för hans sätt att beskriva hur han skall tros därför att han minns. Han minns uppenbarligen bara en del saker. Annat som han inte vill minnas vill han inte minnas.

Jag måste säga att det här inte bär sannolikhetens prägel. Och jag tycker faktiskt att det är märkligt att en vd i ett börsföretag på detta sätt startar en diskussion om statsministerns trovärdighet. Det är mycket märkligt.

Ordföranden: Kan det inte också uttryckas att det är mycket märkligt att landets statsminister mitt under valrörelsen efter en valdebatt slår sig ned med verkställande direktören för ett av våra medieföretag avskilt från andra för att föra ett samtal som rimligtvis inte är till för att andra skall kunna avlyssna det.

Statsminister Göran Persson: Om det inte hade varit så att han och jag har umgåtts förut kanske någon skulle uppfatta det som märkligt. Men vi känner faktiskt varandra sedan tidigare. Han säger i sitt svar att vi har träffats två gånger under dessa år. Det är fel. Det är betydligt fler gånger. Dessutom tycker jag att jag har rätt att ge till känna en uppfattning om vad jag tycker om valbevakningen. Och det gör jag i det sammanhanget. Jag tycker att också andra politiker ibland skall ta sig den rätten. Och det vet jag att ni gör, inte så sällan i direkta samtal med journalister.

Ordföranden: Men likväl, Göran Persson, den fråga som kan ställas är: Varför exponera sig för den risken som detta innebär att i så fall bli misstänkliggjord på detta vis och dessutom göra det under former som Scherman med sina medarbetare faktiskt tecknar ned? Så det är inte så att man minns detta löst, utan man tecknar ned det. Uppenbarligen upplever man därifrån ett hot som riktar sig mot TV 4.

Då kommer jag till den andra delen av den frågeställning som jag tog upp i inledningen, nämligen den obundenhet som är viktig att regeringen kan upprätthålla.

Riksdagen beslutade för tre år sedan om ett tillkännagivande om att regeringen skulle låta utreda frågan om TV 4:s koncessionsavgifter och att man skulle göra detta skyndsamt. Det har inte hänt någonting på tre år. Har detta någonting med den saken att göra? Jag gissar att statsministern kommer att svara nej på den frågan.

Upplever inte statsministern det besvärande att man hamnar i en situation där den typen av relationer åtminstone av andra kan sägas ha påverkats av den diskussion som man uppenbarligen hade? Någon typ av diskussion hade ju statsministern och Jan Scherman.

Statsminister Göran Persson: Den diskussionen har jag redovisat vad den handlade om. Jag tyckte att de gjorde en dålig valbevakning. Jag har rätt att uttrycka den uppfattningen.

Jag exponerar mig självklart inte för någon risk när jag sätter mig ned med en journalist i närvaro av väldigt många andra människor.

Ordföranden: Det är ingen journalist. Det är chefen för TV 4. Han har inte ett publicistiskt ansvar.

Statsminister Göran Persson: Ävenså – jag exponerar mig inte för någon risk när jag talar med chefen för TV 4. Det är absurt. Det är klart att jag har rätt och möjlighet att tala med honom. Det är det första.

Det andra är att om sedan hans medarbetare tycks ha tecknat ned vad han har sagt så innebär inte det att det därmed blir mer sannolikt. Om det är så att hans medarbetare tecknar ned detta som han påstår sig ha upplevt – varför sänder man inte då? Varför gör man inte en nyhet av det? Det är mycket märkligt, tycker jag.

Det tredje är koncessionsavgifterna och den diskussionen. Den drivs naturligtvis med iakttagande av de krav vi har på beredning i Regeringskansliet. Det som har gått i stå där är att vi har fått kritiska remissynpunkter. Dem måste vi beakta, och därför har processen blivit mer komplicerad än vad vi först trodde.

Sedan är det faktiskt också så att när det här släpps – det här påhoppet från Schermans sida – är vi inne i en fas där vi bereder koncessionsavgifterna. Vi tänker inte låta oss påverkas av den här typen av händelse. Vi utreder och vi bereder vårt arbete utifrån saklighet, och vi kommer så småningom att lägga ett förslag. Det är på inget sätt kopplat till detta, vare sig Schermans sätt att få in det i debatten eller de samtal vi förde om programmen efter valrörelsen 2002.

Göran Magnusson (s): Av uppteckningarna från Schermans närvaro i utskottet framgår det att han säger att han inte har några indikationer som tyder på att avsikten med detta samtal var att ändra på det legala ramverket eller reglerna för TV 4. Så kan man väl uttrycka saken. Scherman säger också att han däremot gärna skulle vilja påstå att vi, alltså TV 4, under lång tid efter den här valrörelsen har haft extremt stora svårigheter att få statsministern att ställa upp för TV.

Jag skulle gärna vilja att statsministern kommenterade just den sista delen av den här framställningen.

Statsminister Göran Persson: Jag har som alla vet många tillfällen att medverka i TV, ibland så till den milda grad att jag får kritik för detta och att TV-bolagen får kritik för att de bara skildrar vad statsministern tycker. Det har varit en synpunkt som inte så sällan har framförts från oppositionen.

Jag har ingen bild av att jag efter valet skulle ha medverkat i mindre utsträckning i TV 4 än i SVT. Man väger in kanalernas genomslagskraft; det är också viktigt. För min del är det så att jag ofta kan ha ett erbjudande om att både medverka i TV 4 och i SVT, och skall välja ett av dem. Det är klart att jag hellre väljer ett nyhetsinslag i SVT som kanske når två miljoner människor än ett i TV 4 som når 600 000. Den typen av bedömningar gör vi, och det tycker jag är helt legitimt. Det har vi heller aldrig dolt. Jag har trots det

ställt upp i några sammanhang i TV 4 under den här perioden för att markera att jag inte på något sätt misskänner dem. När det nya programmet *Hetluft* hade premiär tror jag exempelvis att jag samtidigt hade en förfrågan från motsvarande program i SVT. Jag valde ändå *Hetluft* därför att jag tyckte att det var en möjlighet för mig att komma ut och medverka.

Jag såg att han också kritiserade att jag inte hade medverkat på deras valvaka om Europa – EMU-omröstningen. Det var helt enkelt tidsmässigt omöjligt. Vi hade först en lång kommentar på plats från Sveavägen 68, sedan åkte jag till SVT:s valvaka och sedan var det slut. Jag känner inte igen den kritiken.

Många av er som sitter här skulle ge oerhört mycket för möjligheten att medverka i TV. Tror ni att det är sannolikt att en statsminister skulle avstå från att medverka i TV? När jag får välja mellan de anbud vi har väljer jag naturligtvis det där genomslagskraften är störst. Det är inte alltid så att de nyhetssändningar som är i TV 4 är de som ses av flest, utan där är SVT:s de största. Det är den typen av bedömning vi gör.

Det innebär naturligtvis inte att jag inte ganska ofta medverkar i TV 4:s nyhetssändningar genom att svara och alltid vara tillgänglig för deras journalister efter riksdagsdebatter och sådana saker. Ni har ju själva gått ut ur kammaren och sett hur det ser ut. Det finns ingen statsminister eller premiärminister i Europa som är så tillgänglig för medierna som den svenska. Varje gång jag har haft ett framträdande i riksdagen står jag fullt tillgänglig för alla medier, inklusive TV 4:s journalister, för att svara på frågor om allting. Det tänker jag fortsätta med, därför att jag trivs med det och tycker att det är trevligt. Men jag är inte alltid lockad av att resa till en studio klockan 9 eller 10 på kvällen för att sitta och medverka i ett program – särskilt inte om man sedan har en tuff arbetsdag framför sig på morgonen eller börjar klockan 7 i ett morgonprogram. Då avstår jag gärna. Så ligger det till.

Tobias Krantz (fp): Jag har en kort första fråga. Det samtal med Jan Scherman som ägde rum efter partiledardebatten – vem var det som tog initiativet till det?

Statsminister Göran Persson: Det vet jag inte. Janne brukar dyka upp varje gång jag har medverkat i någonting stort i TV 4. Ibland har vi gått till hans kontor och satt oss efteråt och pratat – ofta trevligt! Ibland recenserar han vad som har hänt. Han är en kunnig och intelligent person, så det är en trevlig samtalspartner. Men jag vet inte vem av oss det var som tog initiativet. Det kan mycket väl vara jag, men det kan också ha varit han.

Tobias Krantz (fp): Vi hör här att statsministern gång efter gång återkommer till att kritisera Jan Schermans trovärdighet i den här frågan, huvudsakligen med utgångspunkt i att Jan Scherman valde att offentliggöra detta vid ett sent stadium. Vi har att bedöma huruvida det här hotet har ägt rum eller inte. Då är det intressanta om vi kan klarlägga vad som exakt hände den där kvällen, och inte när det offentliggjordes. Sanningsfrågan avgjordes inte när offentliggörandet skedde. Därför är det rätt intressant vad som exakt skedde under samtalet.

Vi ställde frågor till Jan Scherman om detta under den utfrågning som vi hade med honom för en tid sedan. Han säger här i sitt svar till mig: ”Jag är väldigt säker på ordalydelsen. Jag har varit med i ganska många år, som jag har sagt, och jag fann allt det här anmärkningsvärt. Därför valde jag att anteckna vad som hade sagts samma kväll. Det är klart att man kan slinta på ett kommatecken, ett och eller ett men. Men alla de här nyckelorden – tung investering, få ovänner i regeringen, få kanslihuset emot sig – som upprepades ett antal gånger är jag mycket säker på.” Det sade Jan Scherman.

Han antecknade också dessa uppgifter relativt snart – samma kväll – efter det att samtalet hade ägt rum. Har statsministern några minnesanteckningar från den kvällen som kan motsäga detta och backa upp statsministerns historia här i dag?

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Jag för inte minnesanteckningar när jag träffar journalister, och allra minst när jag träffar Janne Scherman, nu visserligen i egenskap av börs- vd. Så nej, jag har inga minnesanteckningar.

Men vad jag sade, Tobias Krantz, och vad som är viktigt är att om man har den där typen av anteckningar som han har – varför publicerar man dem inte? Jag tycker att sannolikheten i hans resonemang blir väldigt låg. Här har han varit med om att faktiskt få uppleva någonting som troligen skulle bli valrörelsens stora grej. Jag vet inte hur lång tid det var kvar till valet den dagen – en vecka, tio dagar eller någonting sådant, skulle jag gissa att det var. Med hans journalistiska bakgrund – varför publicerar han det inte? Om han inte publicerar det så måste jag säga att detta inte bär sannolikhetens prägel. Varför skulle jag sätta mig och hota en journalist eller börs- vd i närvaro av – på tio meters avstånd – Sveriges 75 ledande politiska journalister i slutet av valrörelsen? Jag må vara dum, blåögd och naiv; det kanske jag är. Men lite rutin har jag ändå. Det är med stor sannolikhet så att jag gör rätt bedömning.

Tobias Krantz (fp): De skäl som Göran Persson hade för att komma med det här hotet har ju inte vi några möjligheter att bedöma här. Det som är intressant är ändå om hotet har ägt rum. Det kan ju hända att statsministern av fullt rimliga skäl var upprörd eller förbannad eller någonting och att det gjorde att detta hot framfördes.

Det intressanta är ändå något annat. Vi kan kritisera Jan Scherman för hans sätt att jobba i publicistiska frågor, men det är inte den frågan vi granskar här. Vi granskar vad som hände under den här kvällen och vad som hände under samtalet. Då måste enligt min uppfattning Göran Persson ha någonting annat att komma med, som verkligen backar upp den här historien. När Jan Scherman både skriftligen och muntligen inför utskottet säger att detta var ordalydelsen – att statsministern sade att vi gjorde en tung investering i en borgerlig valseger och att vi riskerade att få ovänner i regeringen – så måste statsministern ha något annat som backar upp, om vi skall tro på statsministern i stället för på Jan Scherman. Har statsministern någonting som kan backa upp det? Finns det exempelvis någon medarbetare som statsministern har som kan vidimera statsministerns historia i stället för Jan Schermans historia?

Statsminister Göran Persson: Herr ordförande! Jag tycker att det där är en mycket märklig logik. Jag skulle alltså gå hem och anteckna saker på kammaren, och då skulle jag omedelbart bli trovärdig i Tobias Krantz ögon. Man får ändå försöka att göra en bedömning. Här är det två uppgifter som står mot varandra och är sannolika. Blir det plötsligt sannolikare att den ena personen påstår att han har tagit ned det som en anteckning och sedan visat det för ledande journalister och inte använt det, Tobias Krantz? För mig är det faktiskt precis tvärtom; Scherman skulle ha varit mer trovärdig om han hade sagt att han inte hade haft de här anteckningarna. Det är naturligtvis en journalistiskt mycket märklig värdering.

För min del är det på det viset att jag känner Janne Scherman sedan många år tillbaka. Vi haft en rätt bra relation – en rätt nära relation. Vi har pratat med varandra om än det ena, än det andra. Jag vill påstå att när vi sitter och pratar på det där viset – så inte hotar vi varandra! Det är ett vänligt samtal mellan två personer som faktiskt har träffats rätt mycket och som jag åtminstone fram till dess trodde tyckte om varandra dessutom. Det är en mycket märklig upplevelse.

Ingvar Svensson (kd): Herr ordförande! Statsministern säger att sannolikheten inte talar för Scherman. Vi är KU och inte SCB, så vi bedömer inte sannolikhet i den meningen. Vi är inte ens en domstol, för i så fall skulle vi kunna se det här som ett indiciemål och gå på trovärdighet och så vidare. Men här är det uppgift som står mot uppgift.

Jag funderar lite på en sak. Statsministern lägger tonvikt på när det här offentliggjordes – tidpunkten. Men är det inte så, statsministern, att om ett hot har framförts så spelar det ingen roll för bedömningen när det offentliggörs?

Statsminister Göran Persson: Det gör det självklart inte. Men om ett hot har framförts är det väl rimligt att tro att man offentliggör det när den som har hotat skadas av det? Varför skulle Scherman ha anledning att skydda mig i slutet av valrörelsen? Jag fattar det inte. Det bär inte sannolikhetens prägel.

Ingvar Svensson (kd): Tack för det svaret. Nu skall jag ställa en mer generell fråga. Det är ju så att statsministern har varit skolminister och finansminister, och sedan blev han statsminister. Oftast blir politiker indragna i ministerposter och så vidare. Det är väl ganska hektiska perioder i livet. Nu finns det någonting som heter objektivitetskravet när det gäller förvaltningsfrågorna, som kan uttryckas på det sättet att det anses som otillbörligt att ett offentligt organ utan författningsstöd begär en förmån i utbyte mot myndighetsutövning. Kan statsministern erinra sig att man har fått en ordentlig genomgång om de här synpunkterna i myndighetsutövningen när man blir minister? Sker det en inskolning på den här punkten av ministrarna?

Statsminister Göran Persson: Jag förutsätter att den som blir minister redan har den inskolningen. Det här är elementärt och grundläggande för svensk offentlig förvaltning. Kom ihåg att långt innan jag blev aktiv på nationell nivå har jag varit ansvarstagande lokalpolitiker. Där gäller samma sak.

Mats Einarsson (v): Herr ordförande! Statsministern är ju inte vilken TV-recensent som helst, och det kan kanske finnas skäl att vara försiktig med kritiska synpunkter på till exempel valbevakning just därför att det är statsministern som uttrycker synpunkterna. Det kan missuppfattas av känsliga verkställande direktörer för mediebolag.

Är statsministern säker på att han har vägt sina ord tillräckligt noga i det här fallet? Kan det ha varit så att orden föll ungefär såsom Janne Scherman uppger att de föll, utan att det för den sakens skull med nödvändighet var en avsikt att hota?

Statsminister Göran Persson: Jag är säker på att det som Scherman påstår har jag inte uttalat.

Mats Einarsson (v): Jan Scherman uppger att statsministern ringde tillbaka till honom senare under kvällen och att ni hade ett samtal. För det första: Stämmer den uppgiften? Och i så fall: Gav Jan Scherman uttryck för sin uppfattning att han hade blivit hotad antingen vid detta telefonsamtal eller vid det första samtalet?

Statsminister Göran Persson: Jag tror att Scherman ringer till min presschef Janne Larsson och att jag pratar med Janne Scherman på kvällen, men jag är inte säker. Jag såg i utfrågningen att jag hade sagt att han skulle lugna ned sig, och om jag har ringt så har jag säkert sagt det. Men när det gäller vad han skulle lugna ned sig om så måste jag säga att det definitivt inte var en fråga om att han kände sig hotad.

Kerstin Lundgren (c): Statsministern har nämnt ett av våra medieföretag. Men det är ju inte vilket medieföretag som helst. Regeringen förfogar över avtalsvillkoren, delvis i varje fall. Föranleder det särskilda hänsyn från statsministerns sida i relationen till just ledningen för TV 4?

Statsminister Göran Persson: Jag umgås med ledningen på TV 4 som jag umgås med andra börsföretag. Det här är ju inte vilken koncern som helst och vilken person som helst – det är en börs-VD som vi talar om. Det är klart att jag iakttar restriktioner, och jag iakttar ett sätt att uttrycka mig som är relevant för den typen av kommunikation. Det är självklart.

Kerstin Lundgren (c): Men inga särskilda hänsynstaganden?

Statsminister Göran Persson: Nej, inte annat än de som följer av det uppdrag jag har och att jag skall vara en kompetent beslutsfattare. Det är självklart. Det sitter också i ryggmärgen, vet du. Där vet man hur långt man kan gå. Det nya här är att Janne är VD för ett börsnoterat företag – som i dag har bolagsstämman, tror jag till och med. Det är inte bara en gammal samtalspartner. Så det är klart att jag iakttar den balansen.

Kerstin Lundgren (c): Finns det en risk, statsministern, för att en välvillig behandling av TV 4 i det här skedet skulle kunna uppfattas som en följd av den offentliga debatt som har följt av Ekointervjun?

Statsminister Göran Persson: Det finns två stycken tänkbara utfall av missbruk av ett sådant läge. Det ena är att regeringen skulle tjura till och säga: I

helsike heller att här skall bli några koncessioner! Det andra är att regeringen skulle bli rädd och säga: Här måste vi släppa till och släppa efter ganska kvickt! Båda dessa är förkastliga. Det måste grundas på saklighet och på objektivitet.

Den beredning som nu pågår i Regeringskansliet är av sådant slag att vi har fått problem med en del remissinstanser som har haft synpunkter på detta. Det måste vi ta hänsyn till. Även om TV 4 i dag i debattartiklar uttrycker att det går för sakta så låter vi oss inte påverkas. Vi kör den process vi skall köra, och vi bereder sakerna på det sätt som vi skall bereda dem. Jag förstår också av utfrågningen att Scherman inte har uttryckt uppfattningen att det på något sätt skulle ha varit någon behandling av TV 4 som han kan säga har varit osaklig. Det kan jag inte heller tänka mig att det har varit.

Gustav Fridolin (mp): Herr ordförande! Är statsministern det minsta rädd för att förtroendet för honom i allmänhet och för hans relation till medierna i synnerhet har rubbats på grund av att konstitutionsutskottet ena gången tvingas granska statsministerns ganska nära förhållande till en reporter på Sveriges Television och det andra året tvingas granska påstådda hot mot vd:n på TV 4?

Statsminister Göran Persson: Hur det uppfattas i den allmänna opinionen vet man aldrig. Men jag lever ett sådant intensivt liv i en så nära relation till medierna, och medierna spelar en så växande roll i den politiska processen att det vore konstigt om inte KU av och till också hamnade i resonemang om medierna och mediernas roll i relation till politiker. Sedan skall man också komma ihåg att förtroendet för medierna bland allmänheten ju inte alltid är det största.

Gustav Fridolin (mp): Statsministern får väl ändå hålla med om att såväl det förra året granskade förhållandet till en viss reporter på Sveriges Television som detta hot är tämligen anmärkningsvärda granskningar, och inte något som bara poppar upp sådär.

Jag har en annan fråga, som handlar om att bedöma sanningshalten. Det har ju varit inne på tidigare under förhöret här. Flera politiska reportrar från andra företag än det som Jan Scherman representerar har på direkta frågor i tidningsintervjuer varit med och bedömt sanningshalten innan KU nu skall göra det. En reporter på Svenska Dagbladet säger till exempel att han inte tvivlar på att statsministern skall ha sagt det som det påstås att statsministern skall ha sagt. En känd reporter på SVT säger att han har all anledning att tro att det är sant. Har statsministern någon kommentar till att det verkar vara så att många av de reportrar som just umgås ofta med statsministern i den här typen av relationer tycks finna det ganska trovärdigt att orden skall ha fallit såsom Scherman redovisar?

Statsminister Göran Persson: Det går säkert att leta upp folk av motsatt uppfattning också, vilket väl framgår av samma artikel i Resumé som du nu citerar. Så nej, jag har ingen anledning att kommentera detta. Man får vara försiktig när man drar slutsatser av vad enstaka personer säger om ett hypotetiskt

händelseförlopp som de själva inte bevittnat. Det leder väldigt långt om man skall använda det som underlag för något slags ställningstagande.

Göran Magnusson (s): Ordförande! Jan Scherman ringde ju till Jan Larsson, din pressekreterare, och ansåg att det var lämpligt att statsministern ringde tillbaka till Scherman, vilket också sedan skedde. Scherman uttrycker det som att ”det var lämpligt”. Hur uppfattade du skälet för eller motivet till det önskemålet om ett samtal till?

Statsminister Göran Persson: Jag kan inte erinra mig omständigheterna exakt. Det måste ha varit ganska sent på kvällen. Efter buffén måste klockan ha varit någonting efter tio åtminstone. Jag har svårt att erinra mig samtalet över huvud taget. Vi var då naturligtvis inne i nästa fas. Antingen hade jag väl gått och lagt mig eller också satt jag och förberedde morgondagens arbete. Men om Scherman har sagt att jag har sagt till honom att han skall lugna ned sig så kan det kanske beskriva hur samtalet fördes. Det är möjligt.

Ordföranden: Jag har en fråga. Det är självfallet så att det vi nu granskar ytterst också handlar om vilken typ av respektavstånd som är lämpligt för olika företrädare – inte bara statsministern – att ha gentemot medierna. Men det ställs på sin spets när man är statsminister.

En sak som jag möjligtvis ställde en fråga om men där jag är lite osäker på hur statsministern svarade är denna: Om man är irriterad på TV 4:s valbevakning och programuppläggning och vill föra fram de synpunkterna – om man nu skall göra detta – varför går man då inte på den eller de som har ansvar för programverksamheten i stället för den som har ansvar för TV 4:s kontakter med regeringen? Jan Scherman har ju inget publicistiskt ansvar som verkställande direktör för TV 4, men däremot ansvar för TV 4:s ekonomi och avtalsrelationer. Hade det inte varit naturligare att diskutera med någon av dem som har ansvar för programuppläggningsen? Varför valde Göran Persson att diskutera med Jan Scherman?

Statsminister Göran Persson: Av det enkla skälet att Janne Scherman och jag brukar prata med varandra. Säkert var det så att vi efter den här debatten på vanligt sätt satte oss för oss själva. Han recenserade säkert också hur jag hade betett mig under debatten, och Bo Lundgren och andra. Så går det till. Den relationen har vi haft tidigare. Det var säkert enbart därför vi satte oss för oss själva.

Ordföranden: Ja, säkert – jag förstår att det var för att vilja tala med varandra. Men statsministern sade själv att det var ett missnöje med programmet som han ville lufta med Jan Scherman. Det var inte bara ett allmänt socialt samtal, utan en tydlig uppfattning om programinnehållet. Varför inte lufta en tydlig uppfattning om programinnehållet med dem som har ansvar för programverksamheten? Varför i stället göra det med någon som har det administrativa ansvaret för TV 4?

Statsminister Göran Persson: För min del är det så att jag ofta kan ha synpunkter på programmen men att jag väldigt, väldigt sällan framför dem. Jag vet mig aldrig tidigare ha ringt till någon på TV 4 och haft synpunkter på

något program. Det var säkert så att efter debatten kom den här möjligheten att ge uppfattningen till känna. Jag reflekterade aldrig över att Janne i det läget var vd på TV 4 i stället för programchef eller vad han nu var tidigare. Det var en chans att föra fram en åsikt och en uppfattning om vad som just då hade tilldragit sig. Svårare än så var det inte.

Ordföranden: Tack för det! Vi får avsluta denna utfrågning och vi tackar statsministern och samtliga andra närvarande. Därmed är sammanträdet avslutat.